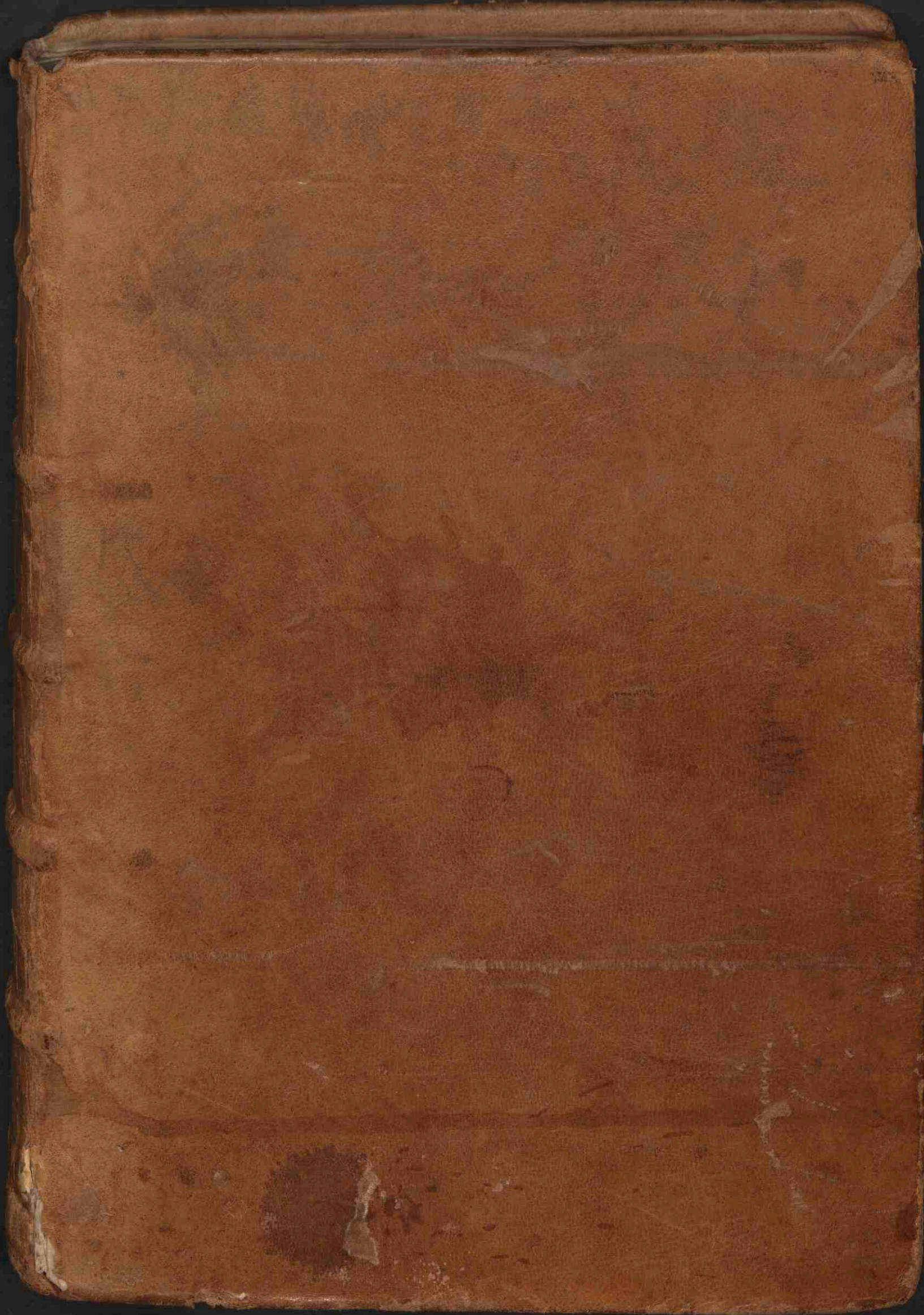

Croniken van den Stichte van Utrecht ende van Hollant

<https://hdl.handle.net/1874/336697>

~~Codd. MSS. Recensio~~

~~n.º 39~~

Aevum medium,
Scriptores historici,
N.º 6

Hs.
5 D 9

N.º 287. q.

T 1182

Bibliotheca Ultrajectina
d. d.
D. Gilbertus Junius
ad S. Mariam Trajecti
Canonicus et
Vice-Decanus.

V.D.9.

1182(Hist. 6, antea 287q.) Membr. fol. 115ff.

2 col. Fol. 1-101 saec. XIV; fol. 102-

gefolieerd juli 1979 : 117 ff.

NB: fol. 33-40 verkeerd gebonden;
moet achter fol. 48 doorlopen.

Ms: 1-32, 41-48, 33-40, 49-117.

**Dit sijn die croniken vande
stichte van utrecht en van hollant**

Aersamen gheduch
ten uadren edelen
princen ende heren
haren iohanne
bisscop der heil
gher kerken tot
utrecht. Ende willam hertoghe en
graue. Vanden palaes ende princen
des landes van hollant Johannes
uander beke ombiet v pacys bli
scap ende salicheit. ende begheert
te scriuen die iacelix hystorie waer
of wi uwer heerlicheit doen verstaen
dat wi die gheest ende die daden
der heiligher bisscopen van utrecht
Ende der groetmoedigher princen
van hollant uergaderen ende besou
uen hebben. Mit groeten uwer ende
mit aerebeide ende gheselocht wt
iacelix hystorie croniken boeken
pruilegen wt dichten ende wt buc
ken daer wi wel na vij. iaer oner
ghescebat hebben. En wijt uolwys
hebben op dat die ghedencke
nisse der groter heren ouermids
traetheit die tijt besauien met e
welyc uergheren en bliue. En want
die gheest der uoersede bisscopen ende
der princen also uele onder menigher
sijn datmele met licht ghescreuen
en mach behoudelic der gheest ho
ren rechtenganc te houden. Daer
om so hebben wi onsen haren he
ren dese teghenwoerdich hystorie
uergaderen ende besauien. Van hoer
beider gheesten so wi alre cortste
ende lichtste machten welke hysto
rie wi uwer weerdicheit senden

daer in te lesen om een dachlix
tijt cortinghe. Ende op dat ghi daer
in leert hoe goet ende hoe blidelic
het is v ende uwen volke onder
linghe te hebben urede want uwe
uolc als men hier in besauien sint
was van eenre gheueit ende van
eenre manieren ende soadinghe
middel onderdanich den wensche
keijser. En hollant in uwen maect
ghedeit vanden riken cortinghe
van uvanctijc als in een vildom
ende in ene grauescap. Ende daer
om so hout die mit anderen ure
de. Ende behoet v menscap. Ende
wederstaet uwe uande van bu
ten ende uerriucht v ende uwe uolt
mit onghesceidenre eendrachticheit
Ende wt dat ghi eendrachteliken
urde ende uenenscap hout. So
en mach v mit der hulpe gods
niemant deren daer ghi te uele se
den in deser croniken die waerheit
onderuonden moghet wt dat ghi
dese hystorie neersteliken ondersoe
ket. Want oronden den philosoef
die ghescreuense der uerleidenre tijt
sijn waerachighe teyken der teghe
woerdigher ende der toecomender
tijt. Nu wil wi gaen t maecten
deses werkes. Ende wanttet waerlic
reche ende weerdich is. So beghint
wi alre eerst onse cronike dat is
die tijt te besauien vanden ghenen
die alre dinghen is beghin ende ghe
de **van anthomus die dat
eerste carol simeerde daer nu
utrecht staet en noemt anthomus**
Daer om vanden iaer dat onse
eerste uader ghescreuen was. v.

~~Codd. MSS. Recens.~~

~~n. 39~~

Aevum medium.
Scriptores historici.
No. 6

Hs.
5 D 9

No. 287. 9.

Bibliotheca Ultrajectina
d. d.

D. Gilbertus Junius
ad S. Mariam Trajecti
Canonicus et
Vice-Decanus.

V.D.9.

1182(Hist. 6, antea 287q.) Membr. fol. 115ff.
2 col. Fol. 1-101 saec. XIV; fol. 102-
115 saec. XV.

Joh. van der Beke, Cronike vanden Stichte
van Utrecht ende van Hollant. (Vertaald uit
het Latijn). Met vervolgen tot de 15de
eeuw(regeering van graaf Willem VI).

**Dit sijn die conincen uande
sichte van utr. en van hollant**

Arsamen ghebouch
ten uaderen edelen
princen ende here
haren iohanne
bisscop der heili
gher kerken tot
utrecht. Ende willam hertoghe en
graue. Vanden palaes ende prince
des landes van hollant Johannes
nander beke ombiet v paeps bli
scap ende salicheit. ende beghert
te scrijuen die iacelix hystorie waer
of wi uwer heerticheit doen uerstaen
dat wi die geest ende die daden
der heiligher bisscopen van utrecht
Ende der groetmoedigher princen
van hollant uergaders ende besor
uen hebben. Nye groet ~~uwer~~ ende
mit aerbeide ende gheslocht wt
iacelix hystorien conincen boeken
preuilegen wt dichten ende wt bue
uen daer wi wel na vij. iacer oner
ghaerbar hebben. En wijt uolwye
hr. hebben op dat die ghedencke
nisse der groter hern ouermids
naechte dier tijt besaemen met e
wone uergheren en bliue. En want
die geest der uoersaete bisscope ende
der princen also uele onder menghet
sijn datmele niet licht ghesanden
en mach behoudelic der geest ho
ren uerenganc te houden. Daer
om so hebben wi onsen lieuen he
ren dese teghenwoerdich hystorie
uergader ende besaemen. Van hoer
bader greden so wi alre cortste
ende lichtste mochten welke hysto
rie wi uwer weerdicheit senden

daer in te lesen om een dachlyc
tijt cortinghe. Ende op dat ghi daer
in leert hoe goet ende hoe huldic
het is v ende uwen uolke onder
linghe te hebben urede want uwe
uolc als men hier ha besaemen uinc
was van eenre gheueit ende van
eenre manieren ende soadinghe
middel onderdanich der wensche
keiser. En hollant in uwen maect
ghedelt uanden riken coninghe
van urancie als in een bidom
ende in ene grauescap Ende daer
om so hout die mit anderen ure
de. Ende behoet v uenscap Ende
wederlaet uwe uande van bu
ten ende uerlicht v ende uwe uolc
mit onghescheidenre eendrachticheit
Ende ist dat ghi eendrachteliken
urede ende uenscap hout. So
en mach v mit der hulpe gods
nyemant deren daer ghi te uele se
den in deser croniken die waerhe
underuynden moghet ist dat ghi
dese hystorie neersteliken onderfoe
ker. Want oronden den philosoef
die ghescreuise der uerledente tijt
sijn warachaghe teyken der teghe
woerdigher ende der toecomender
tijt. Nu wil wi gaen te maecten
deses werkes Ende wanttet waerlic
reche ende weerdich is So beghint
wi alre eerst onse conike dat is
die tijt te besaemen uanden ghenen
die alre dinghen is beghin ende en
de **van anthomus die dar
eerste caetel tinerde daer nu
utrecht staet en noemt anthomus**
Daer om uanden iacer dat onse
eerste uader ghescrepen was. v.

hondert xxx op die vij kalende uā
ianuarus op dies sonnendaghes
nacht weert ghebooren in behtlehen
der staet in iuda die uerlosser onse
here ihu xpc. Waer god ende men
sche uonder seigher maghet ma
rien. Indes keplers octauianus
xij iacet die de eerste was diemen
augustus hiet ende was een ghe
brueder ouer al dese werelt. Dese
octauianus hiet mit reben au
gustus dat is te uerstaen die een
hinc meert ende oet. Want dar
uianus cesar niet al ghedwonghe
en had ant roemische rike dar
bwan octauianus so dat al die
werelt was onder sijn ghebode.
Da sijnre doer quam een kepler
hiet tibertus inden iacet ons heren
xiii in wies aden ihu ghecrucet
was. Ende na hem inden iacet ons
heren xi quam een kepler ende
hiet gaus. Ende na dien quam
een kepler hiet Claudius inden iacet
xliij. Ende daer na in ons heren
iaer lviij quam een kepler hiet
nero die een glastele was ende dat
rike begonste te beuulcken ende
ouermids sijn onnutte werke die
uudderlike oeffen ghe uergat want
hi daghelix te uulcken plach mit
guldenen zeghenen. Dit gherecket
mit coerden uan siden. Ende die he
le staet uan romen dede hi ontfeken
mit brande. Ende na uele stude die
hi had in die staet so tode hi sijn moe
der. Ende sijn zuster ende sijnen broe
der nutten zwerden. Seneken die
sijn meyster ende sijn ghebieder
was dede hi inden vade labu ter

ader ende also uersmoren. Ende
na dat hi sunte peter dede aucten
ende sunte pouwels onthoeden
So dede hi den kerstuen dat een
te uadriet. Dese nero so die roemische
hystorie hant dede sommighen
lude uanden raet ombdact sijn
wreethet beispelen sonder mit
dact toden. Ende sommighe son
der wet wt die staet uerdruen
uanden welken tibe edel man
ne waren die een hiet granus en
die and antonius. Granus
was een uanden edelen senatore.
Ende antonius was een uante
weerden tribunen. Granus qua
mit sijnre uuddercap vanderen
te toer gallen ende quam in aet
denen daeruant hi inder woet
tine. Wreulich water ende daer
bi tinnade hi een palace also
men leset. Ende daer of hiet die
seue stede noch in den daghes a
qua gii. Antonius die toech
toer germannen dat is doer thuu
sche land ende quam hollant
daer hi bi den seuerides rikes
makede enen veld in iacet ons
heren lxxv die om die ghesencke
nutte sijn namen langhe in an
thonia hiet. Ende dar selue lxxv
antonius uoer saren ende si
ne uacomelinghe langhe als mit
crachten. Ja so langhe dat die sla
uen ende die wolken die staet die
anthonia hiet wommen ende uer
melden als men hiet na besaenen
uanden sal. **Hoe die slanen die
men wulden hiet die iane
wommen**

Daer na in onlanghe iare
ouermids der menschen lode
die god an hem werken wou
te so quamen ghewapent mit
groter heet cracht menigher
hande uole wt verbarren ende
wt breet lande uanden lande
dat scudmanus heit die ouer
mids der uehenghenisse gods
alle europen dat is een deel na
der werelt daer comen ende die
lant bi leit iamerliken quelen
de ende vernelden ende mit gro
ten bloedighen striden ende
manslachte so wonnen si uele
conincen die albus ghenoot
waren alle gippides alani ser
mani. wandali. *Angli.* Die
men oec hunc *hinc* ende slauē
die men wilten heit. want die
gippides bedwonghen. italen.
alanes. wonnen oesterijc. car
mani. wonnen pandenen.
Wandali wonnen effrike: scoten
wonnen cathelogenen. hunen
wonen gallen. slauen die men
wilten heit wonnen al hollant
Die wilde uole datmen wilt hier
na dat si die stat die anchonia
hier ghedestruert hadden doe tim
merden si een sonderlinghe uast
casteel dat uan dien wreden uol
ke sinen naem ontfeuc ende heit
wilaribo. hi daer na langhe tijt
makede die wilten eenendracht
sheit *hinc* uicelen dat si wou
den ten tijt dat riuier op uaren
ende mit heermacht ueeruechten

alle lant uan gallen. Ende also
die roemische historie seit was in
dien tiden een kersten keyser die
ualenaanus hiet die. xliij. keyser
uan uilius cesar ende iulian
suetlike die max ende die uerwoer
heit uan die onueden uolke
Ende uergaderd dat teghen een
machich heer. Ende haect hem
dat onhoersamighe uole weder
te stane ende te bedwollen.
Daer ghesaededat die keyser
ueruan ende bedwanc dat on
ghehoersamich dier *hinc* heit alhaer
scipe ende uoer den rijm neder
hinc ueruelde dat caesteel te wilt
borch ende bedwanc alre eerst
die uicelen. In ons heren iac.
ccc. ly. Ende keerde uan daer
weder mit seghe ende mit grote
loue ende was moghende key
ser der na somich iac. *van da*
gobtus die co in oestruackē
was die tijmerde uitrecht die eerste lant

Daer na een deel iaren als e
radius keyser was in dien
tiden was een coninc in oestruac
rike die dagobertus hiet ende
had hollant in sijn bedwanc.
Ende dede weder maken een cas
teel uan sonderlinghe groten tijm
merre ende oeder noemen te latyn
traiectum dat is te duitsche een
ouerueer want men daer ouer
uoerde ende uercolleden den caeste
leine uan utrecht coman scipe
uan menigherhande goete die
viden rijm uoeren ende wat sou

ter zee binnen Welken montae
ge wert gherummert die ierde
kerke des apostel lincie thomacs
in sijn ar. In ons heren iaer.
vi hondert xij daer die prieste
ren aerbeit in deden om te beke
ren dat unelche uole mer die
aerbeit was als o. mer want dat
hermetkighe uole meende ummet
dat heilighe gheloue te keren.
W ut horen landen ende braken
die ierde kerke. Ende daer na mit
zwaer oerloghen moijden si alle
houant. **Waer om dattet**
Hollant ghenoen is
Ollant also men wint
belaeren in een boec dat hiet
de proprietatibus rerum in
dren uijftienden boec. Is een
cleyn prouinc ghelegghen vider ^{ende}
naden rijn daer die rijn in die zee
gaet ende strecket zuudwaert
aen brabant ende oestwaert an
unelant Ende noert wert an
die berraenche zee. Ende west
wert an neder gallen ende aen
ulaenderen Ende is een breuelat
ende is waterich in alle sijn
mit den armen der zee Ende
des rijn onbeuoyt ghelyc enen
eyland Ende heft binen walen en
uele meeren Ende sonderlinghe
goet weidelant waer om daer
uele beesten in waren Ende die
eerste is tot sijnigher stede harde
wucht baer Ende oec sijn daer
vossche in te uele steden daer wil
de beesten in uoeden waer bi
tatter goede racht is Ende in
uele steden ist moerich daer men

een materie of maker die orbaer
lic is te beemen Ende is een rijclat
alle van goede dat vider zee
ende bi den riuieren uacit van
Welken lande die hoestlat ghehe
ten is traictum in fuis. Maer
utrecht hiet si te duitsche want
an duitsche lant behoert si na
der ghelegghenheit na den zeden
na der heerlicheit ende mede nader
talen Ende dat uole is groot van
lichame stert van herren stont
van cracht scoen van aenlicheit
Erlam van zeden gode ontfiende
ghetouwe ende ureclam Ende mi
begheren te rouen dan ander duut
sche Tot hier toe ist ghenomen
wt den boec daer men hiet de propri
etatibus rer. Na der duitscher ta
len ist gheheten hollant want daer
een letter is wt ghesneden. **Hoec**
dat hollant ghedalt is in
bidom ende in een graefscap
Die princen van urancric
die corolungi ghenoeinc
sijn bericht langhe tijt dat
roemche rike ende urancric
die deelden alle hollant allimen
hier na het uerclare sal. In twee
en heerscapen als in enen bidom
ende in ene grauescap want kaer
le die men merclius hiet die een
hertoghe was een die meeste he
re van urancric gaf die kerke
tutichte die yerste ganc ende co
ninc kaerl diemen den calen hiet
ende na een roemche kaiser was
gaf ter graefscap van hollant
die yerste eerlicheit. Ende op dat
wi bekeemen moghen dat alre

eerste beghine bade uanden bisscop
uan uerechte ende uander graue
scap uan hollant. So ict ons
behoeflic dat wi ons beghin
maken vut der geest uan enghelant
van sinte willibro: d'us gheboorte
Alsoe die enghelische historie in
hout. So quamen die neder
sassen diemen nu ghemeeenliken
uiesen hiet mit onghereiden scap
pen in bettaengen datmen nu
enghelant hiet ende wonnen dat
lant ende bleuen daer. Ende die
bekeerde die paels gregorius die
hanghe leere totter gracie des
doepels bi tveen leeres die een
hiet augustinus. ende die ander
methius. als in dyalogo besar
uen is uan welken neder sassen of
te uiesen ouermids der uoer
nichteit gods gheboort wart een
kint dat williboord hiet. En
de sijn uader was wilgifus ghe
noemt die gaf dat kint bgheneue
brueders te leren wies cloester oar
hopen hiet ende daer wert hi cler
ke gheleert. Ende onsen daer
cunnen. Ende toe sijnen .xx. iaren
bleef hi daer i hogh leere. Ende na
ghinc die ioghelinc na duetche to duetche
Op d'innende ende socht mit
groten uilte die zuetichheit des
scouwende leuens ende quam toe
sinte egbert den eersten bisscop
van noertymmerlant ende is hem
na ghuolghet als enen ouerden
meister des scouwenden leuens
al in periant op dat hi daer son
der conuener uan tijdeliken din
ghen mocht oefenen een here

3
mutlic leuen. Ende uan desen eg
bertu mitmen dat williboerd
sijn heilige priesterhe oerden of
fene. **D**aer als di ecclesial
tica historie seit so sende die sinte
egbert wigbertu. sijnen druppel
in germanien op dat daer en
onghelouighe uolke been inder
der waerheit der heiligher wanghe
Mer dese wigbertus wart so weder
staen ouermids des uants been
dicheit. Dat hi mit sijnre lede
andart onghelouighe hadt uole
alte luctel uorderde ende alwis
onghedaen sijnre bootscap uer
hi weder in enghelant. **van sinte**
willibros en sijn ghesellen
Ihoe hi in duitsche lant quam
In den iaer ons heren gheboer
te allinen saesef. vi hondert ende
xx. soe en hiet dese selue egbert
mer af uan sijnen goeden beghine
Ende sende willibroerdum die toe
priester was mit .xi. ghesellen in
germanien om dat onghelouighe
uole te bekeren totten rechten ghe
loue. Ende dese waren sinte wil
broerdus gheselle. Ende ghe
trouwen mede werkers inden
woerde gods alle sijn gheboort
Williboldus ende lewinus in oest
uancrye daer nadie abt wure
neboldus ende twe ewancten die
papien waren ende mettelates.
Werenfudus ende marcellinus
die papien waren ende confesso
ren. Ende adalbertus die een diaer
was. Ende gaf om gode ouer sijn
conuener dat hem uan sijnen uad
er comen mocht ende ghinc mit

sunte williboerd in ene elendighe
pelegemadde. Ende want die he-
lighe leeres gheboru waren in
enghelant vander neder sallen
ghelichte daerom mochten si
te h. godken die ewangeli in diut
sche tongh. **uan rabodus der
coninc ende uan des
saint auus capelle .. ..**

In den iac onsen heren .vi. ende
xvi. uerslamente pippinus
moghede hertoghe uan uranc
me en groot heer uan riddersee
pe ende uan gheineente ende ma-
ke en groot heeruaert teghen
rabode den coninc uan uicellat
Ende die coninc rabodus uer-
gaderde een ongherallie heer nan uie-
sen ende wederstont den hertoghe
stoutelike nochtan bi gods ghe-
henghemitte so bleef die coninc
rabodus uerwonnenen waer
om die hertoghe pippinus sende
willibroedum den priester mit
sinen discipulen in uicellant
dat hi mit siner lere den coninc
rabodus ten kercken loue sou-
den bekeren. Die coninc rabodus
had sin woninghe bi enen ey-
lande ende hiet toden lant daer
hard soen was ende om dat
onnutte gheselschap der afgode qua-
der willibroede die puester gods
ende brac die tempel die in-
winters die waren ghesacht.
Ende die menschen doepde hi
al daer die den want ende sin
gheselschap uersaecten. Rabod
die coninc die meende dat ghe-
welt dat hem ghelaten was

te wreken ende gheboet een u
sunte willibroedus ghesellen te
toden diert mit lotte op hem uelle
die plach altoes godt te bidden
dat hi martelaer seuen moeste
Williboerdus die sach dat hi ra-
bodus niet bekeren mochte uan
sinen afgode ende dat hi luttel ziele
daer gheuonnen hadde wie te ra-
de dat hi uaren woude in oest-
wancrike ende nywe bekeerde
onghedoepd ind gheloue ster-
ken woude ende uergaderde ue-
le papen die hi uerdoes ende
quam daer mede totten casteel
uan utrecht dat in dien tiden
was inder oestwancrycker mach-
te daer hi uast bi sunte tho-
maes kerke die destueert en
uerruallen lach makede een be-
de huus in die eer des heilichs
auus. In den iac onsen heren .
vi. hondert .xv. Daer hi in sene en
wyede die eerde uonce op dat
die ghelouighe om die ueter-
menisse des castelans uan utrecht
mochten hebben enen sekereu
toe ganc te ontfaen dat saaa-
meue der heiligheer dope. **van dat
sunte willibrod eerste bisscop wie**

In den iac onsen heren .vi.
xviii. pippinus die edel hec-
toghe uersach in sunte willibroed-
to groot uolstandicheit te pre-
diken dat heilighe ewangeli
ende uerrecht mit ghesadigher
bede an sunte willibroedum
dat hi te wimen uaren woude
ende ontfanghen dace die be-
uere uanden pacus ende wer-

den bisscop. **S**ergius die pascus die die petre pascus was alsoe gheleyte wert uernaer uandem enghel in sin uisioen dat hi ouermids bede des hertoghen pippinus desen uoert. **P**riester Willibrodum waerdelike ont fenc ende oeduereden in sunte peters kerke hoghelike mit ene sonder mantel in enen aerfche bisscop ende behuden bi hem ee stuc tjos ende gaf hem enen nyewen name ende hieten clemens. **E**nde alle dese clemens die benedictie uandem pascus hadde ontfanc is hi weder ghekeert mit dantsche lande. **E**nde op die selue stede daer sunte thomaes kerke hadde ghestaen vanden castel nu archt dede hildonike een doederker yeboet hi te **E**nde daer vanden **W**erken des bisscops doete want hi die selue kerke bi sinre eerster benedixie wie de ende heilichde mit sijns selfs hant **vanden heilichdom dat inder heiligher kerken tuercht is**

Die heilich kerke tot uerchte mach mit recht heten een conindike gheslachte want si conunge mit erue ende mit priuilegien ende mit uirheden hebben ueruert. **I**n welken kerken ule heiligher priesteren in uoertiden hebben gheweest doet wie god ule miraculan heeft ghedaen beide in horen leuen ende na hoere doet. **I**n deser kerken sijn ruyckelic gheprouet

Lanoniken uan groterweerdicheit die hi horen tiden altoes met en vilden nacht noch dach te louen den name ons heren. **I**n deser kerken sijn oec reliquie ende heilichdo uan menigher hater sancten gheheuen die men daer heeft in groter erue in weerdicheit. **E**nde oec mede daer daer die inghelwande uan we mach tighen kepleren te samen begra uen. **vanden mer ende waer**

Ilus ende uan rabodus **R**oen iaer ons heren. **v** die xviii kaat die hertoghe ende be meesten her uan **u**an die na ho ghe **u**an die eerste graue der kerken uan uercht. **E**nde had enen gro ten stue teghen den onghelchoet sam coninc rabodum daer hi ule uiesen door sloech ende bedwanc den coninc mit aacht. **D**ese selue kaert was gheheten mar cellus ende als hi den coninc rabodum uarwommen had so na hien in ghenaden om dat hi hem be loefde sonder twiuel kerden te werden. **I**n dien seluen iaer warr uernaer mulfcan die eerdche bisscop uan enouert ou mids godliken uisioen dat hi uaren soude in uerstant mit helpen sinre clement die uiesen te bekaren die aerbiden daer doe hi quam mit sinre heiligher leue dat rabodus die coninc. **W**are gheleert ind gheloue ende quam totter uor daermen in toepen son de mit gheuansder uirchot. **E**nde alle dese selue sijn sine ene

uoer had gheset int heilich water
Ende der heiligher ghelofte waer
beloefte soude doen doe sende hem
die want in dat hi uerghete waer
waer dat meest ghesal van sine
uiesen waer of in hemelrike of
in die ewighe uerdoemenisse.
Die heilighe bisscop antwoerde
dat al die uiesen die in uoer
tiden niet ghedeyt en waren
die waren alle inder hellen uerdoeme
nisse. Ende alle die coninc dat
hoed doech hi sinen uoer na hem
vuer der heiligher dope. Ende sprac
ic wil haer mit minen uoer
vaders den heidnen hebben uete
ghelofscaps hebben inder hellen
dan mit luciel dinnre kercken
besitten dat hemelrike. Aldus
waer die coninc rabadus be
droghen in des uanens rade in
daer des treden daghes daer na
iamerius doles. Ende na des co
nincs doots so waer clemens die
wulbroordus hier uerlic laten wa
ren waer hi woude in uerstant
ende openbaerliken prediken dat
heiliche ewangelium ende onghe
doept ghelounghe te dopen ende die
nye ghelounghe te ueruen puelte
ren te wyen ende in elc dorp kerken
te stichten **van sinte wulbroord**

Miraculen *n n n n*
Dien willen wi niet uerghete
ten die miraculen ende die ghenade
die god doet desen heilighen
bisscop heeft ghedoen die wi be
scouen uonden hebben in ouden
boeken van sinre heilicheit. Her
ghelofde wor cenre tijt dat alle die

van sinre ghelofscap waren leden
grooten onuerdrachliken duist also
als si niet hem uoeren. viden de
uer uander zee die kerken uerster
den van sinen sticht ende sine had
den ghenen wijn. Ende dat water
was der soude dies die heilighe
uader een medelide had mit sinen
discapulen. Ende hiet enen die he
hemelic was sinen tent vuer tee
ken. Ende daer in een clyme aile
kijn gheu doe ghinc die heilighe
bisscop in die tent allene ende bat
god minnendike om water rech
te noot so vloeyde uer souter
eerden hoep van uerleken water
also dat alle die dorstige putte
we dier fonteynen waters ghe
noech ende om die heilicheit des
bissops die si daer an bekenden
coloueren ende benedicten si
die almachtiche ons soepers.
Ende die **same** fonteyn is in ene
dorpe hiet hield **in uerstant**
is gheheten noch huden daghes
sinte wulbroordus put. Her
ghelofde dat dese selue sancte cle
mens die wulbroordus hier uoer
in een eylantte walcheren om dat
hadene uolt dat daer in woende
te bekeren in enen kerke gheloue
daer in uent hi een beelde ghe
maect na mercurius den afgod
dat die lude daer in groter oet
fenden wele beelde dese heilighe
bisscop te male brac ende den on
heilighen afgod onuerdeulike uer
melde. Doe quam die behoeder
des afgods ende sloech den heilighe
bisscop mit enen zweide op sin

hoest ende meende dat onrecht dat
sinen god ghedaen was te lachten
mit des heughen bisscops bloede.

Oer die selue moedenaer ouer
mids godliker wreake wart hi ghe
gripen uanden uant rechtuoert
ende also ghequellert dat hi opten
deden dach stant onsalichlike ende
die heetighe bisscop bleef ghesont
ende onghewest ouermids die gae
e godes diene besermde en p^oer i die
doye die ewangeli tes werden vol
standelike **van sinte willibrordus**

Inden iaer ons heren . vii . xxxv
op die vii idus in nouember
stant dese sinte clemens die willibror
dus hiet ende gaf onsen scopper
sijn zalighe ziel na dat hi die
heilighe kerke van onrecht ^{scham}
beriche had . xi iaer ⁱⁿ closter na
gheuoert wart ⁱⁿ closter na
sinte benedi^{ctus} orde dat epouue
ren hiet ende is ghelegghen inden
nacht van waer dat willibrordus
selue in uoertiden gheacht had .
ende verliert mit menighehande
weldaden mit sinen discipulen goe
de dat hem van haer ouders an
comen is daer gte gracen ende
miraculen die ghesaen ouermids
sijn uerdient die claetlike in sijn
legende bescreuen sijn . Dese heilighe
bisscop doe hi in leuenden luf was
sende hi sijn discipulen in allen hoe
ken van sinen sticht den onghelou
ghen volke te leren ten wech der ewi
gher salicheit . Daer of was adel
bertus ghesent in kenemelande daer
stede die versamelinghe der nijewer
bekeert . Inden heiligghen gheloue

die na dat hi uele heiden bekeerten
hadde doe wude hi in gode salichlike
op die vii kalende van iulio ende
wart begrauen tot egmonde mit
sulker ere als hem betacude wes lide
huns noch daghelix verlicet is mit
menighen diechden ende wert alle
daghe gheert mit gouter weerdichden
van goeden kerstenen luden . De
se heilighe confessoer was onder al
len clemens ghesellen uerheuen toe
dat hi dyake was . Ende daer vi
so meentmen dat hi die yerde ar
chidiaken dat is die eerste dom
proect tuerrecht was . Sinte we
renfridus die een heilighe priester
was die wert ghesent in die ba
tute prediken die heilighe ewan
gelie ende berechte dat uole tot
westre woert ende mit exempel
sijns heilighe leuens . So bekeerde
hi uele luden te gheloue . Ende
hi maecte in xpo ihu op die xix
kalende van september ende wert
begrauen tot alst daer in uoertu
den sinte clemens die willibror
dus hiet een kerke ghesticht had
ende ghemet had in die ere ons
uollossas . Die tibe ewandel die
papen waren die ghungghen in
en lant hiet nabien ende predic
ten xpm daer . Ende toghen na
daer woert in zaffen daer si ont
fengghen die crone der merreli .
Want si daer ghedort worden uoer
gheloue op die v nonas van
october . Sinte singbtus die sinte
clemens een con helper was man
worden gods ende mit hem vil
sop na dat hi uele heiden bekeert

had so ruste hi in gode salichlic
wiltboldus die ghinc in oesturac
rike daer hi gheloue predicte ende
wart bisscop ghemaect tot
ceure stat hiet heisten. Ende
wunboldus sijn broeder wart abt
ghemaect tot heindelam. Ende
sijnre suster sinte walborch was
haer suster sinte lewijn doe hi
in uerren iande had gheprediet
die halighe ewangeli wart hi
daer bisscop ghemaect. Sinte
mercolinus die leuede hier na lan
ghe art tot dat sinte gregorius
Ende leerde den volke dat ouer
stel woent den wech des ewichs
leuens **van sinte bonifacius**

In diec tyt dat clemens die
willibwerdus hier die ker
ke tot utrecht eelic beicht had
quam een preester dien wynfridus
hiet vut enghelant in duut
sche lant op dat hi mit sinre
lere mocht uedruuen die oeffe
ninghe der afgoden ende dat laet
der heiligher ewangelen inder
ruide inde heren sijen den welke
preester sinte clemens weerdelic
ontfinc. Ende bat dat hi hem
een trouwe hulpe wesen woude
in der lere des heilichs ewange
lys. Wynfridus die den goede
ma niet wegheren en woude.
Bleef bi hem inder kerke tot u
trecht. xii jaer ende bekeerde dat
ouwerde uole van haren afgode
ter rechter gheloue daer na pens
te wynfridus datter uele uoles
was in dwalinghen die behoefte
lic waren dat mēse bekeerde totte

rechte gheloue. Ende daer waren
luttel arbeiders. Ende na oerlof
an sinte clement ende uoer int
hoghe duutche lant. Ende quam
tot ceure stat die mensche. hier daer
hi leerde dat woert der ewigher sa
lichheit. Ende bekeerde die oesturanc
ken ende die doringhen metter
hulpen gods van hoerre dwalin
ghen. Ende want in dien tiden
die bisscop van menche stat.
Ende wate in onsen her. Soe qua
de kaer die heitoghe ende die ouerde
ende macten een uerlamminage
metten prelaren ende begheerde dat
men wynfridum den preester set
te ende kiesen woude in des bis
scops stoel die daer open was
waer hi een hoech leere waer in
den heidenen te bekeren. Aldus
woert wynfridus bisscop ghecor
te mensche inder stat. Ende uoer te
romen om te nemen die benedictie
vanden pacus die gregorius die
ander pacus also ghyenoet weer
delike ontfinc ende gaf hem die
benedictie ende makeden een abt
sche bisscop ende deden mit enen
sonder mantel ende gaf hem
enen nyuen name van sonderlingh
gult en her bonifacius. En als bonifacius mit
bisscopliker ere uerlicte was is
hi weder ghekeert te mensche ende
leerde. Ende uedref al onghelo
uighe vut den ende van sinen
sticht waren ghemeeenlike die oeffe
ninghe der afgoden uersmader.
Ende inelden hem an die lere des
heilighen ghelouen **hoe bonifa
cius bisscop utrecht wart**

6

Olanghe tijt daer na uer
nam dat bonifacius dar
clemens die willibrodus hiet uan
deser ellendigher werelt gheuarē
was. Ende die kerke uan utrecht
was sonder herde toe uergaderde
in enen heilighen zent uan bis
scoopen ende onerdrogghen dat ^{men} ene
eersamen priester ordinerden bis
scoop te mensē. Doe en merde
bonifacius niet hi en uoer toe
utrecht hi inde kaats des hertoghe
Ende nam aente regieren die
kerke die sonder twest was inden
naem gods op darter uole dien
hi in uoertiden bekeert hadde dat si
niet weder en keerden toe afgode
des si ghewoen waren mer dar
huse houden mocht mit sime ^{toe}
inden anxt gods en ^{inden} ^{recht}
rechten gheloue. Dese edel bis
scoop woude uarnemmen den diet
te ons heren ende stichte binnen
der stat uan utrecht ene canoni
ken kloester kerke al uaste bidn ^{ende}
bedehuis des heilighen uertollers
dese kerke heuet vele namen al
men leet mer ghemeylike is
si gheheten oudemunder dat is
licht daer om dat die ouerste ker
ke uatrecht ander tiden uarnaket
ende uerniet was mer dese kerke
is in horen ouden tynmerde ghe
bleuen tot nu toe ende niet uer
niet uer. Somighe lude segghen
dat sinte willibrodus dese kerke
recht sticht ende puende daer in
lxxx. canoniken daer die selue
clemens. xl. weder uut nam.
Ende setete in sinte merkus kerke

Mer is dat alsoe en segghe
wier mer teghens. Doch en uijn
den wi gheen sekerheit daer of in
preuilegien noch in hantouen.
Dese bisscop bonifacius beechte
die kerke uan utrecht eerliken als
een ghetrouwe wijs knecht die
herde wacker was inden ziele
te winnen ende uanden heidene
te bekeren die sinen here drubbe
len stat weder brocht **vander vridrachthar
der kerken na colen en uan**

In desen tiden is een vridrachthar
op ghestaen tusshen der ker
ken uan colen ende der kerken
uan utrecht. Na dat bonifacius
aerdliche bisscop uan utrecht was bi
ghehete zacharias des paues
die hem hertoghe pipijn uan
suelen hadde ghesaemt te wete
coninc. uan uantrike den wike
hertoghe clemens die willibrodus
hiet in uoertiden ghedoept hadde mit
rike uan germanien. Doe seide
die eerdliche bisscop uan colen dat
dat kasteel ende die kerke uan
utrecht toe sinen ghelichte behoer
de. Ende dat dagobtus daer toeghe
gheuen hadde. Hier teghen seide
bonifacius die eerdliche bisscop
uan utrecht dat sijn kerke son
der middel behoerde den stoel na
romen waer om dese selue boni
facius dese tijt dede sammen in
enen brief die hi onsen heilighen
uader stephano sende den pacus
in houdende aldus. Enen neert
tighen here enen wt ghesender
bisscop stephaen den paens die
den bonifacius ghesent in uijt

sche lanc ontbiet v ende derheili
gher ghelouigher kerken sanc
hat ende begheerte min uan go
de. Want in des paus sergius
tiden quam te romen totter ap
tel kerke een man uan groter
haluheit ende abstinencie dat is
sobebat uan leuene ghebozen
uander zaffen gheslachte die
willibrodus hiet den welken de
se uoerside paus ordineerde bis
scoop ende noemden clarens die
hi sende te bekeren dat onghelo
uighe uole in uressant viden
oerter uander wester zee. die. l.
iaer lanc p'dictt ende leede in dat
uoerside uressant. Ende heeft wel
dat meeste deel uanden luden
bekeert ten kerken gheloue der
afgode kerken ghebroken ende
kerken ghesicht. Die ouerste
kerke tot utrecht in die ere sun
te mertins. Ende eenander
kerke in die ere des heiligen
anus inder stede daert casteel
staet dat utrecht hiet daer hi
bleef tot sinen enden daghen
p'diken ende leeren den wech
der salicheit. Ende late bi hem
enen anderen bisscop die sijn sijn
fraghaen ende sijn hulpe was
Ende doe hi uoleyndet hadde
sijn langhe iaer uoer hi in ure
den tot gode kaerlomanus
die prince uan urancrye beual
in inden stoel te ordinerden
bisscop ende dat heb ic ghedaen
Nu comt dese bisscop uan colen en
wesen stoel aen hem der sergius
die paus desen uoersiden de

I mens. In gheseren ordineert had
ende seide dat hi hem toe behoort
Om een fundament uan caue
claire kerke die de heiden desen
eiden die willibrodus uant
in die stat uan utrecht ghebro
ken ter eiden toe. Ende die hi
mit sinen cost uanden funda
mentt op tynnerde ende wiede
in die ere sunte mertins. Ende
leit datter casteel uan utrecht
ende die ghebroken kerke die ou
de coninc dagobertus uan urancrye
gaf der prochie uan colen mit
sulker uorwardt dat die bisscop
uan colen dat onghelouighe uole
bekerer soude totten gheloue
mit sijnre leere dat hi niet en de
te noch hi en predictt noch en leer
de noch hi en bekeerde die uressen
niet mer si bliuen al onghelou
ich ende heiden ter tijt toe dat
dat sergius die ouerste bisscops
des stoels uan romen desen uoer
siden knecht gods willibrodum
sende den uressen te bekeren.
Die dat uole bekeerde totten
gheloue xpi als ic uoersit heb
be. Ende nu wille die bisscop
uan colen dien stoel die willibrod die
heilighe man beseten had an
hem trecken dat die stoel niet en
si onderden paus uan romen
sonder middel mer dat hi onder
hem si. Daer ic hem op antwoer
de dat ghelouede. Ende oec irden en
redeliker waer dat ghedaen soude
des paus sergius ghebod ende sijn
ordinance die hi ghedaen had
dat hi sende den eerlamen leere

Wulibroordum. Ende datter son
soude wesen eens bisscops stoel
onder den pacus van romen
die uriesen te uerheren. Want
een goet deel dies uolkes noch
onghelouich is dan het des bis
scops van colen wesen soude om
een fundament van reure cleure
kerre die daer uerualen lach
ende die heiden uernielt hadden
Ende bi uersummenisse der bis
scopen was beghenen mer die
bisscop van colen en uolghes
mer. Nu bid ic v dat ghi mi
weder ontbieden wile v oerdeel
Ende een antwoerde of dat rech
te si. Ende oft v wille is dat
ic den bisscop van colen weder
gheue soe. **Confirmaciet ende
strecte mit uwer moghenhede.**
Ende ist dat ghi wilt dat een
bisdum bliue onder v sonder
middel so wilt mi senden een co
pie wt iuwen scrijn hoe dat ser
gius die pacus wulibroordum
bisscop maecte ende sende al daer
soe mach ic mit uwer moghent
hede uerwinnen ende wederstaen
alle die ghene die daer reghen
legghen. Ende ist dat uwer
heilicheit anders beter recht die
ken sal daer of wilt mi laten we
ten uwen uader haren kinde
op dat ic hem uolghen mach.
Desen brief van berade sende die
bisscop bonifacius inden hof te
romen die onlanghe tijt daer
na eer dese boetscap uoleyndet
wort soe eynde bonifacius sijn
leuen ende starf martelaer.

**van sinte bonifacius ende
sijne ghesellen martel.**

Inden jaer ons heren. vii.
hondert ende li. uertam
bonifacius in godliker sprekin
datter ghenactte sijn nitelic en
sijn steruen ende ordincete e
nen eerfamen man die gregori
us hiet te wesen bisscop tot u
trecht ende bonifacius mit co
bano sinen mede bisscop. Win
trungo. waltero. ende adelbro.
prieester. himondo. starbaldo
ende bosono dyaconen. Wac
kero. gundero. hubero. ende be
tulto. moniken. Ende datt
toe ontrent. xxx. heiligher eer
fameure man ende uoeren die
vloet neder ende quamen in
uirtlant totten onghelouighen
uolke daer si haer tenten sloe
ghen op thant ende rusten her
daer een luttel daer na bonifa
cius die een bode der waerheit
was begonste uolstandlike te
prediken die ewangeli des ure
den so dat sonighe uriesen oflie
ten haer onghelouicheit ende min
neide die wet ons heren ihu xpi
Mer die oude want die altoes
benidet des menschen salicheit
wederstont die mit alle sinen
aachten ende uerwekede een
bloedighe ptie reghen dese heil
ghe leuers die lieuer hadden
te steruen dan of te laten des
duuels manier die hare ouders
ghehancet hadden mer dese
heiliche bisscop die niet en ont
sach dat dreighe des uerwoeden

uolcs tweeste ende sterre sinen
discipulen ende opende sijn bloet
ende liet niet of te prediken ten
onghelouighen uolke dat wort
der ewigher salicheit mer die
uolchouwers stoppeden haer
oren als en doef serpent ende
en wonden niet horen die ua
derliken leer mer mit speren en
mit zweerden sloeghen ende sta
ken die knecht gods ende doden
se mit menighen wonden op
dien dach die nonas hiet. In
maent die iunius hiet. Der
heilighen was .ij. bi ghetale
die al uolstandich bleuen te
ghen dat onghelouighe uolc
totter doot toe ende uertoren
die ewighe benedixie uoer die
pene ende gauen hem seluen
willichlike totter merteli. Die
in een oerde tot doeken hiet om
den name ons heren ihesu xpi
te samen ghedoet worden ende
in dat hemelsche palaes mit
seghe der merteli gheuent
sijn. Ende sonder merre so haeste
die uwoede wrielen des he
lichs bisscops boec an sta
ken te suiden ende alsoe wt
horen lande die kersten ghe
loue te keren mer die godlike
macht uecht dat boec ghe
heel datter nye letter an ghe
quets en wart onder alle der
haden hande daer in ghesce
uen waer die salighe leer des
ewichs leuens. Ende als dit
ghesact was uerbliden si hem utima
te seer om den moer die se ande

heilighen luden ghewocht hadde
sij si weder thups ghekeert om
te maken ene feestelike dach
mit een mit drinken mit
groter bliscap ende daer ghesce
een mirakel dat alsule nye
gheen ghehoert en was want
alle deser moerdenaer broede
sijn uwandelt in harde stene die
men noch huden daghes behout
om een ghedenckenisse. Daer
quamen sommighe kersten lu
den ende uersamelen. xij. lich
amen uan desen heilighen mar
telaren ende uoeren daer lielli
ke mede ouer die uoet ende groe
uense tuerechte in sinte salua
toers kerke mit groter weerdich
heit als betaemlic was. .
Mer sunte bonifacius lichaer
des heilighen mertelaers ouer
mids miraculen die god uer
toende is gheuen tot sulden
in een cloester uan sunte bene
dictus oerde inden ghesichte uan
mense die hi in uoertiden inder
woestinen uan betamen in
groter een gheuinnert hadde
ten ewighen loue. sijn name
daer daer dese gloriose merte
laer menigherande doghet ghe
daen heuet in groter een uer
socht wart uan deuotenen ker
sten luden. Dese bisscop uan gode wt
uertoren was die ander eerd
sche bisscop tot uerechte die na
sunte clemens doer die wil
bordus hiet dat uoerlepde lach
te. xvi. iaer berichte eerlike ende
wiselike ende na sijner doot was se

kerke van utrecht noch nyewe
ende harde cranc ende sien had
den ghenen eerdſchen biſſcop
Want ſi teghē die kerke van
colen die oueruloſende tyt was
daer na gheen plat houden moch
te. Ende binnen korter tyt daer
na quamen die denen ende floe
ghen doot bina alle ſcole inden
ſicht van utrecht ſoe dattet uoer
ſeide lanc een wyltints droech
doerne ende dyſtel wantter ghee
ninghe en had. Ende want
daer om die biſſcop van utrecht
ſo arm worden ſo en mochten
ſi den hof van romen niet ū
ſoeken om die eerdſche biſſcops
benedix. Ende aldus moſten ſi
van armoede nemen ſimpele
benedixie na hare naechte eerdſchen
biſſcop alle abden ende deden
muſſen langhe tyt ſonder biſ
cops inſule. Nu en ſelme oer niet
mit ſwighen uerbliden die bitter
wrake dien god hier gheſaen
om die doet ſimre heiligher.
Een prince int uare inſclant
die widichudus hier quam
mit ontalliken uechters ouer
die landwers in die oeterghe
Ende in die weſterghe ende
deſtueerden die ende maerſe
alle bloet oft een woerſtiner
waer ende alle die daer in woer
de die hi aighen woude floech
hi doet in wrake der heiligher
mertelaers van ſunte gregor

hoe hi biſſcop wart.

Alle bonifacius die eerdſche
biſſcop uole ſteden doer gae en

8
ghelbandert hadde om te meer
ren den dienſt ons heren ihu
xpi gheſaede dat hi quam in
een nonne cloeſter inder ſtat
van tier opten ouer uander
moetele daer een abdiffe was
hier adula ende was een eer
ſam vrouwe ende ontfenc de
ſen heilighen man mit groter
deuotie in haer herberghe
ende hoepte van hem te hoze
enighe gheestelike lere daer ſi
of uerbeteret mocht werden.
Ende als dese selue biſſcop ghe
ſeten was ter tafel ende mitten
deernen gods eten ſoude doe
was daer een edel kint van
xv. iaren ende hier gregorius
ende na des cloeſters zeden be
gheerde hi die benedixie uande
biſſcop in teghen woerdicheit
hem allen die die daer ſaten
ende hi las daer zedelike een
ſermon ende belloet dat en
de van ſimre leſſe mit enen ghe
bede alſet daer gheuoentlic
was. Sinte bonifacius begonſ
te dat ſermon van wylbes te
uarellen ende der gheerne herte
die daer hi ſaten mit minnen
des ſcouwedens leuens alſoe
te ontſteken dat dat selue kint
het alle dine afire ende uol
ghede den seluen biſſcop die
inden seluen tiden en nam
om dat uole van torringhe
te bekaren. Ende dit selue kint
bleef biden biſſcop tot datter
ſim wolle iaren hadde dat is
te uerſtaen totter oude van xiiii

Jarn dattet nye uan hem en
leide ende was een ghrouwe
mede waker inden woerden
gods. Daer na als voerseit is
voor bonifacius in uicellanc
om dat onghelouighe uolke te
bekerren ende begheerde mit gro-
ter minicheit die seghe der mer-
tel te uertrighen ende sette gre-
gorium bisscop ter kerke uan
utrecht te wesen na hem want
hi uoer waer hem enen wisen
heilighen man die weerdich
was uan hoe groter minnen
godertierenheit mildicheit dese
gregorius was in sinen sichte
dan unnen daerlike besce-
uen inden boeke uan sijnre
legende. Dese selue bisscop sen-
de lystwinum mercellinū ende
Willibrordum mit lant uan
ouer icel dat uolc te prediken
die ewangeliē. Ende na dat
si uel uolcs bekeert hadden
starf lystwinus tot ouden zeel
ende uoer tot onsen here. In de-
sen aden inden iaer ons heren vij-
huij worden ghesien sterren
ghelike of si snellike uanden
hemel gheuallen soudeit hebbē en
uele luden waenden dat der wer-
elt ende ghecomen waer. De-
se gregorius die een heilighe biech-
ter des namen xpi was leuede
langhe tijt ende beual gode sin-
delē ende sijn uolke ende is ghe-
draghen in sunte saluatoers
kerke ende ontfene daer gods
lchaem. Ende op die viij. ca-
lende uan september gaf hi gode

sijn ziele dese heilighe biechter waer
begrauen in die selue kerke eer-
like als hem toe behoerde die
dat bisdom uan utrecht be-
richte langhe tijt. **Van adel-
br dus den iij bisscop . . . .**

DEn eerlaem uader die
adeltus hiet die was
ghebooren wt enghelant uan
enen bisdom dat eboraco hiet
die om sijn grote duecht is
ghecoren dat hi was coninc in
der kerke uan utrecht. Ende
doe selue voerseide gregorius
een out man want man was
wert hem te hulpe gheset dese
selue adeltus die die delē ende
dat uolc des sichts wiselic be-
richte alsoe dat dese selue gre-
gorius dat hi na hem bisscop
wesen soude. Dese adeltus
sende sunte ludger den heilighe
bisscop uan munster in uicel-
lant dat hi dat uolc bekerren
soude ende die oefeninghe der
afgode daer vut uerdruen.
Indesen tiden. inden iaer ons
heren. vij. ende lxxxij. uant
een man enen stenen serke of
kist inder stat uan constanti-
noba ende inder kist enen
man mit dustanighe scrift
xpc sal ghebooren werden uan
der maghet marien ende ic
gheloue in hem. **O zonne
du salte nu weder besanen
alse constantinus ende heren
keisers sijn. Adelbertus die
bisscop starf in urden ende
uoer tot gode na dat hi som**

mich iac dat bitorn van utrecht
wiscne had vericht ende is ghe
brocht totter uoersieder kerken
ende mit sinen uoeruader daer
begraven. **van theodard den**

No bisscop van utrecht.
Adelbertus doet des eer
sams uaders wert ghecooren the
odardus die vijfte bisscop van
utrecht die een gloriose leere was
onder den uiesen daer hi uel of
bekerde in desen tiden als inden
iacr ons heren. vy. hondert. ende
lxxxij. Widichudus die hertoghe
daer hier te uoren of ghesat is mit
ten uiesen uersetten hem teghen
kaerl den coninc daerhitegghen street
ende mit zeghe uerwan uele uie
sen die daer doot bleuen ende ma
keden hem onderdaen. Theodard
dus uoer in ureden van deser
werle die totter uoersieder kerke
ghedragghen wart daer hi mit
ten uoeruaders rade eersamelike
van hernakarius den selten
bisscop tutrecht. v. v. v. v. v.

Ende als theodardus die nul
de bisscop begraven was
soe wart ghecooren hernakarius
die selte bisscop tutrecht een wys
man ende een heilich een vutghe
nomen goet predikar als inden ti
den ende inden iacr ons heren. vy.
hondert. Doe uinghen een deel
borghers van romen den pacus
leo daer hi ghinc in die pastie
die meere letanie hier ende men
die cruen droech op sunte mercus
dach ende staken hem sin ogghen wt
ende totten hem sin tonghe die

9
hem god beide weder gaf sien
ende sprake ende woedheden
mit onrecht dat hi ualheit ghe
daen hadde. Ende om dese twi
drachachet te laten so quam
kaerl die coninc diemen den
groten hier doerthebercht ende
der oopwalen lant opwaert se
deluke totter stat van romen.
Ende als dese coninc der stat
begonste te naken doe quamē
die senators ende dat romen
sche uole mit groten scaen en
brochten mit hem uele heilich
dons uander halighen ghebeen
te. Ende leide de coninc mit ho
gher bliscap in sunte peters ker
ke. Ende die uoersiede pacus leo
settedē op sijn hoeft ene gulde
ccone op dien seluen dach als
onse heere ghebooren wart van
der reynre maghet ende al ghe
mene uole songhe de coninc. ho
ghen bliden lof in deser manie
ren kaerl die keyser ghadent
van gode den groten ende den
uredsamen ghebieder der roma
ne. Van si lane leuen sauchet
ende segge. Hier om moghen
hem saamen die geeste uisere
ende gheen waacht daer of
ghebynden en conner ende seg
ghen dat een coninc die kaerl
heit die stat van romen mit
cracht besat. Ende dat hi die
selue stat wan ouermids dat
si die uiesen in uochten ende
die romeyn uerwonnen als herna
nus uoersiet alle sijn daghen
ueruult waren stat hi op die

v kalende van september ende
gaf gode sijn ziel also hi een
wyltijts dat bisdom mit gro-
ten acrbaden hadde bericht na
utrecht daerinnen anders niet en
wint of noch in croniken noch
in geesten dan dat hi begraue
is mit desen noersiden cersa-
men uaderen. **Van rixfridus
den viij bisscop utrecht**

Nakaruis des bisscops
doet wart een bisscop ghe-
cozen tot utrecht die rixfridus hiet
ende was die zeuende bisscop
een godlic man goedertieren oer-
moedich ende goet cleet in sine
taden als inden iaer ons heren
vij hondert ende .lv. **Stepha-
nus die paeus quam neder
wt irancrike ende hielt daer
hoechtijt ende feest inder stat na
rienen ende gaf daer die key-
selike benedixie op den coninc
lodewich ende op arnngaert sine
beddenoet. Daer dese selue co-
ninc doe twee sonen bi ghesone
had als daer die een locharius
hiet ende die ander lodewich
ende als die arnngaert sijn
wijf ghestouen was nam dese
noerside coninc een wijf die
uidich hiet des hertoghen doch-
ter van bejeren die sijn sel-
ues na nichte was om dat on-
ghederlouede huwelic wort
bisscop uederic ghedoet. **Bi-
deler seluer uidich wan dese
selue keyser enen soen die kaer-
le die tale hiet enen edelen
man die daer na coninc ende****

keyser was van wien die eerste
graue van hollant die eerste
heerlicheit ontfenct tot enen
man leue die den graue ende
sijn naomeliche tot deser tijt
toe hebben bericht. **Rixfridus
die bisscop noerseit wart een
ouet man die god lief had ende
hi was besiet seer vander sa-
ghe langhe tijt ende saede na
desen leuen op die derde nonas
van october ende wart begraue
mitten anderen bisscopen die
noer hem gheueest hadden in
der noersider kerken. **Van uer-
deric die viij bisscop utrecht****

Uedericus een hoech ghebo-
ren kint vut desen lande
doe hi noch teder ende ionc was
van daghen brochten sijn vuer-
der tot urecht ende beyen daer
mit gods huus mit offerhande
ende mit ghiften. en beuallt
daer den ridderscpe gods. **Rix-
fridus nam dat selue kint bi
hem als enen uetoren soen
ende leerden sonderlinghe wel
beide in zeden ende in kunst
Ende pensede mit godliker in-
sprekunghe dat hi na hem bis-
scop welen soude van sinen kint
schen jaren soe heeft dit kint so
wyslic ende soe loelic ghedient
inden gods huus dat hem die sel-
ue bisscop gaf alle die ordene
die den priesterescap toe behoert
**Daer na als dese bisscop rixfr-
idus otfuuch was quam lode-
wech die keyser neder mit sine
onghederloelic wue mit neder****

lant van aelmachtighen opten rij
ende onrecht datmen uideren
dien hi liet hadde kiesen soude
te wesen bisscop turcht dien hi
alte hant gaf staet uinghetum
ende ornamentes des bisscops
ende al was hi node bisscop noch
tanden die keyser conlacteren
in sinre teghenwoerdicheit. En
de als dese wyen ghedaen was
ende die benedixie hoghelike ghe
boet te honden die keyser hof ende
gaf teken alle die daer waren
van menigherhande ukeker
spite. Des anderen daghes als die
sonne op ghogaen was ende wel
na te middel des hemels gheco
men was sprac die keyser ten
bisscop uderic aen mit lasten
woerden in deser manieren he
ue sone die cleue der stat van
urecht heeft di ghevozen tot ene
woeden heide op dattu mit dijn
re heiligher leere castien ende be
keren sulre dat sundighe uole
daer is walchern een eylant in
dinen ghesichte dat seer verucht
is mit groten sunden dactmen
of seic dat niet alleen de brued' bid'
zuster. S' laept mer oec die sone
mit sinre eghenwen moeder.
Waer om wi di beswoeren hiden
aelmachighen gode dattu alle
ommenthelic menschen corrigere
ste ende pynst mueren zecnden
ende oft icht is soe en laets niet
du en uerbannelle. Ende als
fredericus die bisscop dit hoerde
so uersuchte hi ende antwoerde
den keyser aldus. Heer keyser

uwe moghenheit heeft mi ghe
bonden mit enen gheue beswe
ren daer om bid ic uwer mo
ghenheit dat ghi mi segghen
wile van wulker stede des heij
acrus een uilch' mich eest zal
beghinnen teken. Die keyser
uerwonderde hem van deser wa
ghe ende antwoerde aldus ic
uermode datmen den uenig
ceit sal beghinnen teken waer hoer
unden houede is meer moer
dan in anderen delen des richs
Die bisscop seide oec naer du
heues wel ghamtboert. Waer
om ic v die ten prince erde een
hoer des uolcs s'it cast' verispe
er ic tot den stete come alse
toten uolke van walchern
want ghi hebt een wyf teghe
die wet ende teghen gheleken
recht der bisscopen. Indich des
heroghen dochter van byeren
die uwer moghenheit is een
uilechliche nicht van welken
bedde camer ic v uernanc bi
sulker penitencie als daer toe
staet. Ende en laghs niet so
seg ic v dat v daer of comen
sal seide ende uerduet dies ghi
niet ontgaen en moghet want
die apostel seic onauulcher ende
onuerspeelers die ordele god.
Doe dese heughe bisscop die
ende deses ghelikes uolstandelike
seide ende sine woerde mit uer
gheughe dier heiligher leeres
uolcomelike belloer uersuchte
hem die keyser ende bar ghenade
de ende beloefde dat onghesce

houde wif van hem te doen
maer die heilighe bisscop nam
oetlof anden keiser ende is tot
uerrecht hoeplike ghefiet in sine
hoel daer hi sonderlinghe in ual
teus in uedinghe ende in oelmil
sens te gheuen ieuende ende uer
uallen stede des tempels ende
des caeteris dede hi wyflike we
de maken. Ontlanghe daer na
noer dese heilighe bisscop mit
sine scipe mit enen zuden wijn
de in walcheren an danc om
te wuigeten dat misdadighe
volke ende hiet daer sinen heil
ghen zoende. Daer bekeerde
sommighe lude ouermids pre
dickinghe des heilighen gheests
ende ontfenghen penitencie. En
de sommighe waren uerhardt
van herten in haer quaetheit
griepen hoer wapen ende dreighe
den hem te doen lachter waer
om doe die heilighe bisscop van
daen noer. Ende daer na qua
daer barbarich uole in dat ey
lant ende sloechden graue ey
gact door mit uele scantsopen
ende uinghen uele wue ende
kunder ende noerden uele wets
van menigherhande deinoer
van daen. Dese heilighe biss
cop noer daer na in alle sijn ghe
sacht daer ende quam in uer
lant daer hi uernam aruaens
ongheloue die si hadden inder
driououdicheit die hi te male
mit uilteken aerbeiden vut
der luden herten uerdreef ende
bual sunte odulfe die canonic

tot sunte saluaders was die
kerke van staeten ende als hi
sijn saken wel volende hadde
noer hi salichlich weder tot u
trecht ludouicus die keiser diehe
ontfacht langhet te bliuen daer
mit sinen uerbannen wue
welke urouwe seer arbeide den
heilighen bisscop in anderen
sine te bekeren mit sinckelike
woerden ende mit groten gaue
die si hem sende mer dese heil
ghe man en was niet te bedw
ken mit woerden noch mit
gauen hi en meende alle sijn
dat ongheoerlouede huwelic
te seiden ende sende den keiser
enen behaggheliken brief van
recht uaderlike lieue eer hi te
ghen hem enich sentencie des
bannes ghenen woude waer
die keiserinne ouermids des
uants rade teghen den heil
ghen bisscop grote nijt begreep
ende uisterde hoe sien ter doot
brenghen mocht die daer na
twe quade knechte huere diet
haer zwoeren dat si den heil
ghen bisscop doden souden.
Ende si ghinghen tot uerrecht
ende seiden dat si waren des
des keisers knecht ende si den
bisscop uander stat een noer
woringhe boetscap souden
doen. Sifericus die godlike
bisscop uernam in godliken
inspreken datter ghenakebe
sijn mettel ende hiet die twee
boden beiden totten eynde van
der nuet. Ende als die ewan

gen ghelesen was so ghinc die
bisscop op den stoel ende sprac
den volke een sermoen in sint
te saluatoers cloester ende noer
seide sin martel te hanc in
staende. Ende doe gods dienst
ghedaen was doe ghinc die he
lighe bisscop in sinen ornamēt
in sinte ians ewangelisten
sacrisie daer hi gode bat dat
hi hem verleende volstandeheit
in sinre passien ende doe hier
hi die boden tot hem comen
ende sinen cleer die sin diene
was hier hi een luttel van hem
gaen after sinte saluatoers ou
taer doe sprac die heilighe
bisscop totten moeders.
Nu doet v voetscap die ic vol
comelike wel wia eer ghi tot
deser staer quaemt. Doe to
ghen si haer meste vut horen
mouwen ende doerstraken ten
heiligen bisscop ende spraken
dese scampelike woerd der he.
Nu heeft die keiserinne wreake
van di die si langhe begheert
heeft dier di in uele tiden me
nich zwaer uerdriet ghedaen
haest. Daer hem die heu
ghe bisscop op antwoerde he
ue kinder nu ghi volbrocht
hebt uwer vrouwen voetscap
ende hoer ghebot nu pinte v
snelike van heen te lopen.
Ende sonder merren liepen
die moeders van dach
ende noeren ouer den rijn en
brochten d' er bloedigher ke
serinnen nuwe bliscap van

des heiligen martelaers doot
doe riep tot hem die heilighe
bisscop sinen cleer ende seide.
sone ic bin gheuont ter doot
om die waerheit ~~en die waer~~
heit ende om die gherechticheit
nu roept ic samen sonder mer
ren die priesterscap der kerken
van urecht daer si mijn lich
aem begrauen mit behoerlike
vutiaer of beganoude. Ende
mijn gheest keer totten hee in
die ewighe bliscap. Ende alle
die dree die hoede riep hi hude
mit groten wenen soe dat hi be
werde al dat uole die hoer wa
pen grepen ende liepen totten
staenden bisscop. Ende als
si stonde omtraet hem al staen
de sprac die gods martelaer pro
phetende tot hem aldus.
Swoedere ende lieue kinder
uertighe ic enich deel inden
hemel mitten heiligen mart
laers soe sal ic miuchlike bro
den uer v ~~en~~ om v salich
heit ende dat v god behoede
uwer plighe want om der keiser
inne openbaer ouerpel die
hier te lande woent sullen de
men die denen ende besture v
al die bilsom. Ende alle die
gheset was gaf die heilighe
martelaer die benedictie ende ghinc
in die croft die inder heilighe
kerken is ende uoeghede hem te
uen in enen secke ende began
selue die salm vander inghelie
ende sprac aldus ic sal den he
re behaghen mit rike der leuen

der dese bisscop leet sijn mereli
In iac ons heren. vñ hon
der ende. xxxvñ. op die xv
kalande van augusto. Doer
wien vele gracen ende miraci
len sijn ghesiet ten loue ende
ter eere ons heren name ihu
xpi die bisscopen beide in wals
lant ende in duytshelant uer
namen den onsculdighen doot
des heilighen mertelaers uer
bonden hem te samen teghen
die quadaet des keplers ende
des misdadighen wiues. Gre
gorius die pacus als hi die uer
hoerde quam hi neder in uranc
me ende sende biduucius den
keiser uerlat in een cloester te
zwaffen dat hi daer besloten
penitencie dede. **S**ijste die bis
scoop van aratus gaf der kepler
innen uoerheit enen wile ende
settele in een nonne cloester
dat tarcus hier al daer hoer
penitencie te doen. Die prin
cen van urancrike die waren loch
arum des keplers lodewichs
ouster sone ende bi ghemenen
wille so setten sine eere inde
stoel der moghenheit. Hier
sellen wi merken dat van dier
tijt dat sinte bonifacius die
bisscop ghedoet wart toeter tijt
dat dese heilighe bisscop uerde
re ghedoet wart sijn uerteden
lxxxvi iac in welken iaren. vñ
heiligher bisscopen hebben
ghewest der wetker gheest ende
leuen ouermids uersumenisse
ter tijt becauere sijn after ghe

laten waer om si die naomelun
ghe niet besardelike bekennen
en moghen **van alfacius den**
uisscop die fredericus broeder was

DA der passien des heilighe
mertelaers des bisscops ur
tic was een luttel twindracht
icheit beide inder cles ende inder
ueske wie dats waerdich waer
te besitten des heilighen bisscops
stoel. Sommighe koren den
proest caanoen enen uken man
dat biscom te uechten ende die
ander begheerden te hebben al
facium die des heilighen uertu
cus broeder was. **M**aer bi ghe
menen vrien wille der cles ende
bi sinte odulfs canonie tot
sint saluatoers is die uoersei
te proest of gheset. **E**nde alfa
cus war mitten groten loue ghe
set in sijn broeders stoel in die
tiden in cence stat die uuria hier
ghetoghen in ytalien daer reghe
der bloet drie daghe ende drie
nacht van den hemel. **E**nde in
dien seluen tiden na sinte ue
derix prophene die hi uoerspro
ken had de hi streuen woude
begonde daer een alte groot ma
chete lamechede want die
denen ende die sweden ende
die noermans uergaderden uelc
sape mit onghetalliken wapen
tuers ende bedwonghen uelc
landen ende maecten uelc bloe
digher stede inder heiligher kerf
tenheit alfacius die die. ix. bis
scoop was tutecht die was uol
dgheden ende milde ende stark

op die xviij kalende van decem
ber in ureden ende wart begra
uen in sinte saluatoers kerke bi
sinen broeder eerlike. **van lud**
gerus den x bisscop

Alfricus die bisscop uoer
gheoren die x. bisscop te utrecht
ende hier ludgerus een heilich
man ende een hoech leerre. In sine
tiden inden iaer ons heren. viij
hondert ende. lv. locharius die kei
ser sach dat hi der denen wreet
heit niet weder staen en mocht
doe gheerde hi alleen gode te die
uen ende sijn ridder te wesen
ende gaf dat keyserlike bi con
sent ende wille der princen van
den lande sinen ouersten soen lo
dewich ende nam selue dat hel
lighe abijt aen in een cloester
dat purmeren hier ende was
daer onder die monken leue
ende dede daer sijn heilighe pro
fessie. Oer hi en leuede in die
penitencie niet langhe ende
als hi ghestoruen was doe
keuen die diuelen om sijn
ziel teghen den enghelen. Al
soe dat den ghenen die viden
luchaem stonden die docht
datmen lichaem toech nu
hier nu daer. **D**oe uelen
die monken in hoer ghebede
daer si den quaden gheest me
de uerriagheden ludgerus die
bisscop starf op die v. kalende
van meye ende gaf gode sijn
zalighe ziele na dat hi een
wylnds berecht had die heil

855

ghe kerke van utrecht. **D**ese
ludgerus wart ghainet totter
uoerstaender kerke Ende viden
tween noetselden bisscoppen be
grauen eerlike **van hunge**
rus den xi bisscop

Des bisscops ludgerus
doot wart gheoren die. xi. bis
scop tot utrecht ende hier hun
gerus een wys man ureedzam
mildelic ende rebelic van leuen
Indien tiden als. inden iaer ons heren
viij. hondert ende. lvi. quamen
die denen ende die noermans
mit horen scepe in hollant
daer si alte groten saphceer
brochten ende mit groter wreet
heden destruceerde si duetstedē die
meeste stat van alle desen
lande daer. lv. prochkerken in
waren als. men seit daer na
quamen die selue denen tot u
trecht ende belaghen die stat
ende stonden sonder aflaten
mit scutte slingheren mit blide so la
ghe ende soe sere dat si die edel
stat ibomen waender hant.
Ende dat castel wouwen si me
ge. Ende dese bloedighe rouers
sloeghen die adel ende dat uole
wel na al wat. Ende worpen
die toene poerten ende die uoer
poerten ende arbseten wandelē
ende mueren vander stat ende
vanden castel ten gronde ne
der. Also dat hungerus die bis
scop mit luttel kanoniken ont
ghinc met groten angst ende
quam totten coninc locharius
mit cloester te purmeren op dat

hi daer onthouden mochte **J**och
anus wt betoert mit ontfen
nicheden ende van goederie
renheden gaf hi den cononike
der kerken van utrecht dat cloet
ter tot odelenberghen op dat si
daer mit uren litten moghe
noer der denen aenuechten
dat si daer gods dienste unich
like in sonden doen. Ende na
desen uanmelden die denen al
ti ant van hollant ende qua
men in kene merlant ende bra
ken daer des heilighen confes
soers sinte adelbitus kerke
Ende den heilighen priester
van noertich die thevon hiet
sloeghen si sin hoeft of Ende
worpen neder alte stee een cal
teel bi noertich dat wilneer ^{des oer}
aurindilus was. Doe gre
pen die in ghebozen hollan
ters wapen ende setten hem
ter weren ende uochten me
nighen strijt teghen die denen
Oer alsoe got ghehenghed
so wonnent die denen ende
sloeghen al daer twee edel
ridders Die ene hiet dubbout
ende die ander gheerlot mit
sunderlinghe veel hollanders
Ende unghen die wue ende
die kintder ende uoerdense
~~ende uoerdense~~ in uren den
lande **Hoe kaert die cal. co.**
van uancrye en na na romegaf
dideric de edelen manne die gestap na
Iden iacer ons heren hollant
vuy hondert ende. lxxij.
was een coninc te uancrye

die kaert hiet. Ende wt na
maels een. roemsch coninc
mede ende was lodewichs sone
dese was des conikaerts sone.
Ende sat doe ter tijt tot pladele
dat was een stat ende uerna
dat die denen hollant uerwoest
hadden ende dat uole door ghe
slaghen. Ende om beden wille
des edelen graue so gaf hi die
teuc die des princen walghe
rus broeder was die kerke tot
egmonde mit horen toebehoere
dat is van zwithaerdis haghe
uoert tote noorttrappe ende kin
chen mit bescreuen pūlegien
bezegheit mit des conincs gulde in
gheulinghe daer sin beelde in
gheproft was die sprac aldus
inden name der druidichheit
kaert bider ghenaden gods. co
ninc van uancrye, Want on
ser conen toebehoert dat onse
lieue ende gheconne een ende
weerdighen sullen mit gauen
ende mit loue van hare dienst
Doe doe wi verstaen allen ghe
soughen kerken luden die nu
zijn of namaels welen sullen
sien of horen lesen dat quam
in onser iegenwoerdichheit
haghen die edel graue Ende
bat ons dat wi gheuen wouden
enen edelen manne dideric die
walgherus des princen broeder
was die kerke tot egmonde
mit dat daer toebehoert dat
is van zwithardus haghe uort
tote noerttrappe en kinchen Tote
wies bede wi gheueghet sin

13
ende waerdlike ontfenct hebben
alst recht is. Ende gheuen onse
lieuen ende ghetrouwen manne
dideric uoerleuen alle uoerlei
de lant mitten dienstuden die
daer nu in sijn of namalls in
wesen sullen mit volch mit maer
die mit water ende mit weide
hem ende sinen nacomelinghe
erlike besitten ende uulic te ghe
bruken van ons ende onse na
comelinghen. Ende gheueden
dat hem niemant hinder noch
onurede daer in en doe. Ende
want wi willen dat dese ghes
ten valse ende stade bliue ende
ghehouden werde totten ewi
ghen daghe so hebben wi dese
letteren bezeghelt mit onse un
gherlinghe van goude. Gheghe
uen te pladele int iaer ons her
vuf. ende lxxij. des x. daghes uoer
sinte iohans dach natiuitas.
Dese selue heerlicheit heeft dese
dideric ende sine nacomelinghe
in enen rechten man leue beseten
langhe tijt. Ende hebben die wre
de denen uten ende des roem
schen rikes crachtelike ueraghet
Ende ludouicus die coninc
van aelmaengen des uoerleit
kaerls broder gaf oec desen gra
ue dideric ouermids bede sijns
wues der coninghinnen dat so
reest van walda. Want hi een
uernocant voder was. Ende
onder alle riddercap seix te pri
sen dat hi hem bescreuen hant
uesten of gaf sprekende aldus
In die ere der heiligher dinnol

dicheit lodewich bider graue
gods coninc van almaengen
wi doen verstaen onsen ghetrouwe
die nu sijn of namalls comen
sullen dat hem onse wyf die
coninghinne ons bat dat wi
gheuen wouden onsen lieuen
ende ghenunden graue dideric
van hollant een foreest dat
walda hier ende an sinen gra
uestrap ghelegghen is. Ende dat
water dat daer doer gaet wt
waert ende inbaert merck en
wadelant ende onlant volch ende
beide dat dien foreest toebehoert
Ende wi di enuner ghenegghen
sijn onser ghesellinnen bede te
uoldoen ende niet te wegheren
Hebben ghegheuen onsen lie
uen ende ghetrouwen den graue
dideric uoerleit dat foreest mit
alle sinen toebehoeren. Also alst
uoerghelcit is uuliken te ghe
bruke he en sinen nacomelinghe uas en uas
onse nacomelinghe uulike te besitten
of te uercoepen of wech te gheue
Ende om dat wi willen dat dese
ghisten tot ewighen daghen
ghehouden werde so hebben
wi desen letteren bezeghelt mit
onsen ungherlinghe van gou
de. Ghegheuen inden iaer ons
heren gheboerte vuf. ende opte
lxvij. opten dertien dach van
april. Dese dideric was die
eerste graue van hollant. Ende
was ghewapent mit enen sal
te van goude daer in ghemaect
was enen leuwe van roder uer
wen dat men kele hiet. Ende

allomen seit was hi ghebooren
nanden coninclike gheslachte
te derprincen van wancouye
die de palen van sinre herlic
heit uoersiet teghen der tenen
aenuechten eerlike velerinde
Dese dideric hadde een hoech
ghebooren wyf die genei heit
daer hi bi wan enen zone die
oec dideric hier ende in ueel duech
ten edel was Dese eerste graue
dideric als hi was out dede
hi van groter deuocien tijmme
ren tot egmonde een cloester
van houtre daer hi in settede
nomen van sinte benedictus
oerde dien hi rente gaf van si
nen goete daer si volcomelic
noertoert af hadden. Ende in
dat selue cloester wart eenre
nomen van gode in ghespro
ken dat si den graue dideric
vmaende dat hi woude op
doen sinte adalbertus graf en
dat heilighe gheueente doen vrie
ghen in dat nomen cloester
Ende mitten als die paelster
des heilighen uaders graf op
wonen soe vanden dat cleet
daer des heilighen uaders lich
aem mede ghedecker was gans
gheheel of onuertert Mede
werdt daer gheuonden een gul
den cruys op sin vordten dat
mediane ende salicheit was te
ghens menigherhande ziette
Ende onder sinen graue ont
spranc een fonteyne daer noch
huden daghes uele waters
vont vlieten. In den iaer ons

heren viij^e ende. lxxi optie xi
kalende van ianuario miste
die bisscop hungerus in urede
na dat hi mit alfrico ende mit
hugerus dat biscom hadde be
recht xrou iac van uerchte
die ouerimids d' denie wreetheit
van sinen eighenen stoel was
uerdreuen waer omme man
niet gheueten en can waer sin
lichaem begrauen is **van o
delbaldus den xij^e bisscop**
Des bisscops hungerus
doet wart ghecoeren die
xij^e bisscop tot uerchte die odel
baldus was gheheten een he
lich man mulde gherechtich
ende goet willich. In desen tude
als inden iaer ons heren viij^e
ende lxxi quamen die tenen
mitten noermans ende desau
terden al wallische lant Ende
des iaets daer na vernielden si
al hant van aendenen. Met
haer die keijser die de groue
gheheten was quam mitten
lombaerden ende mitten duut
schen ende nacht teghen dese
ouerdadighe lude Met ten
lesten makede men een bestant
om te spreken vanden pacys
daermen ouerdroech dat god
fridus daer noermannen co
ninc kersten soude werden
mit deser uoerwaerde dat me
hem gheuen soude des conincs
lotharius dochter tenen vime
die ghesela hier. Ende men sou
de mit haer gheuen die prouin
ce van uerclant in mede gaue

ende dat ghesaede. Ende daer
na en wouden die uniesen
den uoertiden coninc godfrido
met onderdanich wesen die hi
bedwanc ende gaf hem een ma
delic eighen scap so dat elke
mensche mocht draghen enen
vast om sinen hals daer men
se recht noer an hanghen mocht
te of si hem enigher tijt uerfette
rege des conincs moghenheit
Ner daer na in corten tiden
wart dese selue coninc gode
naert ouermits des wraete
gods mit ontfaeliken denen
doot gheslaghen. Ende daer
na wart gheswroke menighe
kerkenen menschen bloet die
si in uoertiden ghedoot hadde
Juden naer ons heven. **U** op
die ydus des cembrijs noer an
dubaldus die bisscop van de
ser werelt ende gaf sinen scop
per ene waerdighe ziel na hi
daer dertich ier dert bictom
berche hadde. **V**an desen bis
cop odubaldum schijft die
abt van purmere in siner
coronike dat hi was een heyl
lich man die tuerche eedie
begrauen is ende rust daer
mitten heilighen uaderen **na**
egilboldus die xij bisscop
A der doot des heilighen
bissops odubaldus wert
ghetoren die xij bisscop tot u
recht die egilboldus hiet die
dat bisscop verrechtde ene
corte tijt Judese tiden als op
die ander nonas in october

ruste dideric die eerste graue
van hollant was. Ende was
oec here eens groots deles van
oestunelant ende was een on
ueruaert prince sin lancende
van sinen palen manlike be
screinden teghens der denen aen
uechten. Ende gena die graef
winc die storf op die derde yd
van ianuario ende is begrane
bi haren man tot egmonte in
den cloester dat si ierst ghetim
mert hadden van hout daer
si nonnen in setten die gode in
mensliken dienden. **uanden**
anderen graue na hollant
Ende alle dideric ghestoruen
was die alre ierste graue
van hollant was wart dideric
sin enighe sone die ander graue
van hollant ende uerheue
in sinis uaders stede als een
recht erfname. Dese nam een
wif die huldegont hiet. Ende
also almen ghelouet so was si
des conincs lodeluyes docht na uac
ric daer hi bi wan enen zone
die amulfus hiet. Ende enen
sone die egbtus hiet ende was
eerste bisscop van tuer. Ende docht die
hiet arindus die vutnemende
scoen was dese graue dideric
na sinis uaders doot begonde
hi mitten unese twidrachtich te
werden daer hi teghen oerlouede
ende streef so dat hise uerwan
ende hem onderdanich maecte
Ende om dat oerlof uanden
uniesen so brac dese selue gra
ue dideric dat cloester dat sin

uader ghemaker hadde van
houtte tot egmonde ende dedet
weder maken van stene. Ende
nam die nonnen van den en
setten daer in moniken van
sinte benedictus oere die daghe
lyc goods dienste daer in deuotel
ken daden. Ende ofs noot waer
dat hie die uiesen weder staen
mochte het da die nonnen dese
selue graue dierre gaf der kee
ken van egmonde groet goede
te besitten en gaf oer een boec
dat hiet *hystoria trypica*. Ende
ten tere van uer ewangelisten
die buten uerdeckt is mit sinen
goude daer duerbaert ghestreut
op staet. Mer uerou hildegonc
die graefinne gaf der selue kee
ken van uer mildicheit en ou
taer tafelen die altemael goud
was. Daer menigherande duer
baert ghestreut an staet. Ende also
men seit so waer uander selue
tafelen ghestolen enen steen die
ant ouerde uande tafelen stoet
die des nachts mit sinen schine
al tchoer te verlichten plach.

In desen tiden waer sinte iheron
biden bisscop van utrecht ende
biden graue dierre mit mira
culen tot egmonde gheuoert die
in noerden te noertich priester
was ende uanden denen daer
uocer igeloue onthoest was.

Eguboldus die bisscop van u
trecht berichte dat viscom licht
x maanden staet opten seluende
kalende van october. Ende uste
in onsen here die mede begrauē

is in der selue kerken. **van rad
bodus den xiii bisscop**

Dat eguboldus die bis
scoop begrauen was ouer
mids wille amulfi des conincs
van urancye so waer bisscop
ghewiet al was hie note die
xiii bisscop tot utrecht ende hie
radbodus. i. halich man wel
ghelert oetmoedich ende hooch
ghebooren. Want die coninc
radbodus die der uiesen coninc
was sijne moeder ende ouder
uader uader. Ende guntarus
die aerdliche bisscop van colen
was sijn oem. Dese name rad
bodus beduut so uele van onse
duutsche als een boec in gro
ten rade. Want dese bisscop
was een boec van groten rade.
Want hi was een raet in des
conincs kaert palats van
urancye ende een philosoef die
uanno hie hadde desen radbo
dum inden vij. vrie consten
uolcomelike uollect. Ende
dese selue bisscop ende belacet
menighe duechte van sinte
wilibrordus ende van sinte
bomfacius ende mede diche
heen heel embocht dat men
noch huden daghes singhet
op sinte merxims dach van
naad. Dese bisscop als hi
nam an dat heylighe abyt
des viscoms van utrecht doe
leuede hi altoes in uasten in
bedinghe ende in aelmoesten
te gheuen sonder aflaten totten
ende van sine leue. Ende als sijn

tafel ghenoten wijn droncken ouer haer maectut ende waenden dat die heilighe mā mede ghedroncken hadden so dranc hi allene hemelic water. Ende dat uernam een die gummarus hiet ende bat den bisscop dat hi drinken moeste uan sinen dranche. Mer die heilighe man en gheheugs niet. Mer dese selue gummarus nā al hemelike des bisscops nap ende dranc daer vut enen goeten dronc. Ende hoert hier een wonderlyc mirakel. Want dat selue water was althant uerwandelt inden besten wijn. Waer om gummarus die puer den heilighen bisscops recht ueroert bat ghenade. Ende die heilighe man gaf gode den lof ende met hem seluen uanden taken dat daer ghesaet was dese selue bisscop uociferuen plach te sitten inder stat uan deuenter wanc die stat uan utrecht ouermids der denen wreetheit al begheuen lach. Het ghesaede op een tyt dat dese bisscop quam tot utrecht om te uerloeken mit deuocien die steden die heilighe uaders laghen mer die denen des niet ghebenghen en wonden quamē hem ieghens lopen mit machte ende uerboden hem dat hi niet uorder en ghinghe. Die de heilighe bisscop uaderlike uernaende dat si anmenen souden kersten gheloue

ende aflaten haer pynlicheit den kersten te doen. Mer hoe die heilighe man die quade pynres niet pynde te bekeren hoe si in quaetheden meer becoert worden. Ende dirigheden den heilighe bisscop si souden doen doen steruen enen bittere doot. Ende als hi sach dat hi dat uerlozen uole niet bekeren mochte uerbande hise ende uernaedidense. Ende rechte uoert quam een bliscen uanden hemele ende uerbeinde die denē so dat si iamelike hoer leuen leuen ginden. Die kersten die dit mirakel saghen uelen te wapen ende sloeghen al die denen doot die daer waren ende raechden se mit seghe uter stat uan utrecht dese heilighe bisscop bloyde mitten seruonden te ppheten want hi uole toecomender dinghen sinen hemeliken uorden dede uerstaen. Ende want baldruis een goet sedich ionghelinc was tot centre tyt brocht te twe clerken uan syns uaders lande uoer desen bisscop ende bat hem dat hise priesters wien woude. Mer dese heilighe uader wart lachende mit bliden aensichte ende sprac lieue sone int derde iaer uan nu sal ic doot welen ende du selte wese een herde uan deser kerken ende dan salu dese clerken mit dyns selues hant priesters wien. Ende dan salu weder maken desen sael ende dese stat uan

unrecht also als hi te uoren
was. Daerna uoer dese bil
scop radbodus in drenten lant
daer hi sonderlinghe zice in
bleef logghen. Daer open
baerde hem die maghet man
a ende moeder goods nur gro
ter claerheit. Ende hadde in
haer gheselschap agnem ende
reclam die reyne magheten
Ende sprac den reclamen bil
scop aldus toe lieue sone en
onsich di niet nu te siene te
ghenwoerdich die du dicke
hebs ghegroet ende niet en la
ghet. Ende wes des zeker
dattu uan deser zicte wel ont
gaen sulz mer du en salt niet
langher leuen hier na. Mit
desen woerde so uerghinc die
ouer grote claerheit. Ende
daer quam so sonderlinghe
goede lucht als menschele her
te begripen mochten. Die he
lighe bisscop ghenas uander
zuechte ende sommighe uan
sinen hemelken ghesellen seide
hij in hemelicheden. Hoe
grote scoonheit hi ghesien had
de ander maghet manen co
ninghijne des hemels. Die
daernaiden iaer ons heren
ix-hondert viij. quam hi uer
drent ende verhte uoort uel
hite vrede sonder wet ende las
dese aniffen. Et laa laude.
Ende op die derde kalende
uan december soe uoer hi sa
uichure uan deser werelt.
Dese halighe bisscop was

inder zwachtelplaghe der de
nen. xvij. iaer ende berechte
die kercke eerlike dien die
cler mitten uolke groeuen
inder kercken tot deuentre
daer god uele gracen doot
om vreden wille des halighe
confessoris dan ghenen dies be
hoefliken sijn. **Wan baltus**

Als den ro bisscop inricht
Als men vint bescreuen
ander lombarden ystorie
heure die roemliche coninc
wart te rade uan grote be
uote dat hi na des bisscop
radbodus des heiligen ystet
soets doer bruonen sinen so
ne woude uerthut mit dergie
Ende dan den seluen bruon
setten opten roel des uoerf ghes
soets es als dese woerde dattie
werde deren die stat uan uarchie
wonnen hadden ende gheseltra
uere ende mede al dat uolke des
bissoms uerleghen ene uer
raghet. Daer om sette die
edel coninc den seluen sone to
ter riddercap op dat hi der de
nen wrethet aachtelike weder
stoude. Ende dat hi dat selue
bissom mit sijnre ridderlike
wapen bestemde ende weder
makede. Ende hier om uades hal
ghe radodus pphete so is die ghe
tozen baldertus die ro. bisscop
tor unrecht. Ende al so men seit
so was hi rufidus sone des
grenen uan dene die een edel
prince was. In desen iden our
spranc een bloedighe coninc ne
te genaen

16
in die stat. Ende inden seluen
daghe worden alle die denen
uaslagen in wat landen dat
si waren waer omme baldri-
cus dese bisscop na dat die denen
ueraghet waren ende uerfle-
ghen. So stichte hi weder sine
stat ende bemercede al omme
daer hi uele torenen op settede
en hoech wich huse die uerbern-
de kercken dede hi weder tun-
marn Die zael ende ueel ander
ueruallen timmerdede hi eer-
like weder maken. Dese bis-
sop inden iare ons heren .x.
hondert ende lxxv noer hi o-
uer berch ende quam in ytalien
en te spreken den coninc oeten
om alrehande oerbaer der ker-
ken uan utrecht Ende als hi
sine uoetschap ghedaen hadde
nam hi oerlof anden coninc
ende uerde mit hem die hei-
lighe lichaem der martelaren
ponciani benigti ende agne-
tis. Ende brochte in die selue
kerke tot utrecht daer hi se-
tete mit groter deuocien ende
uunichheit. Ende inder toe-
uant dese selue bisscop ouer-
mids heunelike openbaringhe
uan gode die lichamen deser
heilighe. Werenfridi. lebuni
plechelun. Wronis. Odulfi
Ende rabodi mitte welken heilighe
patronen hi die kerke uan u-
trecht hoechlike ueruerde inde
iare ons heren .x. hondert
ende lxxv baldricus der sal-
gher ghedenckenissen bisscop

die ouer man was uoer-
te gode optie .vi. ydus in
ianuario na dat hi lxx iare
mit groten loue die kerke
ende die stat uan utrecht
had de weder ghetimmeret
die totter meere kerken ghe-
uoert is mit eerliker wtuaect
daer begrauen mitten heili-
ghen uoeruaeren **Van**

folcmarus den xvi bisscop

Alse baldricus uan desen
leuen ghestreiden was so
wart folcmarus die .xvi bis-
sop gheordincert. een man
mit herde goeden wille ende
een goet heilich ghelouich
man. Indesen daghe als in
den iare ons heren .x. hon-
dert ende lxxv op die ander
nonas in meye doe ruste in
gode dideric die ander graue
uan hollant was ende wart
begrauen bi sinen uader in
den cloester tot egmonde.

Dese dideric ende sijn uader
berichten die gractscap uan
hollant eerlike. Ende lxxv
Jare ende uedreuen die wre-
de denen crachtelike wt horen
lande Ende vrou hildegont
sijn wijf ruste in gode op die
ij idus in aprilte ende is be-
grauen in dat selue cloester
bi horen man **Van arnulfus**
den iii graue uan hollant

Nal graue diderics doot
wart arnulfus sijn sone
die derde graue uan hollant
ende nam een wijf die lunt

gaert hier. Ende was een dochter des moghenden keisers uā grieken die theophanus was gheuoemt ende was een suster der keiserinnen uan romen die theophana hier daer hi bi wandiruke die na hem graue wart ende sifide of sicken den vroch graue. Dese arnulfus was graue meer dan v iaer ende hadde altoes oerloghe teghen die west uuelen. In desen tiden als in den iaer ons heren ix hondert ende xx op die derde idus in decembre starf uolcmarus die bisscop ende is begraue inder doerkerke tot utrecht **uan baldewin den xviij bisscop uan utrecht.**

Ende als folcmarus die bisscop sijn leuen hadde gheent wart na hem gheset baldewinus die xvij. bisscop was ende een glorioes bisscop gwoeter duechde ende hoech gheboron in desen tiden als in den iaer ons heren ix hondert ende xxij op die kalende van october wart een stuyt ghesproken op enen clechten uel te wesen dat wipkeir made hier bi enen dorpe in westuuelat daer sedelike ende stoutelike quamen wt gheuoren campen uer graefscap uan hollant. Ende als onde lude segghen so waren die hollanders seer uermoght uan groten dorste want si gheen water en vonden te drincken ten was al

sout. Arnulfus die milde graue uel in sijn ghebetē bi godliken in moeyen wysoc hi ene stede daer men groef enen put daer uerchs water ghenoech wt uolde. Ende hier binnen comen die uuelen gheuapent ten stede op dat si mit groter aacht dat hollatse heer bedwelden ende te storen mochten. Ende daer teghen die graue arnulfus mit ludende balinen mit blencken den banieren ende mit gheuapenden uerchers quam hi te ghemoten den uuelen daer hi enen bitteren stuyt teghens uacht. Ende int ende als der uromer campen uel doot ghecleghen waren so is die stuyt uerwaert teghens den uoer screuen graue die al daer ter stede ouermids der ghehenghe missen gods ende om die ghemene oerbaer is doot ghebleuen ende martelaer ghemacet. Ende is uan daen gheuoert int doeter tot egmonde daer sijn wtuaert is ghedaen mit groten rouwe ende begraue mit sijn ouders. In desen tiden is ghesact een groot teken uan desen heiligen graue dat wi in deser corniken willen besaen op dattet die kersten ghelounghe luden hier na mochten weten. Want opten litten donredach gheuonlike is dat uel uolcs totter kerke tegmonde pleghē

te comen na der ouder ghe
woent om te uertrighen die
grae der ghemene obso
luen uadeabte van egmo
de. Daer soerde die leit daer
dele uoerseide graue onder be
grauen lach licht van ouder
langher outheit. Ende daer
wt ghinc ten roec licht. ij.
cupitus hoghe nan sueter lach
ten oft mire ende wuwer had
de gheueest. Imitgaert sijn
wyf die gramme ruste in
gode op die ander idus in mey
e ende wart begrauen bi ha
ren man in dat uoerseide doct
ter **van diderike den iij graue
van hollant.**

Niden misuulle armulft
des miden pinc is dide
ne die. iij. graue aldus ghe
noent ghe worden die uerde
grae van hollant. Ende
nam te wue des mogheden
herroghen dochter van zallen
die utaldus was gheheten.
Daer hi twe sonen bi wan.
Enen die dideric hiet die na
hem graue wart van hollant
Ende men florens die graue
in oesturellant was. In dese
tiden stont een pilaren in apu
heis daer dit scrifte in ghe
groeft was op die kalende
van meye ander sonnen op
ganc sal ic hebben een gulde
hoest. Een sarraim die daer
daer gheuangen was groeft
ouder thoest ende van dien
scade of van dien scade of na

dien scame alsdet uander pi
laem wt gherecket was op
dien seluen dach en vix ende
uant aldact ontalliken scot
dien higaft ende uerlossede hem
seluen. Indelen tiden als in
den iaer ons heren ix hondert
ende xxij ruste in gode bal
dewinus die bisscop ende her
de was. Int iaer der kerken
van utrecht op die. vi. idus
in meye ende is begrauen mit
ten uoerseiden bisscop van
**utrecht van anskrudus den
xviij bisscop van utrecht**

Aldre alle baldewinus
die bisscop gheboruen
was so is anskrudus die eerste
een ghebaechte graue was
wart na clert ende ontfene
crune. Ende is nu uander ghe
meent dach van utrecht ghe
woren te wesen die xviij. bisscop
Dese anskrudus alsoet hem
god in gaf so gaf hi uele goets
ende eerts van sinen uader
liken cruces tot behoef der
heiligher kerken van utrecht
dat hi te uoren hadde vele
ten in die graefscap van vester
bant ende die graefscap plach
bi tiele te wesen. Die daer
na inden iaer ons heren. du
sent ende v ghelijc enen so
ne die men castet ende die
god hiet heuet uerloes dat
licht van beiden oghen. De
se anskrudus stichte een doct
ter van sinte benedictus oer
de opten heilighen berghe.

Anskrudus

Heiligen berge

In die ere der marcen der
moeder gods Indien cloester
nam hi selue an dat heilighe
abyt Ende bleef daer uinc
heilichike lauende totten ein
de van sinen linc ende miste
in gode inden iaer ons he
ren dusent ende viij op die
v nonas van maye na dat
hi dat xv iaer dat bisdom
van utrecht wyllike hadde
berecht. Dat graf des hei
lighen uaders waer yement
dies vgherde mit muiche
den te weten yement uander
doem kerke uanden canonike of
uāmonike uā sūpouwel hi sou
det hem licht wisen ende
latent hem weten **uan adu**

boldus den xix bisscop utrecht

Nanctidus des heil
ighen bisscops door
wart ghecooren adu boldus
die xix bisscop tot utrecht
een wys man want hi was
des keylers hoechste raet -
Dese adu boldus inden iaer
ons heren dusent ende xv doe 1015
dede hi neder werpen dat ou
de wart dat baldernis ghe
timmeret hadde ende leide
ny we fundamente ende uer
timmerde den doem kerke
van mewes. Ende mede die
kerke van ael die hi beide
inden corten iaren uolbroch
te herde eerlike. Inden iaer
ons heren dusent xviij open
baerde een sterre die men co
meta hiet langhe tijt ende

alle auonde ende groot ghe
like enen bakke. Ende in de
sen schen iare ghemel een
groot oerloghe tusschen den
bisscop uā utrecht en den gūe uā
hollāc dat hi deser sake toe gē Een
graue was daer ende hiet
dideric bauo dien adelbol
dus die bisscop uoersaenen
ghegoet hadde om aent bo
degraen die niet en misten
aen te uechten ende daghe
lic te moeyen de graue dider
ic van hollant. Die graue
van hollant uoersaenen
uersamēde. een groot heer en sūzet
teghē desen graue dideric bauo
dien hi uerwan ende nam
hem allen haer goet ende
warpen mit crachten wt al
le sūzet besettinghe. Adu
boldus die bisscop die dat
zwaerlike nam uergader
de een groot heer en woude
sinen man weder brenghen
op sijn goet ende setten in si
ne heerlicheide ende teghen
den graue van hollant daer
om te striden. Ende hier om
inden iaer ons heren dusent
ende xvij. op die v idus uā
iunio quam dese uoersaende
bisscop mit onghewonden
banieren mit dinnende ba
sinen sedelike totter stede daer
men striden soude. Daer
teghen quam graue dideric
van hollant mit vlenkeden
banieren mit ueruaerdeli
ken ghelude mit hoernen

Adu boldus

treckenden vut sinen tenten
 stoutelike op dat grone uelt
 Ende sonder meeren uerga
 derden die stichts luden mit
 ten hollanders ende uochten
 mantlike om die zeghe. Daer
 ghesaede een blodich stryt
 an beiden ziden. Mar ten
 lesten so wart des bisscops
 heer so cranc ouermids ueel
 // groot modigher princen die
 // van sinen volke doot bleuen
 // waren inden stride. Als we
 // gherus der kerken aduocact
 // Wikingus godezo grauen
 // Iazo. algerus ende zwalle
 // rus ridder ende wapentuers
 // van groten prisc. **A**. loelbold
 die bisscop die hem zeer be
 droefde alst gheen wonder
 en was om die grote uer
 les uergaderen uelbes een uer
 ckehe van stouten wapen
 tuers om anderuueren te
 striden teghens dat hollant
 sche uole. Ende daer teghens
 uersamenden graue dideric
 uoer ghenoeit mit butone
 sinen broeder een ouermoyt
 heer daer hi anderuueren
 mede striden mocht teghe
 desen uoersiden bisscop.
 Alse opten xij dach daer na
 volghende dat was optie
 uij kalende van augusto in
 den seluen iare. Doe uerga
 derde die uoersaene princen
 te sarden anderuueren daer
 groot misual van ghesaede
 van uele uoles datter doer

bleef an beiden siben. Want
 daer bleuen doot van des
 bisscops adelboldi pte uo
 me mane die daer werender
 hant gheslaghen worden
 Alse uolcaerdus die pte
 was bartoudus die diaken
 // Johannes. Walcellinus.
 // Hubertus ende godefridus
 // graue. hiddo. Halmaricus
 // ende hildebout ridders. si
 // uacit. Ende heyneman ionc
 // heers mit ueel stouter salt
 // knechten ende wapentuers
 // Ende daer uerloes die bis
 // cop anderuueren dien stryt
 Die graue dideric wart stout
 ende groot moordich van de
 sen dubbelen zeghe die hi had
 de daer hi nochtan groten sta
 de ende uelbes van uolke na
 Ende wart te rade dat hi des
 selues iaers woude uechten
 teghens die uriesen ende die
 uerslaen. Ende om te wre
 ken sinen uader Daer hem
 die kaiser heuric mitten her
 toghe godeuaert uander
 moesle te hulpen toe sende
 ueel uromer ridders. Ende
 als die hollanders mitten
 uriesen uergaderde op enen
 slechten uelde ende daer
 stoutelike striden om die
 zeghe te uertugghen. Soe
 quam daer een stemme uter
 licht mit enen urieseliken
 ghelude roepende. Vliet
 vliet vliet. Ende alte hant
 wart ueruaert dat hollant

3

sche uole vander uitselken
 stemme die si hoerden ende
 vloghen van anre ende des
 wart die meeste hoep al doot
 ghelaghen. Ende die herto
 ghe godenact voer ghenoot
 bleef daer gheuanghen van
 sinen wanden ende ghebon
 den. **D**ese manslachte ende
 dit uerhes ghesaede vanden
 hollanders ouermids der voer
 sienucheit goods op dat gra
 ue diderit kennen soude in
 hem seluen dat alleen god is
 die de menschen oetmoedicht
 ende uerheft. **D**esen seluen
 diderit quam daer nam sine
 moet dat hi voer ouermeer
 tot iherusalen ende uersocht
 die heilighe steden inden iaer
 ons. heren. **xv.** ende **xxiii** soe 1023
 wart volmaect die doemker
 ke tot utrecht van groten
 werke bi desen bisscop adel
 boldum. Ende totter wijni
 ghe deser kerke quam die ka
 ser hancic mit .xv. bisscopen
 tuerecht die dese selue kerke op
 die .vi. kalende van iulio
 cendpachtelike wieden ende
 heelichten mit hore benedic
 tie in die **ex** gods. **D**ese bis
 scop adalbour dede besaen
 wie des stichts van utrecht
 hoghe mannen waren ende
 wat goede si mede uerleent
 waren op dat het bliuen sou
 den tot oner ewigher ghedet
 kenisse. **D**es is die hertoghe
 van brabant ene die hout

van desen stichte te lene die
 stat van tiele ende dat daer
 toe behoert ende alle kempen
 lant tot turnoutte voerde
 toe ende dat daer toe behoert
Ende sin ambocht was
 dat hi hiet des bisscop drof
 sate **D**ie graue van ulacu
 dern was die an de ende
 hielt vanden sticht die uy
 ambochten. **D**ie graue van
 gheue die was die dede die
 hie vanden stichte te lene
 die graefscap van surphae
 al gheheel ende half emere
 ende dat meere deel van tiel
 reweert ende is gheheten des
 bisscops iagher. **D**ie graue
 van hollant is die uerde
 ende hielt vanden sticht ze
 lant een deel van hollant
 ende waterlant ende hiet
 des stichts marscale. **D**ie
 graue van deue is die uyste
 ende hout vanden stichte te
 lene woudrichem ende dat
 ter toe behoert ende mede in
 der batuen dat bi den uue
 lach. **E**nde was gheheten
 des bisscops cancelinc. **D**ie
 graue van benthem was
 die seste ende hielt vanden
 stichte des borchgraefscap
 van utrecht ende ander ghe
 rechten mede ende hiet des
 bisscops doerwaere. **D**ie
 heer van kunc was die sate
 de ende hielt vanden sticht
 vele gherechte die ic niet
 besaen en want hoe si

ghenoemt waren ende is ghe
 heten des bisscops scencker.
 Die heer van goer was die
 achte ende hiet vanden stich
 te te lene meest al sijn goer
 ende is gheheten des bisscops
 poortwachter. Die here
 van herlaer is die neghende
 ende hout vanden stichte te
 lene die ameide ende datter
 toe behoert. Ende is ghe
 noemt des bisscops banier
 dragher. In den iaer ons he
 ren duisent ende xxvij op
 die v kalende van desember
 noer die bisscop adelboldus
 tot gode na dat hi dat bis
 dom van utrecht ghetrouwe
 like hadde berichte. xviij. iaer

Die begraen van inder doem
 kerke tot utrecht die hi beta
 meluc ghetimmer had in
 die cit gods ende since mer
 tyns des edelen confessoers
 van bernulfus. **den xx bis
 scop utrecht. m m m**

Als adelboldus die bisscop
 begraen was so wart
 een groot twidrachticheit om
 enen bisscop te kiezen. Waer
 om die coninc coenardus
 neder quam tot utrecht ende
 dese twidrachticheden te late
 Ende uerde mit hem ghu
 selle sijn wyf een rekelike
 vrouwe Ende want die co
 ninginne in dien daghe zwa
 re was ende uader vider tijt
 was een kint te winnen.
 Ende hier omme hette de coninc

bluen in enen dorpe hiet
 oesterbeer in des priesters huus
 die bernulfus was gheheten
 Ende die coninc veet haeste
 like noet tot utrecht om
 eendracht ende urede te ma
 ken inden capittel. Ende
 als die twidracht unmer
 meerde ende niet en minrede
 so bleef dat capittel ten leste
 anden coninc dat hi hem
 setten enen besceidenen wise
 man dies waerdich waer dat
 bisdom van utrecht te besit
 ten ende te berichten. Ende
 in desen van die edel conin
 ginne een kint van sonder
 lingher scoenre uormen ende
 ontboet den coninc nyewe mare bi
 den priester bernulfus. En
 die coninc uerblide hem om
 dese begheerde vootscap alst
 gheen wonder en was ende *Bernulfus*
 gaf desen seluen priester *bernulfus*
 dat bisdom ornament vnghe
 rin ende des bisscops staf
 Ende als bernulfus die xx.
 bisscop gheordineert is ma
 kede hi urede mitten prinzen
 van hollant. In desen tiden
 als inden iaer. v ons heeren.
 duisent ende. lxxix op die
 vi kalende van ianuario
 starf die grootmodighe gra
 ue dider die pilgherim van
 iherusalem was ende is be
 graen tot egmonde inden
 cloester bi sinnen ouer oude
 uader die alle sijn daghe
 oerloghede ende berichte

hollant crachtelike. xxiij
iaer. Oulhildis sijn wuf
die graefinne na hoors
mans doot is si weder ghe
uaten in zallen stact op die
vij kalende uan iulio ende
is daer eerlike begraue

Van dideric den v graue

Nuan hollant **na**
A graue dideric doot
die pelgrim tot iherusalem
was is dideric sijn onste so
ne ghehuldet ende ghemact
die uytre graue uan hollat
Die ene worte tyt die graef
scap ghebruuct. In dien sel
uen iaer starf die keiser
conuact tot urecht. Ende
dat inghe want sijn lich
aems is ghebleuen al daer
in die doem kerke. Ende
henricus des selues keisers
zwagher is keiser ghero
en ende uehoghet in dien
coninciken stoel. Dese
keiser henricus woude in
enen wynter tyt die zwa
uen bestanden ende mit gro
terheermaect sloech hi sine
tenten int oest ureclant
uanden conincike. Dese
keiser had^u in sijnre ghe
selschap ene zuster die non
ne was daer een canonic
grote minne an leide die hi
mit sijnre sinekenden
woerden daer toe brochte
dat si hem oerloueden ~~tot~~
tot haer te comen inder
doncker nacht. Ende als

si twe te samen heimelike
sliepen so wel daer een groot
snee. Ende dat morggen sijn
begonde die donckerheit der
nacht uetdrinen waer om
me die canonic in groter soz
ghen was hoe hi in sinen
pauweliocn comen soude
op datmen biden uoetspo
ren sine misdaet niet en uer
name. Daer wart een cort
ract ghenomen ende die noet
seide nonne uanden cano
nike op haer scoudern
ende droech hem tot sinen
pauweliocn ende ghinc al
rugghehinghe achterwart
op datmen int afgaen ende
int weder keren niet enes
menschen uoetsporen en
mochte bekennen. Op die
selue ure was die keiser alle
ne ure op ghestaen oner
nuds sorghe die hi hadde in
sijnre herten hoe hi dat be
gonnen oerloghe wilelic
eynden mochte ende sach
doer een uenster uan sine
tabernakel uan uerten dit
vremde ghesichte en lachte
goedertelic in hem seluen
Daer na als die zonne
was op ghegaen bad de
se keiser den canonic dat
hi diaken waer under mis
sen ende die ewangelie la
se. Die canonic die sijn con
saencie wroeghede ende mee
de dat hi in gheenre wys
doen en woude wat hem

die keiser bat of smekende
of dreighede hi en mochts
niet bewegen. Ende als die
keiser sach des canonic ont
siende consciencie doe liet hi
af mit goeder herten die be
gonnen hardicheit. Doe ghe
saede datter versteen een de
kenie ende een abdie ende
behoerden beide den keiser
te gheue. Doe dede die
keiser noer hem comen den
canonic ende die nonne zyn
suster ende sprac aldus lie
ue broeder dese dekenie die
is ons uersenen die ghe
uen wi di. Ende wes noert
een wyne man. Ende wi
begheuen van di dattu di niet
meer onderwyndes nonnen
te iden. Doe sprac hi tot
ziner zuster wes noert een
wyne wyf. Ende dese ab
die die daer uerschenen is
Ende die soeghen van den
deernen gods die gheuen wi
di. Ende ghebieden di dat
tu di niet meer iden en la
tes van enen canonic. Ende
als hi dit ghesproken heeft
onderslaghen si die anderen
ende saemden hem. Ait
deser lichter conuerxen sijn
si gheleert dat si die uerle
den misdaet beterden mit
ewigher resnuchheit In desen
iden als inden iaer ons he
ren ducent ende. xlvij uec
boet graue dideric van hol
lant sijn uanden dat si

20
doer dordrecht niet uaren
en mochten daer hi wart
doot gheslaghen opten
idus in meye van sijnen ui
anden. Dese graue dideric
en hadde wyf no kint ende
was graue te hollant. ix.

Jaer sijn lichaem wart ghe
noert tot egmonde ende mit
wenender wtuaert daer be
grauen. **van florens den
vi graue van hollant.**

Als graue dideric doot
gheslaghen was. Ver
samenden vaeruoorden no
deren ende knapen uanden
lande. Ende namen flo
rens desen uoerleiden gra
ue diderics broeder die te
uoren was graue van uuel
lant. Dese florens nam
een wyf die ghetruut hiet
ende was heroghien heyne
mans dochter daer hi bi
wan dideric ende florens
ende ene scone vrouwe die
mechtelt hiet die de coninc
flippus van urancie na
haers uaders doot te winc
nam. In desen tiden sachte
bernulfus die bisscop tot sijnre
ewigher ghedenckenissen
sims tones tot utrecht tve
kerken van canoniken.
Die ene in die ere van sun
te peters ende die ander in
die ere van sunte iohannes
baptiste Ende die halue
canoniken van sunte sal
uatoers sette hi te deventer

Chapit
1048

daer hi stichte een kerck en
die ere sunte leuyns des
heilighe confessoers. Die
abbie die te heilighe vader
anfridus die bisscop ghe
sticht hadde ten heilighe
berghe die sette hi tot utrecht
Daer hi stichte een cloester
kerke in die ere sunte pou
wels des apostels. Dese
censamen bisscop bernoldus
staet ende uoer te gode.
In den iaer ons heren. du
sent ende hi op die xiiij ka
lende van augusto na dat
hi dat bisscop hadde beset
ende mit warden hadde be
recht. xvij. iaer die tot u
trecht gheuoert is. Ende
daer begrauen in die ker
ken des pryncen der aposte
len.

*Def. Nulle was
font in wader
van p. 122*

Van **Willam den**
Xpi bisscop na uen
A bernoldi des bisscops
doot wart ghecozen Willam
die vii bisscops een groot
moedich man ende een stout
uechter. In desen tiden. Als
inden iaer ons heren. duiset ¹⁰⁶¹
ende hi florens die graue
van hollant. ende een on
ueruaert prince om wrake
te doen van sinen broeder
uergaderde hi een moghen
de heer ende toech teghen
die grauen die sinen broe
der ghedoot hadden ende
die hi mit zeghe uerwan
ende onderdede daer vele
luden doot bleuen. Het ghe

Willem van
Pont

sade dat dese graue die he
alte zeer uerlicet op sine uro
michede uermoeijt was en
ghinc eens muddaghes lig
ghen slapen onder den seche
me van enen wughen boem
in hamer. Ende daer qua
men onuerhoets die wan
den die ontuloen waten
van dien die de seche graue
onlanghe te uoren inden
stude uerwonnen hadde en
sloghen den graue doot. Ende
sijn wapen uieren die mit
hem slepen op die xiiij ka
lende van iulio. Dese flo
rens was graue in oestauel
lant xiiij iaer. Ende hi was
graue van hollant na sinen
broeders doot. xiiij iaer en
wart gheuoert tot egmon
de mit cloester ende mit gro
ten weenen al daer begrauen
Van gheertude der grauen
en de roberte horen late
ren man ende van godeuaert
hertoghe mitten hoer
Gheertude die graue
ne van hollant na gra
ue florens haers mans doot
berechte si hollant. ij. iaer
Ende daer nam si enen man
die robbrecht hiet. Ende
was een iongher sone graue
baldelwinus van uiaende
ren. Ende robbrecht berich
te hollant van iongher
didere weghen sinen stiefs
sone. Willem die bisscop
van utrecht uersach dat hol

lant sonder besorger was
sonder troest ende dat die
heerlicheide op een kint co
men was of inden handen
eens ureinde princen. Ver
trech an henrike den wem
schen coninc dat hi hem ver
uede die grafschap van hollant
ende die abdie van egnonte
Ende meende dat hi mit
hulpen godeuaerts des ho
uerden hertoghen dat ion
ghe kint wt hollant mit
aachte wel uerdrinen soude
Ende hier om inden iare
ons heren. dusent ende lxxi 1071
quam die hertoghe gode
uaert uoersaenen mitten
bisscop Willam mit uele
banieren ~~banieren~~ mit trom
pen ende basunen in hollant
Ende daer teghen quam
robrecht des kynds stiefua
der mit blinkenden teike
nen mit blasenden hoerne
ende mit uele ghewapender
luden. Ende als si hem uer
sameden wart daer een groet
stryt. Ende mit eynde moct
graue robrecht wiken ende
is uten stede gheiaghet en
der hollandere is dat mees
te deel door ghebleuen.
Robrecht is mit sinen wue
entem sinen stiefkinderen
wt ghent ghecomen ende
heeft uersout al dat ridder
schap van ulaendren tot
sijnre hulpen ende meende
dat hi woude steden tieghē

21
den graue reinout om
sinen uadeclike erue des he
die uoerseide arnout hem
onderwonden hadde. En
graue aernoud samende
daer teghen een groot heer
ouermids hulpe philippi
des conincs van uerancie
op dat hi mit aachte moch
te uerdroeuen sine weder
perten. Ende daer stre
den si bi casel berghe. Daer
die coninc filippus ueraghet
wart ende graue arnout
doet gheslegghen. Ende
robrecht die urese wart
mit aachte graue van ulaē
dren. Ende binnen dese uder
hertoghe godeuaert stiden op
die oecturen die hi uer
wan ende onderdede. Dat
ghesaed inden iare ons.
dusent ende lxxi. Bisscop
willam die altoes sijn waer
de hilt teghen ioncheer die
derie van hollant die tm
merde een stert castel tot
yschmonde. Ende doe die
hertoghe goedeuaert mitte
hoer hollant in iare
hadde berecht quam een uā
ioncheer diderix knechten
die ghesbrecht hiet ende
uerwachten ten hertoghe
goedeuaert uoersat. Als hi
der hemelikee camee ghinc
ende stac hem ene doot won
de. Doe wart die uoersa
uen graue tot utrecht ghe
uoert ende stac al daer

In jaer ons heren duſent
lxxij ende op die v kalende
in meſe ſtaet biſſcop willa
uoclaeren ende richte in
gode na dat hi dat biſdom
van utrecht hadde beſeche
xxij jaer. Ende gheuoert tot
utrecht ende is begraven
under dem kerken biden
anderen eerſamen biſſcopē

van coenraet den xiiij biſ
ſcop van utrecht

Ende na biſſcops Wil
lams doot wart ghecooren
een die coenraet hiet die xiiij
biſſcop die keiſer henric
des werden alſo gheheten
ſijn beleader ende martogher
plach te welen. Deſe coen
raet uerreech vanden derde
keiſer henric die heerlicheit
van oestruellat die te marchgve
te prince van hollant ghenome
hadden mit gheuwelt deſen
biſſcop coenraet uertimmer
den dat caſteel tot yſelmon
de mit arkerien ende mit
waſten wydhulen ende be
ſetter met ſinen mannen
In den jaer ons heren duſent
ende lxxvi wart te rade ionc
heer dideric van hollant
dat hi mit hulpen vobbrecht
ſyns ſnefs vaders ende me
de ſyne vrende ende ma
ghe den biſſcop coenraet be
ſietten woude op den caſteel
van yſelmonde ende ſyn
naderlyc eeue mit crachten
weder crighen. Coenardus

die biſſcop die dit voel uer
nam uernaende al heune
like al ſinen vidders ende
ſine borghers ende bat hem
dat ſi in ſyne hulpen quame
op enen ghenoeinden dach
Ende ſonder merren ſo is
des biſſcops bot voert ghe
gaci al te hant een groot
heer mit banieren ende va
ſunen. Ende daer tieghe
die hollanders mitten ſaete
van ulaeterre qme ſtouteclike mit hore
bleekede tepkenē ende mit vrom
pen uerfelike clinkende.

Daer wart een dach een
grotten toerne want die vut
ghecooren kempen uelen
daer neder inden ſtride van
beiden ſiden. Ende mit crin
te als die ſtrijt langhe ghe
duert hadde bleuen van des
biſſcops pte vromighe vech
ters. Als die graue gherla
cus Lambertus die proct
van deventer. Walmarus
een preſter van ſinte boni
facus. Wrenboldus ende
ghelbraus vidders. Ende
daer toe menich ſtont wa
pentuer ende ſaete ſaete
knechten ende borghers.
Vermids welken uerlieſe des
biſſcops heer zeer den moet
verloes ende liep onzedelic
ten ſcepe ſo datter ſonderlin
ghe veel volos uerdvincten
Die biſſcop coenraet die
ſach dat die ſtrijt die ſel was
oumer alces meerde ende

Coenraet

dat grote uerlies van sinen
uolke an smeden pynden
hi hem dat casteel uoerseit
ende die toene te besetten
ende die uoerborchte mit
sautten te besetten. Maer
die hollanders die stormens
met en rusten mit bliden
ende mit maguelen. Soe
dat si die wyck huise des cas-
tels seer braken. Ende
die ulaninghe uerdreuen
mit sautte die borchtaten
uanden ouersten uander
mueren. Also dat coenraet
dus die bisscop van node
moesten op gheuen dat
casteel ende al hollant.
Ende desen ioncheer dide-
ric uerliken weder quyt
selden. Ende als dit ghedaet
was dede ioncheer dideric
den bisscop gwoer ere ende lie-
ten mit sinen luden uerliken
varen in sinre stat. Ionc-
heer dideric was die zeuen-
de graue van hollant is
mit zeghe ende mit loue
weert gheheet in syn graef-
scap van hollant. Ende
nam een wyf die wilthil-
dis hiet des neghenden h-
toghens dochter van zassen
daer hi bi wan enen zone
hiet florens die na hem ge-
ue wart. Ende ene dochter
hiet mechtelt een sone ionc
frouwe in desen tiden als
Inden iaer ons heren duylant
ende xxi gaf dese ghe dideric

den sapper sine sine ziele
na dat hi hollant hadde be-
recht xv iaer ende hi starf
vix iaer na syns uaders doot
des regnerde syn moeder ij
iaer. Ende robbrecht syn
stiefuader viij iaer. Ende
hertoghe goduaert mitten
hoecur iij iaer. Ende bisscop
willam ij iaer dat maecte
te gader xv iaer. Ende ionc
heer dideric als uoersaue
is xv iaer dat maect xxx iaer en hi lich-
aem wart begrauen tot
egmonde inden cloester op
die xv kalende van decem-
ber inden iaer ons heren uoer-
scruen. Ende die grafinne
wilthildus syn wyf starf
op die xiiij kalende ende wart
begrauen bi haren man.
inden iaer iaer ons heren inde
cloester uoerscruen. **Van
florens den viij graue van hollant**

NA dat graue dideric
ghestouen was wart
florens syn sone graue maect
van hollant. Ende na een
wyf die petronilla hiet
ende was des keylers loch-
arus zuster. Daer hi bi
wan drie zonen. Enen di-
deric enen florens ende si-
moen ende een dochter die
ha dewich hiet. Dese flo-
rens was gheheten die uer-
te ende was sone van sine
uirdsam van heren mit
sinre aelmissen allen luden
oerbaerlic en wemant sca

*Ghe. marz
Lob.*

lijc ende ~~manent~~ ~~scadelic~~. En
te hadde meer ducchedende
rijchede in dan ~~van~~ cruch
van sinen uoeruers. In
desen tiden dede bisscop coen
raet tot sijner ewicheit der me
monen stichten ene kerke na
canoniken an die west zide
uander stat van utrecht In
die ere van onser vrouwen
Daer hi den gront also si
kuch want dat hi dar funda
ment vanden pylaemen niet
uast maken en mocht. Des
was inder meeslaer ghesel
scap een uiele ende hiet ple
berus die hem uernat op
sijn lijf die kerke wel te fon
deren daer hi of eyschede een
groot ghelt waer omme dese
bisscop gaf desen uoerleiden
uiesen sone suuerlike p'sente
ende mulde gaueu also dat
hi vanden sone unam dese
heumelike meesterie. Ende
uoltammerde die begonnin
kerke in die ere van onser vrou
wen van sconen werke. Waer
omme dese uiele grep enen
nijt teghen desen uoerleide
bisscop ende uisierde hoe dat
hine ter doet brenghen moch
te ende daer na inden iaer
ons heren. Dulsent ende *1099*
als dese bisscop coentraet na
dat miste ghedaen was enli
heumelic ghebet ghedaen had
de ende hi auene was in sine
huus gaen slapen quam de
se uoerleide uiesen ende uer

lach dat hi stede ende stonde
daer toe hadde ende ouermids
des uants rade doech hi sijn
mes ende stac doot den eer
samen bisscop. Dese bisscop
berichte dat bisdom *xxv* jaer
ende op die viij kalende na
meje wart hi iametlike ghe
doot ende begrauen inder sel
uer kerken die hi stichte in
die ere van onser vrouwen
Ende die uiele quam uter
stat onghescaet ende onghe
let. **Van burcharthus den**
xxij bisscop van utrecht

N dat bisscop coentraet
dus iametlike ghemoect
was. Wart ghecooren die *xxij*
bisscop ende hiet burcharthus
een heilichman mulde ende
ureedsam. In desen tiden
sende die patus wt enen
cardinale die huldebrandus
hiet ende die quam in galle
op dat hi daer wt uerdr
uen souden der ontrouheit
der symonie ende alle dese
cardinael uoer mit rechte
teghen enen bisscop die daer
of verucht was. Ende dese
bisscop die oranden die hem
beraden wonden weder om
wochte mit ghelde. Doe seide
dese cardinael die legact was
wi willen laten rusten der
menschen oerdel ende la
tent uoert gaen dat god
lic recht. Wantter seker is
ende openbaer dat enis bis
scops gracie is ene gaue des

*burcharthus gaf de de n. 1099. die de. l. 1099.
en. 1099. die de. l. 1099. die de. l. 1099.
en. 1099. die de. l. 1099. die de. l. 1099.*

*fundament
by p. 1099*

des heilighen gheests. Ende
of du gheen meenscap en
hebeste mit symon magus
inder comenscipe des bisdoms
so spre. *Gloria patri et fi
lio et spiritu sancto.* Dese
bisscop die an ghesproken
was van symonie sprac
sonder angst ende besceide
like. *Gloria patri et filio*
Mer hinc mocht niet seg
ghen et spiritu sancto.
Mer doe hi vanden bisdom
gheset was doe sprac hi dat
vaers volcomelic al utoe.
*Gloria patri et filio et spi
ritu sancto* In den iaer ons
heren Dusent hondert ende
xij op die xv kalende van
iunio. Burchardus die bis
scop ruste in onsen here nadat
hi .xij. iaer dat bisdom
hadde bericht van utrecht
Ende wart begraven in die
doem kerke vanden bisscopen
die voer hem gheweest had
den In den seluen iaer wart
doot gheslaghen van sinen
vanden wolkus die doem
proest van utrecht van go
delboldus den xxvij bisscop
Ende alle burchardus
die bisscop af luuch
was Wart ghecoren die xxvij
bisscops en hiet godelbol
dus een goedertieren man
wys ende die gheschiedichat
ende gheestelicheit munde
Want in dien iaer ons he
ren Dusent hondert ende xij

Goch bold?

so stichte dese voerseide bis
scop een cloester in enen broec
lande daert eenlic was van
moniken ende van nonnen
tot octbroec in die ere ma
rien der ewigher maghet en
sunte laurens des hoghen
mactlaers. Ende om dat
men in dat cloester die re
gule der oerden so uas plach
te houden so hietment wil
neer der oerden kerker
daer plach grote uersame
ninghe te wesen daer vloye
de die alre strengheste die
regule van sunte benedic
tus oerde. Dese bisscop die
uordref die canoniken die
regulier plaghen te wonen
in middelborch in walche
ren om hoer onneersam le
uen. Ende daer sette weder in
moniken vanden oerden
van premonstreit die hi
nam tot antworpen wt
sunte michiels cloester. In
desen tiden was ghemeen copit
tele in der stat van reuen
daermen ouerdroech van
ucle oerbacers der heiligher
kerken. Ende op die tijt
was godelboldus die bis
scop. zic so dat hi den pa
psts ontboot bi sine naeste bissc
pen mit vracen dat hi
van noot niet comen en
mochten. Ende bat oet
moedelike den paelus dat
hi om die ere der heiligher
kerken van utrecht hem

sof floride

ende sine nacomelinghe weder
 gheuen woude die bisscop
 infle die si in langhen tīde
 niet ghehadt en hadden
Alexander die doe pacus
 was die iij. alsoe ghenoecht
 ontfene sinen neuen bisscop
 godelboldus brief uierende
 like. Ende op uienſcap die
 si ondringhe hadden so de
 te hi sine bede uierendelike
 ende gaf hem ende sine na
 comelinghe bisscopen tot
 urecht die infle. Die re
 den waer om die bisscopē
 sonder infle waren is ghe
 noech gheleit hier uoer in
 sunte bonifacius leuen.
Inden iaer ons heren uoer
 saeuē graue florens uā
 hollant die de uette hiet en
 oerbarlike der kerken uan
 urecht was. Starf op die
 vi nonas in marcio na
 hi xxx iaer die graefscap uan
 hollant in ureden hadde
 berecht. Ende wart be
 grauen bi sinen ouders
 tot egmonde inden cloester
 daer hi eerlike ruste onder
 enen marmertē. **P**e
 tronilla die graefinne sijn
 wyf. Die veel aelmoelen
 gaf daer haers mans lie
 le. Ende stichtē een cloest
 uan nonnen uan sunte
 benedictus oerde Indie
 re uan onser vrouwen
 ende sunte lourens des glo
 rioses martelaers bi hare

castele dat reynsborch hiet
 Die daer na op die x kale
 den uan unio salichlike
 ruste in gode ende is inden
 seluen cloester begrauen
 mit costeliker wtuaert.
 uan diderike den ix graue
 uan hollant *an in an*

Na graue florens doot
 wart diderik sijn sone
 die ix. graue uan hollant
 ende nam een wyf die hiet
 sophia ende was octen doch
 ter uan unneghe des pa
 laes grauen daer hi bi wā
 enen florens die na hem
 wart graue uan hollant.
 Ende octe die graue uan
 benthem wart baldewin
 den bisscop ende pilgherim
 den borchgraue Sophia
 die abdicē hadewighe die
 nonne ende petronilla een
 ioncfrouwe. Indien tiden
 als inden iaer ons heren
 Dufent hondert ende xxv
 keiser henric die iij wart
 tūrecht zic. Ende betael
 de daer der naturen soue
 Wies inghewant gheleit
 is in midwaerten des djo
 res uanderdoenkerken in
 een hooch stede daer in uoer
 tiden des keisers coenraets
 inghewant gheleit was
 Ende locharms die edel
 hertoghe die graue die
 ix oem was uan hollant
 wart keiser ghecooren uan
 den princen. Ende hoech

like uerheuen ende gheset in
 den coninclichen stoel. Dese
 keyser locharius na der kei-
 ken uan utrecht die graef-
 scap uan oesterberghe ende
 uan westerberghe in oesturel
 lant ende gafte der graefscap
 uan hollant. In desen tiden
 was in urancye so groter
 droochte uan groter herten
 inden zomer dat alle fon-
 teynen putten eulen vure
 meeren uerdroochte waren
 so dat die eerde doueden en
 inden clouen so quam mer
 dat bernde y iaer lanc dat
 mens niet lesschen en moch-
 te. In den iaer ons heren.

Dusent hondert xvij wart
 die bisscop godelboldus be-
 zwacert mit zichten ende
 nam en die oerden ende dat
 abnt. In oestbroec na dat
 hi dat bilsom uan utrecht
 xv iaer uerdelyc hadde be-
 richt. Die daer na starf op
 die ande idus in nouem-
 bri. Ende inden iaer ons
 heren ~~en~~ ~~inden~~ seluen
 doester harde eerliken be-
 grauen uan **Andreas den**
xv bisscop utrecht

Andris
 van Enyk

Alle godelboldus
 die bisscop aflunck was
 wart ghecozen andreas die
 xv bisscop. Ende was ghe-
 boren uan kinne een soon
 man redelic milde ende
 ureedlam. In desen tiden
 die graue dideric die ghene wa-

ke soude doen om sijn ouer-
 oudraads doot die tot
 hamert gheslegghen wart
 bi dordrecht. Ende tot
 allen steden al daer hi moch-
 te so leide hi manlike laghe
 om hermannen uan kuyse
 te slane. Ende also nae
 rustelike dattet niemant
 ureden noch zoenen en moch-
 te doch int leste dat die
 bisscop andries uoerclax
 uen die menighen arbeit
 ende reyle daer om dede dat
 hi den kuyse uanden guden
 in die hant oerech ende
 maecte ene uaste zone en
 uentscap. Also dat her-
 man soude doen timme-
 ren een cloester noer gra-
 ue diderics ziele uan hol-
 lant. Ende daer toe so uelc
 gheuen uan sinen goede
 daer die moniken of le-
 uen mochten. Ende hier
 om is gheschiede dat cloest-
 uan sinte marien waerde *Marienveert*
 in die eer uan onser uou-
 wen. Ende daer worden
 moniken ghebrocht uan
 landinen uander oerden
 uan pmonstret die daer
 gode dienen souden ende
 bidden noer graue dide-
 rics ziele. In den iaer ons
 heren Dusent hondert
 ende in ene wyntertijt
 dat al urellant mit yse
 ouer brugghet was te
 wilen uergaderde graue

dideric een groot heer ende
toech in westuuelant ende
daer teghen quamen die
uiesen mit picken ende
mit stauen harde manlike
Daer si uochten twee sta-
ten op enen dach daer ue-
le uiesen doot bleuen. En-
de dat voderfchap van hol-
land die de zeghe wonnen sin
weder te hollant ghekeert
mit uel gheuanghen. In
desen tiden florens die men
die zwarte hiet uersette he-
teghen graue dideric hiet
sinen broeder waer omme
in hollant rumen moeste
ende uoer totten westuue-
sen ende wart haer hulper
teghen sinen broeder. Ende
woch mit hoorre hulpen
ende uerbrande almaer en
die kerken ende oorloghe-
de een gans iaer lanc die
kenemacrs Ende hem sin
bi ghetomen meente luden
van nulwer macht ende uā
naturen ghirich ende toghe
mit desen florens mit heer
cracht alle kennemerlant
ende uerbranden al flant
ende graue dideric woung-
he mede al tot haerlem
toe. Ende teghender don-
ker nacht togghen si weder
in uuelant. Graue dider-
ic uersameden een deel wa-
penmcs ende oueruel die
ghene die mitten uiele an-
ghespannen waren teghen

hem ende na sinen wille hi
daer selue . . . ghisele of nā
locharius die keiser die ho-
ze beider om was uernam
dese maer van deser tui-
dracht. Ende sende enen sijre
princen in hollant dat hi
dese broeders uerzonen sou-
den ende alle die tuidracht
gheleit was begonde dese
selue florens enen neuen
kuyf daer hi cortelike daer
na om dat gheslegghen
wart want godewaert
van arsburch ende her-
man van kuyf beide tve
uamaerde grauen ende
haer ghebroeders hadden
ene nichte hiet heilwiche en
was aliden haere zuster
dochter ende arnoldus van
rochem hars mans. Dese
heilwiche nā graue her-
man van kuyf in sine hoe-
de na dat haer uader ende
haer moeder ghestoruen wa-
ren want hi haer oem was
Die ghene die deser ioncfrou-
wen dienrs waren aensa-
ghen des uerfeyden florens
manlicheit ende sine doghet
ende wouden hem hulden
ende gheuen hem dese uoer-
de ioncfrouwe te wue.
Mer die graue herman uā
kunt mitter hulpen graue
godewaerts ende des bisscops
andries en woude dat hi
lic niet ghehenghen ende
wederstont mit desen flo-

rens mit alle sijnre mach-
te. Die van utrecht licht
om anre uaden keiser of
lieten van graue dideric so
gaen si florens in hoer
stat te comen ende weder
wt alst hem gadelic was
ende deden hem oec mede hul-
pen tot uele tiden. Also dat
dese selue florens mit an-
ten brande inden stichte ler-
monde ende ander dorpen
in uersmadenisse des bis-
scops andries. Herman
die graue van kuyt uoer
sarien als dit ghesaet is
peinde hi wonder laghen
omlegghen al heymelike
ende naen desen florens
dien hi mit openbaer man-
scap niet en mochte weder
staen ende leiden hem laghe-
buten der mueten bider stat
van utrecht ende hiijde d' sijn
wapenachs daer hamelic was is tock
nachte. Die daer wachten
als florens wt comen sou-
te te iaghen mit sijnen ion-
ghen gheselschap als hi ghe-
wone was. Ende als die
dach op ghinc ende die zo-
ne uerlichte die aerde ende
die ripe op den uelde lach
quam florens heerlich uter
stat mit x ionghelinghen
die ualkenaers waren. Ende
quam ouerhoedes in sijn
re wanden laghen als dies
niet en wisten. Ende als
hi dat sach sloech hi sijn

paert mit sporen ende runde
de hem die briden ende keerde
hem weder totter stat wart
Necyn storte neder mitten
paerde ende sine wanden uer-
uolgheden ende sloeghen
doot mit groten inde. Ioch-
rius die keiser die harde le-
de was om sijnns neuen
doot. Ende nam hermen
na van kuyt mit recht
ende mit oerdele sijnre prin-
cen die waerdicheit sijnns
namen die te uoten ouer
alle lande graue gheheten
was Graue dideric van
hollant om wrake van si-
nen broeder uoer hi mit crach-
te int lant van kuyt. En-
de wapp die kastelen neder
ende uerbranden die dorpen
ende uermeide al die heer-
licheit oft ene woestine wa-
re. Ende herman uerdreft
hi wt sijnen lande. Ende te
lesten na des keisers locha-
rius doot wart herman des
grauen diderics man ende
zwoer hem hulde ende qua-
weder op sijn goet. Ende
die bisscop andries wart we-
der in sijn bisdom gheset.
In dien seluen iare een ridder
die siulcole hiet ende also-
men seide dat hi mede scul-
dich was an florens doot
ontquam uter laghe die ghe-
dideric om hem gheiet
hadde ende zwa oncr ten
droem der maelen mit sine

Berne.

paerde die hem zeer uerblij
ende om dat hi der doot ont
rgaen was. Ende maecte
daer na van sinen caste
le dat berne hier een doct
ter kerke daer hi mede uer
soende ende mede ten loue
gods dat hi der doot also
ontgaen was. Ende daer
worden in ghebroecht hei
lighe manne moniken boor
ten van pmonstret die
ghenomen worden uen
doctee van sinte marien
waerde. In den seluen ia
re die bisscop andreas sette
priesteren vander kerken
tot staueken om haer on
eersam leuen. Ende broch
te daer weder van oest
broec beide moniken ende
nomen ende des conuents
ueigaderinghen. Dese bil
scop uoerleuen berichte
dat bisdom uoerleuen
ri iaer. Ende starf inden
jaer ons heeren Dulsent 1138
hondert ende xxxviii op
die x kalende van iulio
Ende wart begrauen mit
ten anderen eersamen
bisscopen tot utrecht.
**van hardutus den xvi bis
scop van utrecht**
Dese bisscop andreas
ghebleuen was. Warr
ghenomen een die hardber
tus hier die xvi bisscopen
een ghededeich man ende
sonderlinghe uerlich die

Herbertus van
Berou

paepscap in goeden regimēte
te houden. Ende hi was ghe
boren van beron. Dese
bisscop uoer te romen om
saken die nooddurftich wa
ren. Ende als hi weder qua
uant hi grote discordie en
twidracht in drenten lanc
Want die burghers van
groninghen onderlinghe
nochten ende storden ende
vesten zunte walburghen
kerke mit groten hoghen
wijch husen oft een castel
gheweest hadde ende stoz
den daer of ende daer an
mit scutte ende mit slinghe
ren. Ende om dese onrust
so uoer dese bisscop sonder
meeren tot groninghen
ende wan die mildadighe
lude vander kerke die hi
al daer toe brochte dat si he
ruoceren vanden gods huus
niet meer te maken een
uecht huus of een oerlo
ghes huus noch dat si die
stat niet om muren en
souden. Mer dese bisscop
die sijn .ij. broeders uer
heffen woude te groten
stade ende last des bisdoms
gaf den enen te lene van
hem te houden die vorch
graetscap van groeninghe
Ende den anderen die cal
telenscap van coerorden. ¶
Want daer te uoren pla
ggen die bisscopen selue
of hoer maerschalcken

burggraaf van Groninghe
(Cordus)

die heerlicheden selue te
 berichten dat hem moment
 hunder no moeyenssen en
 dede. In desen tiden oete
 die palaes graue opten
 rijn castelen tot beichem
 graue diderit van hollant
 zynre zuder man meende
 die twente te uerwoesten
 ende hem en mochten nie
 ment wederstaen van
 des bisscops wegghen. Die
 bisscop uergaderde dace
 tiegghen een cleyn drel wapē
 tuers te peerde die hughe
 vatter die alre stereste
 duntliche hem te beleiden
 uernat. Ende quam
 tegghen desen palaes gra
 ue bi heemlschem mit
 groten ghehude van va
 sinen ende stretopten uel
 de tegghen desen palaes
 graue daer uele luden doot
 bleuen ende uele gheiaghet
 worden die inden bosch ont
 scolen daer bleef doot. Ott
 uawolen die graue ende
 daer wart gheuanghen
 Oete die graue vanden pa
 laes ende wart tot uarcht
 ghesene daer hi hooscher
 uanghenude ghehouden
 wert. Ende als graue dider
 rit van hollant uerhoor
 de dat sijn lieue zwagher
 gheuanghen was ende sijn
 vanden bisscop uerflegghen
 ende uerwonnen was toe
 uersamenende hi al sine macht

ende uersoude dat ridderschap
 ende besat die stat van
 utrecht mit crachten al
 om mit tenten ende mit
 pauweloen ende rechte
 sijn magnelen Ende als
 al sine instrumenten op
 gheuecht waren die harde
 veruaerlic ende airtelic
 waren daer hi die stat me
 de stormen ende die mu
 ren mede breken woude
 ende die woninghe mede
 uernielde harde urellike
 ende uerberide die stat mit
 allen. Dese bisscop die niet
 en hadde also ueel luden
 daer hi dat grote heer
 mede uerdruuen mochte
 Mer daer hi sijn stat me
 de houden mocht bedochte
 hem als een goet herde
 dat hi woude sijn lys ende
 sijn ende ende sijn ziel stou
 tenke laten uoor sijn sca
 pen ende sijn stat uerlossen
 vanden harden storm Waer
 om hi te samen dede come die dese dese
 heilighe bisscop en dede een sermō
 ende daer tenden onchoot
 hi den leken luden viden
 banne en bi haren lue
 dat si uer stat niet en
 ghunghe merdat si opter
 mueren bleuen ende hoer
 stat bescreinden. Dese bis
 scop mit al sijnre dese de
 de alre hant sijn gheselue
 wapē en en ghinc ter poer
 ten wt mit tuen ende mit

uancn ende gaf hem selue
ende die mit hem waren
willichlike totter instaan
der merck. Ende aldus ghinc
dese mene dese uoren in wit
ten ouerocken etc na sinen
staet. Ende die bisscop ghinc
alre achterste ghecleet mit
sinen ornamente ende dwech
in synre hant die blissen
des uiers dat was dat boec
daer hi daer hi den graue
uan hollant mede uerma
ledien woude. Ende als me
buren int heer des ghebaer
wart de wart daer een
groot rumoer inden tencen
wardie hollanders als si sa
ghen die uancn ende die
witte lud. Wanden si dat
die bisscop mit sine burghers
ghecomen hadde. ghewa
pent quamen om met he
te striden. Doe gheboot
die graue dideric sonder
merren die basunen te bla
sen die matalen hoernen
te smerken ende die batue
ren te nemen ende teghens
des bisscops heer te striden. En
als die hollandes waede stride en den
bisscop uaste hi comen saghen
en si die dese bloets houest. Ende
meer werden begheerden
dan stryt des si hem alte
seer verwonderden. Doe
si saghen des bisscops uol
dandighe heet hilden si hoer
hande stille. Ende en make
den ghene bloet doringhe.

Ende als die graue dideric
sach bedochte hi in hem sel
uen ende scaenden hem en
wart beroert mit grote wil
le ende uersuchten hem ende
dede of sinen helm mitten teike
uan sinen salde mitten lewe
ende sin guiden conikel
ende ongheltoert knielde hi
uoer den bisscop ende bat
hem ghenade. Ende bat he
dat hi die blisen der male
durch niet en deden op hem.
Ende die bisscop nam op
dien uerleiden graue danc
kelike om dat hi in rouwe
was uan synre mildaet.
Daer na bleue dese uoer
sacuen prancen alsoet hem
god in gaf ghetrouwe uie
den. Ende ende al h daghe ble
uen si te samen ghebonden
mitten bande der minen.
Want om heften graue did
eric gaf dese bisscop den pa
laes graue otte quyt uan
synre uanghenissen. Ende
otte gaf sante martijn sin
casteel tot benthem. Ende
ontfinct wedr uanden bisscop
te lene. Ende onlanghe tijt
hier na dese selue otto die
een wonderlyc schoon man
was wart iamerlike doot
gheslaghen uan graue her
man uan scalike. Ende ot
te uan hollant synre zuc
ter sone alle sin erfname
wart graue uan benthem
en wart mede castreijn ghe

maect. In den iaer ons here
Dulcent hondert ende xxxvii
guedidene na hollanc uoer
pugherum tot iherusalem
Ende des ander iaers quam
hi weder doer ytalien ende
uersochte den paecus daer hi
gaf sunte peter ondr enen
iaerlixen tyns beide uoor
tloester tot egmonde ende
uoor tloester te reynsborch
uy falling engheliche wil
ke cloesters sijn uoeruaers
hadden ghesticht uanden
fundamente op waert en
eerlike ghetentet hadden
mit haren goede. Die paec
wes innocencius die ander
also ghenoeint heeft te se
y. eerlamen docteren
ontfaen totter heilighe
kerken uan romen mit hoer
re besittinghe die si nu heb
ben of namels hebben mo
ghen in eyghendomme en
heeft dat ghesterket mit
sonderingheer urheit ende
paulegien dat si onderden
paecus sijn sonder middel
Hardbertus die deser graa
en een ueruoelgher was een
bischoep ghenoeint quam
tot egmonde ende dede daer
lesen inder seluer kerken die
paulegien die paecus den
doctere ghegheuen hadde
ende also uele als in hem
was so sterckede hyt mit
sinen openen breue In den
iaer ons here Dulcent C

27
xlvij warr die stat uā utrecht oetliche
mit grote brāde diemē niet gheleste
en conde en ubrande wel na alte
male Ende dat uebrande
inden seluen onghenalle.
Sunte mertyns kerke.
Sunte peters kerke Sun
te iohannes kerke. Oer
sunte saluatoers kerke bleef al
onuebrant dat groot won
der was. Ende sunte stepha
nus alcaer bleef mede al
onghequets. Die ierde
capelle die uast bi sunte
saluatoers kerke staet.
Ende bi daniens tiden die
wulwerdus hiet ghesticht
wert in die eer des heilighe
cruis die uerbeende mede
ende al datter in was son
der sunte saluatoers beelde
ende dat bleef ongherant
nochtā daert cruce an ghe
negheit was altemael ue
brande ende die naghel me
de dat beelde warr bruine
inden brant waer omme
ment noch dat bruine cruis
hiet. Doe quamen die de
lic nutten ghemenen lu
den ende namen dat heili
ghe beelde mit groter deu
aen ende mit groter euen
ende droeghent in waerde
like al singhende mit nun
nen ende mit psalmen in
sunte saluatoers kerke daert
noch staet. In den iaer ons
here Dulcent hondert en
xlv op die iij idus in noue

ber uoer bisscop hardbertus
tot gode na dat hi dat bis-
dom uan utrecht xi jaer
hadde bericht Ende wart
begraven inder doem ker-
ke tot utrecht Die daer
te uoren die graefscap uan
gestaberghe ende uan wester-
berghe uan des conincs
coenraets handen weder
ontfenct **van hermann**
den xxvij bisscop ..

Herman van
Horne

Na dat hardbertus die
bisscop ghestoruen
was wt grote twidracht
inden capittel. Want die
hoghste manne der ker-
ken uan utrecht. Als dider-
ic graue uan hollant he-
re graue uan ghebre.
Ende dideric graue uan
deue baden dat men kie-
sen woude hermannum
uan hoern den proest uan
sunte geerons te colen bis-
scoop te wesen tot utrecht
Die burghers uan utrecht
ende uan deuenter mitten
lancuolke baden dat men
werderic mitten hoemel
bisscop maecten. Mer die
moghende partie der here
verdruckede daer die
cranche partie der burghen
Ende graue dideric uan
hollant brochte desen her-
man in besit uanden bis-
som. Ende makede hem
onderdanich alle die reghe-
ren uan. Daer na ij.

jaer sende die papis enen
cardinael die daghede bei-
de dese twe ghecooren tot
ludic. Ende daer uerarech
dese uoerseide herman bi-
sen seluen kardinael die
coninc coenraet dat hi
dat bisdom hehelt. Ende
is die xxvij bisscop uan
utrecht. Dese herman
was saecht uan zinnen
ende goedertieren so dat
in synre teghewoerdicheit
doet slagen ghesaeden.
Want hinc mochte die
burghers uan binnen niet
uerbieden noch en conde-
met bedwinghen dat si
hem onderdanich wesen
wouden. Onder desen
bisscop herman begonste
die eerste pennen binnen
der stat uan uan utrecht
also iet naect gheuonden
can. In den jaer ons here
Dusent hondert ende ij.
op die xi kalende uan
apulle doe was die maen
al wint omtrint der mid-
der nacht openbaerde ten
groot ruic ende ghinc
uander maen uerre al om
ende blenckende als oft i-
reghenboghe hadde ghe-
weest. Ende uander seluce
maen scheen uer rayen
cuus wile ende streckede
uander manen al toten
ringhe Die sterren die
inden ringhe ende inden

1152

rapen stonden en lichten
 niet te min. Groot ard
 bevinghe saede doe ende
 duerde wel vnaer lanc
 Waer of dese wij treden ghe
 delsteccet worden. Cypol
 us damassche. Antiochi
 en catharina daer alce
 uel menschen doot bleuen
 van mannen ende van wi
 uen ende van kinderen wel
 xx Dusen. In desen seuen
 iaer desauerde keiser ure
 deric die stat van mepla
 nen ende waz die muere
 neder ende uebrande die
 stat Ende doe nam wdol
 fus die aersche bisscop
 van colen der haligher
 in coninghen lichaem
 ende uoerde te colen. In den
 iaer os hant Dusen hondert
 ende w doe togghen die west
 wieser die men drechtens
 hier ende uebrande die naef
 te dorpen van hollant en
 mede dat kerspel van saen
 den branden si ende uoerden
 groten wof van daen. Die
 uoders van haerten die
 stouet oorlochis lude wate
 nutten dorpluden van ou
 dorp quamen ende sloeghe
 manlike wel neghe hondert
 wieser doot ende sijn weder
 binnen haerlan ghekeert
 In den iaer ons heren Du
 sent hondert w. miste die
 bisscop herman in gode na
 dat hi vi. iaer bisscop had

de gheueest tot utrecht
 ende start op die vi kale
 den uan apulle ende wart
 begraueu inder doanket
 ke van godehadus den xvij
 bisscop alrecht. *Godesint van
Rijnen*
In doot quam keiser ure
 deric tot utrecht ende wat
 te wyllike die twidracht
 des capittels als uan ene
 bisscop te kieser Also dat
 godehadus uan renen die
 doempwoest was. Wate
 ghecoren die xvij bisscop
 een heerlic man uan
 groten morde. In desen ti
 den als inden iaer ons he
 ren. Dusen hondert ende
 kxij op die nonas van
 augusto bleef graue die
 ric in ureden doot die die
 gusclap uan hollant wyl
 lyc vericht xvij iaer ende
 wart begraueu tot egmon
 de inden doeder die hi on
 langhe daer te uoren an
 den paeus uectregghen had
 de priuilegien ende wicheit
 dat a crence sijn dat si on
 der middel onder den paeus
 te sine. Gophia die cerla
 me ioncfrouwe bleef na
 hars mans doot altoes in
 bedinghen in uasten ende
 in aelmoelen gheueue son
 der aflaten. Ende was
 sonder amuel heulich. wat
 god doer haer mirakel
 de hi haren leuen want

dele heughe vrouwe een
werven beduacert an nam
ende wech opten wech tot
sunte iacobs ingaliden .
Ende quam bi onghewalle
onder moerdenaers die haer
pynden doot te slane. En
de hoor cleynoet te neme
ne. Mer die moerdenaers
ouermids uerdiente sunte
iacobs dedese god al stille
staen dat si hem niet uer
wzen en mochten ende in
gheene wys en mochten
si hore gheen arth doen en
dat si bescreme was mit
godliker cracht ende endor
ten haer niet ghenaken
Mer dese uoerleide roueis
als si dit mirakel saghe ba
den ghenade. Daer bat die
zaughe vrouwe den ael
machighen ontfemighen
god uoer die moerders dat
hyt hem uergaue. Dese
vrouwe die god lief hadde
is derdelberck gheuaren tot
iherusalen die al daer sa
lichlike rusten in gode op
die vi kalende van october
ende wart begrauen tot
iherusalen inder duijtscher
hospitale van florens den x
grauue van hollant

Da graue diderics doot
wart florens sin soen
na hem die x grauue van
hollant. Dese nam een
wif die ada ghenoemt was
des moghenden coninc hen

rics dochter van scootlant
daer hi bi wan diderike
die na hem graue wart
van hollant. Ende willa
die graue wart van oest
uiclant. Ende florens die
doempwilt tuarcht was
Ende robert die een rechter
in kemerlant was. Ende
vrouwe beateys. Elu
zabeth Adelheit. Ende mar
guete die graefinne van
deue wart in desen tiden
als in iaer ons heren .
1160. Dulent hondert ende x
begonde die dreute hem te
uersetten teghe den bisscop
om die borchgraefscap na
gronunghen. Ende aeghen
in haer hulpen burghers
van uerrecht ende somighe
mamen die leen helden
uander kerken van utrecht
Want die bisscop ueemat
hem dat die borchgraef
scap hem uer an ghecome
wert. Want hradus die
borchgrauue doot waer
ende ghenen soen ghelate
en hadde. Mer deses hrad
dus neuen die van synre
dochter gheboeren waren
ouderwonden hem dese borch
graefscap ende sin manne
ghelworden des grauen hen
rics van gheue op dat si
mit synre hulpen te bec
wedestaen mochten des
bissops cracht van utrecht
ouermids wies hulpen

ende der burghere ende des
bisscops leen mannen dese
uoerselde ionghelinghe den
bisscop bereyden op enen
toorn mit sinen ridders.
Daer si en sonder twiuel ghe
uanghen hadden. Mer bi
wisen rade graue diderics
uan cleue so ontquam hi
uan danen. Mer die gra
ue uā ghele mitten bur
ghers ende mitten dienst mā
nen deden den kasteleyn ue
le moynissen mit menigher
hande stormen mit arm
borsten mit slingheren dat
sife daghelix aenuochten
so langhe dat si hem af
branden beide winterhuus
ende somerhuus ende wech
en magude daer si den toorn
mede neder worpen wouden.
Die bisscop daer om seer be
druct was ende wel na uā
sinen hulpers begheuen was
bat den graue florens uan
hollant oetmoedelike son
der aflaten ende uernaende
dat hi hem te hulpen co
men woude in deser noet.
Ende sonder meeren uersa
mede graue florens uele wa
pender luden meer dan hi
te doen hadden ende was
den bisscop eengroot hulper
ende quamen uoer die stat.
Ende beide die bisscop ende
die graue stormden die stat
sonder aflaten. Daer binne
waren die graue uan ghele

29
re ende drie uan baten borch
mit vut ghecomen ridders
die den storm ende dat an
uechten manlike werden.
Dit oerloghe stont wel na
een iaer. Doe sende die kei
ser uederic reynolt den
ardschen bisscop uan colen
die dat dadingde. So dat die
bisscop uan urecht nam
ij. hondert meer ende liede li
fidus neuen sijnre dochter
kynder die borch graue saap uā
groninghe mit ueluen pre
uilegien. In den iaer ons
heren Dufent hondert en
lex is een groot kyf op ghe
staen tusschen godefridum
den bisscop uan urecht.
Ende den graue florens uan
hollant want sommighe
keisers ende coninghen als
kacel ende locharius gaue
oetuerlant totter lawers
toeden princen uan hollat.
Ende sommighe ander kei
sers ende coninghen als hein
ric ende coenraet gauen dat
selue lant den bisscop uan
urecht waer om dese graue
florens dat uoerselde lant
al heel besitten woude. En
de den bisscop godeuaert daer
altmael wt uerdruen dien hi
in conertit uan sinen uan
den uerlost hadde. Die bis
scop die nu uan al sinen
hulpers begheuen is bidt
nu den keiser heynric dat
hi hem te hulpen comen en

uerlossen vande moghenden
florens graue van hollant
Die keyser sach aen des bis
scop godcuacris noot ende
anxt ende quam selue ne
der te hant ende uerzoende
dele twindracht van desen
uiderseiden princen mit
uriendeliker sonne ende
maecte die oude uien
scop weder leuende. In den
iaer ons heren. Duseut
hondert ende lxxi quame
die westuiesen mit uele
sceldes ouer een wat hiet
ok enorde ende uoert tot
alanaer op dat si van da
nen trecken mochten ende
bewouen keuemerlant.
Doe wart een hard stryt
so dat van alanaer daer
doot bleuen om trent lxxx
man die ewich leuen heb
ben gheuoecht om ouerganc
lyc leuen want it doghede
te uechten uoer des uaders
lant so it oec salich te ster
uen uoer des uaders lant
Die uiesen alsi desen ze
ghe uerueghen hadde si dat
stedekijn nebrant altemael
sonder die kerke heten si
onuebrant mit ghenen
conante datix. hondert
uiesen die die ridders van
haclem doot sloeghen ende
nu ghenoech gheuoeken
sijn. In den iaer ons heren
Duseut hondert ende lxxij
inden winter als alle uiesen

lant mit yle bevroren was
ende men ouer al mocht
wesen. Die graue florens
uergaderde een groot mach
tich heer ende quam in een
dorp dat scoerle hiet ende
beriet hem daer hoe hi die
ouersame uiesen bestride
mochte. In den meeren van
desen berade saten op een
deel ridders die stout ende
moedich waren nochtans
dattet die graue wederiet
Ende reden in uieslant
ende onstaken een dorp mit
brande dat scade hiet ende
namen uelc roets uoer hem
Die uiesen die heimeke
scolen in haer laghen ende
achten des deyne datmen
haer huse uerbernden ende
haer goet woelden op dat si
haer wande neder trecken
mochten. Ende haer weder
keren mochten seer hideren
Ende als dese uoerscruen
ridders seer becommert wa
ren mit haren roue. Ende
hoer wanden die hem ont
hepen hier ende daer te uer
uolghen ende aldus hem
scaden so quamen die uie
sen wt haren laghen daer
si ghescolen waren in uet
volcken ende in ander hei
meuken steden ende onder
hepen den uoerseiden ridders
haer weder keren ende uoch
ten mit hem enen swaer
stryt. Ende ten lesten so

meerdere der vriesen perijc
also dat sommighe ridders
doer die wanden braken
ende quamen toten graue
mit groten anre die ander
ridders syn weder hant
doot gheslegghen Als symoc
uan andwerpen een alte
sewen een ionghelinc Wil
lam uan uoortholt. Gode
wijn uan haelen Gheryt
uan dapifer florens meist
Maect uan egmonde Ghu
yn uan kastelien Ghe
mit uan monste Euaert
uan noertich ende hoer lich
ame worden ghenoot toe
egmonde ende mit grote
wonen daer begrauen.
Des iaers daer na uolghē
de op sinte ypolitus dach
daer si hochtijt of houde
Vergaderden die vriesen
een groot heer op dat si alomac
destrueren mochten. Daer
teghens quamen stoutelike
die ridders mitten ghemē
te uan kernerlande beide te
water ende te lande die mit
eerste uerygdeanghe. xxx
die alte sterste vriesen doot
noghen. Ende als die doot
waren onthep al dat ander
ghediet wech te uicclant
wart sonder merre scaete
Want die hollanders so
luttel paerden hadden dat
dat si hem niet uolghen
en mochten. Ende die saut
ten uan vlaenderen die den

30
graue dienden in Coudien
quamen oec laet ghenoech
te striden In corten iaren
daer na quam graue flo
rens mit groter heeruact
in uicclant ende uerbrande
Winkel ende uicdorp ende uoer
noort in cheselen ende in wi
ringhen die hem beiden on
derdanich worden daer hi
of nam. uij^m marc siluccs
dat hise mit vreden liet.
Ende daer uoer hi tot ihe
rusalem ende uerzochte daer
sinte sophien sijnre moeder
graf. In den iaer ons heren
Dusent hondert ende lxx.
inden herst quam een alte
groot storm uan wynde so
datter zee water quam uioy
ende mit groten last ander
stat mueren uan utrecht
ende men uint zee uiccl mit
zeghene die men volc hiet
In der stat graft biden muere
ren. In den iaer daer na uol
ghede op des heilichs kerst
nacht worden ghelien uele
blissen dat allen luden uer
wonderde ende donre ghehoert
die herde leliken lude. Des
naesten iaers daer na uol
ghende die bomen bloeyde
ende dat gras wies inder
leynen uel eer danc plach
te wellen Ende die uoghē
ien leiden eper ende broeden
omant onser vrouwen
lichemissen ende kypeden
ionghen in desen lande inder

iaer ons heren duſent hon
derit lxxij wart gheſtolen
dat ien ende lichaem ons he
ren ihu xpi wt twee kerke
tot utrecht. Alſe wt buer
kerk ende wt ſunte iacobs
kerk Ende men en conſte
nye gheunden wie dat ghe
daen hadde. **D**na op die
v. Idus in meye quam
een zwaer plaghe van wa
ter alſo groot dat die vloet
al hant bedecte ende mit
ſinen harden ſtorm toech
hi huſe ende boem ter neder
ſo dat uele uieder luden
waenden dattet ene nyewe
dilunne waer ende die werelt
anderwerk uerdrucken ſou
den. Ende hadden alſo die
rich gheweelt alſt zwaer
was van ſtormen ſonder
twiuel die ſtat van utrecht
en ſou niet langher ont
houden hebben. **M**er die
ontfermicheit gods minre
de dat water drie daghe
daer naer ſo dattet al mac
kelic ende ouerlanc wede
kerde in die zee Ende alle
die dorpen die daer om
trent waren der zee worde
uerloſt vanden groten ban
de Judebrandus die eerſta
me abt van ſuiter pouwels
ſutrecht dede een ſermoen
op des heilichs allenroens
dach die daer naest qua
ende uernaende dat ghe
mene uolc dat ſi alle gode

bidden ſouden uasten ende
hoer almiſſen gheuen dat
god ſinen toern woude la
ten ſincken om die uerſume
niſſe die daer gheſaet was
anden lichaem ons heren
ihu xpi. **O**f die ſtat ſou
de in corten tiden meer pla
ghen te liden. Ende die pro
phete des heilighen uaders
en was niet ſonder waer
heit. **W**ant des ſeluen da
ghes ontrent uelſpijt wart
een groot brand ſoe dat buer
kerk uerbrande ende daer toe
dat meerte der vander ſtat
waer om godefridus die
biſſcop die hem ontfach
gods toern ende ouerdroech
mit ſyne cleſi. Ende ont
boet alle goeden ghelou
ghen luden in alle ſinen
ſichte te uasten des woent
daghes na pinxteren gheſelue
mit cleſi beuoet ende uerſoch
te die heilighe ſteden mit
deuoen ende bat gode dat
hi ſinen toerne woude la
ten vallen ende nep die ſan
ten an dat ſi uoer ons bid
den woude. **D**ie uoerſede
biſſcops tot eere gheden
keniſſe ſyns ewighen loues
ſo tinnede hi in caſteelen
den goeden ſunte martin
Alſe die hoſt tieghen die
graefſcap van ghebr. **V**olle
ho tieghen die heerſcap van
uuelanc **O**ntfoerde te
ghen die graefſcap van hol

lant. **E**nde woeden teghe
die onse samheit sijn sel
ues stat op dat hi van de
sen casteel sijn sticht palen
besarmen mochten. Ende
als die bisscop dat van den
sicht van urecht xxij. iaer
waerdeliken hadde beucht mit
te hi in uren ende gaf sine
sapper sine ziele inden iaer
ons heren dusent hondert
berou op die vi kalende van
iunio ende is begrauen bi
sinen woerster herde betame
like. Inder woerker tot u
trecht want hi altoes te lo
uen ende te dancken is om
sine wechlike werken **van**
baldeuinus den xix. bisscop

Ende als godefridus beff
uen is wert ghecoren
baldeuinus die ander bisscop
also ghenoeit ende is die
xix. bisscop na urecheen goe
derneen man ende also suuer
van leuen dat men meende
dat hi maghet starck. Ende
sine broeders waren graue
florens van hollant dideric
die woerproet was turecht
Ende oter graue of castelein
van bechem. Ende bi desen
hulpen van desen iaghede alle
rouers we sijnen stichte ende
berichte dat lant somighe ia
ren harde woedlike alle die
burgher ontfenghen haer stat
rechte van hem. Ende des ghe
like ontfenghen allen man
nen haer leere houden.

Sonder alleen die hertoghe
van brabant uersumede
dat hi die uelue te tude niet
ende uerfichte ~~die de graue~~
~~van gheue~~ die de graue van
gheue uoort te lene hilt na
desen hertoghe uoerstat. Waer
om dese bisscop die in die ue
lue tooch mit heer cracht en
uerdref daer we den graue ghe
raed mit alle sijn hulpers
Die graue gheraect mit alle
sijn hulpers die zwaerlic
nam dat uelies van so groter
heerlicheit uersamede een
groot uolc van wapentuers
ende belach deuentet in da
ghe lanc. Mer die keiser ure
deric quam aldaer ende bena
den stuyt ende settet in uren
langhe tyt ende gheboet te
houden an beden ziden. En
bumen der tyt dat die urede
durde starck die graue ghetyt
van gheue ende en liet af ghee
kunder. Ende die bisscop quam an
der weck in die uelue mit ghe
wapenden luden luden ende uer
brande uele dorpen die graef
scap van sutfen ende uoerde
uele wefs van daer. Graue
dideric van cleue die des bis
scops zuster te wint hadde
uersamede een groot heereuaert
nan wtueroren ridderscepen
ende uerwoeste een groot deel
van der graefscap van gheue
Ende graue florens van hol
lant dede oec graue dideric
grotten stade in die graefscap

van ghelue. **V**ant alle die
beesten die in die uelue wa
ren direct hi te deuentre in die
stat. **O**tto die na ghetraet
sinen broeder graue van gha
w wart uerslach dat oorlach
van sinen broeder ~~graue~~
~~van ghelue wart uerslach~~ **E**n
van sinen mannen enmer
zware ende meere wart.

Ende dat hi mit sijnre cracht
allene so uele princen met
en mochten wedederstaen
uersrecht uen bilsom van
colen van monstre van bra
bant ende uer graefscap van
den berghe omcint in ou
sent soudenaers daer hi me
de besat vuy hondert ridders
die den bisscop toe behoerde
binnen deuentre. **W**eke
lanc **H**aldelbinus die bis
scop als hi uerhoerde dat sine
stede in auxre ende in node
was uersamede hi een crach
tich heer ouernuds hulpe
grauē florens sijn broeders
van hollant. **E**nde graue
didere van cleue sijn swa
ghers daer hi graue otte van
ghelue mede uerdruen
woude uan besitte van de
uentre. **M**er die keiser ure
deric die den stuyt node had
anderweef neder ende
onderuenē dat ende make
de daer tusschen een uien
delike sprake **E**nde graue
otten inder heerlicheit van
de uelue rustelike te besitte

Ap al sulc recht as sine uoer
uaders daer in gheseten had
de **T**ertijt toe dat ne keiser
bi rade sijnre princen daer
of een oordel gaue na recht
te of mit gheueghe **I**nden
iaer ons hern dulant hon
dert ende hiebn. bi goet
duncke des paens alex
andra ende bi gheuode des
gloriosen keisers uederic
so hebben die kerstine enon
gheraltie uole dat dat
cruc ghenomen te mensle
uanden cardinael hancie
die te paens daer ghesent
hadde alle om dat heil
ghe lanc te uerdrighen en
die stat van iherusalen
die de soudan van babu
lonen gheuonnen hadde
Als in rade des grauen lpu
ghen van tripoli. **E**nde oec
mede om dat heilich cruce
te uersamemen dat die aga
rin hadde gheuoert in die
conmarke van barbarien
van welker onghetallike
heeruaert die houet prince
waren **F**redricus die roem
sche keiser philippus die
coninc van enghelant.
Vredricus hertoghe van
zwauen. **C**oenraet herto
ghe van oesterbyc. **F**lores
grauē van hollant. **P**hi
lyppus graue van ulan
deren **E**nde anders uele hert
en ende princen **D**ie key
ser socht raet an ene heilighe

hermitte. **H**oe hi dat keert
ten herbest berichte ende be-
stieren mochte. Die cluse
naer antwoerde hem yphe-
terende dat die keiser selue
in wacer uerdrencken sou-
de eer hi uan ouermeer we-
der in syn lant quame hier-
om en uoer die keiser niet
ouer die middel zee. **D**aer
hi toech weder onne doer
bolghen ende uoer ouer
sunte iorvis arm. **E**nde auto-
na uoert makede hi sinen
wech mit desen uoerleiden
primen tot der heiligher stat
uan iherusalem. **E**nde wan
mit nachten steden borghen
castelen uesten ende poerte
al tot sin toe. **E**nde uacht
uele steden teghen die onghelou-
ghe heiden daer hi zeg-
ghe hadde mit groter eeren.
Inden iaer ons heren Dusest
honderd ende .xx. Dese selue
keiser inden somertijt alst
heer was inden weghe ghuic **hi**
ene myer stroom sinen swaert
of te dwalen ende hem teentlat-
tel te ueroelen ende rechet
hem daer op dat hi zwen-
men woude ende quam inde
stroom. **D**aer niet die stroom
so groot dat hi den keiser
warp teghen den oever die
ouder wacer sach daer hi
uerdrencke also die hermit-
te uoerleit hadde. **E**nde wert
begraven wt antiochien
in sunte petrus kerke mit gro-

ten wenen ende drooffheden.
In desen seluen iaer met
langhe daer na stact gra-
ue florens uan hollant tot
antiochia op die kalende
uan august die wart begri-
uen inder kerken bides keisers
tombr. **W**illemides uoerleiden
grane florens iongher sone
was die uerfelled hem mit
hertoghe iuderic uan swa-
uen ende bi hem na syns
uaders doot. **V**. iaer inden
heilighen lant die hi in
uele steden teghen die he-
dene uacht ende zeghe had-
de. **E**nde ouermids synre ve-
hendicheit so leit men dat
die kerken wouwen die
stat uan danuaten in egip-
ten die so stact was datter
saren datmen se niet win-
nen en mochte. **D**aer floe-
ghen si doot alle die arten
ende alle onghelounghe a-
garene die daer binnen
waren. **I**n daer die gtaef
uue uan hollant die edel-
uouwe ghebozen uan co-
nnes gheslachte uoer uan
desen leuene op die vij idus
in ianuario ende wart be-
grauen inden doelstert
middel borch **van hollant**
den xi grane daer in hollant
De graue florens
hollant te
den ghebozen
ideric sin
ue uan hol-

Wyf die **A**deltheids hiet des c
delen graue diderics dochter
van dene daer hi twe son
deelinghe lewon dochteren bi
wan. Die ene hiet eda. Ende
die ander hiet adeltheids.
Adeltheids wert ghegheuen
ionchere hant van ghadre
Ende eda nam die graue
lodewich van lone te wure
teghen alle der lude wille
van hollant. Indelen tiden
als men iacr ons hereu.
Dusent hondert xcv is wil
lem van hollant ridder 1195
weder ghecomen in hol
lant vander heere aert na
iherusalem dien graue di
deric sijn bweder eerst blude
lic ontfent mit behoerliker
waerdicheit. Mer onlan
ghe daer na uesekes vinas
loghenacrs sayden groten
myt ende worms tusschen
die broeders so dat willam
van hollant rumede ende
tooch in uirellant onder
die drechtens ende nutten
urlesen uacht hi daghelic
an die uerste dorpe van
hollant die naest gheleghe
waren. **E**n uirellant mo selu tyt
of graue lodewijn vande wac
teren mit ghe wapender hanc
van zeclant ende woude wal
woude winnen dat
maest ghelegghen
van graue dider
siden in soz
reclamede

een groot heer in twee pa
en bi rade daer bi rade daer
uoerster van sinen lande en
hi nam mit hem dat een deel
ende uoer teghen die ulam
ghen. Ende dat ander deel liet hi
bi edelheiden der graumme
sinen wure tot egmonde die
urlesen mede te ueruechten
Ende als dit ghedaen was
ghent dese graue dideric
van daer mit sinen scepe
toeyen te zeclant waert.
Ende uacht teghen den gra
ue baldewinnin enen gro
ten steyt. Ende ueruechte
mit crachten uten lande va
zeclant. **A**deltheids die gra
uine als een onuecuaert
wyf quam mit horen ba
nieren ende trompen mit ho
ren volke van egmonde
van almaer op dat si na
hoers heren ghebode die on
hoorsame urlesen mit uech
ten weder stonden. Mer wille
die stoute ridd brochte den gr heer
van urlesen teghe die he nieren ont
sachte stiden teghens dat hol
lantche uole. Ende almen
uerlamende die stiden so
uloghen die urlesen van
winkel ende van medorp om
een some van ghelde die si
daer of ghenomen hadden
uader graue ende lieten hare
willem mitten anderen uie
sen in groten anrte hoorre
dot die daer ghedreuen
worden vanden kenmaets

beden wille wart ghecozen out
 die proest van luyphen die *xxxij* bisscop
 een ionc man ende slaer van
 van uerthane scoone van aen
 ghesien ende een deel broeders
 des seues graue van gheire.
 Dese otte en was mer. *xviii*
 iaer out. Ende want hi te ionc
 was woude hi te wimen uare
 om oerlof vanden pacus te
 crighen. *In* den iaer ons heren
 ducent *cc* Ende v die onlanghe
 daer na te uorthusen staet an
 den saghe op die vij kalende
 in aprilie na dat hi dat bisscop
 hadde bericht in groten ureden
 ende in gwoter eeren. *iii*. iaer en
 wart begrauen in die doem
 kerke mit betracmliker eeren
 Dese ionghelinc was van gro
 ten onderreide in rechtliken sa
 ken ende heede uwer ende uoer
 sinnich in allen saken des ghe
 menen orbaers. *van otte van*

He van
 Zippe

der lippe den xxxij bisscop toe
Na dat bisscop otto die
 van ionghen iaren was
 begrauen in sijnre wtuaect
 die daer teghen woerdich ware
 dese uoer ghenomenden graue
 van hollant ende van ghe
 re ende uerreeghen anden ca
 pitel mit horen beden dat
 otto een iongher broeder van
 der lippen die toenproest wart
 ghecozen die *xxxij* bisscop die
 mer concenter sijn sijn aert
 schen bisscops ontfanc des
 bisscops benedictie tot frances
 ken uoerde al daer ontfanc

1205

hi mede dat waerdelike recht
 van den keyser uederic. Dese
 otto besat al sijn bissdom wi
 selijc ende orbaerlijc ende nam
 dat annus mitten kaiser ende
 uoer ouer tmeer. Ende dat
 sticht beual hi hmanno sijnen
 broeder trouwelike te berichte
Een mirakel van onser vrouwe
ende vaden gulden cruce tot reilborch

In desen tiden waren
 twe uernacde ridders
 Die ene hiet wouter. Ende
 die ander walewim. Wouter
 was ghebozen wt brabant
 wt brabant. Ende walewim
 van hollant. Het ghesaede
 dat dese twe lieue ghesellen
 souden riden tot enen tornoy
 Ende des morgheis ude ghin
 ghen si in ene kerke daer si
 mit mincheden trulle horen
 wouden eer si inden tornoy
 reden. Daer ghesaede datmen
 daer hoechlike mussen sanc van
 den heughe gheeste. Ende als
 die wt was begonde men son
 der merren daer een mussen na
 onser vrouwen. Ende wt wout
 onse vrouwe munde so hoede hi
 die mussen al wt toren ginde
 Mer walewim die der waer
 liker eeren gheuech was was
 reet inden tornoy als die eert
 te mussen ghedaen was daer
 hi grote arbeit in dede om
 den riddersken lof te uertrighe
 Ende als wouter die benedictie
 ghesien hadde vander ander
 mussen dede hi haerdelike sijn wa

pen an ende wet mit ghesu
de sedelike toten tornoy.
Als wouter ter vanden qua
men ende daer in wet was
elic ridder moede ende woude
ter herberghe. Walewyn gi
hem teghen ende nam wou
ter sinen gheselle unedelike
in sinen arm ende sprac hem
aldus toe. Alre edelste ridder
god die moet w ghebenedie
die luden an desen daghe
dat gherucht van desen da
ghe heuet ghesonnen ende
uele ridders heuet of ghesonne
ende uertreden. Wouter ney
ghede sijn hoect ende lachte
de eerst want hi wel wiste
dat hi inden tornoy niet
gheweest en hadde. Mer de
se wouter den lof sijn na
men den aranden hoerde
wopen sonder aflaten uer
wonderde hi hem hem dies
lere ende sprac te walewyn
heue gheselle weet dat na dese
daghe inden tornoy niet
en quam. Want toe du
wech ghing hes hoerde daer
na misse van onser vrou
wen ten ende tpe ende die
heuet mi desen lof behou
den alle die minen namen
uerhoghen wil. Waer om
wi alre heest gheselle wi
aflaten willen om die min
nan hare alle waerlike eer
ende aenemen en ghesel
telic leuen. des nammer
meer uergane en is. Ende

Conder metten ghinghen
dese twee ridders in een doel
ter hiet heimentode ende
namen aen die oerden ende
dat abyt ende leueden daer
salichliken onder lere der
heiligher luden. Ende wouter
leerde daer sinen souer van
beghume ten ende. Ende sanc
die salmen bet den yement
anders vanden broeders.
Ende als hi op enen dach
deuoceliken ter missen was
ende leide sine hande mit in
mighen ghebede opwaert
streckte so viel een gulden
crans vanden hemel neder
in sine hande tot enen tall
ken dat sine bede gode ont
fercne was. Ende dat selue
crans brocht adelheidus die
graue van hollant van
danen tot reynborch in
do ester. Ende gaf de cloester
iaerly ule botteren in ael
missen. Dese erfame gra
uine stact inden iare ons
heeren. Dusec ende xviij
op die ander idus in februa
rio ende mit groter eer be
grauen tot reynborch inden
cloester. Graue willam na
hier na hier na een ander
wif die maria hier ende
ghenoemt was. Hier hi en
leuede niet langhe daer
na wat dese selue graue
stact inden iare ons heeren.
Dusec twee hondert ende
xviij op die ander nonas in

februano na dat hi die graef
 scap van hollant en oestruel
 lant in veel oerloch xix. iaer
 hadde bericht **D**ese willam
 wart gheuoert tot winlborch
 in uoerleiden cloester ende be
 grauen mit betameliker wt
 naert **van florens den xij**
graue van hollant

Ende als willam die edel
 princen is doot gheble
 uen so wart in die graef
 scap van hollant uerheue
 florens sijn sone die xij
 graue ende nam te wime des
 hertoghien henrix dochter na
 brabant die eerste also ghe
 nomt. Ende haer namen
 was mechtelt daer hi bi wa
 willam den roemischen co
 ninc ende florens den drof
 sac. Adchadus van hene
 goulwen ende mechtelt van
 heimen berghe grauinc.
 In die tude q' bisscop otte na iherim
 weder ende want al sijn lant
 wel te vreden die hem seluen
 in groten onuerden hier na
 bewant Want graue otte
 van ghele in dier tijt vele
 mannen hadden in zelat
 die zeer ende zwaerlyc besat
 worden uandes bisscops an
 bochs luden. Also dat si ar
 me worden van ardschen
 goede ende van tyeliker
 hauen. waer om die graue
 des bisscops luden besetten
 dede bider tollen te lobeke
 Ende maecte een eninghe

mitten luden ~~hiden~~ die in
 zallant woenden teghen
 den bisscop van utrecht
 ouermids hulpe van den
 bisscop dideric van monstre
 ende hermans sijn broders
 uersamende een groot heer
 ende meende hi woude bernen
 in de graefscap van ghelre
 die dorpen die hem naest
 ghelegghen waren Ende die
 luden die in zallant hem
 onhoersam waren daer wt
 mit machte uedruuen Ende
 daer teghen uergaderde dat
 uole van zallant mit hul
 pen des grauen van ghelre
 bi borkelo ende meenden si
 wouden alle sijn den bisscop
 weder staen. Mer die bisscop
 mit ghelude van basunen
 ende mit gherlant van hoer
 uen quam manlike teghe
 sine wanden die hi een deel
 toot sloech ende uenc daer
 vele meer Ende ueraghet
 alle die ander ende sonder
 merren wan die selue bis
 scop y castelen die noest
 ghenoeint waren die hi
 altemale destueerden ende dat
 derde castel dat buchorst
 hier uerbrande hi te male
 sonder den meeste toorn.
 Want die borchsaten van
 dien castelen desen twist
 eerst hadden ghemacet ede
 dat ghemeen uole van
 zallant eerst ghettoest totter
 onhoersamheit. Die gra

ue van ghebre die hem seer
ueronbceiden om zeghe
des bisscops Ende crech in
sine hulpe den hertoghe Wal
rauen van limborch. Gra
ue hannu van samen mit
twee dusent ridders ende
bat mede den graue florens
sijnre zuster sone dat hi
hem mede helpen woude
Ende dese florens quam
die see op mit alte uele see
pen ende uebrande des
bisscops huus ende dat dor
pe te gheine harde man
like. Ende daer teghen die
bisscop otto uoersaruen mit
hulpe gheuerdes des ardschen
bisscops van bremen sijn
broeders ende dider des
bisscops van monstre sijn
neuen ende heermans van
der lippe sijn broeder uerla
mende. Dusent ridders
ende wouden stiden teghe
desen uoersleiden princen
al onueruacit mer dese bisscop
waer na poertuenē die des paus legat
was quam al onuerhoet
toter steden al daer die
strijt wesen soude ende uer
hiet desen begonnen strijt
ende seide daer tusschen een
ghesceit ende en loene bi
hoere beider wille inder
manieren also dat die gra
ue van ghebre soude quyt
salden alle sine toe segghe
dat hi in sallant hadde
ende gheuent den goede

sunte mertyn Ende die bis
scop soude dat hof te diste
ren ende tot late dele berghe
weghenomen die proestie
Ende die dienstmannen den
graue van ghebre weder ghe
uen te leue van hem te
houden Ende die graue na
hollant soude hebben uoer
sine dienstmanne die hi daer
wonende hadde. v hondert
pont ende soude wi ende
quyt salden der keeken na
utrecht. In den iaer ons
heren dusent twe hondert
ende xxv de ghesaede bin
nen der stat van gronin
ghen een groot stijt tuf
schen egbert den borchtgra
ue van groeninghen ende
welof den castelan van
weuere. Waer om die bis
scop van utrecht mit mach
te toech tot gronninghen en
makede daer uerde ende
gheboet dien te houden bei
den prisen op hoer lijf als
die bisscop van danen was
wan welof van weuere
egbeerts casteel dat bi hem
stont ende destruceerde dat
ende quam mit macht
binnen groeninghe ende
brac den uerde ende ueria
ghe egbert dat hi rinde
in utrecht. Ende hier teghen
uerlamende egbert een groot
heer van uresen ende besat
daer mede die stat van groe
ninghen al om daer hi me

35
nighe storminghe an dede
so dat hi een deel vander
stat verbrande ende ueraghe
de roelof daer wt dat hi nau
we der doot ontquam ende
uloch tot woerden Roelof
die enmer meende in allen
manieren dese quaetheit te
werken uersamende haestel
ke uele wapentuers ende stot
den die stat van groninghe
sonder oflaten. Mer die bis
cop die den noot die hi van
sintre stat suellike uernam
uersamende wt ghecoren nach
ters daer hi roelof mede uer
druen woude vanden besit
te van groeninghen ende
dat castel van woerden
mit crachte neder uallen. ¶
Ende die graue gheert van
ghelre quam indes bisscops
hulpe mit uele luden ghelba
pent. Ende graue florens van
hollant senden hem groten
cracht van ridderscepe. Gra
ue dideric van cleue ende gra
ue valdelwin van benthan
gauen hem oec hulpe. Die
bisscopen van colen ende van
monstre sende hem also uele
ghewapent als hi begheerde.
Ende van desen is uergadert
een schoen heer vi anen. ¶
Daer die bisscop otto van
utrecht sine tenten sette en
was daer den dach mit
desen uoerselden princen in
groter bliscap. Ende daer
bi oerdele ende nonnisse sijn

ir princen desen roelof uer
wylde wt allen sinen goede
dat hyt mit alle rechte uer
boert hadde ende allen den
ghenen die roelofs hulpe
waren dien uergaue hyt
uolcomelike. Roelof bedoch
te die grote moghentheit
des bisscops vrac sijn besit
van groninghen ende sette
sine tenten viden dorpe te
woerden ende bedochte te
uoeren dat oec briedt onlat
ene zudde lach daer men mit
lichte ouer en mochte te come
Des anderen daghes als die
dagheraet op ghinc ende
die sonne begonste te schi
nen die heer van gozen die
sintre mercurius banner draech
dede die vassinen vlassen en
die bonghen slaen ende tooch
uoren mit wt ghecoren wa
pentuers ende al dat uole
uolghede hem na dat me
nichsins ghewapent was
ende die beleiders uoren wa
ren van des bisscops heer
waende trecken ouer die
zudde. Ende also si uerlast
waren mit wapen uersonc
ken sijn die modderghe
steden des onlants ende uer
drencten daer die niet allere
vander drenten mannen.
Mer oec vanden wue ia
meriue uersmoert ende ghe
doot worden. Ende sulke
andere sijn uersmacht van
groten dorste ende also doot

ghebleuen. Ende sonighe
die zeer ghevont waren
sijn hoor wande mit snel
re ulucht nau welike ont
lopen. Roelof mit sinen
ridders ueruooghede dat
ulicende uloc alle den nacht
Ende is mit groten loue
bekelt al hoer puande en hoer
tenten ende hoer cleynoet.

Ende is mit groten loue ende
mit uele gheuanghen weder
ghecomen tot coeuoerde.

Daer die ouerste waren gra
ue gherard van ghebr ghyf
brecht van acmistel. Dide
ric des bisscopps broeder na
denentee. Mer die bisscop
otte wart gheuanghen in
eenre zudden die si merken
den iamelike mit men
ghechande pine want dat
uenynde felle uolc uilleben
hem sine crone al bloedich
of mit horen zweerden.

Ende ten lesten na uele
uerlmadenus die si hem an
deden so worpen sine in
die orenste stede die si wil
ten ende uertreden daer in
Dit ghesaede op die calen
de van augustus maent.
Indesen stide bleuen doot
meer v hondert ridders
mitten bisscop. Ende daer
toe menich edel man ghe
wapent. Ende daer mede
was her barent van horst
maer een edel man. Ende die
alre uermacste ridder van

duitschlant die hem ont
helt ene wile staende op sine
sate ende ten lesten uersanc
hi neder mer hi hadde te
uoren groten scade ghedaen
inden wanden. Ende die
bisscop otto wart al heimic
lic uter mudder ghetoghe
ende mit groten weren en
scrypen beide van leken en
clerken begrauen tutecht
in die doemkerke na dat
hi dat bisscop rij. Jace
in groter eren hadde beucht
Ende dat sticht teghen
rouers ende wanden ter
doot toe hadde besermt.
In dien iaer hebben die
nonnen van sinte seruaes
swarte couele uerwandelt
ende hebben graai abyt
an ghenomen teghen wille
ende behaghen horen pr
orinne die hulent gheheten
was van willibrandus den

Als die bisscop otte uer
leghen was als uoer
leir is quam graue florens
van hollant mit anders
den ouersten der kerken
dienstmannen tot utrecht
ende dat uoer sinen neue
herren willibranden die
bisscop te proborne was
des grauen sone van ou
denborch datmen bisscop
tot utrecht kiesen woude
Ende als dat ghemene ca
pittel. was uergadert ende

ende hem hier op beraden
of si wouden des grauen
wonderlike bed laten sien
Ende als rechte woert die
graue van ghele ende here
van aemsterlant die ter
doot ghewont waren had
den enen corten tyt dach
wt horen uan ghenulle wor
den ghedraghen op horen
bedde legghende int capit
tel die al wenende baden
der clesi dat men holpe
dat si van hore uan ghe
nulle ghequijt worden
Ende als men dese sacht
dus iamerlyc ghewont
worden alle die goede lude
uander clesi sariende bit
terlyc ende alle der lude
rouwe uandes bisscops
doot wart daer uerui
wer aut gheen wonder
en was waer om dese her
willebrant die bisscop ua
probome was alle een wys
man dit te wreken weert
gheworen die xxv bisscop
tot utrecht een stadich
man stout ende wys ende
hooch gheboeren. Mer want
dese willebrant in dien ti
den was in yralen ende
altoes onlede hadde in
des keplers saken. Daer
om so sendemen bescewe
nen wise mannen ouer
berch mit groter haest op
dat si den bisscop brochten
nuewe man uanden nu

wan bisscop ende si die
begherte der clesi van
utrecht inden roemischen
hof presenterden Ende
dat wart also ghedaen
Want die pacuues grego
rus die .ix. also ghenomit
bi rade sijnre cardinale
so uersette hi sinen lieuen
ende bekenden willibrandu
van proborne tot utrecht
ende gaf hem sine bene
dixie ende zende neder
cerlike in sijnis uader land
Dese nyelwe bisscop ghe
sitten te rechte binnen u
trecht daer sine hoghe
manne mit rechte ende ouer
wysden dat die graue uan
ghele mit den anderen
gheuanghen uen en los we
len souden uander uan ghe
nulle des castelens van
coeuoerden Want die selue
castelens als een uerbanne
ouerdadich ende onwit
tich man sine rechte here
onbaerdich doot hadde sijn
lyf ghenomen **D**oe uer
samende dese bisscop beide
van sijnis seuns machte
ende mede wt urellant
ouermids des pacus aflact
een groot machtich heer
dat hi teghen die van coe
uorden ende teghen die
drenten dalden in .vi. ba
taken mede te stiden. En
de daer teghen setten die
noerleide drenten oec .vi.

Vertien ontrent daer si
den bisscop mede weder staē
Wouden Daer si hoer pa
len so naste mede beserten
dat men in hoer land niet
wmen en mochten sonder
groten scade. **M**er dese
bisscop als ~~men~~ een onuer
vaert man quam teghen
sine wanden van allen si
den ende sloech der uelc doet
uanden gheuen die hem we
derstonden uerbrande uelc
dorpen ende ueruooghede
dat uliende uole totter donc
ker nacht toe **D**es morghes
daer na alle die uoghel
kme met horen langheddach
kundich maecte ~~wdach~~ Des qua
men die van weuorden mit
den drenten die seer ontsa
ghen des bisscops moghent
heit ende ghuen hem seluen i
des bisscops ghenade ende
setten daer ghisele noer die
de bisscop goedertierlike
ontfene. **E**nde onbante
uander maledixie op dese
noerbaerde die hier na
wemt. **A**lce dat welof den
bisscop in ouer leuereu sou
de dat casteel te weuorden
ende te late ende alle recht
ende iuridixie uander dren
te soude hi sunte martyn
in eyghen weder gheuen
ende in mare betalen noer
alre hande scaden die hi
ghedaen hadde ende hon
derct manne gheswapent sende

in luylant ende een nonne
cloester stichte van sunte
benedictus oerde ende dat
goeden tot xxv prouenden
Ende alle dit ghedaen
was so dede die bisscop dat
casteel te late breken ~~woude~~
ten gronde toe ende dat casteel
tot coeuorden besette hi
ende dedet ueerwaren mit
ghetrouwer hoede. **E**nde sine
hepers gaf hi oerlof ende
danckede hem uerdelike
ende beualle gode **E**nde reet
van dancet tot utrecht tot
sunte meertins feeste mit
groter eren. **M**er welof
die hem bitterlike bedroue
den dat hi den bisscop dat
casteel ouergheuen hadde
ende dat hi dus af gheset
was uanden ambochte van
der drente uermide enen
mit ghelde van dien die
op dien noerleiden casteel
waren dat hi hem dat casteel
uertraden soude tot ceure
bequamer tijt **E**nde onlan
ghe daer na ghinghen die
meeste hoep der lude mit
desen uertrader uanden cas
tele int dorp. **E**nde welof
die daer late ende scoel vde
casteel uertrach die buigge
ende ghinc binnen die neect
te poerte ende wan dat
castele mit loelheiden ende
sloech doot die ghene die
hi daer op want ende be
settet al naste mit sinen

luden. Die bisscop was her
 de gram ende sonder wond
 als hi dat casteel ~~verbor~~
~~ghen was~~ ~~de~~ ~~verloren~~ had
 de ende gheboot dat casteel
 van hardenborch daer tie
 ghens te besitten. Ende
 dede ghemene heeruaert ghe
 bieten teghen weuoerden en
 teghen drenten. Ende hier ¹²²⁸
 om inden iaer ons heren
 Dufant twe hondert ende
 xxvij als alle broecklande
 harde beuieren. Waren
 ende men ouer al reisen
 mochte tooch die bisscop mit
 enen machtyghē here in dre
 te ende meene dat hi des
 anderen daghes toomen en
 tinnen uanden casteel tot
 weuoerden mit alrehande
 instrumente breken souden
 Ende alle sinen uande daer
 op te samen uan ghen. Mer
 dese hope ghinc al te niete
 want vander seluer nacht
 quam groot wynt ende
 uele reghens. Waer bi dat
 ys ende snee te niete ghinc
 ende al dat heere moete van
 node after waert trecken
 totter ysel. Ende lieten hoer
 instrumente daer bliuen.
 Ende die bisscop predietē uā
 nywes des paeus aflate
 ende sende in uicellant om
 hulpe. Ende alle die zom
 quam so uerarech dese roe
 lof. xv. daghe bestant. En
 belouede dat hi houden sou

den driere abten segghen
 van oestuerellant van al
 re misdact die tot desen
 daghe toe tusschen den bis
 scop ghesact was. Ende
 binnen desen bestande ghinc
 dese roelof totten casteel
 van hardenborch ende be
 gonde metten bisscop te
 spreken uanden paeyse
 van deser zoene. Dien
 bisscop dit sece uerbouder
 de van des welofs comen
 vraghede hem aldus Waer
 om hi also coene ware dat
 hi mit enen knechte allene
 dorste comen onder alle sine
 maetmaete. Daer namen
 die van hardenborch teghē
 des bisscops wille desen
 uoerscreuen roelof alse ene
 swynghe mā ailede mit crach
 te wten sloete. Dien si mit
 heinnic van graueldorp op ra
 den ende op staken setten
 Daer na begonde dat
 uolt inden lande van utrecht
 te uerwoede die ene teghe
 den anderen als dat scheen
 van daghe te daghe te uech
 ten of te bernen. Waer
 om dese uoerscreuen bisscop
 tot utrecht quam ende
 dede daer syn onscout
 van welofs doot openbaer
 like uoer allen luden. En
 ouerands hulpe van des
 grauen florens van hollant
 so maecte hi urede ende
 uienſcap tusschen sinen

tridrachtighen mannen
In den iaer ons heren .
Dusent tve hondert ende
xxx dat uerwaten uolc
van drenten uersamende
uele wapentuers ende ue
le wapentuers ende besa
ten die stat van groenin
ghen Ende egbert die
borchgraue uander stat
dede die poerten op ende
floech doot synre manden
een groot deel ende behielt
na synre wapentuyen waghē
ende prouande ende wei
vi hondert ixxx peerde En
des anderen daghes tooch
hi wt ende uerbrande uele
dorpen inder drente Die
bisscop die hem weit heer
om uerblide tooch in uriet
lant ende ouermids des
pacus afiaet uerreech hi
van dane derdeibarck een
groot heer van uolke daer
hi aachtelike mede in
drenten ghinc . Ende uer
brande dat dorp tot koc
uoerden ende dat uoerbord
uanden castele alte male
ende sine wapentuers
wefden daer uele peerde
wapen cleder ende pande
ende grepen wiue ende
kyndere die si wredelike
doden Ende alle die dach
ten auende quam tooch
des bisscops heer ouer dat
broec lant om dat hi daer
vet bescreut was ende is

weder ghekeert tot anen
daer hi in groter eeren mit
behoudene roue hem sere
uerblide Des anderen da
ghes als die zonue op ghinc
tooch des bisscops heer mit
onghelbonden banieren
ende mit basunen ouer
dat broec lant ende haeste
he dat casteel tot uenuoerden
te besitten . Mer der drent
ten een onghetellet uolc
waren des nachtes te uore
al heymelike binnen der
uelsten des casteels gheco
mien ende andie ander zi
de stonden die urielen wt
den ghestichte van monstre
in groter houaende inder
drenten hulpen . Die urie
len uten sichte van u
trecht waren in des bisscops
hulpe ende hadden des da
ghes te uoren groten sta
de ghenonon ende waren
sere uerwonnen Ende
daer om waren die drent
ten uele te stouten ende
syn mit mans crachte
tot uenuoerden ghecome
ende wonden sonder mer
ren staden teghen des bis
scops heer . Mer die bisscop
sach sine prouande ghe
minnet ende tooch weder
afterwaert in harden
berch ende gaf sine sou
denaers oerlot danckede
sinen hulpers ende besette
sine flore ende uenuoidele

mit al dat hem behoef
 lie was. In desen tiden
 was een rode in spanien
 ende om sinen wyngaert
 te breyden so nuurde hi
 enen cleinen berch. Daer
 hi int hole van enen ste
 ne vant. Een boec dat
 hadde houten blade daer
 in ghescreuen was mit
 drietghande sprake. Alle
 hebreens griec ende latyn
 van elker tonghe bi sonder
 in deser manieren. Xpus die
 gods sone sel ghebooren
 werden vander maghet
 maria ende die sal ghepal
 lyt werden om des men
 schen salicheit. Ende als
 die rode dit ghelesen heeft
 is hi bekeert ten kersten
 gheloue. Ende dede hem
 ropen mit alle synre fami
 lie. In den iaer ons heren
 Dulsent twee hondert ende
 xxij op die vi kalende
 van augusto eynde bisscop
 willibrant syn leuen ende
 starf te zwolle. na dat hi
 vij iaer dat biscom van
 utrecht harde manlike had
 de berecht. Ende wart van
 dane gheuoert tot utrecht
 ende eerlike begrauen inden
 cloester tot sunte seuaes
 Wat hi vanden funda
 mente dier kerken den eer
 ten steen leiden. Dese wil
 librandus doe hi noch te p
 borne visscop was Doe

S. 1233
clouster

*Otto van
 Holland*

was hi twe weruen gheita
 ren int heilighe lant intes
 keylers bootscap daer hi
 ueruan een sellien won
 der. Dat vander stat van
 tharsen twe dachuaert al
 naeste bi tyla lach een groet
 berch die men daer in dien
 lande noemt ten berch van
 auenturen want soe wie
 dat valt vi weken ende
 dan sine biechte daerlike
 dede ende ons heren licha
 me ontfenghe ende also
 nuchteren clommen op
 ten noerleiden berch die
 soude sonder twiuel goede
 ghelucklich aentuerre mude
 Dese bisscop willibrant seide i ware woer
 den dat hi enen ridder ghe
 sien hadde tot antih' o
 chien die op desen noerle
 den berghe ghewest had
 de om ghelucklike gracie
 te vunden. Ende dese rid
 der vant opt alre hoechste
 vanden berghe een tafel al vol
 van menghechande spise
 dat hem ende sinen ghesin
 de daghelics spise ghenoech
 leuerde bi te leuen. **van otte**
van hollant den xxxvi bisscop
Des bisscop willibrands
 doot. Was die kerke van
 utrecht sonder harde waerom
 dat capittel ghemeeelike is te same
 ghetropen om te kieser ene
 nywen bisscop. Otte van
 hollant die derde also ghe
 noemt bi aen wepen

des heilighen gheests wart
eendrachtelike gheoren.
Die xxxij. bisscop tot u
recht een edel man ghe
bozen van conincs gheslach
te dese otte na syns uader
toot was hi gheuoeghet
ter ridderscap ende ontfene
van syns broederhant die
heerscappe ende die graef
scap van oesturellant.
Die otte begaf die ridders
scap ende nam an dat bis
dom dat hi alte arm vant
ende in alte groter scout
uerladen. Quermids den
oerloghe vanden onhoer
samen drenten dat altoes
aca stont Ende mede dat
die wile die dyke braken
Ende dat lant beuloede
Met bider gods ghenade
so uercofte dese bisscop die goe
die hem syn uader ghe
ceft hadde in hollant ende
betaelde des bisscops scout
ende lostede sine castrie ende
berechte aller bisdom also
een waerlike hertoghe lan
ghe tyt. Ende om synre
veden wille so makede gra
ue florens van hollant syn
broeder enen starken dyc
van ameronghen neder tot
scouenhouen die uele gods
colte ende ten loue synre e
wigher ghedenckenisse dede
hi den bisdom uele orbaers
Dese graue florens inden
iaer ons heren dusent. cc

xxxiij mitten hertoghe
henric van brabant ende
mit graue dideric van cle
ue bi ghehete des paeus
gregorius die ix also uoer
ghenome noeren in scandin
ghe lant inden ghesichte
van bremen ende uerdie
uen uen lande uoerlede
uen manne wuwe ende ky
der dat si daer niemant
in en lieten bliuen daer om
dat dat uoerleide uole die
papen ende die clecken
hadden uerdreuen ende wa
ren weder ghekeert totter
offeninghe der afgoden.
Inden seluen iare die gra
ue florens een onueruaert
prince die menighe tomoeye
in menighen lande plach te
hanteren daer hi groten lof
in uerarech. Die grauin
ne van clacrmont uerhoet
de die mare vander groter
uomichheit des uoerleiden
princen ende van synre do
ghet. Ende begonste te den
ken ende te uisieren hoe si
desen graue mochte comen
te siene daer si so menighe
ridderlike dueghet altoes
of ghehoert hadde. Ende
vant ten lesten desen hei
meliken ier dat si horen
man uerendelike bat tot
uele tiden dat hi ten hof
dede beroupen in aelmaen
gen dat is in duutschelant
Daer hi selue niet en wet

Want hi out was ende si wiste
dat die graue van hollant so
der twiuel daer comen sou
de nutten heren van duut
schelant om den ridderli
ken lof daer te crighen. En
hier om is graue florens
van hollant ende die gra
ue van cleue darwaert
gherden mit groter colte
licheit om sijn namen lof
te vreden. Ende wart in
dien spele ghecoren meester
ridder te wesen vanden ale
mannen Ende daer tieghen
die here van nygelle wart
ghemaket princen vanden
walschen ridderscapse. En
sonder merren oerduerden
die aranden die wt gheco
ren princen an beiden side
daer cinnen die basunen
ende die tambueren ende
daer blenckeden die banie
ren ende die zweerden ende
daer versamenden die he
ren die daer sere arbeiden
om den ydelen lof. Mer
die graue van hollant die
des speels ghewone was
arbeide uele bet dan yemēt
anders om den zeghe der
ydelre ere te vercrighen.
Want hi uele walscher rid
dere wt wapen ende doer
nacht ende schade sine we
derperre. Ende waer die
duitsche uerladen waren
ende bezwaert daer quam
hi hem te ontfette doe.

39
Die grauinnen van claer
mont die op den toorn lach
ende van uerren neder lach
die grote vromicheit des
grauen florens van hol
lant ende hoerde ouer al
roepen sijn lof van gro
ter begherten van liefden
so bat si die wile horen mā
nen dat hi hoer belbisen
wouden wele die graue
van hollant waer onddat
riddercapse. Dat die gra
ue van claermont ten les
ten in onwaerde nā en atwoerde sine
wive mit uerkeerde aen
siende aldus. Ic weet wel
dat van uolheit der herte
die mont spreket ende
dat die graue van hollant
dyne minne ghebruuct
Ende sie dyn minne dese
wt ghenomen prince die
de guldene banieren dra
ghet mitten rode lewe
die du mit bernender min
nen die wile heuelt beghert
te siene leuende mer leuet
god dien selu tan onde sie
al doer. Die minlike gra
uinne die bekende haer
mans sellen sin pensede
hoe si den graue van hol
lant bi enen heimelike bode
mochte waernen. Mer die
grauē nā daer moē hoe oud
van iaren hi was dede sin e
wapen an ende versam en
de die walsche ridders bi
hem ende mitten here nā

nigelle. **B**ereden si den
graue florens in allen siden
graue florens in allen side
ende sloeghen op hem mit
grooten mude Graue florens
die uan desen saken niet
en wiste uerweerde hem
teghen die ueelheit der wa
len also langhe als hi
mochte Ende uele sin
te wanden die hem aen
uochten dreef hi uan hem
mit manliker uromuchheit
ende ten lesten quam die
graue uan claermont mit
ten sinen so swaerlike op
den graue florens dat hine
doot sloech te corbi optie
xij kalende uan augus
to Ende alle die graue
uan cleue dat sach uime
de hi daer toe mit den
duitschen ende om vna
ke uan sinen neue sloech
hi rechtendoert doot den
graue uan claermont
ende ueriaghede den here
uan nigelle wt den tor
noye Ende aldus is dat
boertelike tornoy uer
wandelt in enen nudi
ghen stryt **D**ie graue
ne uan claermont bedoch
te dat die graue florens
onnoselike te doot was
ghecomen ende dat si die
hi eerste sake daer of was
uan groten bitteren wu
we uerloes si hore zinnem
woude bouen uanden

toerne neder gheuallen
hebben Ende inel daer
na in ene zechte die men
niet ghenelen en mochte
die de media noemen
amouros. Ende leuede
onlanghe daer na ende
uoer uan deser werelt.
Die uidders uan aelmaen
gen uoerden des edelen
graue florens lichaem tot
trausborch int cloester dat
al daer mit groten wuwe
begraven wart Dese gra
ue florens was in sijne
bloeyder tyt lief ende be
quame onder alle den
prinzen uan aelmaengen
die xij iaer in groter aen
berechte die graefscap uan
hollant ende na sijne doot
uam bisscop otte uan utrecht
den ioncheer willam uan
hollant in sine bescreue
nisse ende berechte mede die
graefscap uan hollant ende
oueruids deser macht so
uerwan dese bisscop die dien
ten ende bedwanc die uan
weuoerden. Ende als hi
woude wet hi in hoer lant
dat hem niemant weder
stont **O**e here uan nigel
le ouermids uriendeliken
boden uerloende hi na
maels mitten bisscop mit
zulker uerwaerde dat hi
ene cloester kerke sichte
op dat selue uelt daer
sijn broeder doot ghesleghe

In den jaer ons
 heren dusent. ende xl op ¹²⁴⁰
 die .x. kalende van ianua
 rio voer mechtelc van deser
 werelt ende wart begraven
 int cloester tot landunen
 daer graet nommen in wo
 nen dat si in noertiden
 hadde. ghesichte in aclaet
 van haren sonden Daer
 si grote goede toe gaf en
 eerlike uolepnde **van graue**
willam die na wart coninc
in hollant en was die ruyghe

Ma graue florens doot
 des edelen princen wert
 willam zyn sone die au
 die also ghenoecht alle
 een rechte enre verhoghet
 in syns uader stede die
 ruy. graue van hollant
 ende nam te wure een soone
 maghet die elizabeth hiet
 des hertoghen dochter van
 bruunswice. Daer hi bi wan
 florens die na hem graue
 wart. Dese die van synre
 boghname der yoghet meer
 munde die hardheit des y
 lers dan dat blienken des
 gouds. Andsen tede dat key
 ser uroderic paens hono
 rus verbannen was ende
 bi in nocenciam den mer
 den van synre kepleclik
 waerdicheit gheset was
 Ende die coeruoisten des
 keplers ruycs hebbe den
 lane graue van dornghe
 ghecore tot ene wenschen

coninc **M**er dese lantgra
 ue leuede luttel iaren daer
 na so dat dat wenschen
 rike echter sonder coninc
 was waer om die paens
 bi ghemenen rade synre
 broeder petru capuan ten
 gulden siele tot sunre
 dyorguis byaken cardi
 nael sende in germanien
 ende uernaende die coer
 uorsten dat si van nywe
 coren enen coninc. Die
 keplers verlanreuden die
 staat te worden ghemene
 coren eendrachtelike. **H**onc
 heer willam van hollant
 in enen wonschen coninc
 ende tughede dat hi die
 machuoste prince ware
 inden rike van germanie
En te hoe dese coninc meer
 openbaert was hoe meer
 bissopen vnder den ridder
 scapen want dese willam
 was in den terten iare syn
 ir ouden tede hi ghecoren
 wart ende was sonder baer
 soone van newen wie
 van hude swart van hare
 soone van lue ende van
 alle sinen leden. zoe te mi
 sen. **M**er want dese coninc
 ghelinc wapenier was
 ende gheen ridder daer
 om so heridamen haeste
 like alle dang die daer
 toe behaeflic waren. **O**p
 dat na der keelene ma
 nier die keeler vnder ware

eer hi te aken die crone
des rics ontfenghen. Ende
Want vele ridders in
der tyt hem des costs ont
sien so laten si of die freste
ende ontfacen die waerdic
het der ridderscapse mit e
nen hals slaghe. Ende daer
sijn vele die te regule der ridd
kerorde niet en weten waer
om si die rechte ridders
scap niet en connen han
tieren. Ende daer om
willen wi onse maniere wat
verlanghe en i dese teghewerdige co
niken bescreuen hoe dat
dese ioncheer Willam van
hollant uader kerstene
maniere is ridders ghe
maect. Ende die regule
der ridderscaper oerden mit
hogher fresten heeft an ghe
nomen ende beloeft te hou
den. Op dat daer of leeren
moghen die ridders nu in
der tyt. Wat laste si an ne
men in hoer orde. Ende
hoe dane beloefte si beloeft
haben in hoer regule. En
als alle dinc bereyt was
na die ewangelie uander
homussen ghesonghen was
Is dese voeseide wapendra
gheer ghebrocht voer den
cardinael ouermids ten
coninc van beem die hie
aldus Heilighe uader
uwer waerdicheit bren
ghen wi desen wt gheco
rens wapentuere ende bid
den v minentlike. Dat u uadelic of

fac wil sine begheerlike bedin
ghe ende pfellie op dat hi
onsen ridderscaper ghesel
scap waerdlike mach ghesce
nen werden. Die cardinael
die daer stont in sinen or
namente gheleuet als een
bisscop sprac aldus desen
ionghen wapentuere toe
Na der bedudenisse des na
me miles dat beduyt me
onse in onsen duitsche rid
der so behoert elken man
toe die ridders werden wil
dat hi si hoech uan maghe
ghebozen milde uan gauē
wtghelanden in zedicheit
Groot moedich teghen dat
hem wederstaet. ende wys
in manliker wromicheit.
Mer eer du die beloefte
uan dymre professie doet
so selu horen mit wisen
berade den last ende die
regule uan ridderscaper
gerden. Dit is die re
gule der ridderscaper oer
den vanden eersten mit in
nighen bedencken ons he
ren passie dagheleer misse
te horen. Ende dat hi
stoutrike in anertuere
setten voer dat keelken in
gheloue die heilighe ker
ke besca men mit hoer
dienres voer alle quade
Weduwen en welen in
hoer noot te helpen. Endere
bescreuen onrechter stede
souden quade ginfen uer

in een zude of in een wed
de ende hadden wel na al
omme beset daer si in ston
den ende uochten mit hare
willam so stoutelike dat si
daer vut quamen Mer dat
onghelucke en teghen die
uiesen haren willen niet
mer haers selues uersume
nisse Ende daer na bleuen
si altoes ghetrouwelike bi
haren willen ende si betrou
weden altoes wel Ende als
graue dideric die ulaminge
wt selat uerdruch hadde
quam hi weder in hollant
Galderwinus die bisscop
van utrecht. Dideric die
doenproest. Ende otte die
castelan van bechen die
waren graue dideric van
hollant ende haer willem
sins broeder oemen Ende
quamen in kenemeland of hi
enighe maniere van urede
gheunden condan Daer si
die twidrachtighe broeder
gheuende mede maken
mochten Daer aldus ouer
draghen wart bi goet dic
ken deser uerleider heeren
dat dideric soude bliuen ginc
van hollant rustelike te
besitten want hi die out
te was Ende herwillam
soude van graue dideric
ontfaen te lene de graef
scap van oestruellant.
Ende daer toe soude hebbe
die selue herwillam uter

412
21
107
tollen van gheeruliet in
pont thiers. Ende soude
uoert an sinen broeder onghie
moyer laten Ende als dese
paeis ghemact is tusschen
dese twe broeder uoer herwillam
in oestruellant daer hi ure
delike graue is ontfaen En
timmerde daer een borch bi
der oester zee Ende had die
wile oerloch teghen die he
aunre daer hi op een tijt doot
sloech meer dan v. hondert
man. Ende dwanc al dat
lant an sine heerlicheit inde
iaer ons heeren Dufent hon
dert ende toe als die bisscop van
utrecht die dreute metter twe
te aachtelike berreche ende
hem niemant ont want
enighe moeynisse daer in
te doen so hadde dese bisscop
enen castelen te coeuorden
die florens hier. Ende die
plach onredelic te bescatten
die waghen die carren ende die
daer wer leden Ende die gra
ue otte toe behoerden dat
hi den bisscop sinen broeder
dic wyl claghede Also dat
tic bisscop ten lesten desen
castelen te banne dede Mer
dese florens uerharde inden
banne als die daer niet of
en hielt Doe quam die bis
scop met heer aacht ende
belach die uesten van toe
uerden daer hi sonder aflaten
so seer an stonde dat dese
florens mit volkeren sinen

steffone begheerde hem op
te gheuen Ende dat caſtel
mit ſinen toe behoren den
biſſcop un ouer te leuere
Die biſſcop nam dat caſtel
ende beuallet te uerwaren
enen ridder wt hollant die
hiet ghyſbrecht poſſekyn
die alle die heerlicheit van
der drenten wyſlic berechte.

Mer die biſſcop ter quader
auentueren ſette deſen wilen
ridder of ende maecte gra
ue orten ſinen broeder caſte
lein te coeuerden ende daer
toe rechteer uanden drentſche
lande Ende hi ontfene in
ſynre macht dat caſtel uā
coeuerden dat hi langhe be
gheert hadde ende uoer daer
op wonen mit alle ſine ghe
lunde hieren binen ſo lach
volkeer van coeuerden noch
gheuanghen op die horſt
ende nam te wue een hogheghe
boren maghet ende bi hoer
re uriende hulpe wart ghe
dadinct miten biſſcop dat
deſe ſelue ionghelinc een
deel van ſims uaders beſet
tinghe ſoude ontfacen weder
ende hi en ſoude hen nem
mermeer teghen den biſſcop
uerſetten. Mer die ſael
woerde ghinghen wech mit
ten ydelen wude. Want
alſo uaringhe alſe volkeer
uten ſlote was uerſamede
hi al heemelike maghe en
urienden ende brochte alle die

drenten dat ſi graue ortte
uan bentheim onhoorſamich
worden ende teghen hem
waren Ende die uan groe
nighen ſloeghen eerst hore
rechter doot ende mierden
haer ſtat al omme teghen te
oet dien ſi in uoertiden ghe
zwozen hadden Ende die
drenten name alle des biſ
ſcop renten die hi hadde
in twenten ende bernden
dat dozp te coeuerden mit
ten uoerborchten alte ma
le Die biſſcop die dit har
de onwaerdelike nam dat
die drenten hem dus uer
ſetten ende uerſamende een
machtich heer ende quam
in drenten ~~hem dus uerſet
ten~~ bi coeuerden ende uerrecht
rechte wrake uanden on
hoerſamighen luden Ende
die graue uan bentheim uā
der ander ziden quam bi
ſteenwyc indie drenten en
wrac hem daer ouer ſine
uande Mer graue ortte
uan ghelre diemen meen
de dat hi die drenten al hey
melike ſtercte mit ſinen ra
de quam in des biſſcops
hulpen dadighede hier tul
ſchen dat men uede maec
te ende vrendelike ſprake
hiet Soe dar die uā groenun
ghe ſoude gheuen in ghyſ
le. Ende die uan drenten xi
Ende die ſouden in comen
te deuenter ende uan daen

42
niet te seiden eer die bisscop
ghebetert waer al sulke
scout ende misdaet als
hem misdaen waere Ende
alle quade saken die inden
oerloghe gheschieden of ghe
saet waren volcomelike
ghezoch alle dit ghedaen
was quam die graue van
gheue mit desen ghiscien bin
nen deuenter ende began te
dadynghen teghen den bis
scop waer om dese bisscop te
se ghiscie binnen deuenter
ende began te dadynghen te
ghen den bisscop. Waer om
dese bisscop dese ghiscie rechte
uoert dede in uanghenulst
setten te toerne den graue En
de hier om was dese uersei
de graue toornich ende reet
van dancu mit groter on
waerden Ende hier en binne
uernam volkeer van weuer
den dat graue ofte van ben
tham indes bisscops sake
uele onleden hadden ende
hi dat caesteel toe weuerden
niet wel beset en hadde uersa
men de een deel wapentuys
ende gheueech dat caesteel
mit haeste ende venc die gra
winne mit al hoor ghesu
de Die bisscop die hem hier
om seer bedroefden uerlosse
de dese grauwine ende gaf
weder dese uerseide ghiscie
ende uersamende een nye
we heer daer hi dat meeste
deel uander diente mede uer

brande ende stovnde daghe
hi ant caesteel te weuerden
Ende als die ghesaede qua
phuyppus die ardsche bisscop
van colen Ende weuaed
die aerdsche bisscop van
mense Ende duchten dat
die graue an spannen sou
de mit folkeer van kocuer
den ende quamen toe deuen
ter ende ordinerden Aldus
aen beiden ziden ene wien
scap die onlanghe duerden
Alle dat welof die een waer
ne caesteel was van we
uerden ontsaen souden na
den bisscop weuorden mitter
diente in allen manieren
alle die oude priuilegien daer
of begrepen hadde Ende
uoerden seide die daer ghe
daen was soude hi gheuen
an vreden gheide Dulent
marc Hier die graue van
benthem alle dese uersei
de bisscopen van daer ghe
seiden waren en woude
des segghens niet houde en
uersamende een groot mach
tich heer van sijn selues
brieders weggen daer hi
des anderen daghes teghene na weuende
mede staden woude Ende als hi
sine tenten gheleggen had
de te uelde ende her teghens
den auonde ghinc begonde
die ionghelinc dwalelic te
sammelen ende te saete te
ghens die diente die also
sece ghesloten ende ghewont

Worden vanden drenten dat
dat si mit cleenre een we
der keerden ende liepen so ze
re dat al des bisscops heer
ueruaert wart ende lieten
daer haer pauweluene
staen ende uoghen snellike
uan daen. Mer die bisscop
als een onueruaert man
riep dat uicende heer weder
enen clenen hoop. Ende be
stont daer mede teghens
die drenten enen anxtelike
stryt. Mer die drenten die
haeren hoep altoes meerrede
Ende des bisscops hoep v
mer minrede so dat die
bisscop int ende moeste
Wike hi noden oetquam nau
welike mitten andern. In de
sen stude bleuen licht xxx
man gheslegghen. Ende wel
hondert ridders en mit uel wap
tuers gheuanghen ende stut
ten. Daer na quam dese
bisscop op die yscie ende uer
samende een nyuwe heer na
riddercapen ende den sca
de die hi gheleden hadde
meede hi te wreken op den
guc van ghelre als op haer
mede wirker. Ende uerbra
de die uelue ende die naecte
dorpe die daer bi gheleghe
waren ende beuuede al dat
hi daer vant. Daer teghe
die graue van ghelre mit
ten drenten ende destuene
homerfchem ende commu
ghe toenen vandes bisscops

camer. Ende stormden die
stat van deuenter elf daghe
lang mit magnele ende mit
anderen instrumenten. Mer
die hertoghe van brabant
die die alre eerste sake was
in desen seluen oerloghe.
Want hi uersumer hadde
sijn leen te uersoeken als
van die uelue ende bekeede he
seluen inder stout ende qua
in des bisscops hulpe mit een
deel ridders ende arbeide daer
tusschen so dat hi enen urede
makede van beiden siden en
een corte tijt tot dier tijt dat
keyser henric quame int
neder lanc die den stryt seude
tusschen den bisscop ende den
graue vander heerscapien
vander uelue mit sinen
guiden zeghele. Ende alle
die keyser van daen ghesceide
was so braken die drenten
die urede die daer ghemaect
was. Want alle die renten
die de bisscop in drenten had
de gaue si van ~~god~~ den
graue van ghelre. Waer
om die bisscop bi rade sijn
re prelatten uoer op waert
te mensse. Ende claghede daer
den keyser die newe ghe
welt. Ende alle die keyser
uerhoerde dese misdaet.
Wart hi harde seer beroert.
Ende gaf den bisscop bal
delwijn alle sine neue gro
te hulpe van ghewapen
den luden dit onrecht me

43
te te wreken. Ende des v-
daghes daer na op die xi
kalende van meye voer die
bisscop ten ewighen leuen
Alse hi xvij jaer dat sticht
van utrecht mit zwaren
oerloghe hadde vericht.

Die van daer tot utrecht
ghenocet wert ende begrave
inder doem kerke mit beta-
meliker wraect als hem
toe behoerden **Van amou-
ten xxx. bisscop. Ende van
dideric den xxxi. bisscop.**

Als bisscop baldewij
begraven was quam
graue dideric van hollant
ende graue otte van gheire
mit wapen cracht in de
stat van utrecht ende say-
den groten nut ende discourt
ouder den ghenen die den
bisscop kiezen soude. Ende
maecte die mane uander
kerken ende die canonike
twidrachtich sulke vanden
capitelacs cozen dideric
van hollant den doemproest
die des bisscops baldewi-
nus broeder was die daer
ghestouen was ende bleef
ghetrouwelike. bi graue
dideric van hollant ende
dat ghemene lant van u-
trecht. Mer die ander cano-
nicken cozen arholdum na
ytenborch den pwest van
deuenter. Ende daer bi ble-
uens die graue otte van
gheire ende al stant van ou-

van ouer ysel. Ende alle
keiser henric die twidracht
uernam sende hi dideric
van hollant sinen neue
vingherlinghe ende stat en
setten int bisdom. Mer dat
waerdlike recht beual hi
graue dideric van hollant
te bewaren ter tijt toe dat
tet inden hof volcynde wa-
re te wonen wilc hoer dat
bisdom behouden souden.
Ende als graue dideric van
hollant is ghemaecke kesser
mer enre mombaer des
bisdoms van utrecht soe
voer hi wonen op dat cal-
teel ter hord mit alle sine
ghesinde ende versamende
des bisscops vinten harde
wiselic als hem die keiser
gheboden hadde. Mer ouer-
mids des grauen raet van
gheire die hem teghen was
so en ontfanc hi niet van
den lande ouerysel. Waer
omme graue dideric voer
sacuen versamende wt
hollant ende wt zelant
die uwenste die hi daer
uant. Ende woch mit onghe-
wonden banieren in die
uelue ende verbranden al dat
hi daer vant. Ende voerde
voer hem enen groten roef
van menigherhande goe-
de. Ende sonder merren ver-
gaderden een groot heer gra-
ue otte van gheire een groot
deel wapentuets mit banie

ren ende mit basunen en
uervolgheden den graue
dideric van hollant so hi
alre snellicste mochte al
tot heimen beghe toe. En
te meende hem dien roef
te nemen mit crachte ende
mit hem te striden om
die smaetheit die hem
ghedaen was. Ende als
si te gader quamen be
gonde daer een bloedich
stryt want daer een groot
gheluit wart van arm
vorsten ende van waerde
van stauen van paerde
wrensen dat anxtelic was
te horen ende ten lesten alse
si an beiden siden groten
scade gheleden hadden en
graue otten uole hem al
lencken oncliep de sloech
hi sijn paert mit sporen
ende rumed achterwaert
ouer die node ende die gra
ue van hollant uolghede
snellike dat uhende uole
ende uene **uele** sonderlinghe
uele ridderschap ende ghe
meens uoles. Ende als
dit ghesaet was graue wil
lam van oestunelant als
hi dit vernam uerblyde hi
hem des dat graue dideric
sijn broeder den zeghe had
de ghewonnen. Ende qua
ter hordt om sinen broeder
te siene. Ende als hinc sach
gheboot hi henric den na
ne dat hinc venghe ende set

ten indes keylers prisoen en
de sloten daer uaste ende al
so ghesaede. Onlanghe tyt
daer na brac graue willa
uten sloete ende quam al hei
melike uter uanghenulle.
Ende op die hope der belae
menulle quam hi tot gra
ue otten dien van ghelre
dien hi bi hem spelt ene co
te tyt in gheselschap van
grooter bliscap van. Dese ot
te kende desen graue Willa
unden heilighen lande dat hi
daer was een wyf man
ende vrome. Waer om dat
hi hem gaf sijn dochter die
adelheit hiet te winc daer
hi bi wan enen florens die
namels graue van hollant
wart. Ende otten die bis
coop wart. Ende willam die
een recht was. Ende ada
die abdisse tot reinfborch
was. Ende richardus die
een heilige nonne was.
Ende als dese brulocht hoeth
like tot stauerem ghedaen
was so wart graue willa
cerlike ontsaen in oestunel
lant. In dien seuen iare
worden verzoent van al
len twide die si onderlinghe
hadden. Die graue dideric
van hollant ende die graue
otte van ghelre. In desen
manieren dat henric gra
ue otte sone van ghelre
soude hebben te winc
adelhede graue diderics doch

ter uan hollant. Mer si stor
uen beide in oertertijt daer
na ende worden beide be
grauen mit groeten wuue
tot wimbordj inden cloes ¹¹⁹⁸
ter. Inden iaer ons heren
Dusent hondert ende xvij
Dideric ende arnoldus die
ghecooren bisscoppen uan utrecht
te ouermuds den lesten oor
dels des paeus innocencus
hadde sijn ende uan horen
pleite. Ende arnoldus behielt
dat biscop ende is ghewiet ^{Arnoult}
die xxx. biscop uan utrecht ^{van ysen-}
die onlanghe daer na op ^{borch}
die vij. Idus uan aprilie
starr inder stat uan wimen
ende leit daer begrauen.

Daer na dese selue paeus
in innocencus consacree den
desen seluen dideric uan hol
lant. Ende makeden xxxi. ^{Dideric}
bisscoppen uan utrecht ende ^{van Hollant}
hiere uan daen uaren toten
wolke dat hem beuolen was
Ende als dese dideric opten
wech is tot utrecht wart
starr hi te compyngen in
die stat. Ende is daer begra
uen mit sulker uut naert
als hem betacnden **van di**
dese van are proest te maet ^{Van are proest}
trecht den xxxij. biscop ^{van are proest}

Dideric twee bisscopē
doot wert ghecooren
dideric uan are proest tot
maestrecht. een. hooch ghe
boren man wys ende ghe
radich. Dese wart ontbo

den wt cealen daer hi was
in des keisers bootstap en
quam tot utrecht so hi eerst
mocht ende uant dat biscop
dom swaerlike uerladen
mit groter scort. Waer
om dat hi vi rade sijnre
prelatten eerst uoer in oest
uiclant op dat hi daer bi
mit beden of mit rechte
uanden uiesen uersamen
mochten een deel gheltes.
Mer William uan hollant
die daer op die tijt graue
wert en woude niet liden dat
sijn uole enughe statui
ghe graue vene den biscop
mit ghewapender hant
inde closter tot staucen
alle die mussen ghedaen
waren ende woude uoer
tot oester zee op sijn cac
teel. Sommighe moniken
ende uiesen die gods ont
saghen duchten dat si o
uermuds des grauen on
wetentheit mochten ualle
in oordel der ewigher ma
ledicen ende namen den
biscop mit gheueit wt
des grauen uan ghenulle.
Ende alle die ghelact is
grauedideric uan hollant
ende graue ort uan ghel
re uerbonden hem te lamē
teghen den biscop om dat
dese selue biscop teghen de
grauewilla die graue did
ric broeder was ende gra
ue orten swagher was ene

manliken kuyf hadde betoert
Otte die graue van ghele
uerrecht onder sine heer
scap al tlant van ouer
ysel ende uerdreef daer wt
des bisscops ambodys luden
ende besette deuenter mit
sinen luden Ende graue di
deric van hollant uerwoet
te al dat tlant an dese side
der ysel Ende sloech sine
pauwelioare noer utrecht
ende besat dat die stat al
om en romme Hier bider u
henghenulle gods wart gra
ue otte van ghele ter sel
ner tyt looslike gheuanghe
uanden hertoghe van bra
bant onder gheleiden des
keisers otten ende odulfus
des doenproest van colen
waer om graue dideric van
hollant die uerlossen woude
den graue otten van ghele
re wt des hertoghen van
ghenulle van brabant brac
op uade besitte van utrecht
ende quam mit groter cracht
ende besat des hertoghen bos
sche daer hi in quam des
seuenden daghes in septem
ber mit wapen cracht Ende
uene daer binnen willam
des hertoghen broeder ende
heintic uanden bosche mit
uele ridderscups ende mit gro
ten wue meende hi te uare
in hollant Ende hier en
binnen uersamede die her
toghe van brabant wt ghe

coren princen in sine hulpe
alse den ardschen bisscop van
colen den bisscop van lude
ke Den hertoghe van lum
borch ende den graue van
ulaendern ende mit deser
hulpen onderghinc hi graue
dideric van hollant sijn
wederkeren Ende alse graue
dideric dat sach. Dat hi
van sijnre goetmoedicheit
sine banieren ontwinden
sine basinen blaken Ende
inden dorpe tot hueden set
te hi hem ter weite teghen de
se noerside princen Hier int
ende worden die hollanders
uerwonnen. Ende graue di
dric wart al daer gheuan
ghen Ende alse die bisscop
dideric dit sach dat beide
hollant ende ghele waren
sonder bescreuen ende son
der twest uersamende mit
beden. Ende mit ghiften
een wt gheoren ridderscpe
daer hi haestelike mede in
hollant toech ende haelde e
nen groten roef dien hi bin
nen der auonstont inder
stat nueren brocht Die hol
lantche ridders mueter ghe
meente die heherdelike na
uolgheden om den roef we
der te crighen vinghen som
nighe ridders uanden af
tersten Ende in hoor weder
keren brande si sommighe
dorpe inden stichte des an
deren daghes als die sonne

op ghinc ende alle tgras be
 douwet was sat dese bisscop
 op bi rade van sinen edelen
 luden ende wet mit sporen mit
 beproeuenden udderscap in
 die uelue ende uerbrande te
 male ende bezat zutphaen
 al omme ende want mede.
 Ende tooch mede van daen
 binnen deuenter daer hi ue
 le scats arech vanden ghe
 nen die des grauen pte na
 gheue waren in desen selue
 iare is graue dideric van
 hollant in ende los ghe
 sconden vandes herto ghen
 vanghemiste van brabant
 Want dese selue graue
 gaf den seluen hertoghe
 noer den scade die hi hem
 daen hadde. ij. hondert
 marc. In dien seluen tiden
 sijn oer uerlyet bisscop di
 deric van utrecht. Ende gra
 ue dideric van hollant en
 de sijn uedelic ouer een
 ghebrochte Die daer na al
 hoer daghe ghetrouwe wie
 den sijn ghebleuen In den
 iaer ons heern Dulsent
 twe hondert ende iij. was
 graue dideric tot dordrecht
 Ende was daer zec tot doer
 toe ende begonde hem zec
 te verlaghen dat graue wil
 lam van oestruellant sijn
 broeder also uere van hem
 was Ende dat hi uer si
 nen doer niet met hem
 ghesproken en hadde van

der graefscap te bewaren
 Ende mede dat hi hem sine
 eneghe dochter die ada hiet
 ene scoone maghet Ende te
 hant was te hliken in sijn
 ir bescreuenisse niet beuo
 len hadde Adelheidus die
 graunne penste in horen
 zinne dat si dese dochter
 woude gheuen te wue
 den graue lodewich van loe
 Ende alle mit enen uerem
 den princen die graefscap
 van hollant na haer goet
 duncken berichte Graue
 dideric van hollant miste
 hie en binnen in ureden
 en gaf den scoper sine zie
 le op die twe nos in noue
 na dat hi hollant mit ue
 le oerloochs hadde bericht
 xij. Jaer lanc van graue
 lodewich van loen ende van
 graue willam van oestruel
 lant den vij graue van hollant
 Ende als graue lode
 wicuernam dat gra
 ue dideric doot was uer
 hi van holtena haestelike
 ende quam tot dordrecht
 Ende also als adelheides
 die graunne te uoren ghe
 oerdincert hadde so gaf si
 graue lodewich van loe
 ne adam hoer dochter die
 van conuclike gheslachte ghetore
 was mit groter bliscap
 tot enen wue Ende dat
 was alte iamerlic te siene
 dat die rouwe ende dat

1204

oncken des moghenden graue
also cort was ueegheten dat
adelheidus die graunne
after waert sette des doden
wuaert ende dorste houde
costelike bruloft ende bli
scap. **H**er des doden graue
lichaem wt gheuocert tot
egmonde ende bi den graue
~~tot~~ die uoer hem gheweest
hadden in sunte stephanus
capelle des eersten mertelacks
eerliken begrauen. In desen
uernam graue willam
dat sin broeder doot was
uan oestureclant. **E**nde
quam in een haene die
sipe hiet herde wuwich
~~was~~ ende en mochte gheen
gheleide crighe dat hi son
der anxt tot sins broeders
graue comen mochte. **E**nde
als die wuaert ghedaen
was keerde hi weder sonder
beraet ende uoer in ureclant.
Des uele luden mit hem
tochten. **E**nde sin mit he
sterkelike uerbonden. **A**lse
florens sin broeder die
doemprouest. **G**raue otte
uan benthem sin oem.
Jacob die castelen uan
leiden. **P**hilippus uan wal
senae. **S**ymoen uan haer
lem. **W**illam uan trilighe.
Jan uan rylwinc. **W**outer
uan egmonde. **E**nde ael
baerd barard ridders dese
ontboden graue willam na
oestureclant dat hi sonder

anxt quam tot hem lu
den want die vorste uan
hollant waren des ouerwin
ghen sine wonden uanden
edelen winc met bercht we
sen. **E**nde siet wonden oec
uanden ureinde prinsen
met uecheert wesen. **G**ra
ue willam die dus heim
like ontboden is qua
oueruids gheleide philip
pi uan wallenaer al uee
hollen in die haene tot
ziersee daer hi rechte uoert
ontfaen wert uanden zcu
schen wolke ende is gra
ue uerheuen. **W**outer ua
egmonde ende aelbaert
barard mitten kenemare
quamen binnen haerlem
ende makeden al sulken
dorm teghen graue lode
wuch uan loen ende teghe
adelheidus die wedue van
~~wedue uan~~ wedue uan
hollant. **A**lso dat si mit
ghiselberte uan acinstel in
der doncker nacht wt haer
lem uloghen ende pynden
hem te comen ter stat waert
uan utrecht om daer te ont
houden. **A**da die ionghe
maghet die haer moeder
twede ontberen moeste mit
rogheer uan meeren ende
otte uan bueren ridders
ende alle die scutte ende
salt knechten die graue
lodewuch toe behoerden
uloghen mit groten anxt

te totter uesten van leiden
ende meenden hem daer
te ueelbetē teghen haer in
anden **M**er dat onghetem
de uole uā kenemercant mit
Wouter van egmonde haren
leidsman uoigheden hem al
snelike **E**nde dat uole van
rynlant quamen mit phi
lips van wassenaer horen
leidsman daer bi ende stor
den dat caesteel mit saute
ende mit slingheren ende
mit anderen instrumenten
anden tunnen ende anden
toeren so dat dese uoer
seide ridders moeste hem
op gheuen **W**ant si niet
en hadden teten ende ga
uen dat caesteel inder kene
maers machte. **G**raue wil
lam die haestelike uernam
uernam hoe die dinghen
gheslaet waren in hollant
Ende ada sijnre nichten
mit haren kamereiren te
behoeden in tassel **E**nde hi
dwanc al hollant tot hem
ende der gheure goet die
teghen hem gheweest had
den daer dede hi mede dat
hi woude. **G**raue lodewych
van loene die enmer meen
de hem hier of te wirken
uersamete in sijn hulpe
den bisscop van ludyc.
Ende den hertoghe van
limborch **E**nde graue uā
ulaenderen om soude hem
te helpen **M**er hier en boue

hadde hi sonderlinghe op
des bisscops diderics hulpe uā ut die hi tot
sijnre hulpen hadde uer
creghen om ij du sent
pont ende belouede hem mede
dat hi hollant van sijnre hāt
houden soude te leue **E**n
om dese uorwaerde te uol
doene sette hi den bisscop
sinen broeder te gylsele.
Ende als graue willam
dit uernam makede hi
Wouter van egmonde ende
aelbaert barard hoest
mans uanden kenemaers
Philips van wassenaer
Willam van teuinghen
maecte hi hoestmans van
den rijn lande **E**nde hi
uoer seluer in zeclant.
Daer hi alle dat inghe
boren uole in sine hulpe
ontboot **P**hilippus ende
Willam dese uoerleiden
ridders makeden sonder
meiren twe uesten mit
stecken wuch hufen. **D**es
stone een inden bochs dat
beualen si florens den wem
prouest trouwelike te bewa
ren. **E**nde dat ander stont
in zwadembendam dat
beualen si graue otten
van bentheim te bescerme
Wouter en albert dese uoer
seide ridders quamen mit
ten uoerleiden ridders mit
kenemaers mit uele see
pen ende groeuen den dyc
duere ende deden al aemt

1204
terlant beulojen mitten water.
Ende uerbernden mede alte
dat si daer uonden ende won
nen daer groten roof dien
si mit hem uoerden in kere
merlant. Die bisscop did
ric die wreken woude op
xxij dach in iunio dat on
recht toech hi selue door
midrecht in hollant daer
hi den graue van benthem
ueriaghede uanden stride
ende uerbrande uele dorpen.
Ende als dit al wel uergaen
is doe sat dese bisscop op
een snel paect ende gheboet
dat heer hem te uolghen
te uoete. Ende nam ghisele
van elke dorpe bi sonder.
Tot dat si quamen totter
uesten die doempwoest flo
rens bewaerde die hi stor
men woude mit sinen
wapentuets. Daer creech
die bisscop die ueste son
der groten uerliese. Want
die ridders die daer op la
ghen ende uten stichte wa
ren begauen den proest
ende ruuden die uesten
ende seiden si en woude
teghen den bisscop niet
toen ende aldus en had
de die doempwoest florens
gheen hulpe daer hi die
ueste mede houden mochte
teghen den bisscop ende
wart daer ghenanghen
ende op die horst gheuocet
ende daer gheset in die sek

hoede. Des anderen daghes
als die sone was op ghegac
toech dese selue bisscop mit
desen seluen ridderscapse
tot leiden. Daer quam tot
hem graue lodewijch ende
hadde zuuthollant aen he
ghedwonghen daer uele
der meester ende der ouerster
van hollant graue lode
wijch blidelyc te ghemoete
quamen ende maecten mit
hem eeninghe ende uoer
waerde aldoes sine unende
te bliuen alle ian plyn io
han ende Isebrant van
haerlem. Arnolt ende hen
ric van rylwyc. Ende wou
ter van unen ridders en
bi desen heten seker ghe
leide so quamen graue
lodewijch ende die bisscop
binnen haerlem sonder
hemens weder zegghen
ende makede hem onder
daen alle die dorpen ende
uerbliden hem van desen
uoerspode alst wel rede
lic was. Mer hier teghen
quamen die kenemers die
van allen dinghen wel
uoer zien waren die tot
den oerloghe wel behoef
lic waren om te striden te
ghede uoerleiden prince op
ene slechten uelde. Mer te
se uoerleide ridders aen sa
ghen die uerwoetheit des
onghetemden uoles ende
onderuenghen desen styt.

Here wyllyc ende seiden dese voertwaerde ende laden an beiden ziden Also dat die kenemacrs voer die maect daer die si in uoertiden in aensterlant dwaelike ghe daen hadden souden beta len vade den bisscop ende graue lodewich. v. hondert pont. Ende souden mit hore scopen wedelike we der keren Ende dat ghe daen was die bisscop ende die graue lodewich die nu voer gheen onghelyc uer uact en waren uerbran de sinte aechten torpe ende al sine besittenghe Ende uersochte al pilgumadse sinte albrechts des heilighe confessoris kerke tot eg monde Ende hebben be dwonghen al hollant dat in twee pteu ghedeelt was dat hem niemant uan haren saken weru mat Ende als graue lode wich sach dat hem ghene weder stoet en hadden bat hi den bisscop dat hi we der in sijn sticht uoer. En alle dit ghesact was in hollant quam die gra ue uan namien uandes grauen wegghen uan hol lant ende begonste wal tharen te ueruechten. Nu ghe uan uoorn uerghi selde al die eplande in ze lant ende dedese graue lo

delwyck ondrdanich we sen ende ueraghe de gra ue willam wt zelant Graue willam die nu uer ghent gheen seker stede en heuet is ghecomen in eens uelchers scap ende daer mit netten bedecket. ende also wt sijnre wanden hande mit wonderliker auentue re ontfanghen al sculen de Mer hughe uan uoorn uan graue lodewich we ghen dwollact is uan al zelant so ghyue hi mit houerden ouer die maec uan sijnre macht waer om die zelanders maec ten een drachticheit ende setten hughe of scandulike Ende deden graue willa zoeken ouer al ende maec ten hem weder graue. Ende als graue willam dit uernam so dede hi al dese ghesaenisse in hep meliken brieuen te wete wout uā gmoā Abart baraed Willam uan tellinghe. ende phi lips uan wallenaer Ende bat hem oetmoedelic alsoe uele als hi mochte dat si op enen benoemde dach te leiden comen won den mit also uele ghe wapender luden als si mochte Ende dat si ghe nen stryt en begonsten teghen graue lodewich hi en waer daer bi Graue

lodewich die uernam dat
die zelanders hem uer-
setten teghen hem ende dat
die kenemaers in die wa-
pen liepen quam mit
heernaect binnen leiden op
die kenemaers eerst
ghemoete mit wapen
macht Ende daer na te-
ghen die zelanders stre-
den die kenemaers die
hem zeer haesten hem
hier teghens ende liepen
onzedelic elc uoer den
anderen sonder ordinantie
te striden. **W**aer om si
haeste ghestoort waren
uanden ghenen die hem
oorloochs uerstonden en
uele doot gheslegghen.
Ende die ander die mee-
te scepe comen en woude
die liepen op die brug-
ghe ende woude hem
daer uan niewes ueribe-
ren ende uerslarenden daer
een ster heer. **M**er als die
brugghe so seer uerladen
was mit alsoe uele wa-
penuers so brac die bruggen
uel ueder ende daer uer-
drenchte een groot menich-
te uanden kenemaers in
den rine. **P**hilippus uan
wasenaer **W**outer uan
egmonde ende aelbaert
barard sin suelike ghe-
lopen ouer taghe uelc
ende soe ontgaen. **M**er
willam uan teulinghen

die die uanden weder stot
so hi lanctte mochte waer
daer gheuanghen. **G**raue
lodewich als hi desen se-
ghe gheuonnen heeft
uoer hi weder tot uoer
scoten mit groter eeren en
sloech sine tenten opt groe-
ne uelc. **I**ndesen q̄ graue wil-
lam mit sterker heer mach-
te wt zelandt ende sette sine
pauweluene in toel op dat
hi des anderen daghes son-
der uerrett striden mochte
teghen graue lodewich
ende uerdruuen wt sine
uaderliken eere. **G**raue
lodewich die dese mare
uernam sende omden herto-
ghe willā uā sin borch om
te proeuen of hi enighe
soene of urede daer tuf-
schen dadinghen mocht-
ten. **M**er dese selue herto-
ghe die hem oorloochs uer-
stont quam weder son-
der ureden ende sonder
soene. **E**nde seide dat hi
ghesien hadde ende dat
hem gheantwoort wert.
Ende gheboet sine ten-
ten op te breken ende en
woude des heers niet uer-
beiden. **M**er sonder mee-
ren ruuede hi al hollant
Ende graue lodewich liet
dacc staen tenten ende
pauweluenen ende pijn-
den hem tuerrecht te co-
men so hi alre haesteliche

mochte **E**nde gaf den bisscop die gheuanghene ridders voer sine sondie.
Ende siuc van lodewijchs ridders die van groter haest van lopen uelen indie sijl buten leiden ende uer drenten daer **E**nde som ander uerdwaelde inden onweghen ende sijn uer moet van groter moet heiden ende doot ghebleue **E**nde sulc vanden uhen den scoten tot haer plate haer panier ende worpen van hem haer helmē haer salde ende sijn al vliede doot ghesleggen of gheuanghen **G**raue willam die den uhen den naerde like volghende is heeft ucle ridderscups gheuanghen ende gheuommen haer paulweloene haer prouande ende menugher ande cleynoe **E**nde aldus is graue lodewijc van loen wt hollant uerdreuen nemmermeer weder te keren **van graue willam den xij graue van hollant**
Ende als dit ghedaen was doe wert willam verhoghet mit groter een in sijn uaders erue ende is ghemaker die xij graue van hollant **O**ntan ghe tyt daer na uersamēde graue willam een ridderscups ende besat folpaets

ende florens van asperen haer castelen ende haer uel ten sijn weder perne wa ren ende rechten daer uer bli den ende destrueerten beide castelen ende uelen. **E**nde daer om quam graue gherijt vā der are die bisscop diderics bieder was van utrecht mit dien van utrecht ende uerbrande dorderechte te puluer **E**nde te lesten die bisscop dideric van utrecht ende graue willam sijn uerfuent ouermids uien deliken boden die daer onder tusschen dadigden in deser manieren dat graue willam den bisscop soude gheuen uoorden scade die hi hem ghedaen hadde **D**usent pont **E**nde soude henric den craen uol en alleuende al weder ghedaen ende mede alle die dienstmannen die die bisscop hadde wonende in hollant souden des grauen bier man wesen **E**nde des ghe like alle die dienstmannen die die graue van hollant hadde wonende in die dichte souden des bisscops dienst manne wesen. **E**nde daer toe quam graue willam mit v. honders ridders wollen ende beruoert uer die v. kerke uerrecht ende besat den bisscop dat hi hem uergrauē

om dat hi den seluen bis
scop in uoertiden tot staue
ren inden cloester uinc en
mit ghewelt aen ghetast
hadden Die bisscop dideric
die in desen oerloghe veel
gods ghewonnen hadde
lofede hi sijn crue dat hi
uerlet hadde ende spilede
sijn sloce betaelde sijn scout
die hi inden hof te romen
sauldich was ende berichte
sijn bisdom daer na in gro
ter eere Graue willam
na aden sijne richten
wort ontfene die grafschap
uan hollant uan den key
ser te lene die hi daer na
langhe tyt in goeden urede
wel berichte In desen tiden
starf molgrelinus die co
ninc uan scoclant die gra
ue willams oen was
uan hollant Ende dat
rike ontfene een wt sco
lant in lene uandes co
nincs hant uan enghe
lant waer om die graue
willam die een rechte eere nae
uanden rike uan scoclant was
makede een uerbant mit
lodelwike des conincs oud
ste zoene uan urancric
ende uersamenden uele
scopen ende uoer scoclant
daer hi steden ende lan
de wan ende zeghe wan
ende zeghe uacht Ende al
se graue lodewich uan loen
uernam uersamende hi

uan melbes uiede ende
maghe ende meende al hei
melic in hollant te come
die wile dat graue willa
daer buten was Ende hier
om ghinc graue willa
weder te scope ende is mit
grotten loue ende mit seghe
weder ghecome in sijn
uaderlant op dat die grafs
chap die sijns uader crue
was die hi seker ende uer
ghewonnen hadde om een
onseker crue uan sijne moe
der niet en uerlore ende dat
hi sine uande mit crachte
uten palac uan hollant
keerde In den iaer ons heren
Dulcent twee hondert op die
nonas uan desember ruste
bisscop dideric in gode bin
nen deuenter na dat hi ruy
jaer dat bisdom hadde be
richt Die uan ouer ysel
is gheuoert tot uarche in
die doinkerke biden uoer
bisscopen eerlike begrauen
**Van otte uan ghele den
xxxij bisscop uan utrecht**
Ende als die ceclamen
bisscop dideric ghestor
uen is quamen tot uarche
her adulfus uan tolen
Otte uan monster Gherard
uan olenbrug ghebroeders
ende bisscop willam uan
hollant ende otte uan ghe
re graue ende baden den
capittel om enen nuwen
harde Ende om hoerre

He van
Ghele

smaden ende om die onno
sele te verlossen enen cap uech
te. **G**hene tornoy hantur dan
allene om die ridderlike oeffe
ninghe. **D**en wenschen co
ninc of sinen maercale in
waerliken sake onderdanicht
wesen. **E**nde dat ghemene goet
ombesmet in sijne machte te
laten. **E**nde des keijlers rics
leen goet vanden rike niet
veruereinden uoer gode ende
uoer den menschen ombericht te
leuen in deser werelt. **E**nde is
dat du dese statuten deser rid
derlike regule wiselike ende
wel bewaerst na dijne macht
ende dinen weten neerstelike
uolbrenest so seltu uerdiene
ridelike eie in deser werelt ende
na desen leue ewighe ruste in
den hemel. **E**nde als dat ghe
daen was nam die cardinael
des ionghelinghen hande die
hi te samen leide ende sloette
inden mustael op dat ewan
gelie dat daer ghelesen was
Ende sprac aldus wiltu die
ridderlike oerde mit goeder begheerte
al'offaemide name ons heren
Ende die regule die di hier
uoer ghesproken is na dijne
macht uolden. **D**ie wapen
niet antwoerde ic wil. **D**ie
cardinael gaf desen wapen
dragher doe dese beloefte be
sacuen die die selue wapen op
baer uoer hem allen las in
houdende aldus. **I**c willam
van hollant prince der riddercap

49
ende een un man des halighe
keiser rics belye mit minen
ede inder reghenwoerdicheit
mijns heren haren peters
ten gulden seile dyaken kar
dinael. **E**nde legaet des stoels
van romen te houden die rid
derlike regule bi desen heilighe
ewangeli dat ic taste mitter
hant. **D**ie cardinael sprac
tot hem. **D**ese heilighe beloef
te si een waer aflact dijne
zonden. **E**nde als dit ghesat is
doe gaf dese coninc van beem
den ionghelinc enen groten
slach in sinen hals. **E**nde sprac
aldus. **T**otter eien des all
machtighen gods oerdineer
ic di ridder ende ontfanghe
di danckelike in onse ghesel
scap. **E**nde denc dat die uer
losser alle deser werelt uoer
annas den bisscop uoer di wert
in sinen hals gheslaghe ende
bespot uoer pylatu den reche
mit gheselen gheslaghe ende
mit doerne ghecroent. **E**nde
uoer den coninc herodem ghe
cleet mit ene mantel ende daer
belachet. **E**nde uoer alle ten
wolke naect ende gheuont
ant auer ghehanghen is wes
cruce ic di rade acu te neme
Ende sinen doot uermane ic
di te werken. **E**nde als dese za
ken keestelike ghedaen waren
dese nywe ridder als hi muste
ghehoert hadde dede hi blase
trompen ende slaen tambue
ren ende bellen cluncken ende

Maec me spreke in boue teghes des
coninc loen van beem. Ende
daer na sloeghe si tomoep
mit blanken zweerden ende
hielt hof drie daghe lanc in
groten eerfamen. coste ende gaf
allen den princen. ende den
meesten milde gauen ende deel
de hem mede sine eerfamen.
Mer die kardinael saef
den paus in enen brief al
le dinc alsoet daer ghesaet
was ende. saef dien bi enen
snellen bode. Ende die paus
die hier in uechlyt was saef
sinen dispensatoer ene brief in
houdend aldus. **I**nnoce
ns bisscop knecht der knecht
te gods. **D**en rector na sinte
marie in colrudip salicheit
ende der apostele benedictio
ne behye mit ons die bekenf
te te noeten een leuende lit des
lichaems mitten houede. **D**at
wi di blidelike lancen dat be
kenne blidelike. **D**at op die
v nonas in october inden
hof die bi coten hoochlike
verfamene was onse lieue
sone in gode graue wylam
van hollant mit ghemener
begheerte der princen die recht
hebben anden keyser te kie
sen. **D**aer hem die andere
maiden om uechlyden. **I**s ghe
coen in enen roemlichen coninc dat
wi openbaerlike weten bi
hincen des seluss conincs en
ons liefs soens peters tot sun
te gregorius ten guiden ziele

dyaken cardinael. **O**p dat
die bliscap diemen bullic hebben
zel van deser oerbaerliker zake
Dat dinc uroude oer te meer
te si om desen psonc die nywes
ghecoen is. **W**ant dese coninc
also ons die selue kardinael
ontboden heeft ende mede die
ghemene mare orconde so is
hi een ghetrouwe ghelouich
man wys van zinne wome
van riddercscapc ende moghe
de van syns selues crachte
Ende uele princen maech en
zibagher. **H**is mede ionc
van iaren redelic van onder
vunde bequaem van zeden
ende van lichame allen lude
behagghelic. **W**aer om wi ho
pen in gode ende in die macht
sijne goedertierenheit dat de
te coninc sel onder uoete tred
alle die ghene die den kerst
nenuuednet aen doen. **E**nde
den quade haer hoefte breke
ende dat corstlike kerste ghe
loue wrede der kerken miste
der ghemene werelt ende
die staet der ghelouigher men
schen. **S**ek bi dese man mitter
hulpen gods grote like uecho
ghet werden. **W**ant alle die
meeste vanden lande hebben dese
ghecoene hoer hoefte onder
gheset. **D**ie spreke ende ontbiet
den ghetrouwen die du wetest
die hem om dese mare sullen
uechlyden. **G**hegheuen z cetera
In desen als dese nyuwe gheco
en coninc in bliscapc noch

zat tot Wozinghen ende drie da
ghe hadde hof ghehouden des
werden daghes daer na als
die dach op ghinc ende dat
gras mitten ripe beuoren
was bliemen die trompen
ende gheboet die pauweleone
op te breken ende die stat na
aken al om te besitten Daer
teghen die borghers van a
ken haesten hem ter uaert
hoer poerten te sluten ende
die doeren te grundelen Ende
sonder merren heeft dese ny
we ghecozen coninc mit on
uerwonnen ridderscape sine
tenten al omme die stat ghe
recht ende sprac in heimelike
rade mit sinen princen hoe
men enghcehande weret moch
te uisieren daer men die key
serlike stat sonder uele scaden
te doen mochte mede winnen
Ten leste bi subalen wrecluden
rade ouerduweden dat dat
ghemene volc soude te same draghe
ene hoghe dyce die die stat al
omme besloete Ende want
ghelegghen is in enen dale tus
sche berghen ende daer uele
zwaueker watter sijn ende
uele claere fonteynen die
~~die stat uele claere fonteyne~~
die der stat oueruloedich wat
gheuen Daer om dat water
dat altoes meerde ende mit die
dyke bestoppet was dattet
met wech en mochte wart
te hant also groot dat die
borghers wt horen husen

met wel en mochten come
sonder scepen Die borghers
die van dese watterre sece ner
last waren beloueden den
ghecozen coninc der stat
poerten op te coene zonder
weder uechte ende desen co
ninc uoer horen rechten
heer hoochlike te ontfane op
dat hi den dyce die daer om
me die stat ghemact was
dede breken ende dat grote
water liete gane daert
ghewone wate ¶ Ende alle
die dyce ghebroken was qua
die coninc id stat opten
lesten dach vander maent
van october daer hi van
alle den borghers wreclike on
fanghen is Des anderen
daghes wast alre heilighe
hoechtijt doe ueclamenden
alle platen ende prince ende
leyden desen ghecozen coninc
tot onser vrouwen kerke
der ewigher maghet Op dat
hi daer die benedixie hoech
like ontfene nader maniere
vander ouder gheboente
Dien die bisscop van mouc
tre Ende die bisscop van
munden ordneerden in die
sacristie Die bisscop van lu
dic ende die bisscop van u
trecht clede mit ornamen
te gheike enen dyaken ende
leiden also uoer den coninc
liken stoel Doe ontfene
ken die cristlike bisscop van
colen cancellier van ytalien

ende setten inden stoel der mo-
ghentheit ende sprac aldus
Sit eerlike opten stoel des
wes doe recht ende ordel under
werelt Die eertliche bisscop
van mensel cancellier van ger-
manen Saluede sine rechter
hart mit heiligh olijebute Ende
sprac aldus Die aelmachtighe
god waerdighe di te heilighen
enen wenschen come die dauid
dede zaluen bi des ppheten
samuels hant te wesen ouer
dat hebreussche volc Die eertliche
bisscop van treire cancellier.
Van gallen leyden sine hant
op hem ende seide aldus In di
moet neder comen die gheest
der wysheit Der verstandnisse
der wetentheit der goederlic-
kenheit der sterheit des
raeds Ende werde uol des
gheests dattu gode ontfie.
Die marc graue van branden-
borch des conincs camer-
aer gaf hem een uingherlaet
ende sprac aldus **N**em een
teyken dattu alle die ouerstehe
bist under werelt dattu dat ¹²⁴⁰
wensliche we in dijne macht
behoude ende uoer dat aen-
uechten der barbaren mit
onuerwinkeler cracht bes-
sermen die hertoghe van
zallen die des conincs rech-
ter was gaf hem een zweert
ende seide aldus **N**em hier
een coninclyc teyken daer
du die onhoughe mit zwa-

re coninc crachtlike mede
kacht ende die goetwilli-
ghe in uerde mede besaermelt
Die hertoghe van beieren
die pallacys graue of lijpsie dra-
gigaf ene gulde clote ende be-
dwinghen alle die lude under
werelt dat onderdanich si-
den roemsehen rike op dat
tu moghest heten een mo-
ghenden princen dat rike
merend Ende na die coninc
van beem des keisers schene-
ker bi concante des eertliche
bisscops van colen sette he-
ene gulden crone op sijn
hoeft ende seide aldus **O**nt-
fanc dese bleckede coninc wes in
doechlike werke also bleckede id wiet
dattu udiest die coninc d' ewigh salicheit
in hemel Ende hier na de puce die d' bi uure
ueghe aenbeden des conincs
moghentheit ende repen he-
salichat lof ende ere Ende
alle die uorsten ghinghen
ele bi sonder uoerden come
ende beloefden hem rechte
mantrouwe **D**it ghesac-
de inden iaer ons heren du-
sent cc lxxv Ende alle dese
zaken mit groter hoecheit
ghedaen waren so hielt die
coninc hoghen hof ene uolle
weke lang ende makede kam-
dich alle sinen princen die
reicht van sinre heerlicheit
Daer na des achten daghes ver-
samende die ambochs lude
uanden rike ende hadden
heimeliken raet van de coninc

oetbaer **L**ind ouerdiue
ghen dat dese moghende
manne bisscop otte uan u
trecht sijn vader broeder
ende hertoghe hencie uan
biabant sijnre moeder bro
der des nywen coninc raed
en sijn hulpers wesen sou
den ende den ionghen hochmoedi
ghen uan stabeletten zonde
Ende haer libbert die w
gael abt uan egmond ene
stadich man ende vroet is
gheset te wesen des coninc
nre cantelier. Ende alle dat
ghedaen was gaf hi den
princen orlof ende beualle
gode ende recht mit ulite ende
besocht alle die castele den
wenschen nre. **A**lle die cat
teleyne waren hem ghehoer
sam sonder allen die caste
leyn uan keyseris beerde. **W**
aer om dese selue coninc
dat casteel uoerscreuen be
sat mit onuerwonnen wa
pentuers. ende stormde dat
casteel mit menigherhande
instrumente. Want bilvile
warpmen mit stenen sine
ende toeren te stucken. Hi
wilen stietmen mit des
rams yseren noerhoede uoer
muuren ende poerten ontwe
Ende daer teghen die cast
leyn die wel bewaert was
mit prouande ende mit
wapen die dat casteel mit
groter eeren besceimde uoer
dat aen stoumen des coninc

57
een iaer ende langhet ende
daer tene ghebrac hem pro
uande. **W**aer om die caste
lem ghenade begheerde dien
dese coninc ontfene in sijnre g
ae doe hi dat casteel hem leue
de. **O**p dat hi daer na he
trouwe ware. ende te ghene
tiden teghen hem en dae
Daer na alst ghenaeete der
hoechtyt die men hiet int
lant dertien den dach hiet
toech dese coninc tot colen
dat hi daer den heilighen drie
coninghe een hochlyc offer
hande brenghen mochte. In
dien tiden was tot colen een
meyster die hiet aelbertus
uan rauensberch bisscop uā
der pdiker oerde groot in ni
grumanae meerre in philo
sophie. Ende alre meest in
theologie. **D**e bat den coninc
oetmoedelike dat hi mit
hem eten woude optien ho
ghen dach. **D**ie coninc
was in hope yet wonder
lincs teykens uan hem te
ziene en woude den eersame
uader sijnre ghestader bede
niet weygheren. Ende alle
die misse op die hoechtyt
ghedaen was ghinc dese
bisscop ~~ghinc~~ wt sijnre
studier camer ende ontfene
desen coninc mit alle sine
ghesinde harde danckelike
ende ledene wt ten zale in
enen hof daer home ston
den. **D**aer waren dicurs

van wonderliker scoenheit
die totter blider werfscap be
reiden al dat daer behoef
te was in dien tiden wast
en sonderlinghe hart win
ter ende alle die eerde was
bedecker mit groten snee ¶
Waer om dat ghemene volc die
mitte w daer waer opten bisscop
spraken al heymelike
dat hi sine werfscap lu
den in so groter coude son
der huer dede eten in enen
boeingaert ¶ Hier dese bisscop
die dese toecomende dinghe
wel wiste als hi was ghe
seten mitten coninc ter ta
felic ende alle sijn sefscap
elic na sijnre waerde wart
gheset ende verbeide die
spise te hant ghinc wech
dat vis ende die grote
snee ende daer quam ene
zomer hette ende die son
ne liet hoer myen wt spin
den sonderlinghe warm ¶
Ende wt der eerden wies gro
ne gras ende bloemen bloy
den in wonderliker scoen
heit ¶ Wt elken bomen wic
sen telghen ende groene blad
sindroghe ripe vrucht die me
rechte noet eten mochte
Die wyngaerde bloeyden
ende gaven soete lucht ende
haden ripe druuen in grote
volheit ¶ Die voghelkin
sloeghen hoer gheluid en
songhen blidelike van wel
ken sanghe si alle verbliden

den die daer saten ende die
uorst des wuden winters is
alte maect wech ghegaen en
die zomer hette wech so groot
dat sulke die daer aten om
die onghetemperte hette
deden hoer dubbele dede
wt ende maecten hem al half
naect ende sulke ghinghen
ouder die scheme der bome
hier ende daer om hem te
vercoelen ¶ Die dienres broch
ten daer ter tafelen volhat
van spisen so dat si volc
melike verladen die grote
menichte des volcs ¶ Ende
die coninc verblide hem
¶ Ende alle die mit hem aten
inden seluen houe die die
grote wonder saghen ¶
Ende ten lesten alle dese wer
fscap ghedaen was verloes
men die dienres oft een
dwoch gheveest hadde der
vogel sanc wech al stille
der bome vrucht wech al
snellike verloren ¶ Die bloy
ende eerde wech magher en
verdorrede die hoep van snee
was daer weder ¶ Ende die
uorst was daer mit beue
ter coude so dat alle die daer
te voren hoer dede wt ghe
daen hadden ende van gro
ter heten zweten inder feet
ten ¶ Die hem nu haesten al
benende totten uere inden za
le ¶ Ende als dit in wonderliker
bliscappe ghedaen was doe
bat dese bisscop aelbert ten w

dat hi den predicaren sinen
broeders woude uerchghen
mit beden of mit cope een
hoefstede binnen utrecht een
cloester op te timmeren ende
sijn aelmoesen daer toe ghe
uen op dat sijn rike te lan
gher diuerde Die coninc
die des eerlamen uaders eer
like ~~de~~ bede goederlike
ontfene toch neder toe utrecht
dien die bisscop otte van
hollant sijn oem mitten
prelaten ende borgheren bli
delike ontfene ende bi rade
sijne ghetrouwer is ghebor
den borgher te utrecht en
toe coste hi men breiden stee
ten camp binnen der stat daer
niment teghens en seide dien
hi den broedren in aelmit
sen gaf een cloester op te
timmeren Ende daer toe een
grote summe gouds Ende
op die selue tyt gaf dese sel
ue coninc der stat van utrecht
ende der kerken uerheit preu
legien besaxen ende beze
ghelt spreken aldus. Wil
lam vider ghenaden gods
wensche coninc altoes
meerrende Allen kerken lu
den des heilighen ryses die
dese teghenwoerdighe pre
uilegien sellen sien sine ghe
nade ende alle goet Hoe die
alle die hoecuyt der coninc
liker moghenheit hoer lan
de wt strecket onder sine
ghetrouwe die onder hem is

52
sijn ende hise mit ghiften
loent nader uerdiente hore
werken. Also dicke so uelicht
hise in stadicheden der pure
trouwen ende hi uerbint die
sterkelike horen ende and in
de wille tot sinen dienst. **F**
Hier om ist dat wi neerde
like merken purlike trouwe
ende sonderlinghe minne die
onse lieue ghetrouwe borghers
van utrecht teghens onse
heerlicheit hier toe ghehadt
hebben ende noch bekent sijn
mit merkende zinne te heb
ende te willen dat si van
sonderlinghen uordele Ende
van unliker ghenade uer
blyt sijn Ende uerlenen hem
allen ende elken ewelike
mit desen teghenwoerdighe
briue. dat gheen prince mar
grane hertoghe of edel ma
gheestelic of waerlic ploet
enighe van horen borgher
ren ofte die in deser stat woene
de buten der stat mure ten
rechte aen spreken mochte
of uer lancant te rechte
zetten. vanden allene darte
waerliken rechte toe behoer
de ten ware en keyser of
een coninc also uerre alle
si noerden bisscop van u
trecht horen here of uer
dien rechter die van hem
in dier tyt bezet ware bin
ne utrecht berret sijn recht
te doene. Ende uerbride me
de sterkelike mit dese briue

datse niemant teghen dese uer
leuninghe en dorre letten ofte
moyen Ende wie hem des ondu
woude die sal weten dat
hi uallet in zwaerliker bel
ghemisse onder hoerheit ende
der penen gheuen sei van
sijnre mildaet hondert marc
gouds Die sijn ghetughe een
same lude die bisschop van sa
biens her serroude hert na
weesmael hant van uoer
ne Claes persyn Dirc van
der goude philips van wal
senaer Willam van bredero
de enre hughe van aalunghe
ridders ende dirc van teylin
ghen ghegheuen tot utrecht
opte xiiij van iulio Inder
tiender indictie Int iace ons
heren dusent twe hondert
ende .liij. Ende als dit ghe
taen was toech dese coninc
in die graetstap van hollant
daer hi hardt bhdelike ont
fanghen wart Ende dese in
die haghe tinneeren en co
munic palaes daer hi van
hoghe saken des rijcs in rechte
plach Die statende ende die
borchlate grauen goetwillich
like de coninclike us en brochte
in des conincs camere so dat
sine camer oueruloedich rike
ende onepndelic van scatte
wert Doe uersamenden raet
luden ende rechters Wel van
lxv drien tot mensse om te
sprieken om ghemienien ure
de ende zende desen coninc ene

brief bi hoghen boden in
houdende aldus Willame
den wenschen coninghe hore
gloriosen here Raetflude
ende rechters meer dan van
lxv drien van ouer duut
schelant onderdanchheit en
onsen ewighen dienst uwer
hoerheit toe wi te weten in
desen teghelboedighen brie
ue dat wi sijn te mensse op
ten xix dach der maent na
iulio tot eenre ghemeeene
sprake uermids eens edels
mans aelberts van waldecke
die een rechter is mit keyser
palaes Valt uerde ende ze
ker gheleide is daer gheset
van allen oerloghe ende twi
dracht Waer om wi oermoe
delike bidden uwer coninc
ker moghentheit ende raden
also uer alst oerlot is dat
ghi den lant urede die salich
lichlike begonnen is wilt
stermeren ende ghesterken
mit den brieue uwer moghet
heit Wat het kenlic is
dacta in brenet uwe oerbac
nitschap salicheit ende ere
Ende weet dat wi mit groter
begheerte uerbaeden die seer
hat uwer saligher toe coemst
tot onsen lande Ghegheue
tot mensse opten lesten dach
der maent van iulio Die
coninc de desen send brieue
waerlike onefanc ghebooo
desen begonnen landurede
elken man ualt te houden

op sijn lyf **E**nde dese uoer
 seide boden makede hi nye mit
 coninclyken ghysten ende zende
 se eerlike in hoers uader land
In desen tiden claghede die
 bisscop ende die cleh van utrecht
 den glouosen coninc dat die ^{Goeswyn}
 greue van ghoer den seluen ^{van Amstel}
 bisscop ueronrechte bade an
 sinen lande ende an sinen
 luden waer om dese coninc
 dese selue graue dede uoer
 hem vieden **H**er die graue
 die niet comen enwoude ter
 antwoerde ouermids uersmaet
 hede des rechtens mit hardich
 eit **E**nde maecte sine reyle
 anders waer **D**ie coninc
 die dat uernam deden sine
 wapen an uoer sinte meer
 tens altaer des heylighe **S**kel
 soers wet zonder meeren
 ende uinc den uoerseiden graue
 ueraghele sijn volc **E**nde
 quam mit beloueliken zeghe
 weder tot utrecht ende den ghe
 uanghen graue gaf hi den
 bisscop **E**nde na dien graue
 die waerdicheit sijn name
 mit groten rechte **I**nden
 iaer ons heren ducent twe
 hondert lix die eersame uader
 bisscop otte van utrecht ruste
 in onsen here optie u nonas
 in aprilte ende is begrauen
 in die doem kerke mit betae
 liker eeren **D**ese otte bechechte
 dat bisdom van utrecht xvi
 iaer in groter eeren dat hi in
 groter scout uant doe hi daer

in quam ende liet in groter
 ruyheden sinen nacomelinghe
Van goeswyn den xxxvij
Bisscop tot utrecht
Na des bisscops oeten doot
 des eersamen uaders wert ghe
 cozen goeswyn die pwest
 van sinte iohan tot utrecht
 die xxxvij bisscop **D**ese goel
 wyn was gheboeren van aet
 tel **E**nde berechte dat bisdom of luttel
 meer ende was een sempel
 man **D**ie niet uele besorghet
 en was om der kerken saken
Waer om dat hele bisdom
 in corten tiden zae te vroke
 wart ende uetroghen **D**at
 onlanghe daer te uoren hi
 bisscop oeten tide eerlike uerheue
 was **D**ie uoerleues des
 bisdoms die den oerbaer trou
 welike meenden uand ghe
 sichte **V**ersamen den een ghe
 mene capitel op dat hi ghe
 mene sprake hadden ~~van~~
~~ghenene sprake hadden~~
 van ghenenen oerbaer des
 bisdoms **E**nde tot desen ca
 pittel quamen willam die
 edel coninc van romeynen
 petrus die cardinael van
 capua ende coenraed die
 eerdliche ~~een~~ bisscop van co
 len in deser heren ieghen
 woerdighet stont goeswyn
 die ghecozen bisscop ende gaf al
 daer ouer ere ende last des
 uoerseiden bisdoms in han
 den des conincs ende des car
 dinaels **D**ie cardinael om

om bed wille des eerdsche
bisscop uan colen so gheboet
hi datmen henric uan ^{van colen} uigene
uerhoghede in des bisscops
stoel Ende die coninc gaf
hem dat waerlike recht bi
des herden staue ende den
uungherlen Dese henric
was des bisscops neue een
hoech ghebooren man ghe
stadich ende groot moedich
doemprouest tot colen daer
dat ghemene uolc des bidoms
omme uerbliden ende loue
den ende danckden gode uan
hemelrike **Van henric den**
xxxvii bisscop tuerecht

Ende alle dese henric ghe
ordineert is die xxxvii
bisscop so was hi altoes
sorchuoldich hoe hi der heil
gher kercken saken uer
hoghen mochten ende uer
beteren Ende mede dat waer
like recht pynde hi hem mit
groter doghet te berechten
Mer die nye ende die on
waerde der heren uan aemst
tel ende uan woerden ontsac
ghenendelike tieghens den
seluen bisscop daer om dat
bisscop goetwyn hoer ne
ue was of gheset uade bis
dom bi wille des ghemene
capittels die mitten graue
uan ghele ouerdroeghen
ende hem uerbonden ende
dat hele bidoms mit dach
elx ane stonnen bedroefden
Den welke bisscop henric hem

manlike teghen zette mit
een deel sijne dynstmannen
Ende ten lesten na uele aen
uechtens is ouerdraghen
dat beide pten zouden co
men op een slecht groene
uelc te stiden Ende al daer
op enen benoemden dach
uechten om den zeghe.

Die heren uan aemstel
ende uan woerden uersame
den ouer al daer si mochte
uele wapentueys ende qua
men mit groter houaerde
ter stede daer men stiden
zoude Ende daer teghen
dese noersche bisscop mit
sinen leen mannen ende bor
ghers die hi trouwenlike
uernaende Daer hi deser
uier here homoet crachtelike
meende mede te rennen.

Ende alle die dach quam
datmen stiden soude Ende
dese bisscop mit sijne heer
uaert trecken soude tee ste
des stides Die eerliche bis
cop uan colen was in die
daghen tot uerecht ende gaf
den bisscop henric een colte
lic uungherlen ende sprac
dese woerde uoer alle den
onghetalliken uolke die
daer omtrent stonden Ie
ue sone wes seker dattu o
ueruuds bede des heilighen
confelloers sunte mertyns
ende bidt cracht des uun
gherlens so seltu huden
bedwinghen alle die on

Henrick van

hoersamicheit d'ynre weder
d'ynre weder zaken ende du
selu weder brenghē lof ende
zeghe zonder twiuel uan al
le dinen manden. Ende ic
sel die stat mitten wunen en
mitten canoniken vrouwe
ke behouden ende sel vidden
den aelmachtighen gode uoer
dinen arbeit. Die bisscop
henric die die hoerde was ghe
toest in onsen here mit ghe
lude der basunen ende mit ze
dighen uechters is uter stat
gheroghen ende quam tocht
uelde daer men striden soude
ende ordneerde sijn uolc har
de wyfliche te uechten. Ende
binnen desen almen die dede
tot uerecht uerriam dat wil
lam die roemfche coninc
bi enen snellen hode diet hem
seide dat dese bisscop ende dese
voersepde heren uersamenden
uele heeres daer si die teghen
den anderen opten groenen
uelde fellike wouden mede str
den. Waer om die coninc snel
like uersamende naerdighe
ridders ende wtghecozen uoer
ganghers ende toech haflde
like ter stat waert. Optat
hi desen strit ueruarighen
mochte ende uerde ende urien
scap weder maken an beide
ziden. Ende alle des conincs
heeruaert nauwelike ter noet
poorten was binnen gheco
men. So was des bisscops
heer atthant ter west poer

54
ten wt gheroghen. Die eert
sche bisscop uan colen mitte
wunen ende canoniken die
die stat bewaerden ghinghe
omme ende saghen alle die
hoeken uander stat. Ende sei
de den poerters dat si die poer
ten sloten ende grendelen daer
uoer deden ende hem die slo
le gauen zonder meeren. Ende
en wiste niet dat die coninc
mit sinen uolke rechteuoer
binnen der stat was come
ende dat hi binnen muren
also uaste besloten was.
Die coninc woude haestli
ken uolghen den bisscop
ende sijnre heeruaert ende
en mochtenerghent uer
stat. Ende alle dus dien
coninc een luctel meerde
ende niemant die poerten
snelliken op en deden uan
groter ghenen dicheit sijn
sins. So begonde hi die slo
te uan die poerten ende
die yleuen grendele of te bre
ken ende die poerten op te
doen op dat hi sonder me
ren des bisscops heer na
uolghen mochte. Ende
daer hi an begonnen strit
beletten mochten. Die eert
sche bisscop uan colen als
hi dit uerriam waert hi
zonderlinghe seer ueruaert
ende waende dat die coninc
de stat behouden woude ende
dat die poert wachters mit
uersumensse hadden den

den coninc mit sinen volke in ghelaten waer om die ecclesche bisscop mitte wouwen ende mit canoniken die der stat muren bewaerden ghinc haestelike tot den coninc ende dede dat volc stille wesen ende sprac den coninc aldus toe **M**y here coninc uwe moghentheit wille horen mine corte woerde **H**et behoert uwe coninclicher macht uwe onderdanicheit volc in wreden te houden recht ende oerdel inden lande te doen **M**er nu here oft oerlot is te segghe behouwelike uwes wreden so ducht ic hier teghen dat ghi in dese stat sijn ghecomen mit ghewapenden volke ende hebt ghebode die cloer of te slaen **E**nde die poerten op te houwen op dattu die borghers buiten hoerre eyghere stat slute moghes ende die selue stat mit uwen luden die ghi daer in laten wilt in uwer macht behouden **E**nde is dat ghi dit doen wilt teghen recht des ic hopen dat ghi uermeent **S**o doe ghi nu grote scande die wancelker ven ende ghi uerminnet die groetheit uwer eren hard zere **W**aer om ic uwe godertreueheit oetmoedelike uermane dat ghi nu dese stat weder ghe

uet ende den borghers gheue cracht noch moynisse en doet **A**lle dese bisscop dese woerde ghesproken hadde **A**ntwoerde hem die coninc aldus daer alle die luden hoerden die die daer omme stonden **E**ersame herde en bisscop also dine wysheit wel bekent **S**o behoert de coninc toe die stride ouer al te behunderen ende te bedrucken ende ouerdadighe mit crachte scarpelike ende vredelike te castien **D**aer om bekenne dat het ons ware scande **E**nde lachter dat een strijt van volke ghelaeude daer onse moghentheit also na bi waer **E**nde hier om hebben wi bi ons ghenomen ridders ende wapentuiers en sijn mit machte in dese stat ghecomen **A**lle om dese bisscop te uerzoenen **E**nde uerliken mit sinen dienstaannen **E**nde doe wi uernamen dat dese bisscop mit sinen borghers buiten was als opten uelde te striden **D**oe meende wi hem ende sijnre heer waert snellike na te volghen **E**nde alle wi een luttel uerbeiden so en qua daer nyemanc die ons ende den onsen die poerte op deden ende dus moghestu sien dat onse goede wil

le ende meninghe tot nu toe
te nide is ghegaen waer om
wi gheboden mit hameren
ende mit vilen grendelen en
doren op te houwen ende
haestelike des bisscops heet
na te volghen. Op dat wi
den ghesproken sijn onder
uanghen mochten mit on
ser coninclicher weerdicheit
ende elke pte sonder stude
ende mit wreden totten zine
ne weder keren du en selt niet
wanne dat wi teghede bisscop henric
enigher manieren sellen
moet draghen. Dien wi on
langhe hier te uoren van
goeder gunst ende om di
ne begheerte vaden wi dat
mienne bisscop wes. Ende
wi namen dese stat goeder
tuerlike in onser bescremin
ghe. Doe wi hem hier te
uoren trouwe beloefden en
sijn borgher gheworden.
Ende op dat du bekennen
moghes dat wi di dit niet
en spreken in bedrieghenis
se ende wi ghenen toern en
hebben opten bisscop ende
op die stat so gheuen wi
di goeder tuerlyc weder dese
stat die wi onuerhoeds ghe
creghen hebben die wi wel
besluten mochten ende die
burghers daer buten slute
Ende ghebieden dat men
mit luder stemme doe roe
pen dat mine ridders tot
hore herberghen trecken

455
ende hem ontwapenen.
Ende desen dach uoert mit
bliscappen leiden. Ende bi
nen deser tijt hadde bisscop
henric van utrecht enen
wraet sijn teghens sine
uanden die hi uele doot
sloech. Vele ueraghe
ende uene den heer van aem
stel ende den heer van woer
den. Die hi rechtuoert
hiet mit repen binden en
dedese lopen bi sijn preids
ziden ende leede also tot
utrecht binnen. Ende
rechte als men die uesper
doeke lude quam die bis
scop mit zeghe binnen
der stat ende is beide van
den coninc ende vanden
eerstchen bisscop blidelike
ontfanghen. Ende om hoer
uandelike bede so heeft dese bis
cops uoerghengende ghe
uanghen ontfacen in ghe
naden ende dedese ute pre
sone doen ende dede hem
dina grote ghenade. Des
anderen daghes alle die
zonne op ganc ghegaen was
die coninc beual den bisscop
goeder. Ende om alrehan
de zaken des wes die hi
te uorden hadde. Keet
hi weder in hollant. Ende
want die graue van hol
lant. Ende want die
graue van gheue in uoer
tiden mit desen uoersiden
heeren van aemstel ende

van woerden een een dracht
ende een uecbant hadde ghe
maect teghen den bisscop hen
ric Ende al in een oar vil
dom van utrecht had aen
ghelcomt. **D**aer om uerfa
mende die bisscop een groot
uole van meente ende van
ridderfchap ende quam mit
crachte in die uelue uerbran
de uele torpe ende uerfamende
grooten roef. Die ridders en
die in ghebozen lude van
ghelre uerfamenden hem
in een daer tieghens ende
meende hem den roef te ne
men mit cracht. Ende mit
des bisscops heernaect uerfa
like te liden. **M**er die bis
cop als een onuacert man
mit dinnende basinen
ende mit blenckenden ba
meeren is hi ghegaen teghes
sine wand harde stoncelike
Ende ueragheide sine wede
saken ende mit stete gheuan
ghen inde mitten roue is hi
kerbed mit zeghe wede tot
utrecht ghecomen. Van de
sen oerloghe van gheuan
ghenen ende van roue is
dele bisscop also uke ghe
worden dat hi dede timme
ren dat caesteel tot uedelat
mit grotten cost tieghen
den antloep des heren van
aenschel. Ende daer hi me
de uedwanc die ghemene
lude die daer omtrent woen
den van hoere ghewoen

liker onhoersamicheit. **I**n
den iaer ons heren Dulent
oe hij Dibbout van ghelren
Ende wolfaert van bromo
grauen. mytghien ende io
hannen van dampier mar
grieten zone de graunne
van ulaendren uerfamende
een onghetallic heer wt uelae
deren ende wt urandye. wt
pickaerdien ende wt picta
men. Daer si walcheren me
de bedwinghen wouden.
Die coninc willam sende
daer teghes floors sine broeder
mit starker heernaect in se
lant op dat hi margrieten
der grafsinnen hoere. sine
delike houerde matighen
soud. **D**ie hertoghe van
brabant die des coninx oer
was die heer om arbeide
dat hi desen onureden in uul
ten te brenghen. Ende ma
ked des enen dach daermen
spreken mochte van eendrach
tichheit. Ende dat dat heer
an beiden ziden zonder uech
ten weder keerden totten
horen. **D**ier wilen datmeald
ij daghe sprake hier tot and
worpen. so onboet die gra
unne al heymelike den ho
mans van hoere heernaect
ende meende scalcheit. **D**at
si sonder meeren uaren sou
den in walcheren. Ende si
deden haestelike der graun
nen ghebot. Ende uoere
in walcheren mit hondert

ende mit uysfach dulcent ghe
wapender luden die hem
harde luttel ontsaghen ze
ghe te behouden teghens flo
rens. Ende daer teghens
quam florens stoutelike mit
tompyn ende mit hoernen
blasende ende ueclamende
te west cappelle teghen sine
mande. Daer hi enen onimoe
den zeghe crachtelike teghens
wan opten mierden dach inder
maent van iulius. Want
in desen stude was so grote
manslachte en grouwelicheit
ualle. Dat dat hollantche en
dat zclantche uole sloeghe
doet also uel ulaminghe en
fransoylen dat si ten enckel
toe stonden in doder lude bloe
de en uochten. Dit gheschiede op
sinte mertins dach translatio
in den iaer uoerlaenen. Ende
in desen wart den coninc
dit laten weten bi enen snel
len bode. Ende hi aen sach
margrietten der grauinnen
lose iradencusse begaf ant
werpe en is mit snelte naert
te seepe ghecoep in walcherē
Doe quamen uoerden coninc
die fransoyse ende die ula
minghe die ontlopen wa
ren deden haer wapen of en
baden oetmoedelike om ghe
nade. Die coninc wart be
wert mit ontfermicheit en na
se alle in ghenade. In dien
seluen stude worden doot
gheslaghen vanden ulaminghe

56
ende vanden fransoylen .l.
Dulcent ende uerdeent .l.
Ende gheuanghen uysfach
Die coninc sende den gra
ue van ghieslen ende den
grauue van bramo mergere
der grauinnen twe soenen
gheuanghen in hollant.
Ende dat ghemene uole dede
hi al naect ontleiden en
sende ouer in ulaendren
Ende die ulaminge nam gwe
arweten en uuchtē die te
zamen. Ende maecten daer
of broeke om hoer ledē en
sijn al naecht i ulaendren
weder ghecomen. En die
heeft enen onimoeseden ze
ghe ueraghe na sine mande
mit groten loue. Margre
te die grauinne die dat
misual van horen luden
bitterlike seer bescreyede.
Doer tot kaerle den graue
na angiers die conincs lode
wydys des heplighe ghesloers
broeder was en sach he an
mit uerendliker bedē en milde
grauē dat hi mit groter heer
cracht in henegouwe ginc en
dat hi de coninc willam ont
bode hi sijn uerbeide tot alsche
optē steyen uelde alle teghe
hem daer te studen. Ende
op dat die graue kaerle dit
dede so gaf hem dese grauine
alle dat lant van henegou
wen ende ontceerde heeren
aen horen ontsen sone
Daer dese graue rechtenoert

in quam ende ontferc die slo
te stede ende dopen ende nec
mat hem de mochte hi den
water coninc te lande ar
ghen hi soude so mit hem stru
den en sine soade also wieke
datmen daer ewelike of spre
ken soude Jaer iohan van
auenius die deser graunne
oudste sone was hadde in
uoerden te winc aleyde des
seluen conincs suster doe
die coninc tot aken ghecoet
wart Ende hem was gheghe
uen dit uoerleide lant van
henegouwen. Dat hem sijn
moeder nu weder nam na
toerne op dat die van hollat
niet gheeruet en mochte
werden in horen landelbaer
om her ian van auenius
uoerleuen aleyde sijn wif
zende anden coninc horen
broeder om hulpe ende
troest. Wat hi dit onrecht li
de moeste om horen wille En
alle die coninc dit uernam
ontboet hi den graue kaerl
dat hi wihē comen soude wt al
che op dat plejn. Daer dese
coninc quam sonder nieten
mit wtghecozen wapen
tuers ende uerbeyden daer
kaerl in daghe langher dan
die termijn ghelproken was.
Ende daer na dede hi sine
tenten op breken ende toech
mit sijnre heeruaert in
henegouwen ende meen
de den graue kaerl binnen

ualen sijn te besitten. **M**er
grauē kaerl aen sach des coeght
moedicheit rmede die stat
ende toech in uranrike. Doe
deden die steden der stat poer
ten op ende lieten den coninc
daer in die hi doe in ghenā
den nam Daer na hi uicndelike
wā heuet margrieten die gra
unne van ulaendren des co
nincs urinscap uertoghen
ende alle strijt ende luyt is
altemale uerfoent in deser
manieren. Alle dat her ian
van auenius margrieten
oudste sone des conincs zul
ter man soude eckuze belit
te die graefscap van henegou
we en dat lant van aeldt.
Ende ghye hoer tongher sone
soude behouden die graefscap
van ulaendren. **J**uden iacerons
heren dulent te ende luy die
patus die hem zeer uerblide
om des conincs noerspoedic
heit sende enen cardinael in
hollant die desen coninc broch
te enen brief daer aldus in
ghelaeuen was. **I**nno cen
tus bissop knecht der knech
ten gods. Onsen ouersten so
ne willame den roemlichen
coning salcheit ende der apol
tele benedixie. **N**a dat die
godlike cracht sine kerke
woud in ureden setten so
heeft hi dijnre hocheit ghe
toent openbare teykene der
doghet inden weghe daer du
mit ghelucke in gact ende

57
regneren. Want na dat coen
maet die wilen eer des keylers
uerderix sone was van desen
lute ghenomen wāt nu nie
mant ghebleuen en is die di
nen uoertganghe des di ghe
nadich is mach weder staen.
Wacr om wi dine gwoetheit
bidden ende ueermanen mit
uaderliker ueermaninghe en
raden dattu alle ander zwa
re onlede aftr late. Ende bi
rade ons lieues soens petri
van sinte georgius ten giel
den ziele draken kardinael
ende legat des adels van
wonen di bereide te comen
in ytalien in conucliker ma
niere ende haest di te uer
soeken in gods gheleide die
kercke der heiligher apostelen
Op dattu daer hoochlike
moghes ontfaen die crone
des rikes van minen handen
op dien dach alle onse here
ghebooren wacr nu naest co
mende. **S** heghauec cetera.
Ende hier om nam die co
ninc mit hem xij wapenueys
ende wed ouerberch als een
pelgrim ende uernam harde
wyfslike den staet van ytalien
Ende ten lesten quam hi al
hemelike viden paus inder
staet van geneuen. Daer die
paus den seluen coninc mit
hogher weerdichede ontfene.
Ende hielten bi hem een lue
tyds in freschliker gheselscape
Ende om des coninc bede gaf

des paus den abte van egmon
de alle ornamente te draghe
die enen bisscop toe behoerde.
Ende mede uele andre graco
se preuilegien. **D**aer na
desse uoerleide coninc nam
oerlof anden paus ende be
uallen gode ende wed al hei
melike wt ytalien dats die
lombacete niet en wisten en
quam int hoghe arlmaengen
daer hi mit groter eien ont
fanghen waert. Ende wat
ere hem daer ele prince dede
dat openbaert dese brief
clacelike. **W**illaem vider
gods ghenade roemliche co
ninc ende altoes meerrende
Den abte van egmonde on
sen vice cancellier onse gracie
ende alle goet. **O**p dattu uer
staen moghest die manere
van onsen staet daer dyn
sin blidcom si ende ontfan
ghe ene manere mit uele
urouden soe weet doe wi na
byquamen in ouer aelmaen
gen do uonden wi alle der
lude begheerte also ombuan
ghen mit onser heechicheit
dat si alle also blide waren
van onser ieghenub oerdic
heit. **A**lse ene moeder die hoer
enighe sone ghestomen is en
weder uander doot uerwecker
Ware ende sonderlinghe onder
danich te welen onsen wille
ende onse gheboede. Ende
uoert op dardie bliscap te meer
re si so weet dat wi hebbe

in onser macht dat casteel
van dyestrecht ende die keyser
like wt teykene ende wivile
alle niet die conne mit uete ha
lichdoms ende onspreekelike fier
heit. Ende mede spere ende
conne hebben wi in onser macht
ende besittense uredelike. ¶
Ghegheuen tot spur 4. cca.
Ende alle dese coninc in oner
artmaengen die zaken des
rikes wiselike ende wel belee
ende ghedaen hadde ende
hi weder in ytalien vden sou
de om die keyserlike benedix
also die pacus an hem be
gheert hadde. So begonste
die vriesen te verwoeden en
te uechten na hore ouder ghe
woente ende onhoersamheit
Want die coninc verre was
ende toggen al in een gte wue
wt hollant. Die coninc die
niet en woude enighe wer
ringhe. of stryft sinen man
den after rugghe laten. Ende
meende dat hi die onhoersa
me vriesen eerst bedwinghe
woude. Ende daer na cortel
ke in ytalien vden om die
keyserlike benedix. Ende qua
haestelike mit starcker crachte
tot utrecht. Ende verlamende
die prelatten vander kerken
in sinte marien hof op dat
hi daer locher ene bequame
stede daer hi slachten mochte
een capelle in die ere des heil
ghen marcus sinter georgius
Ende alle die coninc mecten

prelatten dus sat in bhden ghe
selsaape. Ende hadde daer be
gheerlike sprake van des ho
ues saken. Daer quam een
bedroener des vreden ende een
nywe strydmaker. Ende warp
van verren al heimelike ene
steen an des coninc hooft dat
ter wel na ghevolken hadde
dat den prelatten die daer om
me laten een grote scaente
was. Ende verwonderden he
hoe yement soe dul mochte
welen die dat wiste wen. ¶
Die coninc nam d'vste steen
in sine hande ende wiche
die swaerheit des steens ende
sprac dese woerde voer alle
die daer bi stonden. Verlamme
uadere nu merket wat ghelike os
diese van urecht wen die ons
begheeren soot te wapen mit
aldus groten keffelsteen zonder
quaden verdienere. Die wt
tot nu toe een vrouwe bor
gher hebben gheueest. Ende
hebben hoer uande van bute
op ons zelfs cost mit arbeide
hem onderdaeghemact. ¶ heest
god sine marcus sinter grego
rys so en sel dese misdact niet
ongheloeent bliuen des wi ghe
sonts lysts moghen bliuen
een raer. Ende sonder mee
ren sat die coninc op een
snel paert. Ende gheboet
dat men die stat ontleide
ende bereide hem al dat hi
mochte die stat te uerdere
Die statud van utrecht die

om die onghenial alte zeer be
dwoeft waren senden hoer bor
ghers meiscer in hollant ende
belschten of si enughe vrent
saap des vreden weder maken
mochten mit desen toernighen
heer. Mer waer toe segghe ic
meer. Die coninc gaf daer
ene sentencie die hi niet en
woude veranderen. Dat die
stat hem leuende den ghenen
dier ghedaen hadde. Of hi
woude die stat vernielen ter
terden toe. Die van utrecht
creghen vrede ene corte tijt ende
keerden weder in die stat ver
samende horen raet ende in
sieden alsi heinrichs mochte
om desen quaet dader te win
ten op dat si des conincs toorn
in enughe manieren mochten
saken. Ende dat die onscou
dighe vorghers van die gro
ter misdaet in vreden mochte
bluen. In den iaer ons here
duisent. cc. ende. lv. toech die 1255
coninc mit heertracht in wies
lant ende werwan die wieslen
die hem alwes onhoersam
waren ende timmerde een castel
bi alanaer dat torenborch heit
toe horen ewighen toerne.
Daer na in den winter op die
vijfte kalende in februario
als alle wate vuroeren wa
ren dat men ouer al reysen
mochte toech die coninc mit
betaelgen van wapentuyers
mit groter heer tracht in wies
lant ende haecte hem sere om

den zeghe te uectryghen als
hi te voren ghehad hadde
Mer die leste zake en ghesce
de niet als die eerste dede. ¶
Want Willam van bierro
de ridder die een hoestman
ghemaect was vander eenre
betaelge vacht neghen die
drechtens die hi mit zeghe uec
wan. Die coninc sat op si
nen peerde ende berechte selue
die ander betaelge ende loch
te enen sekeren werch toe
hoochoutwoude om dat dorp
te verbernen. Ende alle die
coninc verre voer dat voer
gaende heer ghereden was
om den werch te bezoeken daerhyt
sine wande mede comen moch
te daer brac dat peert wert
ys ende storte neder meten
coninc daer hi wel na ver
driuet was. Daer quame
die wieslen toe horen laghe
ende reysen op we den viedbos
schen ende sloeghen den coninc
toe eee hem sijn vout te helpe
mochte comen. Ende om
die sekerheit sijnre wapene
ende mede om den anere aan
horen wanden brochten sine
mit naeste dorp toe hoochout
woude so si alre haestelijste
mochten. In dien tiden woen
den in wieslant in vele dor
pen luden die wt hollant
gherumet waren die daer te
voren om hoer misdaet wt
hollant verdriuen ende ver
bannen waren. Dese beken

den des coninc wapen die
blykenden vanden gonde daer
een aem van zweiter uarwe
in ghemaker was. Ende se-
den al hemelike totten ure
sen dat si horen rechten heer den
coninc Ende den graue onbe-
tens hadden ghedoot. Waer
omme si were die alle ouerste
hoofmans vanden vriesen
dies hem seer wdweneden om
dat onrecht dat si des keylers
moghenheit ghedaen hadden
ende groene des coninc lichaem
al hemelike in eens vriesen
huus op dat hi toe comender
tut uergheten soude bliuen
beide wrake ende ghedenke-
nis. ¶ Dese willa die edel we-
sche coninc was ghelleghen
na dat hi hollant .xxi. iacer
hadde berecht ende dat wem-
sche rike .vij. iacer hadde be-
soermt. Doe wart uolbrocht
die propheet die sibilla lan-
ghe te uoren mit waren
woerden hadde gheseyt. Dat
dese willam die wemsche co-
ninc soude vanden vriesen
doot ghelleghen werden.
Indien seluen iare ioncfrou-
richaerd die des voerleiden
coninc suster was stichte een
nonne cloester in afflaet hoers
broeder ziele in hoers uaders
wch of vander oerd van pre-
monstreit dat coninc uelt
ghenoemt is. Ende mede tot
hoers selfs ghedenckenisse dat
si gode ende eerlike uolbrocht

Des iaers als men loeret
Dulent cr. levi start elizabeth
die eerfame vrouwe die roe-
sche coninc ende is begru-
uen in middelborch vanden doct-
ter **V**an graue florens van
ro graue van hollant.
Alle die gloriose coninc
willam uerlegghen was
florens sijn kynt dat doe eens
halues iaers oudt was die
vyfte also ghenoeint wart
na hem die vyftiende graue
van hollant. Dien florens
die droctate sijn vaders broe-
der nam in sine hoede ende be-
rechte die graefschap in uerde
die iacer ende gaf den zela-
ders belaeuen wren daer si
noch zelant mede berechcen
Daer na wart hi ghequett
tot antwerpen in enen tornoy
so dat hi daer **S** start
ende wart van daen gheuoert
in middelborch ende daer be-
grauen. Die hertoghe van
brabant nam doe dat kynt
in sine hoede ende berechte hollant
een wyltyds. ¶ Die om ouer
dat sijnre diene onuerdelike
wt hollant is uerdreuen. ¶
Daer na wren die uolste
van hollant den graue van
ghelre tot enen mombaer. ¶
Want hi des kynts oem
was. Ende daer tighen
wren die meeste van zelant
alide die graunne van he-
negouben die des kynts
moeye was dat si des kynts

noghet welen soude. **I**nd van
deser twidmicht ghesaede een
groot stryt in uoernoette daer
an beiden siden uele lude doot
bleuen. **M**er die hollanders
wonnen den stryt ende die
graue van ghele bleef mit
crachte betwaere des lants.

Indier seluer tyt is ueruelen
een groot onuerde tusschen den
eerstchen bisscop van colen en
den graue van gulic. Waer
om bisscop henric van utrecht
te hant uersamende wt hollat
ende wt sinen stichte een mach
tich heer. Daer hi sinen eert
schen bisscop mictet hant me
de te hulpen quam. Ende alle
beide partijen te uelde quamē
ele teghen den anderen op dat
si des anderen daghes striden
souden. **D**ese bisscop henric sine
renten op breken teghen der nacht

Ende ghebeerde of hi ulien
woude ende mit sine heer hael
telike thuis warr tref. en.

Also uaringhe als die dach op
ghinc ende dat morghealsyn
die donckerheit der nacht uer
dreef. Was dese bisscop stouren
ke ghetoghen in die graefscap
van gulic. **I**ubrande doypē ende
haelden groten wef. Ende uene
also uele gheuanghen als hi
woude. **D**ie wakere die die
nacht waerde hielden uande
ghulischen heer mit groten
gheruchte ueraerden si alr heer
Ende riepen dat al hoer lant
uerbrande. Ende sonder merren

uerloes ele man sinen stouren
moet ende waren in anctē om hoer
haue. **E**nde lieten after hoer
pauwelo ene ende haecten
hem te comen tot horen liden
Dien dese bisscop henric snel
like te ghemoeft quam mit
vanieren ende mit basunen
daer hi uele uent ende doot
sloech ende uerwan dat gulic
sche uole mit zeghe **E**nde
aldus waert die eerliche bis
scop van colen uerlost van
dien in staenden stide ouermids
hulpe bisscop heries behendichede
In dien iaer ons heren ducent
cx. ende. leuy. optie ander no
nes van unys ruste bisscop
henric in onsen here na dat
hi xxv iaer dat bistom mit
zeghe hadde berecht. **D**ese
eerlame uader sette eerst ene
uersameninghe van xij ka
noniken in steenwinc. Ende
leide den eersten steen mit fon
dament uander doemkerke
tutrecht de mensē van upwes
uertymmeede die toter seluer
kerken gheuoert waert ende
daer eerlike begrauen mitten
eerlamen bisscopen **V**an van uā
alldouwen den xxxix bisscop

Na dat bisscop henric ghe
stomen was ende begra
uen waert ghecoren **J**ohan
van alldouwen die xxxix. bis
scop tot utrecht wel na een
weerlic man ende sempel. **D**
ese bisscop uant alle des bis
doms castele uol ghestoppet

Jan van
Nassauwen

van allen dinghen die men
daer op behoec die sijn uoerla-
ten mit groter uoersienichet
teghen sine bi wonende van
den wijslike hadde bewaert
Indesen tiden is ghesien in
der lucht. een wonderlic tey-
ken **D**aer openbaerden uech-
ters ende schermiden elc ieghens
den anderen alle wapentuers
in enen stride. **N**a desen teyke
quam een alte grote droechte
hede want die wrede ghe-
meyne wes oner al op te-
gheit die heren. **W**ant doe
ioncheer florens na hollat noch ioc
was begonde hem dat ghe-
mene uole van kenemerlat
hem te uecheffen teghen die
heren ende teghen die wel
gheborn lude. **E**nde mit dwa-
ser coenheit worpen si uele
castelen ter neder so dat alle
die edlunghe van anxtē qmē
binē haerlem op dat si seker
weder staen mochten dat
uerwoede uole. **D**ie kene-
mers waren te rade ghewor-
den dat si alle die heren uer-
re ueraghen wouden hore
castele neder te breken ende
hore besetninghe ueruelen
ende alle dat sichte van
utrecht ghemeeent uole ma-
ken. **E**nde daer sijte hant
mede an ghespannen die
west uresen mit alte stercke
uerbande. **E**nde die water-
landers mit sommighen an-
deren luden sijn daer mede aen

uerclament. **I**o dat die kene-
maers uersamenden een on-
ghetallic uole ghewapent
ende quamen mit machte in
aemsterlant. **G**hisebert die
een ioncheer was vanden lan-
de pensede dat hi mit sijnre
macht also groot een heer
uoles niet en mochte wederstaē
Beriet hem soalkelike ende
begheerde den urde ende woer
hem trouwe. **E**nde uersamende
hem mit sinen wapentuers an
dit onghelouten died. **D**ien
si rechte uoert makeden hore
hoestman. **E**nde als hi hoeft
man is van also uele uoles
pensede hi dat hi alle sine in-
ande wt den ghesichte woude
uerdruuen. **E**nde ten eersten
woude hi dat castel te urde-
lant neder werpen. **N**ec allede
ghisebrecht sach dat hi anden
castele te ueruelen niet en
uorderde. **E**nde dat onghetent
mede uole den luden in sijnre
heerlicheit mit ghebelte hoer
puande namen. **V**ermaende hi
dese kenemaers in heimeliken
rade. **D**atmen in die concker-
nacht die tenten op brake en
snellike toghe totter stat van
utrecht ende die al heimelike
sonder hoede bedunnen. **E**nde
sonder merren deden si ghise-
berts raet ende sijn al heime-
like totter stat ghecomen uoe-
der zonnen op ganc. **D**ie si al
omme besaten mit onghetelden
wapentuers. **D**ie wakkers

die opter mueren ende opten
toeren die nacht waerde hiel
den uerwonderden hem dier gro
ter ueelheit des volcs dat daer
also onuerhoeds quam ende se
deden haestlike die borghers op
wecken ende bootsapten hem
dat die tartaren comen wa
ren ende hadden die stat al om
en tom bestellet mit ontallike
Wapentueyres. Die borghers
gropen wapen ende haesten
hem zere hoer stat te bescer
men ende clonnen op toene
end op mueren. Ende sette
datmen eerst sprake hielde
uanden boghellen uander mu
ren. Ende men iraghede hem
wie si waren ende wat si begheer
den. Daer teghen antwoec
ten een uanden kenemaers
die wel ghesprake was. Ded
alt uolc stille wesen. Ende
sprac aldus. Ghi borghers
onse uriende dat ure uolc
uan kenemerlant die groe
ten v. ende begheeren volstan
delike dat ghi alle die etelm
ghe die die meente te uerswa
ren ende te uerdrucken pleghe
wt uwer stat uerdryft ende
uerbannet. Ende ghi hoer
goet den armen luden gheeft
Also uaringhe als dese woer
de ghesproken waren doe wart
een groot rumoer onder den
borghers. Want die meente wt
groetmoedich uander kenemaer
woerde gropen hoer wapen
ende uerdreuen rechtuoert

60
alle die inden raet ende inde
recht waren wise lude ende
machtich uan gheboerte.
Ende dier waren xl. hi ghe 40
tale. Ende makeden scapene
ende rade uanden oudermans
uan elken ambochte. die recht
ende oerdel deden inder stat.
Ende der stat recht ordneer
ten totten ghememen oetbaer
Die ghesaede inden iaer
ons heren. Dufent cc. ende 1274
lxxij. Ende alle die ouer
te ende die moghentste uer
stat uerdreuen waren die
uander meente die nu in ny
wer macht ghecomen waren
uerbonden hem mit den ke
nemaers mit onghescedenre
uriendscap. Ende die uan
amerstoerde en emelat hi d' med an
islamet. Also die bisscop io
han dit uernam quam hi
nutten graue uan ghele
tot leust op dat hi die ghene
die uer stat uerdreuen wa
ren weder in die stat brochte
ende dat hi die uerwoetheit
des onsinughen volcs wre
delike uirgterde. Daer te
ghens so seerden die kene
maers hoer uolc als teghe
die heren te studen op dat si
mit groter cracht des bisscops
heer mochten bedreuen ende
uerlaghen. Nue graue uan
ghele die een wys oerlocks
man was bedochte dat des
onghetennemen volcs ontal
like uelc was ontsach hem

mit lustel nidderscaps die te
bestriden. Waer om hi mit
ten bisscop toech sonder merre
after waert op die uelue op
dat hi wapen treps ghemacht
alsamene mochte die lude mede
te striden. **E**n hi sebrecht
van aemstel die een herna
was van desen onghetrouwe
den uolue sach daer hem
al wel ghinc. Ende warp
neder ghisebeerts castel van
apcoude Willams castel van
risenborch. Ende hi sebrecht
teel van manen die sine we
derpne waren. Ende daer
na troeste hi die kenemaers
mit behendicheide vanden oor
loghe ende sprac tot hem al
dus. **I**coude uechters ende
coene ende lieue vrenden ghi
siet wel hoe wi binnen desen
iare die hele vrom hebben
ons omdie ghemachte alle die
hoech ghehoeren lude daer
wt uerdrieten ende hoer cas
tele mit crachte neder ghewo
pen. **T**en naelsten iare so wi
willen wi den graue van ghe
re uerdrieten ende sine heerlic
heit uerwoesten want hi hem
teghen ons uerset heeft. **E**n
wi want die bou tijt instatt
so ist oerbuerlic dat wi els
totten onsen keren ende uer
samenen. **D**aer onse wiue
ende onse kynder bi leuen
mochten. **E**nde aldus bi
rade ghebeerts van aemstel
uersamende die kenemaers

hoerheeruaert ende keerden wed in
kenemaerlant. **E**nde besaten
die sted van haerlem al om.
Ende stonden an die stat
mit menighen harden aen
uechten sonder ruden so dat
si uele luden quetsen ende doot
worpen mit singheren ende
mit saute. Ende daer te
ghen die borghers ende die
ende die edelinghe van binne be
sternden die bekeren stat har
de uoemlike ende keerden
die manne wt met saute en
mit steen van hoere uelue.
Har iohan parlym die een
urome noder was quam bi
nachte at hamelke wt de stat
ende crech een deel waghene
van kenemaers die si ghe
laden hadden mit prouande.
Ende veet uert in kenemaer
lant ende uerbrante uele
pen van hore meest manne.
Die kenemaers die after ing
ghe saghen hoer huse ber
nen. **B**raken op uade besate
ende haesten hem tot den hore
ende heten hore tenten daer
staen mit al dat daer inne
was. Ende sonder merren
uolghedicheide van haerlem
na mit groeten hopen. Ende
sloeghen hore uhend manne
ende uenghen. Ende wonden
uele wets ende keerden eerlike
weder mit gheuanghenen
ende mit roue te haerlem bin
nen. **D**ie bisscop van utrecht
ende die graue van ghebe die

hem verbliden om der kene
 maer stand verlamende een
 machtich heer ende besaten die
 stat van utrecht al om opten
 xxix. dach vandermaent van au
 gustus. Des werden daghes be
 docht te dese voerleide princen dat
 men die stat niet winnen en
 mochten sonder groten cost ende
 mit groten werke. Ende saghe
 dachlichs verdriet an horen
 wapentuyrs die zeer ghewot
 worden braken hoer tenten
 op vanden besitte ende sloeghe
 verhuoermed voer amerstoede
 ende bestellden daer. Om dat
 die van amerstoet onlang
 te voren hem verbonden had
 den mitten kenemaers. Ende
 si gauen hem op ende in han
 de des grauen van ghele.
 Die daer te voren om thi
 drachtighe woerde dat zelve
 stedekeyn altemale destruceerde
 Ende alle dat ghedaen was
 die hertoghe van ghele na
 oerlot anden bisscop ende
 wech in syns selues lant. Ende
 die bisscop voer ouer
 ysel ende quam te deventer.
 Daer na ij. jaer. almen screef
 ons heren jaer. duzent cc. ende 1276
 lxxvi. quam zveder van boze
 hem een onuermaert ridder mit
 alle dien die te voren verdreue
 waren uter stat van utrecht op
 ten. x. dach dermaent van sep
 tember inder dagheraet mit lede
 ren ende clam al heimelike in
 die stat. Daer vele werden doot

bleuen an beiden ziden. **M**er zve
 der uerrecht den zeghe. Ende
 verdreef vele luden vander ghe
 meente uter stad. Ende die ou
 de scapene ende borghermeystere
 zette hi weder in hoer macht.
 Ende alle die mit ene wile
 verleden was quamen dese
 vdbreuenedelighe al stillike we
 der in die stat. Ende beverden
 alle dat uole van binnen mit
 wreden stride elc ieghen den
 anderen. Ende dier wilen dat
 si onderlinghe waren aldus
 vdbrechtich waren binnen
 der stat. So quam haer daes
 van kaetze ridder doe hi noch
 ioncheer florens van hollant
 te verwaren hadde mit v.
 ghelwespent tot utrecht ende
 hielben die doren vander stat
 poerte mit bilen op. Ende
 sat te rechte midden inder
 stat. Ende verdreef daer
 uter stat. xiiij. hondert men
 schen ende alle der stat rechte
 sette hi mit machte na sine wille en
 goet duncken. In den jaer
 ons heren. duzent cc. lxxij
 ioncheer florens van hollant
 gheboot te verlamenen den
 machtich heer tieghe die west
 vriesen op hi syns vader
 ghebecnte mit crachte halen
 mochte wt vriesen ende
 brenghent in hollant. Daer
 tieghe quamen die vriesen
 mit heer crachte ende sloeghe
 de hollander doot. v. hondert
 wapentuyrs. In dien stride

bleuen doot dese ridders wel
wist van groten loue en
stout oorlochs lude. Alse
Werenbolt uter haghe. Ende
aelbert zyn zoen dideric
van rapont. Ende gheryt
sijn broeder. iacob van waf
lenaer. Beernd uter haghe
Ende wouter die vriese baelm
van kenemerlant. Ende al
se die hollanders also uele
wt gheoren kempen uerlo
ren hadden weken si after
waert ende namen die vlucht
al tote heplo opten slechten
ackeren daer si adweene
streden mit nywen ouer
moeyden wapentuepts daer 1207
doot bleuen meer dan vyf
vrielen. Also dat op dien
dach die uoer ghenoeinde
riders ghenoech ghewro
ken sijn. In den iaer ons
heren dusent cc lxxx. op
sunte gregorius dach was
tutrecht een groot brant
diemen hiet wues kens
brant. Doe uerbrande
sint ian sinte peter buer
kerke knopenaer kerke
sunte katerinen kerke.
Ende dat meeste deel van
der stat. In den iaer ons
heren dusent ij hondert
ende lxxxij doe tinnerde die
graue florens een casteel
tot widenes. Ende quam
tot hoechoudwoud teghe
die vrielen stoutelike daer
doot bleuen in dien stride

in hondert vrielen daer hi
enen onuermoeden zeghe
wan. In dien seuen stride
wart een oud man te lue
ghehouden die des coninx
graf melde. Ende graue flo
rens groef op sijns uaders
ghebeente. Ende uoer daer
mede tot utrecht. Daer
men dede des coninx wtuaert
Ende als die ghedaen was
Doer hi van daen in wal
cheten harde costelike. Ende
brochte des coninx ghebeen
te int cloester te middelborch
Daer eerlike te begrauen
In den iaer ons heren dusent
ij hondert ende lxxxvij opte
xij dach der maent van
december van groten storm
van wind quam een groot
water daer in uerdrencten
uele menschen ende beesten
ede was een alte iamerlic
misual. Doe quam dideric
van brederode bi goetdunc
kendes grauen florens net
samende uele scepe ende
roefde in vriellant ende uer
ghelste als hant want
nyement den anderen te
helpe comen en mochte
ouermids ten watre. Ende
wan also dat alinghelant
sonder stride. Ende alle die
watre weder in die zee uoloy
den. Dese graue florens
tinneren in sterke castele
in vriellant. Alse meden
blic. Enningheborch en mid
delborch. Ende.

Alyeborch ~~van hies~~
Daer hi des onghetoemden volcs
ingheboerne onhoersamicheit
mede trimmen mochte. **I**n
iaer ons heren dusent ccc ende
xxxvij op sinte bonifacius
dach. Was een strijt tot woe
ringhen. Tusschen den hertoghe
van brabant. Ende den bisscop
van ludic. Ende alle graue
florens uerslant aachtelike
beseten heeft. Graue ghye
van ulaendren noer ouer om
walcheren an hem te dwinghe
Daer teghen haeste hem gra
ue florens mit wtghecoren
wapentueers den graue ghye
en mit machte te ghemoeten
ende teghen hem te scepe te stri
den. **M**er hertoghe iohan van
brabant die dat ueernam
quam snellike in zelant en
uechielt dien strijt ende ma
kede uaste uerenscap an bei
den ziden mit groten aerbei
de in deser manieren. **A**lle
dat graue florens soude te
wue nemen. **S**eatrise graue
geyen dochter ende hier mede
zoude elke pectie sonder stri
den weder te sinen keren. **E**
Ende hi deser beatrixe wan
graue florens **D**iderike flo
willam otten. Ende iohan
die na hem graue watt. **E**
Seatrise mechtelde Ende mar
griete die coninghinne van
enghelant Graue florens
begonde grotelike te uer
heffen noer ouer in enghelant

62
Lotten coninc edelwa
om te besloeken of hi in
enigher manieren comen
mochte mit besit nanden
conincike van scotland dat
den graue florens toe be
hoerde als enen rechten erf
name dat hi niet ghe
cughen en soude ouermids
zonnughe scotten die hem
teghens waren mit dat we
der stonden. **E**nde hi des co
ninc rade ueroofte hi dat
conincike van scotland om
een coninc van ghelde. **E**
Daer hi een hulpe make
den alle dat elizabeth selfs
conincs edelwaers dochter
soude hebben. **J**ohanne des
grauen florens soen ten ma
ne op dat die coninc ende
die graue florens te meer
gheuestich souden bliuen in
ghetrouwer uerenscap. **G**ra
ue ghye van ulaendren die
uende die uerenscap die daer
was tusschen den coninc. **E**
Ende den graue uersamen
de uele scopen tot kalsant
ende woude anderweue na
ren mit heertacht in wal
cheren. Ende alle graue
florens dat ueernam qua
hi haestelike wt enghelant
ende sette mit sinen scepe
te ulsinghen ende daer
woude hi sijn uole al in een
uersamenen. Ende alle die
graue ghye van ulaendren
alzo langhe merede dat

1295
hiet ouer en quam. **V**oer haer
van van rijnelle ouer ende uer
brande die stat ter Auus. Ende
harderike van brederode uer
brande talsant. Ende daer na
uoeren die west uiclen ouer
Die graue florens hier te no
ren onlanghe bedwonghen
hadde ende brande in ulaen
dren ende haelde groten roef
Dien ulaminghe die die har
de toerne was. Haesten hem
ouer mit horen scopen mit uij
dusent man ghewapent ende
meende die zelanders al te
uerflane ende hoer scopen in
die zee te uersencken. **M**er
her iohan van rines een on
ueruaert vider altoes. quam
mit uij zelanders stoutlike
tegen dese. uij. dusent. ulamin
ghe. Ende sloech der ulamin
ghe uele doot. Ende is mit
uele gheuanghen eerlike totte
graue florens ghekeert. Die
ghesaeft als men screef ons
heren iaer *1295* hondert ende.
1295 **I**ndesen tiden openbaerde
in micerlant een man gheleert
inder zwarter conste. Ende sey
de dat hi was die keyser ure
deric Die uele mannen die
des keylers uederic diene ghe
weest hadden uele heymeliker
dinghen openbaerde daer hi
uele princen des rikes uerleide
ende uerdwoech mit mangher
ande litten. Die uiclen qua
men uoer desen uiclerden prince
ende clagheden hem groot ghebelte

Ende moynisse dat hem graue
florens dede. Ende daer ghine
dese bedriegher sitten te rechte
in keyserliken ghewade. Ende
gheboet den bisscop van utrecht
dat hi den graue van hollant
uoer hem soude daghen die hi
bi sine legaten enen dach brief
sende aldus inhoudende. **F**rede
ric vider ghenaden gods ghebie
der der romeyne ende altoes
meecende. Enen eerlamen
manne den bisscop van utrecht
sine graue ende goet. **W**ant
het der keyserliker oerden toe
hoert stude te laten ende ghe
welt te castien. **S**o uermane
wi uwe trouheit mit desen te
ghenwoerdighen carste dattu
den graue van hollant uol
standelike uermanest dat hi
dat uicliche uloc onghemoeyt
late. **G**e wi willen teghen he
uaren mit oerdele ende mit
rechte. Ende is dat dese graue
van hollant hem uermet. **E**uch
recht te hebben in priuilegien der
keyseren of der coninghe andele
uiclen uacsen. **S**o ghebieden wi
di dat du den seluen graue ghe
bieds te comen in micer tot
onsen keyserliken wechhuise bin
nen xli. daghen ende tone ons
daer sine priuilegien. **G**heghe
uen z. cetera. Die graue florens
sareef weder desen meyster inder
zwarter conste dese uercken.
En weeststuniet dat keyser ure
deric in uoertiden uerfmoert bleef
bi sinen huysghelinde. du en bidt

niet **D**ie grootmoedighe keyser
 wederic duen biste niet een e
 nich here der werelt mer du biste
 een oneste uader uanminen
Dese milenaer wart int eynde
 de ghenanghen vanden eert
 schen bisscop van colen daer
 hi openbaertike leyde alle die
 loeshat ende die beduermissen
 van sijner swarter conste
Ende wart uerbrant an enen
 stake alst recht was inden
 dorpe dat witteloer hiet daert
 vele lude saghen. **D**aer na wart
 dese graue florens ghevoepen
 totten capittel tutrecht. **E**nde
 quam mit ander edelude inde
 stat **W**ant iohan van assou
 wen die ghecozen bisscop ende
 niet ghecommeert en was
 diemen vanden bisdom zettē
 zonden. **W**ant dese selue io
 han den heer van aemstel dat
 casteel te urdelant ende den
 heer van woerden dat casteel
 te mouckoorde hadde ten on
 derpande gheset om een som
 me van ghelde des hem dat
 heel bisdom bedagheet alst
 reden was. **E**nde hier om in
 den iaer ons heren. Duseht
 y hondert ende lxxxvij. **N**a
 dat dese ghecozen iohan alle
 een leetman dat bisdom be
 waert hadde. xxi. iaer ende
 uerlade tē grotter scout teghe
 vele woekenaers. **W**aer om
 die ghemene des saret den
 paus den armen staet des
 bisdoms van utrecht. **E**nde

baden hem inuentike om ene
 die iohan hiet gheboeren van
 zuric. **E**nde daeren tēds ouer
 mids des paus moghenther
 is iohan van assouwen of
 gheset vanden bisdom ende io
 han van zuric is gheordineert
 die xl. bisscop tutrecht.
Van bisscop ian van zuric
 den xl bisscop tot utrecht
Ende als iohan die andie
 als ghenoeint is ghe
 maect bisscop tutrecht. **D**iese
 bert van aemstel die dat casteel
 te urdelant hadde tot enen
 onderpande begonde dat uolc
 van utrecht te uerzwaren
 mit enen nywen tolue. **W**aer
 om die bisscop hi rade der
 stat enter des boot desen
 ghisebert van aemstel
 ghelt ende begheerde we
 der sijn casteel. **M**er ghisebert
 die daer tieghen seide mit al
 rehande uoerwaerden die hi
 hem uernat ende woude des
 ghelts niet. **W**aer om dese
 bisscop uersamende ghevinghe
 wapentuyers ende hi meende
 hi woude aemsterlant mit
 crachte uerbenen. **E**nde dat
 casteel mit dreighen ende mit
 uernaren ghisebert of druc
 ken. **E**nde daer teghen uer
 samende ghisebert van aemst
 tel mit hulpen hermans van
 woerden. wt hollant een
 machtich heere ende quam op
 soeker enghe om te striden te
 ghen den bisscop. **E**nde alle

Johan van
 zurick

beide partijen te samen quamen
mit clinnenden trompen. Ende
mit blinkenden banieren so
was des bisscop heer crachtich
inden beghinne ende uerdreue
ghisebert mit sinen dorp
den wt sijne heerlicheit after
waert harde manlike. Ende
sonder meeren quam herman
van woerden die mit hem
brochte een onuermoeyt heer
wt hollant ende arbeiden des
bissops heer te uerdruuen.
Dese herman wart swaerli
ke gheuont inden eyersten aen
loep ende bleef noch manlike
tot mit leste vanden stride so
dat hi mit eynde des bissops
heer ueraghet binnen der
ueche van amersfoort in die
stride bleuen doot vrome nech
ters. Alle steuen ende uerde
re van sulen alle wise oer
loechys lude. Ende hee om
bat die cles van utrecht den
graue florens van hollant
dat hi ontfende heren ghise
bert van aemstel. Ende be
zat rechte voert mede dat
casteel van uredlant al om
mit mit een deel wapentueys
wt hollant ende rechte bliden
ende maguelen toeren ende
muieren mede te breken. Ende
ene corte tyt daer na wou
de die graue dat besit ueruy
wen ende onthoet nywe wa
pentueys. Wt zidant ende
meende dat casteel nochual
eer te besitten. Ende alle

ghisebert van aemstel dat uer
nam uersamende hi zoudenaers
ende wapentueys al heymelike
ende quam teghen die zelan
ders daer si ghene hoede voer
en droeghen bi loenen mit
groter cracht. Ende daer te
ghen quam colijn van ty
nelle die der zelande homan
was dede die hoene blasen en
die banieren blinken harde
stontelike die den lof vande
seghe daer ueraghen mit we
rende hant. In dien stride
bleuen doot die heer van bro
mo een vrome vdder mit ue
le wt gheoren wapentueys
Ende ghisebert van aemstel
bleef daer gheuanghen mit
uele sinre vdder. Arnout
die ghiseberts broeder was
ontfichte hem des grauen
moghentheit ende gaf hem
op dat casteel tot uredlant.
Dat die graue doe besette mit
sinen sauten harde trouwelike
ende want herman van woer
den in ghiseberts hulpe was
ende openbaerlic teghen den
bisscop ghescreden hadde in noer
tuden op loester enghe. Daer
om so woude dese graue dat
den bisscop die smaetheit die
hem daer van herman ghedaer
was uerbeteret worde. Ende
uersamende van nywes een
groot heer daer hi heemans
lant mede uerbenen boude
Ende sine lude mede uerdru
uen. Herman die ghene

macht van volke en hadde
 te wederstaen des grauen gro-
 te moghenheit belette dat
 casteel te montfoort mit wa-
 pentuyers ende toch wach wt
 sinen lande van des grauen
 aensichte als een uoeruluch-
 tich man. Mer die graue
 die niet of en liet van sinen
 inzette beghinne besat ende
 bestelde dat voerseide casteel
 ontxent een iaer lang. Ende
 stormde dachlix mit men-
 ghehande instrumente die
 daer nutte toe waren daer
 hi hem menighen torment me-
 dede. Ende ten lesten bleef
 graue florens daer noer also
 langhe dat huyt uechtender
 hant ende mit crachte wan
 Ende daer onthoofden alle
 die opren casteel waren zon-
 der twe. Ende doe belette de
 se graue dat casteel voersae-
 uen mit sinen wapentueys
 diet uerwaerden nachts ende
 daghes teghen hermans aen-
 uechten van woerden. Ende
 alle dit een tyt uerleden was
 So wart ene uredelike zo-
 ne ghemaeft tusschen desen
 voersaenen princen ende
 gheordincert in deser manie-
 ren Dat ghesbrecht van
 aenstel ende herman van
 woerden beloueden trouwe-
 like te houden daer si onder
 te pene setten al hoer goet
 dat si teghen den bisscop van
 utrecht noch teghen den gra-

ue van hollant **F**ummer
 meer hem uerletten en sou-
 den mit inde noch mit dade
 Ende si souden den graue voer-
 sinen cost ende arbeit zwer-
 hulden ende trouwe. Ende
 die bisscop soude sine kaste-
 le weder hebben in sinre
 macht. Ende dit segghen
 wart vast ghemaker mit
 instrumente ende mit ope-
 nen breuen in allen ziden
 Ende aldus is gheeydt die
 mantuken kuyf tusschen de-
 sen voersaenen princen. Die
 graue florens liet uerlike wt
 sinre herten van puere edel-
 heit allen nyt ende toern.
 Want hi nam dese ghescheit
 ende herman **E**n maecteseijouste
 enlijghmichde rade **H**erman van
 woerden die sinen nyt niet
 ueggheten ende uerbrochte
 ghescheit van aenstel daer
 toe Want hi een onsaile ma-
 was ende simpel dat hi niet
 heubad teghes de gue **E**n bi sine
 rade voer gheyt van uel-
 sen tot camerie ende ueracch
 daer in hoer hulpe dese bis-
 scop van duracns van sco-
 minre wegghen van enghelāt
 den heere van kuyse van sehe-
 ren wegghen van vrabant
 ende hoer twe die rade wa-
 ren des grauen van vlaen-
 den daer si ouerdroegghen
 mit ghemaren rade. Dat
 men den graue florens leuen
 de vanghen soude. Ende sen

tenen an coninghe van enghelant
diene in ewigher uan ghenude houde
zoude ende iohan graue florens
loen die des coninx dochter te wi
ne hadde soude heer van hol
lant welen. **D**ese ebele graue
die van deser verraderulle mee
en wiste. Die onlanghe daer te
uoren heerlike woninghe en pal
laste maecte in haerlemerhout
dat der uogle sanc hier. Ende
inden haghe daer hi mit ionchere
ende mit ionchrouwen inderwil
derulle des boschs stadelic te ra
ghen plach. **O**f inderwipen id
decliker manieren oeffeninghe
hantierden. **E**nde hier om in
den iaer ons heren duysent .ij.
hondert. xxi. Doe reed graue
florens tot utrecht om dat hi
verloenen woude ene twidracht
die was tuschen den ridders
van zulen ende dese uoer ghe
noemde heren van aemstel ende
van woerden die sgrauen med
waren. Ende ghinc in die kecke
ende nam met hem een deel rid
ders. Ende daer quam een winc
ken alsoet hoer god liet weten
ende gaf den ghe florens al heymelike
aen brief die hi sinen ghetwouste
dede lesen daer in ghescreuen stont
aldus. Coninx kinne edele prin
ce ghedencke in dinen sinne dat
die die salinen maecten. phetere
de ende seide aldus. Die man
nims wisten daer ic in hoeppe
die mine spise at. heeft grote
uordodinghe op am ghemact
Ner graue florens die groot

moedich was acht des uerfakens
hande cleme. Ende liett hoghe
feeste mit prelaten ende mit vor
gheren ter maectre. Ende na
den eeren ontrent die nuddachs
vrie ghinc hi ligghe slapen.
Ende na den slape meende hi
den dach in bliden gheselsape
uoert te cyuden. Ende als hi
een corte wile gheslapen hadde
quam ghisebert van aemstel.
Ende uerwecke den slape
dat hi sonder merren op staet
ende mitten ualkenaers uiter stad
red. Want daer uele wilde uo
ghete inden uelde laten. **D**ie
graue die ghenoecht hadde in
den uederspele om uoghte van
ghen haeste hem ende nam enen
sonderlinghen sonen sparwaer op
si hat en reed mit luttel sijns ghelide
ut dat en wist ald' mit ualchen uer
rade gheleijt ontrent ene halue
myle uander stad. Daer lach her
man van woerden mit onuall
ken wapentaejrs. Ende brae
op wt sinen hemeliken laghen
ende beleete den graue al om.
Ende gheind van uellen die
daer niet traech en was tade
den graue alre eerst an. Ende
daer tieghens die graue als
een onueruaert man. Wap
den sparwar of en toech sin
zwaert ende metende hem te
uereuen. Ende hadde lieuer
te steruen dan hem dien uera
ders gheuanghen gaue. Mer
dat en halp hem niet uele.
Want dese uocelide uerraders

Die hem niet en lemeden die
des uoerleiden grauen dede
an hadden. Ende des selfs
daghes binnen uericht sine
lyse ghegheten hadden uinghe
desen hoghen princen mit al
dus groter uerradenis dien
si al hemelike uoerden inder
seluer nacht opt casteel te mu
den. Ende binnen desen quam
dat ruocer van van deser
haesteliker manen die menich
menschen herte uernaede an
bedroefde. Ende dat ghemene
nole van kenemerlant. Van
uuelant ende van waterlant
quamen mit horen scapen
haestelike ouer ghecoeyt tot
muuden om den graue te uer
lossen. Ende alle dit dese moer
daer uernamen. Vloghen si
haestelike mit den gheuanghen
graye ouer flore ouer uelt.
Ende ouer onweyge. Ende daer
teghen quamen die van naer
den ghelopen mit groten ho
pen om den graue te uerlosse
Waer om dese uluchighe in
groten auxte waren Want he
die kenemaers uolgheden mit
groten uolke. Ende die dorp
lud omverent wonende mit die
van naerden hem starkelike han
te ghemoeete quamen. Dat peert
daer si den graue op ghebonden
den hadden was cleynemanoch
te die flore niet ouer springhe
ende uel mit den graue mit
water. Dier ghecht van uel
sen niet wt gheueken en moech

65
te **V**ueruuds auxte uanden
groten uolke dat hem uolighe
de waer om dese ghecht die
een sel herte hadde stac den
zeluen graue mit sinen swaer
de. xxi wonden daer hi an
staf. Ende ruocde mit enen
snellen pace achterbaert opt
casteel te conenborch. Mar
man van woerden niet buten
sinen lande en socht onthout
her ende daer Ende wart wt
sinre heerlicheit uerdreuen en
in ewigher elende sonder troest
Mer ghilbert van aemstel die
een oud simpel man was
ende van herman van woer
den tot desen zaken uerleit was
die wart onthouden van sine
urienden van buten totten eynde
sins leuens die hem gauen
sine behoefte also hem betacm
de. Ende binnen desen quamen
die kenemaers en uode de guenoch
half leuende ende sinen adem trec
ken. Ende also men seit dat
hi een luttel sprac. Ende si uen
ghen een deel der moertaces
knechten die si int aensijn des
steruenden graue toden mit
menigherhande pinen. Mer
die graue rechte sin oghen op
inden hemel ende opte. v. ka
lende nar julio miste hi in on
sen here. Ende wi hopen dat
hi ghecoede is inden hemel
om die bitter martelic. **D**e
se graue florens berechte hollant
wel na xly. iaer haer eerlike
ende was een gloriose prince

Icome van hinc stact van mach
te bequame van aenliene. Wel
ghesprake gwoonmoedich van
herten. En van daden milde
van gauen. En goet langhe
Ende een ghelike rechter. Syn
doe lichaem wart gheuoert
tot wyndborch in cloester ende
daer hi beatrixe sijn wijf
mit wenend wruaert harde
eerlike begrauen. ¶ Ende als
dit behoerlike ghedaen was
die graue van cleue die gra
ue florens neue was uersa
mend een machtich heer we
hollant ende besette dat cas
teel van conenborch al omme
mit een harde zwaren besit
te dat hi dacht an storme
mit instrumente sonder ruc
ten tee tijd toe dat gheue
van uellen mit sinen hulpe
ouermids ghebreit van spisen
ende ander behoefte hem ghe
uanghen gaf. Ende hi seide doe
alle die verradenisse van
beghinne ten eynde also alst
uoersaenen is. Openbaech
ke uoer alle die lude. Ende
men dede den seluen gheryd
uele zwaere pinen an ende
ten lesten sette men op een rat
Dat ghemene uolc van hol
lant braken dat casteel tee
neder ende toghen uoert tot
muden om dat casteel te ber
nen. Mer dat uordenli son
der were want die wapen
tueys daer al of ghelopen
waren ende en dorstens niet

Houden dat beual men dier
ke van haerlem dat hinc trou
welike uerwaren souden. ¶
Die graue van cleue nam
doe noorchollant in sine be
sarmenisse. Ende daer teghe
ghe van henegouwen trefener
van ludicke nam die belbaec
nisse van zuythollant ende
bleef wonende ten beghe. ¶
Ende van deser twidracht wies
gwoot ontulst die meerde
van daghe te daghe. Ende
dat uolc in hollant wart al
dus in twee ghedeilt ende
en hadden ne ghenen rechten
here. **Van willam van meche
len & xli bisscop**

Iden seluen rare bisscop
van van zure is uerfeter na
van utrecht ouermids den
pacus ende is ghemaket bisscop
tot tullense. Ende willam ghe
boren van mechelen die de za
ken te horen plach inden weinc
schen hof ende is gheordineert
die xli bisscop tot utrecht. De
se bisscop willam quam tot
utrecht ende want alle dat
bisdum uerladen ende belbou
den mit menigherande wein
ghe daer hi zere om arbeide
in goeden stade weder te ma
ken. Want dese selue bisscop
inden eersten besat dat castele
tot muden mit wt ghecoren
wapentueys dat hi also se
te quetsede mit alrehande in
strumenten ende angrienen.
Dat dieric van haerlem die

daer castelen was begheerde
hem op te gheuen ende in van
ghemisse te gaen. Ende behou
den sijn lijfs dat casteel in
ouer te leuen. **V**an desen
ghelucke is bisscop willam
grootmoedich ghe worden en
noer in west unelant. Ende
predicte al daer teghens dat
hollantsche uolc des bisscops
aflaet. Die unelen na hore
ouder gheuoente waren haest
gheneighet totter weder uech
tinghe. Want het bisscop
willam hem riet. Besaten
rechte uoert dat casteel tot
widenselle al omme ende strom
den werdelike sonder af te late
Also dat bouduijn van naelo
wyt die castelen van noot op
gaf dat casteel in deser uoertwaer
de dat hi ghesons lijfs mit
sijnen goede dat hi daer op
hadde mit uasten ureden sou
de uaren in hollant. Ende son
der merren destrueerden die
unelen dat casteel te widens
Ende braken dat casteel tot
enunghelich. Ende besate
dat casteel tot medemblic
al omme ende uerbranden dat
steduyn te puluere. **F**lorens
van egmonde ende die andere
borchlaten uochten dicke ma
like teghen die unelen ende
waren also zwaerlike besete
dat si alle hore prouande ue
teet hadden ende aten ten
lesten peerden ulesch van gro
ten noot hongher. **G**raue

66
Johan van helegouwen als
hi dit uechoerde quam mit
grote heeruaert roepen in
unelant ende ontsette me
dembleet. **D**aer bliuen doot
om trent xxx unelen. Ende
hi spise dat casteel mit uele
prouande. Die heer van ar
kel ende die heer van putten
uerbranden ene husen ende
wonen daer groten roef.
Ende uoeren van dane mit
horen scopen onghelact we
der in hoer hauenen. **V**an
ioncheer van die graue flo
rens. **S**ome was die xvi graue
Ende alle dit ghelact was
Har florens die regael
abt van egmonde. Die
heer van brederode. **H**er
castelen van leiden. Ende
willam van egmonde ridders
uoeren ouer die zee in enghe
lant ende badde coninc dat
mit sijnre gunste ioncheer
iohan van hollant moste
mit hem luden ouer uaren
Want dat lant van hollant
sijn met onbren en mochte
Die coninc edelbaert ont
fenc dese boden harde uende
like ende dede bereiden een
scap mit alte grote saerheit
daer hi ioncheer iohan ende
sine dochter mede ouer zen
de in hollant. **H**er want
hem die wijnt niet wel mede
de en was so quam hi in zee
ant lant. **D**aer nam har
wolsaert uonder ure desen

roncheer iohan van hollant
in sijner hoede ende sette alle
die hollanders van hem. **I**n
den iaer ons heren dusent ij
hondert xviij. **D**oe woude 1297
roncheer iohan bedwinghen
dese onhoersame west uiesen
en quam mit groter heercracht
binnen alernaer. **D**aer teghe
quamen die uiesen harde man
like ende hadden te zamen ghe
toghen alle die macht van
westuieslant om enen zware
stuyt te uechten. **E**nde alle bey
de paen te zamen quamen
mit blinkenden banieren en
mit clinnenden trompen wart
daer alte groot gheclas van
den wapen ende gherucht van
luden. **W**ant die hollanders en
ende die zeelands nochten
die uiesen en die in ij. bata
lien ghesceert waren ende sloe
ghen der uiesen doot ontrent
iij dusent. **E**nde dat ander
uole ueragheden si so uere
daer si hem ontsolen in ha
meliken steden. **V**anden hollant
schen heer bleuen daer doot
die heer van arkel een uo
me ridde ende iohan van
doertoghe ende mit hem twe
andere wapentueps die om
hoer manlike doghet ewe
like te prisen sijn. **D**ese bloc
dighe stude ghesaede optie vi
kalende van aprilie inden iaer
noersaenen te wone opter
slechter gheest. **E**nde alle bis
scop willam uernam dat die

westuiesen den stuyt uerloren
hadden uoer hi ouer in oest
uieslant. **E**nde predicte daer
des paens aflact teghen dat
hollantsche uole. **D**ie uie
sen beloefden den bisscop te hel
pen mitter hant ende quamen
haestelike mit uele scepen ghe
weyt tot morike dam. **D**ie
poeters van haerlem ende die
kenanaers ende die waterlan
ders quamen daer teghen mit
groter heeruaert mit horen
banieren ende bestreden stoue
like dat uiesche uole. **M**er
eer yet lang keeden hem die
uiesen vanden stude ende ghy
ghen haestelike in hoer scepe
Ende pynden hem haestelike
van daen te weyen. **D**ie die
waterlanders ueruoogheden
ende sloeghen der uele doot ende
hebben den zeghe mit groten
loue ende mit machte uerue
ghen. **E**nde alle dese bisscop
desen stuyt uerloren hadde liet
hi sijn grote scap daer bliuen
Ende ghinc in enen clynen
boet ende weyde daer mede
mit land van ouer ysel so hi
haestelike mochte. **J**oncheer
iohan van hollant bedochte
dat bisscop willam ij zware
stude teghen hem ghewert
hadde ende noch mit land
van ouer ysel was gheuare
om nywe hulpe te uersame
nen gheboot gheschat van
ysselsteyn dat hi hem leende
sijn casteel ene tyt ende laten

daer op wesen wapentuyts
wt hollant die den bisscop
aennuechten mochten. Ghise
bert van yselsteyn die dat in
ghecuere wys doen en woude
want hi des bisscops maercale
en sijn rechter was gheset in
den lande van utrecht. Ende
hier om dede ioncheer iohan
van hollant desen ghisebert
vanghen van sijnen wande
. Ende dede sijn casteel belitte
al omme ende daghelix aen
uechten ende stormen. Ende
daer teghen jonckrou bartraet
ghiseberts wif uoerstaenen be
staende dat casteel ontrent
een jaer harde eerlike. Also lan
ghe dat hoer puande cleyne
wart. Ende gaf hoer op in de
ser manieren dat si ende half
die ghene die daer op wate
mit haer zouden hoer lijf be
houden. Ende die ioncheer na
hollant soude mit den andere
sinen wille doen. Ende alle dit ghe
dadungd was en uantmen
opten casteel niet meer dan
xvi werachtigher manne ende
men onthoefder viij daert
doot op uel. Ende alle ionc
heer iohan dit casteel uerue
ghen heeft gaf hyt wolfaerde
uander uere mit des heerleap
pie van woerden te lene na
hem te houden. Op dat hi
den bisscop te smadenulle
dat bisscop mede uederuen
soude. Hier na ghesaede
dat ioncheer iohan van hol

67
lant enen dach houden sou
de teghen heetoghe iohan
van brabant daer har i
han van ynelle die woerde
ende die antwoerde van ouer
brochte waer of ioncheer io
hanne wart aen ghebrocht
quame hi te dien daghe men
souden vanghen. Ende daer
haer iohanne van ynelle
uerraden hadde. Waer om
ioncheer iohan hi haren wol
faers inde besat heren iohans
casteel te moermonde warp
dat neder ende uedreef ha
ren iohan van ynelle van
den zinen. Ende alle heer
wolfaert uander uere aldus
allene die ouerste was hi
ioncheer iohan van hollant
is des heerleerde hi al hant
van hollant mit eenre ny
wer munte ende mit nywen
rechte waer om hi hinnen
delf wart doot ghellegghen
Ende na sinre doot wart
groot rumoer onder den vol
ke in hollant. Want die
van dordrecht togghen wt
ende besaten aerensteine
ende dat casteel te lidenrecht
ende uoeren alanden haren
baelii dien si hoer of won
nen mitten anderen die
daer op waren tot dordrecht
ende sloeghen doot ende sine
twe broedere ende haren scout
ende daer toe twe hure
knechten. In den jaer ons
heren duisent. cc. ende xxx

Starf ioncheer iohan van
hollant tot haerlem ende
ruste in onse here opte uier
de kalende van nouember
na dat hi hollant hadde
berecht due iaer ende een
half. **D**ese ioncheer io
han allene onder alle de
ninhollant starf sonder kinne
ende zonder vaders name
Ende was eerlike begraue
te rijnborch mit cloester
bi sinen vader. **J**oncou el
zabeth na hoers mans doot
uoer si weder in enghelant
die de graue van erefde
daer na te wine nam. **N**a
des ioncheer iohans
doot quam ghisebeert van
aemstel ende ueste die stede
van aemsterdam al om mit
houde brugghen mit ghe
wonden wychusen. **N**ee
die poeters van haerlem
nuten ghemenen volke van
waterlant uerlagheden de
sen ghisebeert ende uerbra
den die brugghen ende die
ueste te puluere. **V**an iohane
van henegouwen den xviij
Alle ioncheer iohan van
hollant ghestoruen was
Wart iohan van henegou
wen aleyden zone die des
conyn willams zuster was
die xviij graue van hol
lant Die alte hant daer
na gaf ghen sinen broder
die heerclappien van aem
stel ende van woerden.

Ende hi hadde te wine phi
lippam des grauen dochter
van lucenborch. **D**aer hi
bi wan iohan sine eersten
sone **W**illam die na hem
graue wart **J**ohan van bemot
Henric canonic te amere
Margueta graunne van a
trabaten. **A**leyde graunne
van claermont. **M**aria gra
unne van barbanoye. **E**nde
mechtelt vrouwe van uiele.
Dese graue iohan dorster
inden beghinne sijne heerlic
heit uoer hi mit heeracht
in zelant. **D**ijn reghe die werla
heit heren iohans van rijnel
se zeghe uerrecht mit gwe
loue. **A**lso haer iohan dus
uerwonnen was inden stede
toech hi tot aelbertum den
roemlichen coninc om hulpe
ende seide hem dat die graef
scap van hollant na ionc
heer iohans doot den roem
lichen rike aen ghecomen wa
re. **E**nde hier om quam de
se coning aelbert al heyme
like weder ende zayde aldus
danghe breue der al hat
Her sullen weten allen lu
den dat aelbert die onuer
wonnen coninc mit crachte
wil ueenighen ant roemliche
risc die graefscap van hollant
want si sonder rechten oer is
die de coninc kaerl wilen eer
den graue diderike in lene
gaf. **I**nden iaer ons heren
Ducent. iij. hondert. **Q**uan

dese coninc aelbert neder tot
 nymeghen om die graefscap
 van hollant te bedwingen
Ende brochte mit hem dese
 eerste bisscoppen van mensle
 van triere. Ende van colen
 mit vele vorsten ende princen
 des ryses van aelmaegen. Daer
 teghens quam graue Johan
 mit heersacht ghewapent
 tot bouwaerd daer hi sine
 tenten recht opten oruer van
 den wale ende dede besloeken
 dat riuier te vele steden waer
 hi mit sinen volke best doer
 den storm comen mochte om
 des conincs heersaect te bestriden. **M**er die coninc die van
 bouen vanden toerne van uer
 re sach die ueelheit der banie
 ren ende die aacht der wapen
 tur vanden hollantschen vol
 ke waende dat die zelanders
 hem bedroeghen hadden toech
 achterwaert tot anenborch. Op
 dat hi des andren daghes we
 der toghe thuis wart in oester
 rye. Die eerste bisscop van
 colen om des coninc ere te be
 houden dadingde daer tussche
 enen urede ende seide daer een
 wilcoert legghen in deser ma
 niere. Dat die graue soude
 den coninghe doen enen man
 eet hout ende trouwe te wesen
 ende die coninc verheide hem
 die graefscap. Ende als dat
 ghedaen was keerden die vorste
 weder thuis totten horen.
Die zelanders die late quamē

in des coninc hulpe. **M**er
 hoer sepe staen bi hoeden ende
 uloghen te noete in vlaendre
 ende bereyden daghelix die nael
 te dorpen van zeelant. **M**er
 graue iohan ueruoelghede dese
 noer uluchtighe so hi snelste
 mochte ende want die sepen
 die si begheuen hadden. Ende
 uerboet har iohan van rymelle
 sin land ende sin goet deyle hi
 onder den ghenen die hem ghe
 holpen hadden. **I**nden seluen
 jaer uoersaenen wart die bis
 cop willam want hem teghen
 waren weder van montfoerde
 Hubert van manen Ende Jo
 han van lincoten vidders. **G**he
 vanghen van heer iacob van
 lichten borch den borghermeys
 ter van uerecht. Ende vinnen
 sins selfs stad ontrent een
 iaer lang inder uanghenulle
 ghehouden. Ende daer na als
 hi uten stote ghelaten was
 noer desen selue bisscop totten
 paus op dat hi dat bisdom
 van utrecht den pause we
 der gaue op dat sine weder
 zaken zyns uergaten doe hi
 woert meer in ureden bliuen
 mochte. **M**er die paus
 die dat bisdom niet ontfac
 en woude ghehoort den bisscop
 van montre dat hi den bis
 cop van uerecht sinen mede
 broeder mit der hant te hulpe
 quamē tieghen die ouerda
 dighe ende onhoersamighe die
 dat uerseide bisdom anuech

Montfoerde
 Montfoerde

ten wouden. **D**ese bisscop
willam als hi weder te sinen
lande kerde opten xv dach
in der maent van augusto sach
hi een wonderlike teyken daer
hi was in eenre stad die aga
ma hier ende alle sijn ghesin
de saghent mede. Dat een
uoerteyken was sijn doots
contelike in traone. Want hi sach
die sonne hebben twe hoer
nen inder maniere alle ene hal
ue mane ghedaen daer of sche
nen royen ghelike enen bloe
dighen lichte. Ende alle hi
in sijn bilsom quam neef
meende hi te hant uten lande
van ouer pstel een groot heer
van wolke ende pnuete of ma
ken in sine stat laten woude
Ende alle men desen bisscop
in sine stat niet laten en wou
de toech hi kuten omme optie
weyde daer hi sine tenten op
rechten dede ende meende daer
te rusten. Ende alle men dat
dede waren een deel vidders wt
hollant. Alle diderle van wal
senace. Hemyre castelijn van
leiden philippus van duuen
uogede. symoen van benthem
Ende iacob vanden woude rid
ders. Hier uele wapentueys
die den bisscop hadden om die
oude twydrachticheit. Ende si
munden iacob van lichtenberch
om die na vrienstap. Dese
wapenden hem ende quamen
opten slechten uelde dat men
hier hoghe woert mit banieren 1301

ende mit trompen. **E**nde meen
de den bisscop vander stat te
uerdruen. Ende heren iacob
van lichtenberch van deser in
staender noot mit aachte te
uertossen. Ende daer teghen
dese bisscop die wel de helste
meer lude hadde in sijnre hulpe
hadde oerdineerde ende scaerde
sijn uole totte staden en g' stouelike
mit wape en mit banieren teghe sine ma
de so dat hi in den eersten aen
ganghe een deel sijnre weder
saken uten heer ueraghet
Ende wederstont die hollan
die mit groter cracht ende bin
nen dese quam sweder van
montfoerde mit suermeep den
wapentueys ende brochte den
hollandas grote hulpe ende
daer begonde van nywes een
blodich wyec stryt. Want die
uechters sloeghen elc anderen
ter neder. Ende streden want
like om den teghe te ueraghe
Die bisscop sat op enen
snelen peerde ende reed doe
dat hollantche uole enetwart
ende anderwerue. Ende alle
die lude ontsaghen hem te sla
ne ghelyc horen ghescheliken
broede ene hare. Mer dese
bisscop die noch derdewerf sine
uande doer riden woude wart
van sinen peerde neder gheuullet
ende wart al daer dot ghesle
ghen van sine onhoerlamen
kyndren. In den iaer ons heer
ducent in hondert ende i. opte
in nonas in iulio des 13. kint

dat is sinte meertys dach want
laas. Daer bleuen dor van bei
den peccien uele womer wapen
meyrs mer dat meere deel van
des doden bisscops uolke ende syn
dode lichaem wart ghebrocht
uanden hospitaliers in sinte
katerinen kerke. Ter tyd toe
datment mit behoerliker wt
naert brochte in die doemkerke
ende daer begrouet. **D**ese bis
scop willam ~~daer begrouet~~ be
recht dat bisdom omtrent
vijf iaer die al sine leef daghe
uele persecucie ende swaer uer
driet doghede alle uoerleit is

Van ghyen den xij bisscop
tot utrecht

*Guido van
Henegou*

N des bisscops willams
doot quam graue iohan
snellike wt zeelant ende had
deer clesi van utrecht uoer ghy
en sinen broeder die trefser
was tot ludic. **J**o mighe van
den anoniken coren ghyen
den seluen trefser. Ende som
mighe coren roelof van wal
dech den doempweest van utrecht
Ende also uaringhe als ghy
e aen van dat bisdom te be
rechtzen. **J**o uoer dese roe
lof utlant van ouer ysele
Deses ghyen natuerlike broe
ders waren. **G**otlaert bisscop
van ~~utrecht~~. **J**ohan graue
van hollant. **F**lorens prince
van moranen ende mit deser
heren machtigher hulpe heeft
gheue uoerleit sine mande die
hem teghen waren onderda

nich ghemaket ende is uech
uen die xij bisscop utrecht
ende berechte alle dat bisdom
in goeden ureden ende mit
groter ruste. **I**ndesen tiden
ghelaeet in hollant een zon
berlinghe sellen dinc dat een
uoer tepken was der toecome
der droefheit. **D**aer open
baerde een man op enen peerde
die ueernaende allet gheme
ne uole. **D**at si hem wape
nen zouden. Ende lopen haef
telike opten ouer uander zee
ende kerren die mande. Ende
hier om liep allet uole tot
ter zee om die mande te
weder uechten ende saghen
dat water ueruullet mit ou
talliken scoepen. **H**er die scoepe
worden ueclozen in korter acht
Ende die uoerleid man mit
ten peerde ghyne haestelike te
mete oft een dwich gheuelet
hadde. **I**nden iaer ons heren
dusent .iiij. hondert ende .iiij. op
ten xi dach uander maent
van uilius was een strijt
te cortryc tusschen philippus
den uetten coninc van franc
rike. **E**nde graue robert
van ulaendren. **D**aer die
ulaminge den zeghe won
nen. **D**aer bleef doot ionc
heer iohan graue iohans
oudste zone van henegou
wen des goede graue willas
broeder. **D**aer na inden
iaer ons heren dusent .iiij. hon
dert ende .iiij. uersamenden

graue ghye ulaendren uoer
coop op dat hi mit wapen
cracht walcheren mochte wun
nen. Ende daer teghe quam
Willam die graue iohans van
hollant oudste zone was hat
de uromelike ende uoer ouer
in tassand daer hi uele ula
minghe doot sloech ende keer
de weder mit groter euen en
mit zeghe. Ende sonder mer
ren uergaderde graue ghye
van ulaendren anderwerue
Weghecozen wapenheers
op dat hi dat zeeulche uolt
daer mede uerlaen mochte
Daer teghen quam dese ion
ghe Willam anderwerue die
van uerradenisse van bin
nen van sinen selues luden
op enen dach twe stude uer
loes enen ter uere Ende den
anderen tot anemuden.
Joncheer Willam toech uande
stude uoer in die stede tot zie
re zee om nywe hulpe Ende
graue ghye uolghede hem
na sonder merren ende besat
die stad vij weken lang die
hi zere moeyde mit sucte en
mit slingheren. Ende ten let
ten dede joncheer willam
op enen der stede poerten al
heymelike open ende dede
grotten scade mit heer dat daer
noer lach. Daer bleuen doot
wel xv hondert ulaminghe
so dier gheslegghen worden
so dier uerdreucten. Ende doe

besette hi die stad ende beualle
in uaster hoede ende uoer in
hollant. Ende mit hulpen bis
coop ghyen sijn oems uerla
mende hi een groot heer op
dat hi mit groter cracht sine
beseten stad mochte ueclotte
Ende alle die utome heeruert
beide des bisscops ende des
grauen van hollant quame
an duuelant. Jonninghe
dibale ionghelinghe spron
ghen wt horen scoepen ende
begonden te scermutten ende
te laeten teghen die wt zee
lant waren uerbannen. ¶
Die bilsommers ende hollan
ders setten hoer ankeren ende
clommen opten dijc op dat
si hoer paulbelesene daer set
ten souden want het teghe
der nacht was. Die uiesle
die niet slapen en wonden
uerbranden tenten ende loed
sen der ballinghe die si uer
iaghet hadden ende mit uele
wels quamen si weder tot
horen scoepen. Die lude die
in duuelant woenden deden
hem te wapen ende uolghede
die uieslen bi bekenden toe
weghe haestelike na. Ende
quamen in dat slapende heer
die si onsaftelike weckeden
mit ghecruchte ende mit gro
ten slaghen. Die hollanders
ende die bilsommers die dus
uieslike wt horen slape ghe
doert worden ende grepen

hoer wapen ende haesten hem die wand te wederstaen. Ende van horen tenten te veraghen. Mer dat en vorderde niet. Want die doctker scheme der maledider nacht wort so ontseulic dat die ene uient den anderen niet bekennen en mochte. **S**o dat die ene maech den anderen doot sloech ende waen den hoer wand slaen. **I**n dien stude bleuen doot willa van hoern die doempwoest tutrecht. Claes parsipt dieen ke van haerlem didere van zulen ende zweder van be uerweerde stoute ridders mit uele borghers ende lantlude. **S**ehaluen uele andre lude die in die zee vloede uerdrenten. Die bisscop ghye wart daer gheuanghen mit uele ridders ende ghemeynte. Ende is mit uaster hoede van dane in ulaendren ghesent. **J**oucheer willam van hollant quam in enen scip ende quam tot zierzee ende is nabelike mit ten lue ongaen. **D**it ghesaede omtrent mid uasten inden iaer voersaenen. **D**es donsdaghes na paestchen die daer naech quam vernam die van utrecht dat die bisscop ghye in zeelant gheuen was wain twe gheslachte binnen der stad ende ouerdroeghen ende zwoeren dat si haer stat houden wouden

in rechte ende in enen ter tyt toe dat die bisscop weder quame. **W**ilke ghelofte hadde schere ghebroken wart vander eenre partie die aldus ghenoeut waren. **H**aer lam bircht die uiele her herna tendelaer. **L**ubbert sijn sone grote ghysebert. **M**achelem sijn broeder willam van amelaer. **H**ughe sijn broeder. **S**heryt vanden uene willa rochaert. **J**an vollaert. **S**heryt vander mere heyn loef wipyn welken herman ten telaer corstaen roel ende herhetman vanden uelde. **D**ese voersaenen mit hore hulpers sloeghen haren ghye ryt uencken doot voer sijn selst. **H**ier ende doe uenghen si haren iacob van lichtenberch ende ledene van sinen huse in urelenberch ende doe uenghen si haren willam van vandenborch die haren iacobs broeder was ende sine sone. **E**nde haren wernaer ende brochtense bi haren iacob in urelenberch. **D**ie ledere si in der nacht after wt op lince katamen uelt ende sloeghe al daer doot haren iacob en haren wernaer. **E**nde hier of is der stat van utrecht menighe plaghe ghecomen. **W**ant daer na worden dese vooeghenoend alle stants uerdrenen sulke op vade ghye leie. **S**raue ghye van ulaen

dien die hem zeer uerblijde
om der zeelander zeghe noer
mit ontalliken scopen ouer
die mace ende bi rade haren
ians van rynesse wart hem
op ghegheuen alle noert
hollant steden ende dorpen
al toe haerlem toe. Die hertoghe
iohan van brabant uer
recht in sijnre macht sijnre
gheerden berghe ende alle zuyt
hollant behaluen dordrecht
allene. **E**n graue ghyen sake
aldus noerspoedich waren en
hi ueniam dat bunnen der stat
van utrecht aldus grote tui
dracht was quam hi daer
bunnen. Ende sette daer sine
scoute die van sine weggen
daer te rechte sat. Ende bat
dehinedelike darme de bisscop ghye
die ghenanghen was dat bis
dom name. Ende men willa
me van gulicke core in enen
bisscop. Dat hi lichte wel
soude uertrighen hebben.
Ende hadde haer witte van
heemsteden die graue florens
baster lone was van zieric
zee ouer die uelstormde zee
niet ghecomen te santfoerde
Mer na dat dese stoute voder
mit luttel wapentueys bin
nen der stede van haerlem
ghecomen was doe quam
rechtenoert die kenemaers
mitten uuelen in sine hulpe
Ende mit desen toech haer wit
te te scipe ende te peerde ende
haelden ende haelde alle die

ghisele weder die die graue
graue ghye ghenomen had
de van steden ende van dor
pen ende sloeghen die ula
minghe doot waer si se non
den. **M**er nydaes van putte
die een rechter in waltheren
was toech wt mit dien van
dordrecht ende ueraghe de den
hertoghe van brabant wt zuyt
hollant ende uerbrande alle
die dorpen tot slectoghen bot
sche toe ende quam weder
tot sijnre gheerden berghe
mit groten roue. **E**nde al
se graue ghye van ulaen
dien dit uerhoerde scheidde hi
mit confuys van utrecht uer
samende een groot heer ende be
lach die stede van zieric zee
noch derdelwarf mit alte zwa
ren beliete dat hi mit magne
len mit ~~ca~~ beren mit cacte
mit euenhoghen ende mit an
deren angrienen dachtix storm
den sonder rusten. **W**ilam
van hollant die een beprouet
ionghelinc was toech wt hol
lant een sone heer van wapen
tueys op dat hi die stat uer
lossen mochte van dien uuel
liken storme ende uandien har
den aenueghen. **D**ien philips
die conne van warric van
calys ouersende in sijn hulpe
drie honder ende l groter scipe
ende vijf galeyden die des co
mme ammael mit banieren
van goude ghebracht ende
mit meisters trompenaers te

1304

Stride brichte. **I**nd aldus in den jaer ons heren duisent ce ende .iiij. uoerlaenen opten .x. dach inder maent van augusto alst sinte lourens dach ende hoechtur was uersamende dat scap here beide des coninc van uanue rye ende des granen van hollat op dat si die ulaminghe van belitte van zierzee uerdrue wonden ende hoer scape in die diepe zee doen uersinken. Die ulaminghe bereiden daer te ghen een scap dat zonderlinghe groot was dat si onstaken mit stoe mit werke ende mit was mit specke ende mit salpetre mit peke mit zwanele ende mit terre. Op dat si dat bernende scap dat men niet ghelesten en mochte stuerden mit wind die si te baten hadden op dat hollantsche here. Ende die naeste scape daer mede uerbenen mochten ende hoer ende hoer uand mede uederuen. **N**er liet dat scap uol uers alst totten hollanders uoer. **S**o keerde die wynt omme ende die weder uoet wart uallende ende dat scap dreef weder op die ulaminghe ende die dat bernende scap stuerden uerbrande so zere dat si in die zee spronghen ende uerdreucte. **E**nde van deser wonderliker aentueuen uerueghen beide hollanders ende franoyse groten noot te uechten. Ende toghen de an die ulaminghemir

Vlankenden banieren ende mit slinnenden balsmen ende beghimnen te striden. **D**aer die ulaminghe hem stontelike taghen uerueerden enen dach ende ene haluen nacht ende keerden die uand van hem mit scaute mit stenen ende mit slingheeren en weder stonden hoer weder zaken mit groten prise. **I**n desen scap stride dat breken der spern dat gheclanc uanden uerde dat gheclint uanden helmen dat ghemysch uanden stenen dat crappen uanden arm borsten ende dat gherucht der uechters was so groot dat men dat grote gheclint van daer besceydlike hoerde wel die nulen uere. **E**nde ten lesten worden die ulaminghe so sere uermoeyt dat si dat striden lieten. **D**ie die hollanders doot sloeghen ende worpense in die zee. **E**nde des coninc ammirael uenc des coninc den graue ghien van ulandren tenden stride. **D**aer die eerfame uad bisscop ghye van utrecht ueruanghenulle mede ueclostet wart. **E**nde men gaf den ene ghye om den andren. **I**ndelen stride bleuen dot uanden ulaminghe x duisent ende gheuanghen oncallike uele honderde. **E**nde xi scape ende xc costelike pauwelidene. **R**u en wille wi mit zinghen niet uerbiiden dat een teyken des heylighs cruus dat wonderlike groot

Was gheuerd als purpur
wot openbaerde tot egmonde
daert vele luden saghen inder
licht dier wilen dat die stuyt
was tusschen den princen dat
dat wel een teyken was van ze
ghe ende der bisscop. Dat den
hollanders voer bewyft was
Dat hem betyckende zeghe
Iof ende eer want si mit rechte
studen voer hoer vaderlant
Die hollanders als si toten ho
ren ghecomen waren haesten
si haren iohan van yneste
van utrecht te uerdrinen Of
die stat mit daghelix aenuuech
ten te moeyen. Ende betunden
buten der stat moelnen ende
wt houe. Ende meenden dat
haer iohan van yneste wt die
stat comen soude ende wreke
dien stade van dien brande
Mer die selue riddhadde ducht voer
rademisse. Ende toech al heymelike
mit sine uerstad van sinen in
anden diene ueruoelghen wou
hi ouer die lecke uaren ende
ginc in een cleyn boet. Ende
die besochte uadders die mit
wapen swaer gheladen wa
ren uersoucken mitten lrepe
inden strom ende uerdrenctē
Die daer na mit zeghene wordē
uonden in groten rouwe. In
dien seluen iare graue iohan
van holland uerblide hem
om den zeghe die willam sin
sone teghen die ulaminghe
ghelade hadde ende rustde
in onsen here optie. v. Idus

in december ende wart begra
uen inder stad te ualenlyn
mit betaemliker eeren. Dese
Johan was eerst graue van
henegouwen. ende berechte
die graefscap van holland
ouertrent wif iace. Ende phi
lypa sin wif starf optie
vij idus in aprilte ende is
begrauen in henegouwen
bi horen manne. Ende als
die bisscop ghye weder tot
sinen lande ghecomen was
ende sin ghestichte mit ruste
berechte begheerde hi te we
ten of yemant enich hoghe
gherechte hadde binnen des
stichts palen van utrecht
Ende hier of capittel legghē
Daer die ghemene capitte
laers ouerdroeghen ende wif
den dat niemant hoghe rechte
en hadden binnen den ghe
stichte uoerlaruen. Dan
die proest van sunte iohan
tot midrecht Doe dede die
bisscop maellstad legghen
hier of. Daer alle die he
ren die binnen den stichte
gheleeten waren gheboden
Ende begheerde hier of een oer
del van sinen mannen. Daer
ouerdroeghen si ghemeenlike
Ende her ghytweert heer van
den goey. Wylde dat oerdel
Dat nyemant hoghe gherech
te en hadde inden ghestichte
uoerlaruen. Dan die proest
van sunte iohan. Hine mocht
ter bewisen mit pūilegien

ende mit breuen. **I**ndien tude 1385
als inden iaer ons heren du
sent drie hondert ende v wart
heren iacob van lichtenberch
die heren iacobs zoen was die
stat van utrecht verboden waer.
Oln bint drakhe ier op sinte iutisa
wintre mit sinen ma
ghen van uanen ende mit
anders sinen vrienden ende bor
ghers van utrecht die uander
stat wegghen wt ghesent wa
ren om prouande te halen
Die uernolghede hi van ameer
foerde tot opt tuit uelt ende
bestreet die borghers al daer
Dien stryt uerloes heriacob
ende die borghers togghen mit
zeghe in hoer stad Daer na
inden iaer ons heren dusent
cc ende vi. Waren een groot
del borghers ghesent tot ou
derwater om prouande ende an
die comenscape te gheleyden
Doe quam haer iacob van
lichtenberch uoerstreuen
mit sinen maghen van ua
nen op sinte poncaens auct
Ende bestreet die borghers
tot uicfaes vider brugghe
ende uerloes den stryt. Ende
die borghers uoeren mit bli
scapen in hoer stad. **I**nden
iaer ons heren dusent ccviii
ende worden die templiers
ouer al doot gheslegghen. **vā**
Willame den xiiii graue die
mē den goeden graue heet
Willam wart na sijn uader
doot die xviii graue van

hollant. **E**nde wart te hant
also groot uernaect onder
alle den princen der lande
dat hi ouer al gheheten
was meyster der riddercapp
ende een vorste der prince
Ende hi nam te wuue ioha
nem van ualeyso des conin
suster van brancrike Daer
hi bi wan iohanne margre
ta Die wensche coninghin
ne iohannam graunne uā
gulicke philippam die co
ninghinne van enghelant
willame die na hem graue
wert ende lodewyc een ionc
kint. Ende ionctrou eliza
beth. Dese willam mit be
ghinne van sijne heerlicheit
dede hi beroupen tot haer
lem ene hoghen costeliken
hof dien .x. grauen . hondert
baenwoeden ende dusent
ridders mit ontastiken ionc
heers feestelike hielden ene
uolle weke lang. Dese e
dele graue was onecmids
den coeruoosten ghemact in
carus des keplers rhes.
Ende was in sinen iden
harde groot uernaect hi
wan mit crachte twe alte
groote castele inden ghe
sichte van colen alle bruyt
ende uolmensteyn. Dese e
dele prince woude uerneer
ren den dienst gods sichte
in middelborch ene nylbe
kerke daer hi cononiken
inne prouende mit milden

Van Jacob

gauen ende renten ende maect
tele nke totten ewighen lone
lijue ghedenckenulle inde
maer ons here dusent in hon
dert ende xi.

In dien seluen iare wou
de bisscop ghye tymme
ren een casteel in stelling
warf Ende zochte daer
mit wilen wert luden ene
uasten gwort Op dat hi
daer of die onhoersame
uiesen mochte bestriden
Mer want dese selue bis
scop wart gheroeppen tot
enen ghemenen rade van
den paeus optie tijt so toech
hi ingemen. Waer om
dat hi die tinneringhe des
castreels optie tijt van node
moste afterlaten. Die
paeus clement die nyfte
also ghenoeemt outfenct
desen bisscop ghyenigwate
waerdicheit ende om des
coninx wille van irancrye
woude hi desen bisscop ghe
gheuen hebben kardinael
scap mit enen roden hoet
Mer dese bisscop seide den
paeuse grote gracie ende
hoghen danc. Ende en
woude niet hebben die er
van so groter wardicheit
die hem daer gheboden
was ende hadde lieuer te
bluen bisscop tot utrecht
ten ende van sinen liue.
Die coninx philippus sach
aen die oetmoedicheit des

eerfamen uaders ende gaf
desen bisscops elcs iaers. v.
hondert pont parelsen uā
den saatte wt sijue camer
op dat hi namaels mit ewi
gher uentscap an hem uer
bonden ware. Ende alle
die raet hoochlike ghedaen
was uoer dese bisscop ghye
nuttew te potelozghed in medere u
soenen den graue van ulain
dixen ende den graue van hol
lant als uanden oerloghe dat
si onderlinghe ghehadt had
den. Ende dier wilen dat
men hier ouer doende was
in irancrike quam die maer
in iranclant dat die bisscop
ghye doot waer. Waer
om die uiesen van stelling
warf uersamenden en mach
tich heer ende besatent casteel
te uolten ho dat saen stou
den mit menigherhande
aenloep. Daer om dat bis
scop ghye hem onderbonde
hadde in haren lande een
casteel te tinnereu Daer
hi die uiesen van hore ghe
woenliker onhoersamheit
mochte mede bedwonghen
hebben. Mer die borchsa
ten die wel verbaert ware
van allen zaken die si be
hoeflike waren. Wederston
den der uiesen aenstorme
harde stontelike die si sco
ten mit boghen ende worpe
mit stenen dat si se harde
manlike weder uen uoer

borchte uerdriuen. **V**aer
om dese uieslen timmerde een
alte hooch een weert dat drie
staedten hooch was. **D**at
si wel besetten mit starken
wapentuyrs. **O**p dat si van
der ouerster staedte uechten
mochten mit kesselstenen.
Vanden middelsten mit scaer
pen scutte. **V**anden neder
sten mit stercken bilen. **A**lle
dit grote weert ghemaect
was doe cledet die timmer
man al omme tude bouen
mit ossen linden op dactet
uerdraghe mochte des uiers
bernen. **E**nde hi tuunde al
omme mit horden teghen
des rams aenstoten. **D**ie
uieslen dreuen harde mali
ke dat uieslike weert an dat
casteel op uijf uoete na ende
arweiden al hoer cracht den
hoechsten toern neder te uelle
ende die scutte uander muer
ren te uerdriuen. **O**p dat si
dan sonder scaede mochte co
men in des casteels wyckhu
sen. **M**er gheend die proet
van de uenter uernam her
mans lijns broeder grote noot.
Ende noer mit groten haef
te in wanctijc ende seyde den
bisscop ghen den uiesliken
anrte van sinen borchtate
die op uollen ho uanden
uieslen swaerlike beseren
waren. **E**nde die bisscop
sonder meren nam oerlof
uanden omme van wanctijc

93
Quam in hollant gheboet
heernaert uerslamende scipe
ende noer ouer te uieslant
waert. **D**ie borchtaten
zaghen uanden hoghesten
uanden toerne uele scepen
uan ueeren comen. **V**erston
den dat die bisscop een groot
heer wt hollant brochte dat
casteel mede tontflecten ende
hem te helpen. **W**aer omme
die conne wapentuyrs haecte
like uolleden een tonnekijn
mit werke ende mit specke
mit salpette mit peke mit
swauele die si al uaste bonde
mit jseten banden ende ont
stakent mit uere. **S**o dat
mens niet lesschen en moch
te. **E**nde worpent stonteli
op dat weert dat uaste bi he
stont ende an dat tonneken
waren deyne jseren hake daert
mede cleuede an die huijde en
aen dat hout. **E**nde die lich
te wynt waerde ende uerwe
kede dat uer. **E**nde bi eyde
ouer al die ouerste staedte
uan welken uer uebrande
balken Posten plancken en
horden ende wel uistich uie
sen datmens niet ghelesschen
en woude die ander uieslen
die te hetten des uiers niet
hiden en mochten uieslen haef
teliken van dien bernenden
werke neder ende braken hoer
been ende arme. **E**nde sijn
nauwelike uander bitter doot
ontgaen. **M**erman die caste

leyn die niet trach en was de
de snellike des castreels wren
open. Ende dede sine hoene
blasen ende toech wt mit moe
dighe knechten ende volghede
die scoonfiede wiesen sonder
merren. Ende sloech wel v.
hondert wiesen doot. Ende
keerde weder op dat casteel
mit zeghe ende mit groten
loue. Ende als dit aldus
ghesact was Quam dat
hollantsche here daer an sant en d
an uerlamende des bisscop he
re. Naer florens die toem
pwoest uan urecht ende haer
iohan heer uan arkel die va
de waren des uoerleiden bisscop
dideric uan brederode. Ende
nydaes uan putten die raed
waren des graue uan hollant
als die pauweloene gherecht
waren. Hielden si hemeli
ken raed ende sprake hoe si
enen zekeren strijt mochte
beghinnen teghen die wiese.
Ende ten lesten wert ouer
draeghen dat men ayeerde elc
man hem te wapenen in uerl
lant te trecken ende die naeste
dorpe te vernen. Mer die ho
pe uan dese reyle ghinc alre
niete. Want inder doncker
nacht wart een groot storm
uan wind. Ende daer uel
so grote reghen water. Ende
dat weder stormde so grulbelic
dat die pauweloē scoerden
die pauweloene scoerden en
braken nu hier nu daer so dat

die moedighe kenpen om
dat onghetempede weder ze
re uermoijt worden Des an
dren daghes alle die sone
op was ghegaen te haluen
middaghe ueeflaghen dese
uoerseide princen datmen
den wech niet reysen en mochte
om dat grote reghen water
ende men in uerlant niet
gaen en mochte om dat het
so winterlic was. Want si ghe
boden die tenten op te breke
te scepe te gane ende weder
thuys te trecken. Ende al
dus die saphere lichten hoer
anker uanden ouere der
zee ende uoeren uan dane
Want wel na die gheme
ne wiesen begheerden urede
Ende beloueden beteringhe
te doene ende quamen daer
mit ghisele daer uoer te sette
Mer wat meer die ghisele
het men quite die hem des
ueeblieden want si des gheluc
ke niet en uermoeden. Die
wiesen sijn totten horen ghe
keert ende hielden dach uan
blider hoechtijt. ¶ Die bis
sop ghye. ¶ Die sere ueela
den was mit groten cost uoer
in uanerike op dat hi daer
een deel iare sijn cost spaerde
ter tijt toe dat hi sine uer
ploghen scout uolcomelike
betaelden. Ende uan an
te des bisscops alwas hi
uan hant so en was gheen
wuer so coene die mit visdom

1312

dorste comen. **D**en ghenē
 die inden ghesichte woenden
 enich ghebelst dorsten den. **F**
Inden iaer ons heren dufent
 in hondert xij. quam die co
 ninc lodewijch mit groter
 heer aacht in uiaendren bi do
 rucke ende dede sine tenten
 rechten biden riuier der like
Den graue willam uan hol
 lant in sijner hulpe quam mit
 uele wapenmeys te scape ende
 gheboet sine pambelcoene te
 letten biden riuier der schelt. **M**
 dese uoertide coninc moeste
 bi node rimen om dat on
 ghetemperde weder uan re
 ghen ende uan wynde ende
 laten die uiaunghe onghe
 moeyt bliuen. Graue willa
 uan hollant als hi inder waer
 heit uechoerde die mare dat
 die coninc uan dane ghetog
 ghen was. Verbrande hi al
 le die dorpe die bide riuier
 ghelegghen waren harde want
 like. Ende is weder gheaa
 ren mit sinen luden onghe
 scaet ende ghesonts lues
 in hollant. **I**nden iaer ons
 heren dufent in hondert
 ende xij. wart keiser hennric
 uerghen uan enen iacob
 pijn die hem thynin gaf mit
 ons heren lichaem. **I**nden
 iaer ons heren dufent in hon
 dert ende xij. openbaerde in
 derlicht een sterre die men
 cometa hiet mit langhen riep
 en. Die uoer teykende een

iamerlike plaghe uitaende
Want daer quam een starf
 lic hongher ende wart zo elba
 re dat daer uele armer lu
 den oft oerlof is te zegghe
 aten der doden stinckender
 beesten uleysch al rari. Ende
 aten dat gras dat opten
 uelde wies al onghefoden
 alle ollen. **D**ese hongher
 ofte plaghe was so groot
 ende so bitter dat die arme
 lude broodbidders stouen
 sonder ghetal inden uelde
 inden wouden ende in bos
 schen ende men groef hoec
 tode lichaem opten uelde
 daer mensc uant sonder
 kersteliker wtuaert of be
 gancnisse. **W**aer om dese
 iamerlike plaghe uan ihe
 renias des ppheten wenen niet
 en scheelde. **D**an dat alle
 ne dat die wme hoers selfs
 kynder niet en coecten ende
 hoer uleysche uan hongher
 niet en aten. **M**er men
 uant die wile die leuende
 kynder legghen die zoeken
 hoer doder moeder borste
 ende hadden hem die spenen
 of gheknallen. **M**er die
 meeste plaghe des honghers
 was inden iaer ons heren
 Dufent in hondert ende xv.
Indan iaer daer na ontferm
 de onsen heer des menschen
 iamerhede ende gaf milde
 gauen uan sijner goedertie
 renhede ende gaf so grote

urucht ouer al eerrike dat
men een mudde rogghe cofte
om v oude tornoyfche grote
datmen des iaers te uoren
cofte om lx oude tornoyfche
grote. **I**nden iaer ons here
Dulcent **cc** ende **xxij** quam
biffcop ghye weder wt iranc
ryc ende fette dat biffdom al
te male in goeden ureden. **E**
Ende corrigierde alle die quaer
dadere mit harde wrake
Indien tiden was ghyfebert
uten goey een ionghelinc.
Ende iohan uan culenborch
ende claes uan caerte ware
hem te mombaers gheset
Ende uan desen twee ~~wordt~~
begheerde die biffcop rekenin
ghe uan des kints goede dat
si ontfanghen hadde of dat
si die mombaerfchap op gaue
Johan ende wyclaes die har
de luttel achten des biffcops
ghebor ende wouden ghene
rekeninghe doen uan horen
op boren noch si en wouden
in gheeuere manieren die
mombaerfchap uanden uoer
leiden ionghelinghe op ghe
uen. Ende hier om uerfame
de die biffcop wt hollant ende
uan fyns felues macht.
Een harde scoen heer uoles
ende besat dat caftel ten goey
al omme. Op dat hi mit mag
nelen ende mit stormen die
toerue quersede ende die borch
faten bedwonghen dat si
uoldeden. **D**ie borchfaten

faghen aen des biffcops groot
moedicheit. Ende ueruaerde
hem uanden belitte des grote
uoles. Ende gauen op dat
caftel behoudelic hoers lufs
ende hoers gods ende fecondent
urlike quyt. Ende beloue
den daer toe te betreen ende te
uoldoen den biffcop uan fyn
re fmaechheit die si hem ghe
daen hadden. **D**ie biffcop
ghye beual dat caftel dat
hi daer thant uerterghen
hadde aernde uan yfelteyne
Ende willame die graue florens
baftraet lone was uan hollant
dat hie belitten fouden ende
trouwelike uerwaren. **M**er
ghye die edele biffcop inder fel
uer nacht die was die weede
kalende der maent uan un
us wart aanc uan haerli
ke zuyete. Ende daer sine dien
res bi ftonden gaf hi den hax
finen gheest. Ende sonder
meiren quamen die borchfa
ten die onlang daer of uer
druen waren inder donckere
nacht bi kundighheit weghe
ende fette ledere an die mu
ren beclommen dat uoerfede
caftel ende dreuen alle des
biffcops wapentueres daer
of mit dreyghenden woerden
die si flapende wonden op ho
ren bedden. **D**es eerfamen
biffcops lichaem wart ghe
uoert tot utrecht in die wem
kerke mit wenen der wt
uaert in groter eeren ter eerde

ghebrocht. **D**ese uerwozen
uader berechte dat bisdom her
de weerdelike. xvi jaer lang
Ende timmeerde sinte mar
tijn die castele alse dullen
borch ghoze ende stouwenborch
totten loue sijnre ewigher ghe
denckenisse. **E**nde betaelden
inden wemischen hof. xiiij.
hondert pont die bisscop wil
lam sijn ~~woeder~~ noerlate
daer sculdich gheblaien was
Ende het dat hele bisdō sijnacome
lichte soō scout dat hi in alle
dat hete sijnre leuene teghe
alle die bi wonende princen
wachtelike ende in ureden re
gerde. **D**ese bisscop was
soone van aenlichte wrome
van lichame ghesprak na
woeden was in rade uer
standel van zinne. Ende in
menighen wgheden uelke
prisen. **G**raue willam van
hollant na dat sijn oem die
bisscop uoelcreuen ofluuch
was nam hi in sijnre macht
die heerlicheden van aemf
tel ende van woerden ende
diwanse an hem. Ende set
te daer in sijnre baelsuiben
ende scouten ende seide dat
die heerscapien noercreuen
den uoergheuoemden bisscop
waren ghegheuen uoer sijn
nader erue ende om dat die
uorwilcoede zoene in uoer
tiden ghebroken was waren
die heerscapien uoelcreuen
an die graescap van hollant

ghecomen Van bisscop ure
deric van zure den xliij bisscop

Alle bisscop ghye begin *frederick van*
Auen was wart bisscop *zwick*
gheoren uerde die andie
also ghenoeint ghebozen
van zure proest van sinte
peter tutrecht die xliij bisscop
Dese bisscop uerdeic wert
gheconskreet inden hof te
tomen. Ende was seer be
last van sijn selts scout
Ende hi uant dat bisdom
harde rike als uoerleit is
Ende daer om wart hi arm
in kortertijt. **W**aer om hi
luttel gheacht was beyde
van sijn luden ende van
sijn ommelaten. **W**ant
die borchsaten van liende
des lichts lude al in een be
scatten ende moeyden. **W**ee
beenden een groot deel van
dullenborch dat caeteel en
quamen bi wilen gheuare
ouer den rijn. **V**enighen
waghen ende kerren die den
bisscop prouande ende sine
behoefte brochten. Ende
om dese moeynisse so bat
die bisscop uerdeic uoer
leit den graue reynolt van
ghebre. dat hi hem te helpe
quame. Ende uernaende
hem bi sulker trouwe alse
hi hem sculdich ware dat
hi hem dit onrecht holpe
wreken. **W**ee die edele
graue reynolt wart onlang
daer na gheuanghen van

syns selfs sone. **V**aer om
die bisscop synre begheerlike
hulpen ontberen moete.
Ende hier om noer dese sel
ue bisscop in hollant. **V**er
maende den graue Willam
bi trouwen ende bi maech
scappen dat hi hem te helpe
quame als hi scoudich waer
te doen. Ende sonder mer
ren dede graue Willam ver
samenen een snelle heeruaert
Vaer hi iohanne den heer
van arkel hoeftman of maet
te. Ende dese noerleide io
han toech wt mit den hol
landers ende verbernde lie
den castren. boemel ende
die dorpe die daer bi ston
den te puluere. Ende be
dwanc alle die mande so
uonelicke. Dat si niet
attene desen noerleiden bis
scop van alre misdact vol
deden. **M**er dat si mede
dat casteel te dultenborch
dat si ghebroken hadden
weder op tymmerde op
hoers selfs cost alsoet te
uoren was. **I**nden iaer
ons heren dulcent. iij. ¹³²⁰
hondert. ende. xx. op der
sancten dach. iohannes et ^{Jacob van}
paulvel te midde zomer ^{onds horen}
wart die eerste steenghelejt
uastre merrens toern.
Ende daer na inden iaer
ons heren dulcent. cc. lxxij
inder uasten wart dat
crus mitten wederhane

daer op ghelet ende opten
toerne uergout. **I**nden iaer
ons heren dulcent. cc. xxij.
opte. ix. kalende van iuli
us braken die dike van des
ryns op watre ende uerhiet
so groot dat inden ghestich
van utrecht. Ende inder
baeluisap van rijnland
vanden groten watre atte
dat zaeyde oern ende dat
gras inden weyden uerdeft
ende uerquien waer om gra
ue Willam van hollant. **V**er
bant die elsi cloestren stad
lude ende ridderschap mit be
screuenen uoerwaerden dat
si des ryns dyke also uast
maken souden dat die lu
de in hollant ghene stade
vanden vloed en leden in
ghene manieren. **I**nden
seuen iaer opte. xiiij. kalen
de van augusto. Wart bisscop
wederic anne van arken
ende starf ter hord na dat
hi v iaer tot utrecht hadde
bisscop gheweest. Ende sijn
lichaem wart tot utrecht ghe
brocht ende begrauen in
de doemkerke mit betamli
ker wtuaert. **V**an iacob
van ouds hoerne den xliij
Bisscop utrecht
Na dat bisscop wederic
ghetrouen was quam gra
ue Willam tot utrecht en
bat dat men iacob van
zuden bissop kiesen woude
tot utrecht. **W**aer om dat

capittel in ij peccien ghedeilt
 is dat meeste deel coes ia
 cob uan oudshoern die doe
 deken tutrecht was. **E**nde dat
 muur deel coes bisscop iacob
 uan zuden. **E**nde uan desen
 tvidracht wart een rumoer
 binnen der stat ende ouermids
 den ouerlienen gaderloep
 des ghemenen volcs so wart
 graue Willam een luttel ghe
 urest. **W**aer om dese selue
 graue grimmēde uan grote
 toerne ende hier om dede hi
 bannen des demproest florens
 sone woninghe te dorne
 ende alle sijn goed dat hi
 daer hadde alte male uer
 melen. **D**ie bisscop uan zu
 den uernam dat hem wel
 na alle die prelaren teghe
 waren ende haten. **E**nde hi
 teghe iacob uan oudshoerne
 die ghecozen was mit ghe
 nen rechte niet uorderen en
 mochte. **L**iet af sine bede
 want sine begheerte niet
 ghesien en mochte. **E**nde
 iacobs uan oudshoerne bi
 der confirmacien henric des
 eertschen bisscop uan colen
 is maket die xliij bisscop
 tot utrecht. **E**nde alle dit
 ghedaen was die bisscop uan
 zuden also als sommighe
 lude seiden begheerden noch
 sonder af laten te wesen bis
 scop uan utrecht. **E**nde
 sach desen confirmeerden bis
 scop iacob ane werden uan

zietten die men niet ghe
 nesen en conde. **V**erarech
 nellike anden paeus dat
 hi bisdom uan utrecht uer
 hielde tot sijnre camer ten
 eersten dattet open waec.
Ende hoepde dat hi ouer
 mids hulpe uan groten waer
 liken heten dat uoerleide
 bisdom noch ueruyghen sou
 de iacob uan oudshoerne
 die ghecozen was ende ghe
 confirmeert een man uan
 eerliken zeden ende die gheef
 telicheit munde vulte in on
 sen here inden seluen iare
 optie xij kalende uan octo
 ber ende begrauen in die
 demkerke mit betaemliker
 wetfaert. **V**an iare uan
 dieft den xlv bisscop tutrecht

Alle haec iacob uan ouds ^{han van}
 hoerne afnuuch was uer ^{dieft}
 samende dat capittel uan
 nywes ende cozen eendracht
 like mit ghemenen wille. **J**o
 hanne uan bronchorst den
 proest uan ou demonster tu
 trecht die al te hant begonste
 te berechten dat bisdom.
Die hoghe manne der kee
 ken uan utrecht. **A**lle die
 heroghe uan brabant graue
 willam uan hollant. **E**nde
 graue wijmolt uan ghehr
 senden boden inden roemliche
 hof ende baden sonderlinghe
 uoer iohanne uan dieft den
 demproest uan camerie dat
 men uerlien woude mitten

bisdom van utrecht. **D**ie
paeus iohan die xxy also
ghenoemt om deser heeren be
de wille uoerghenoemt gaf
gaf desen iohanne van diest
dat opene bisdom. **D**at noch
tan vanden seluen paeus mit orecht
uerhouden was also men leit
Ende aldus was iohan
van diest inden hof also con
sacriet haeste hem te sine
lande uersamende alte scone
ridderclap ende quam ledeli
ke in die stad ende is inden
stoel gheset also men pleghet
ende gheboente is. **E**nde
iohan van bronckhorst een
ghemind man is vanden bis
dom gheset dat hi ene tyt
beseten hadde. **I**nden iaer
ons heeren Dufant tot xvi
was een iode in henegouwe
die begheerde kerstine doepel
te ontfanc dien graue willa
ghelike enen uerwoenen soue
ren heilighen wonte nam.
Dese uerkeerde uensede hem 1327
ghelouch **S**hinc allene in
een cloester dat camerone
hiet in henegouwen daer hi
allene inder kerken was.
Nach hi een beelde dat zo
derlinghe siuerlike ghema
ket was na marien der ma
ghet coninginne des hemels
dat dese quaet dadighe iode
stac in sijn wanghe mitten
sarpes van sijn gavelote
Ende ghinc heymelike van
dane ende haeste hem tot an

den saken die hi gheboene
was te wene. **E**nde althant
lep wt dier nyber wonden
en strom van bloede daer ue
le besietter lude mede gheset
set sijn die van menigherhande
zuycte bezwaert waren. **E**t
als dit van desen ualschen
kersten aldus ghedaen was
Die salighe maghet ghebene
dier bouen allen wuenen open
baerde enen sinede die oude
ende aanc was nachts in ene
misoene ende uernaende hem
nearstlike dat hi dese onghe
loughen kersten aen sprake
tene campe om dese uoerside
smaetheit. **E**nde also ghesae
de. **W**ant dese sint nam an
desen camp om onser vrouwe
wille moeder der ontferme
heit. **E**nde dede desen onsa
lighe iode openbaerlike lien
dese misdact doe nammen
die baellu ende hencken aen
een galghe. **I**nden iaer ons
heeren Dufant tot xviij. herto
ghe lodewich van beyeren
Screyde hem ouer berch te
trecken om die keyserlike
arone te uertighen begheer
de hulpe vanden graue wyl
lam van hollant sijnen zweer
ende sende hem enen brief in
houdende aldus. **L**odewich
bi gods ghenaden roemische
coninc ende altoes meereude
Enen edelen manne graue
willame van hollant sijnen
lieuen zweer sine graue ende

alle goed. Want ouermids ga
 ne der mildicheit gods. Vele
 steden ende castele uent ende
 na ons hulde ende trouwe
 hebben ghezwozen die onsen
 uoersate keyser heuric der
 godliker ghedenckenisse in
 uoertiden onderdanith wa
 ren. Also dat in onser keyser
 liker crone te ontfane ons nye
 mant hinder noch swaerheit
 doen en mochte. Waer om
 wi uermanen dine swagher
 scap ende trouwe die du onsen
 den keyserlike sculdich bist.
 Daer wi di een ouerste lic of
 kennen. Dat du sonder mer
 ren mit crachte uan riddersca
 pe comst in lombaerdien mit
 ons te ontfanghen die palme
 des keyserliken zeghe die ons
 moeglike wair ontfanghen
 buten di ghegheuen t cetera.
 Ende alle graue willam de
 sen brief blidelike ontfanghe
 heeft nam hi in sijner ghe
 selscap die graue uan ghehr
 uan cleue uan gulitke ende
 uan den berghe mit vij hon
 dert ridders ende haeste hem
 daer mede ouerbach te riden.
 Ende den coninc lodelbike
 teghen der gheclunghe aenuect
 ten mit wapen cracht bi te
 stane. Ende almen dese zake
 aldus bereide wart hem ghe
 den dat hi yent inden wien
 schen hof toghe om den coninc
 lodelwic te uerzoenen mit
 den paecus. Fer hi mit dien

heerliken ridderscappe in ytalie
 rede. Die paecus die bi suellen
 boden dese mare uernam
 gheboot rechtuoert die brug
 ghe ouer den reen te breken
 op dat die selue graue te
 qualiker daer ouer comen
 mochte ende gheboot hem
 biden bannen der ewigher
 maledixien dat hi weder kee
 de in sijn eighen land ende
 dat hi in ytalien niet en re
 de in des coning lodelwics
 hulpe. Ende hier om is
 die graue willam weder
 ghekeert uan sinen begon
 nen weghe ende bleef te pa
 ris sommighen dach in des
 conincs rade. Daer hi mit
 ten coninghe trouwelike uer
 bonden is teghen die ulamin
 ghe die uan nybes hem teghe
 den coninc uerletten. Inde
 iaer ons heren dulcent cc en
 xxviii die coninc philippus
 quam mit groter cracht ne
 der in die graetscap uan uac
 dren. Ende in sijn hulpe
 quam dese uoersede graue
 uan hollant die sine truten
 gheboert te zerten biscapber
 ghe ende op dat hi uan
 daer na sijnre gheuoente
 tusschen die pertien aen bei
 den ziden uerde of zoene
 dadinghen mochte. Die ula
 minghe haesten hem zere uan
 den uoerseden berghe neder
 te comen ende meenden den
 uoersaenen coning onuer

hoeds in sijne tenten doot
te slane. Ende als graue
willam dat uernam gheboet
hi sine towpen cinnen ende
die banieren op nemen ende
dat uerwoede uole mit stude
te ghemoeten. Ende sonder
merren alle die twee partijen
uergaderden in een ende
elic grotenarbeit deden om
den lof uanden zeghe te uer
crighen ten lesten worden
die uulaminghe so sere uer
moeyt dat si den strijt uer
lozen hadden. Ende der ula
minghe bleuen doot in dien
stride meer dan vi duzent
Dese bloedighe stuit ghesae
de opten xxiiij dach in au
gusto. Inden seluen iare
bereyde hem graue willam
om sine heerscappie uan
oest ureslant weder te cr
ghen ende daer teghe te
oerloghen ende sette wre
de rouers mit scopen op
die zee die die wile dat dorp
te maerden bereyden. Ende
die ureslen die onwyllike
uoeren dicke in die zee uer
drencten. Ten lesten bi eer
samen abten ende bi bor
ghers uan scaueren dier
tusschen spraken wart die
stuit op gheset. Ende des
wart een dach ghemaect
binnen haerlem te comen
ende daer te spreken uan
den paeyse. Daer men te
lesten ene uriendelike boer

waerde weder makede an
beiden ziden in deser ma
nieren. Dat alle ureslen
die bi westen der lanbars
wonen souden binnen twee
iaren comen ende ontfacen
haer leen goet alle die uer
mannen uan des uersei
den grauen hant. Ende si
ne rechtens of soute ont
faen sonder enich weder
segghen ende sinen ueluaer
ers horen rechtens tins ghe
uen. Ende alle die zoene
aldus ghemaket was. So
toende die uresle daer een
oudt register daer si den
graue willam mede belu
leden mit hoe danigher
hoechheit die princen uan
hollant in oest ureslant
sculdich sijn te comen. En
al daer uan hoghen saken
recht ende oerdel te doene.
Inden seluen iare des son
nendaghes na sinte ma
theus dach hadden die uā
ludic enen strijt teghen
horen bisscop te hoestelt
dien die uan ludic uerlo
ren. Daer doot bleuen wel
ix duzent man. Indien
tiden als inden iare ons
heren duzent cc ende xxiiij
quameen man hiet ian
nos mit hem uyften in
heioep ouer die lecke en
sloeghen daer enen man
doot hiet ghibbert scade
uan oestrain. Ende si wor

den daer alle uue gheuan
 ghen. Ende weder van
 manen was de des bisscops
 maer scale van dieft ende
 was heren henry broeder
 van manen die haelde die
 gheuanghen wt heycopen
 noerde tot utrecht mitte
 doden. **D**aer si noerden bis
 scop uerbyft worden van
 horen lue. **E**nde de wart
 dat ghedadingt dat men
 den doden zoende. Ende si
 behielden hoer lyf. **I**nden
 iaer ons heren dusent cc en
 xxx. Die coninc lodewyc
 wert ghecroent binnen der
 stad van wmen nutter key
 serliker crone. Ende quam
 mit groter macht inder staat
 sonder enghen weder stoet
 waer om die keyserinne
 sende hore moeder in hollant
 enen bnef in deser maniere
 Margriete bi gods ghenaden
 keyserinne van romen ende
 altoes merrende. **E**ure edel
 re vrouwen hore wtuerore
 moeder gracie ende alle goet
 want god die een scepper is
 alre goeder dinghe gheest
 elken mensche tot sinen loue
 also hi wil. **W**oude onsen
 ouden staet in desen daghes
 waerdelike uerheffen totter
 hoechheit eare zondringher
 wt ghenomene gracie. **S**o
 doen wi te weten uwer moe
 derliker begheerte dat wi
 under stad van wmen des

xvii. **D**aghes indermaent
 van ianuarus mit uele
 waerdicheden mit spele
 mit tortylen. Ende mit
 mengherhande liecheit
 die daer toe behoerden ende
 gheuoenlyc sijn ghecroent
 sijn nutter keyserliker crone
 in sinte petrus kerke. **G**he
 gheuen te wmen 7 cetera.
Inden iaer ons heren du
 sent cc ende xxx opten xvii
 dach der maent van iulius
 ontrent uespertyd uerghinc
 die zonne daert menich
 mensche aen sach. **I**nden
 iaer ons heren dusent cc
 ende xxxii was die grote
 tafelwonde op sinte kethen
 nen uelt. **I**ndien seluen
 iaer heynric die castelen
 van haghensteme quam
 onder tiden ouer die lecke
 ende besatte des stichts lu
 de onredelike. **D**ese bis
 scop iohan die van desen
 onrechte ende moeynisse le
 re ghestoert was bad den
 graue willam van hollant
 om helpe dat hi hem bi
 stonde als hi sculdich was
 te doen in desen onrechte
 te wreken. Ende dese uoer
 ghenomende graue sende wil
 lam den kuser sinen vael
 in mit enen zuerliken
 heer van uolke wt water
 lant ende wt aen sterlant
 daer hem dese bisscop an
 uersamende mit sinen rid

Jonscheers **B**orghers
Ende landcluden. Ende noec
ouer die lecke ende uerbeit
de alle sijnre wande wou
ghe ende hadde wrake ghe
noech van sijnre weder zaken
Ende quam weder in sijn land
ghesont ende behouden sijn
ridderclaps ende sijnre lide
Inden iaer ons heren du
sent ccc ende xxxij een rechte uer
heren willams weggen van
dunenuoerde die ghescheit hier
Want doot ghelleghe opte
nywe naect daer rimoer in
den bisdom of ghereken is.
Want dese selue willam wou
de desmaetheit wreken en
uerbrande dat dorp ten ghe
ne Ende daer teghen die ghe
meente vander stat van utrecht
uerberende die nywe naect
Daer na uersamende dese
willam een groot heer van
luden van hollant van ghel
re ende van cleue ende quam
die lecke op uaren tot renen
toe mit groter macht. Daer hi
sine heer naect ordneerde ende
toech noect op heymenberch
Ende uerberende een deel van
den dorpe ter horst. Willam
van boeckel castelen vander
horst keerde die wande crachte
like mit scutte vanden borch
walle ende keerde hem horen
uoertganc. Ende daer tende
haer willam van dunenuoerde
die noch angiene noch in
strumete en hadde dat mstel

mede te stormen noec haeste
like weder te tulle daer hem die
zelanders ende die urielen ont
beiden mit enen groten heer
van wapentueys. Ende daer
quamen die brabanters ende
die ulaminghe te samen. Ende
daer teghen die bisscop van
mit vele ridderclaps ende bor
ghere toech uter stad mit wa
pencracht mit trompen. Ende
mit banieren en haeste hem
desen willam wt sijnre lande
te uerdruen of teghen hem
enen bloedighen strijt te uech
ten Ende alse die ghesaed
inden sticht van utrecht qua
graue willam haestelike wt he
negouwen tot dordrecht Ende
gheboot desen noecsteden willa
bi sijnre hulde te behouden
dat hi sonder merren alle dat
heer ghesont weder brochte
ende dat hi in gheenre manie
ren hem stidens onderbonde
teghen den bisscop. Want die
selue ghebegonde diertijt te wiste
teghen den hertoghen van bra
bant. Ende bereyde hem mit
xy princen ten nywen stide
Ende zonder merren also die
graue van hollant ghebode
hadde dese men creien rechte
noect die tenter op te nemen
te scipe te ganc. Ende thuis
te uaren ende also was ghe
daen. Want alle willams
hulpers van dunenuoerde
ende sine mede werkers sijn elc
toren horen ghekeert Ende die

nan utrecht mit horen bisscop
 iohan sijn wedert ghekeert mit
 groter eien in hore stat sonder
 striden **I**nden iaer ons heren
 duisent ar xxxij inder maent ¹³³³
 nan nouember op sinte clemes
 dach uerhieft dat zee water
 so hoghe dattet ouer alle di
 ke ghinc so groot storm walt
 uan wunde ende uan vliem so
 dattet uele beesten ende lude
 uedrechten ende uele dorpe u
 ghinghen bi der zee in vliet
 dren in zelant in hollant en
 in urelant mede **I**nden iaer
 ons heren duisent ar ende xxxij
 die graue uan ghele ontfend
 die urefen ende quam te uolle
 ho mit menighen stonten man
 ghewapent daer die borghers
 uan utrecht alre eerst opt lant
 waren ende hadden hore ten
 ten op gherecht eer die ander
 na quamen daer stree die
 graue uan ghele teghen die
 urefen tot bartasile daer uele
 urefen dor bleuen ende die gra
 ue wan den zeghe. Ende is
 weder ghekeert in sijns selts
 lant mit groten loue. **I**nden
 iaer ons heren duisent ar ende
 xxxvij openbaerde en stree
 inderlucht die men cometa
 hiet die sonderlinghe claer
 was. Ende des selts iaers gra
 ue willam uan hollant die
 zier gheuercker was uan der
 atreke starf zalichlike opte
 vij idus inder maent uan u
 nius **D**ese willam berichte

die gnaestap uan hollant xxxij
 iaer harde eccelike dese prince
 was zeghelic in stude gheprist
 in tornogje vrome in tafelton
 den ende sonderlinghe gheselle
 in ghesellappe. Die te ualen
 sijn ruste in onsen her ende
 daer begrauen mit betaem
 liker eien. **J**ohanna sijn
 wuf begaf daer na dat ri
 ke deser werelt ende uersma
 de alle siechheit deses leuens
 ende is nonne ghe worden mit
 ten deenen gods inden doester
 tot fontanelis uan sinte ber
 naes ocide **E**nde starf daer
 na inder iaer ons heren du
 sent in hondert ende xli ende
 daer eccelamlke begrauen
Van willa den xij graue
uan hollant

De willams doot des glo
 riosen prince. **W**art na
 hem willam sijn sone die xij
 graue uan hollant. Ende
 hadde te wue iohannam des
 hertoghen dochter uan brabant
Dese willam was altoes
 totter wapen beert. Ende mit
 beghin uan sijne heerlicheit
 so brede hi sinen name. **I**n
 den iaer ons heren duisent ar
 ende xxxvij die coning uan
 enghelant meende dat hi wou
 te oerloghen opten coninc
 uan uerancie ende sende den
 bisscop uan heols ouer in ael
 maengen ende uerzoude lod
 wike die men heylseker mit
 uele princen die hi ontwaerde

in sijn hulpe. **D**ese lodelbinc
uermaende alle steden in sijn
hulpe die hi sende aldusdan
ghe briue in sinen rike. **D**o
delbinc bi der gods ghenade
ghebieder der romeyne ende
altoes meereude. Wreden
luden meysteren scepenen.
Ende vader der poerten van
haerlem sine gracie ende alle
goet. Wi hebben uersocht en
vmaect mit briuen oser mogheicheit
mit begheerte ene edle prince ghe
lame na holla mit os wede uerighe
dat recht des keiserijcs teghe philips
die he schuehouer noer co na waerijedat
hi he entelike bereyde mit
zuuerliker crachte van ghe
wapenden luden. Waer om
wi nu uermanen ende raden
mit daerre begheerte uwe
trouwe die ghi ons ende den
keiserijke sauldich sijt dat ghi
v mit ghewapenderchant en mit
lude also beharen wilt dat
wi v nutten noerleiden gra
ue willam in sijns heers ghe
selcap mochten sijn. **E**nde
ghi sult zeker weten dat wi
uwe uordercap noer oghe
hebben witen totten eynde
van onsen leuen. **G**heghe
uen te uancken noerde. In
den seluen iare was en groot
dijt mit sijn tusschen den
coninc van uancrye ende
den coninc van enghelant
dat die fransoyse uelore
In den iare ons heren du
sent die hondert ende xl.

graue willam van hollant
mit andren princen sijn uer
sament biden coning van
enghelant ende wden grote
stade in francrye ende been
den wel xx milen ueer ut
lant van uancrye. hi lach
ene wile noer amerie daer
dele selue graue wreden stor
me an dede. **E**nde lach oer
noer doernic die hi seer
moeyde uerberide een groot
del van amyens destrueer
abbaconen ende wan dat
casteel. In desen tadelacte i die stede
van del een wonder dat wel
segghens weert is. want
daer was ene reckelike vrou
we die ons heren passie mit
so groter ueruerder begheerte
plach an te siene dat men
die teyhene vanden wonden
beschey elike sacht in hare
zide in horen handen. **E**nde
in horen noeten ghelyc als
si anden beelde waren. **E**nde
die ghemene kerstine lude
loueden ende danckeden den
ghecrunsten here om dat mi
rakel alt wel reden was
In den seluen iare is die bis
coop iohan van diest ghe
gaen den wech des ghemens
uileichs ende sijn lichaem
wart begrauen in die idem
kerke tot utrecht mit betae
liker wtuaect. **D**ese iohan
berichte dat biscop van
utrecht. xvij iare harde
cranchelike. **W**ant dat ca

teel te wedelant mit dorpen
 die daer bi legghen gaf hi
 den graue van hollant tot
 enen onderpande Ende dat
 caesteel te uollenho mitten lan-
 de van ouer ysel uerfette hi
 den graue hi den graue van
 ghele om een summe van
 ghelde. Ende hi sette ses mo-
 baers inden stichte diet tiant
 van utrecht mit luttel doghe-
 den berecht. Ende luttel de-
 de hi dat legghens waert
 is zonder dat hi die canonix
 prouende tot amerlfoorde
 maecte dat hi die graecscap
 van diepenhem mitten ca-
 teel ouermids hulpe uander
 clei weder crech. *Dan ny*
claes de capoc den xlvii bis
scop Ende van iohanne na
arhel den xlvj bisscop

*Nicolas
 de Capoc
 van Ar-
 Rel*

En alle bisscop iohan
 van dieft begrauen was
 zulke vanden canoniken be-
 gheerden iohanne van ar-
 hel conome vanden dem-
 turrecht om bede wille graue
 Williams van hollant andre
 capittelaers coren iohanne van
 bronchorst proest van oude
 munter om bede wille graue
 reynolds van ghele. Die
 paens benedictus die xij also
 ghenoeint zette dese beide
 af ende gaf dat bisdom ene
 edelen romeyne die de zake
 int hof te horen plach hiet
 nicholaes de capoc. Mer
 dese nyclaes inden seluen iare

gaf ouer dat bisdom in die
 consistorie openbaerlike *Wat*
 hi uernam bi sinen officiale
 die hi mit stichte van utrecht
 ghesent hadde dat gheen
 officiael recht in dien bis-
 dom den en mochte van
 hoghen zaken dan die bis-
 scop selue. Ende hier om
 onse nade. Die paens de
 mens die. vi. die daer na een
 nyuwe paens ghemaect was
 gaf doe enen wisen edelen
 manne heren iohanne van
 arhel uoernoemt dat ope-
 bisdom van utrecht. Ende
 wert al daer inden hof ghe-
 consecraert bi heren gentellijn
 cardinael ende bisscop van
 aelbanen. Dit ghedaede in
 den iare ons heren dusent
 in hondert end xij op sinte
 merens achten dach

Ende als dat ghedaen
 was haecte hem bisscop
 iohan tot sinen lande ende
 quam betaemlike opten
 achten dach van meye daghe
 int iare xlvj in die stad van
 utrecht daer hi na der ouder
 gheboente heerlike inden stoel
 gheset is. Dese iohan was
 in sinre bloeyende ioghet
 ende vant dat bisdom uer-
 laden in menigherhande
 groter scout. Ende want al
 uerlet tiant van ouer ysel
 gheheel zonder capen allene
 Mede waren alle die stote
 uerlet an dese zide der ysel

De Heilige

Ende inden eersten iare uer
loftende die bisscop iohan
uoersaenen dat casteel te
stouwenberch dat har aent
nan yselsteyn onder hadde
ende gaf hem daer of uij
duisent ~~ss~~ ende vij hondert
pont. Inden seluen iare lof
tende hi thus ter hoort
dat her hubert schencke na
culenborch onder hadde uoer
ix duisent pont.

Inden iare ons heren
duisent iij hondert ende
xij uoersaenen ghesaede ene
grote gracie in die stede na
aemstelredamme die ic mit
zwinghen niet ouer den
en mach die aldus ghesae
de. En man lach daer ziec
so dat hem die priester gaf
onsen heir. Ende beual of
die zieke yet ouer gaue
darmant int uer ghieten
soud. Onlanghe alle die
priester nan dane ghegaen
was gaf die selue man
dat ouer dat hi in ghe
nomen hadde. Ende men
goret int uer. Fortelike
daer na coemt des zieke
mans zoene int huys ghe
siten biden uer ende lach
dat waerde lichaem ons
heren ihesu xrist. legghen
inden uer also gheheel.
Ende also wit oft nyes nan
den altare ghecomen ware
ende het nye mensche ghenut
ter en hadde. Ende sprac tot

*In Ghehele
Leede van
Amsterdam*

sinen wiue. **I**c sie dat
heylighe lichaem ons heren
ihesu xpi hier legghen inde
uer. Dat wijf nam hore
hoefde ende seyde och had
die hier inne. Die man tal
te in uer nutte hant ende
nam dat heilighe lichaem
ons heren mit sinen twee
vingheren ende leydet den
wiue opten deec. Ende si lei
det uoert nutten deke in
hoer sijn. Dat sacrament
behele ene smette daer die
man mit sine vingheren aen
ghetast hadde die men daer
noch huden daghes ane sou
wen mach. **D**oe lietent si
den priester weten die dat
sacrament daer ghebrocht
hadde. Die priester quam
ende namt heymelike onder
hem ende brochtet in die proch
re kerke in die syborie. Des
anderen daghes ghinc dat
wijf tot hoere kisten. En
nant dat heilighe sacrament
legghen al daer inne. **D**ie
dece si den priester te weten
dien priester die hier hard
wonderlic toe was belach
sine syborie daer hie in
ghedaen hadde ende enuants
daer met. **D**oe ghinc hi an
der uer al heymelike ende
brochtet in die proche ker
ke. Des drien daghes qua
dat wijf ~~andere~~ ~~we~~ echter ter
kisten ende nant dat heilighe
sacrament noch al daer inne

In dat den p. eester te waren.
Die p. uder di uoer was pensen
dat dese graue ende dese ghenade
god openbaer hebben woude.
Oede dit te weten allen p. resten
ende claken die inder stede van aē
Amdamme waren die alle ghees-
telic abijt aen deden ende ghinghe
mit auen ende mit uanen tot
der heiligher steden daer dat heili-
ghe sacrament ghenonden was
ende brochtent mit sanghe ende
mit loue mit groter waerdicheit
in die p. diche kerke daer ist ghe-
bleuen totten daghe tot huden
Daer na ghesaede grote graue
al daer van wat reete dat die
lude hier waren ende die hoer te
denaert daer loneden worden ghe-
sont. Oer mede lude die in on-
sen bigher naughenulle saten
ende hoer bedenaert daer loue-
den. **V**ielen die bande van hande
en van noeten ende alle doeren
waren hem open ende ghinghe
in daer si wesen woude. Dese
mirakelen uiele uen. **I**aemstel
red am volcomelike bescreuen.
In den iaer ons haren dusent in
honderd ende xij noerfarenen des
anderen daghes inder maent
van ianuarus. **G**hesaede ene
eertbeuighe in hollant die
uoer teykende in corten iaren
daer na comende een grauvelike
plaghe als ghi hier na wel hoer
sint.

In den iaer ons hat dusent
in honderd ende xij. **N**eed
bisscop van van arkel wt sinen

78
81
lande om sparen in een stad daer
men hem niet en kende hier gro-
nouwen daer een riuier doer loept
hier die yser ende is ghelegghen in
dalfinaer. **E**nde benal heren robirthe
sinen broeder ghesichte van utrecht
hier te bewaren. **I**n den iaer noerfaren-
ten dusent cc ende xij quam
die graue willam van hollant
wt p. uen mit in hondert ma-
te p. eede. **E**nde uersamende een uo-
me noerfaren daer hi die oelstorie
se mede bestuden woude. **E**nde alle
alle zaken bereyt hadde die deser
heeruaert behoeflic waren ont-
seyde hi die stad van utrecht om
ijdel woerde die si onderlinghe ghe-
hadte hadden. **E**nde lesat die stat
al om ende tomme mit tenten
ende mit pauweloenen broch-
te mit hem in sijn hulpe. **E**nen
haroghe xij grauen hi baerwod-
sen xvij hondert uoddes ende an-
derhalf hondert dusent man
ghewapent alsoet men ouer-
sloech ende mede uiele heren die des
bissops manne waren ende in de
sichte van utrecht gheseten.

Ontsaeden die stad van utrecht me-
de om graue willams wille noer-
farenen. **W**ant hi seide dat hi den
bisscop niet en teech niet die stad
hadden hem misaen sat waren
dese. **D**ie heer van arkel des bissop-
pes broeder. **N**aer zweder van ab-
woude ende sijn soen. **N**aer aereit
van ijelstem. **J**ohan wort g. ranc
van montfoerde. **H**eynric van in-
anen. **N**aer ghi sebrecht van ster-
kenborch. **N**aer ian van broechu

Montfoerde

hulsen **H**aer eerst van wuluen
Haer wederic uten hamme **O**ck
voerside graue willam quam
noer die stad nan utteche mit de
sen uoersyden heeren en mit deser
groter heertracht op sinte odolfs
auont des heilighe confessoers en
hi op rechte daer noer xij mag
nelen daer si daghelix mede in
die stad warp **E**nde daer toe u
baude y **E**nde menigherande an
giene daer hi die stad mede sto
de ende moeyde sonder rusten **D**ie
van binnen maecten daer teghes
menigherhande instrumente
daer si die wand mede buten
keerden van hoerre poerten en
muiren **S**i scooten mit pilen ue
le wapentuers die omkehoer
dier stad te na quamen **E**nde
alle her robrecht van eichel uer
nam dat die graue willam uā
hollant die stat van utrecht
ontleit hadde **Q**uam hi binne
der stat **E**nde onboet den bisscop
iohan sinen broeder **E**nde bin
nen desen quam dese graue wil
lam in eenre doncker nacht wel
na an dese stat **O**m heitrichke
te besoecken die diepse vander
gracht eer hi han onderwonde
die stad te bestummen **E**nde op
ter stad muiren stonden uele saut
ten die dat uerslaghen spanden
hoer boghen ende scooten alle ga
der tiffens ende ghelike **S**o dat
die graue willam daer ghelco
ten wort mit enen pile doer sine
noer **D**ie graue als hi ghewot
was is hi haestelike gheleert uā 1345

118
lame in sine tenten **E**nde binne
dier tyt bisscop ian die te gronou
wen was uernam dat sine stad
beseten ende in node was hael
te hem ente quam binnen sijner
stad van utrecht **E**nde sprac mit
heeren iohanne van beimont
die des uoersyds graues willas
ome was ende maecten ene zone
in deser manieren **A**lle dat v hō
der toghers quam en oetmoede
like uter stad ende uoer des gra
uen tente daelden uoer hem ne
der op hoeren knien ende baden
hem uerghifnisse **E**nde uoert
tot hoerre twier segghen **E**nde
maecten enen urede ouerride tot
sinte martins misse fact nacht
comende inden winter **E**nde bin
nen desen vrede souden si hoer
segghen uerclaren van deser soe
ne **D**at niet en ghelacte ouer
mids dat die graue willam op
tie oesumelen uoer en al daer
doet bleef binnen deser tijt als
ghen hierna wel horen sult **D**e
se graue willam nmede van
der stad op sinte marcen mag
dalenen auont **W**aer om men
noch huden daghes alle raerna
marcen magdalenen daghe
dat heilichdom vuten om die
stad draecht mit processien mit
solleiminteyt **E**nde mit sanghe
gode te loue dat hi die stat be
hoede ende uerlostede van dier
plaghe **E**nde uoert behoeden
moet uoer alle plaghe **I**n dese
tiden als inden raer ons heeren
dusent ar hondert ende xlv uoer

loeren op sinte iacobs dach
Wart iacob uan arteuelt doot
gheslegghen binnen gheent na
dat hi x iaer uiaenderen had
de bechte. Ende den graue lo deluich
uan uiaenderen daer bueren had
de ghekeert dat hi inden lante ghe
ne macht en hadde

Ende alle graue willam uan
der stad gherumer was en
het hi niet af uan sinen begon
nen insette uersamenit uan ny
wes een uersche end der scape daer
hi rechte oert die oestruelsen
mede bestude woude. **M**er ley
der dat gloriose heer des uoer sey
des grauen uoer onsedelike ende
ambeset ouer die zee an dat
onbekende lant. **W**aer om dat
ghemene uoer onuersiens qua
in groot onghenal. **H**aer ian
uan herengouwen quam mit
nele scopen ant lant an die zyde
zide uan sinte odolfs doelster
op een uelg hiet zuder uenne en
sette daer sine tenten viden oc
uer uander zee. **E**nde een deel der
hollandre liepen opt lant sonder
meeren ende uerbeiden des heers
niet dat daer na quam. **E**nde
ghinghen teghe die wandt so
stontelike dat hie after waert
dreuen. **E**nde sulke der hollandre
liepen te stoueren in die stat en
sulke andre liepen in sinte odolfs
doelster ende si liepen binuen
des doelsters mueren mit ghe
wapenden uechters. **E**nde hie
machmen merken dat die hol
landers ghenen weder stoet en

hadden eer si des heubghen co
felloas doelster innochten. **M**
Het is te ueruoeden dat meer
bi godliker gacht dan mit me
scheliker ghesaet dat si weder
uanden uoer seyten kerchone uer
druen sijn. **D**ie die urielen uie
delike ueruoelgheden ende hebben
se te pas doot gheslegghen die
graue die uan desen onghenal
le niet en wiste. **P**oer mit sine
scopen an die uoer zide des
uoer seyden doelsters ende ghinc
daer opt lant als een onuer
uaret prince. **E**nde mit hem
ontrent v hondert gheuapen
end uerberide daer dat naeste
huus ende ghinc stontelike
teghens sine wandt ende uer
weerde hem totter doot toe.
Ende daer teghens quam en
die urielen mit ontalliken wa
penuers. **S**chepen den cleme
hoep hollandre al omme. **E**
Ende sloeghen den graue doot
ende uiele der andre dat hie niet
en kenden ende uiele meer bleef
daer uerdrenet dan gheslegghen
omdat si onsedelike de scap liepe
Dese bloedighe strit ghinc
opte in kalende uan october
ende opte schuer sted. **D**ate die
graue uan hollandre in noerde
te rechte plaghen te litten die
de graetcap uan oestruelant
moghenlike bechte. **E**nde hie
hoe die godlike macht speelt
inden menscheliken dinghen
want graue reynolt uan ghe
re uoer seyde dat dese graue uan

van die uncken soude door ghe
legghen werden doe hinc hiet
niet dope des kersten doms.
Ende in deser heernaert ble
uen doot u hondert man of
te meer daer dese die vorste
ende die uernaemste waren
Die heer van horn die heer
van luyt **D**ie heer van
waelroet. **D**ie heer van
manen **D**ie heer van antoe
gen **D**ie heer van heemste
den **E**nde die heer van der
marwede vaenroedlen **S**he
raerd mitten baerde **W**illa
van naelouwe. **S**imon ende
dirt van teplinghen. **S**he
van aspern **J**ohan reynier
Ende **W**illam van montfort
Dideric van zanthorst
Dideric ende herman van
zweren. **F**lorens vande
marwede **O**edgier van hae
ge **S**heyt euer alfer van
der horst **C**laes oem **W**illa
van dungen **D**irt van wael
koert **S**heyt van floren
lammene houwer ridders
Ende daer toe vele ridders
Ende daer toe vele ionc
heers **B**orghers ende wt ghe
corren wapentuers **D**es x
daghes daer na noer ouer in
michlant mercken die com
meloucr van haeclem ende
want onder dien toden lu
den des edelen grane **W**il
lams lichaem bi kerliken
trinken. **E**nde daer toe vuy
n in desen voerseiden heeren

Ende dese x worden gheuoert
in michlant in een closter
dat floccamp hiet. **V**an **S**inte
bernaerds orde **D**aer na in
den seluen iare als **S**inte mer
tyns dach quam als dat bestat
ende die urde tusschen den
ghelichte van utrecht ende
hollan **W**ilghe **U**erban
nede bisscop van van arkel
wt sinen biskom alle die ghe
ue die in sichte gheseten ware
ende des grauen hulpers ghe
weert hadden inden besitte
vander stad van utrecht.
Doe quamen si alle ende die
bi sonder den bisscop te ghe
naden ende beterden hem
hoer misdaet sonder her aert
van yselsteyn ende haer eert
van wuluen **D**aer na inde
iaer ons heren van xlv op
sinte walen dach toech bis
cop van van arkel wt mit
ter stad utrecht noer dat cal
teel te wuluen. **E**nde wan
dat mit stormen **V**inc die
daer op waren ende warpt
neder **I**nden iare van xlvj
ontrent onser vrouwen dach
purificacio toech bisscop van
mutter stad van utrecht ende
uerbrande al emenelle in
den gront. **W**ant si des bis
scops lude waren ende si
hem of ghinghen ende won
den hollanders wesen lieten
hoer namen van emenelle
Ende noemden hem mit
enen nywen name ende hiet

1346

monifort

oesthollant ende bleuen noch
van hollanderz ter tyt toe
datse die bisscop mit stede
uerdvan. In den seluen iaer
als men saet ons heren
iaer du sent in hondert ende
xvi opten xiiij dach inder
maent die februarys hier
ouerdroech bisscop ian mit
sinen steden ende lande van
ouer ysel dat si hem hulpe de
den van ghelde daer hi stant
van ouer ysel mede lossede
dat bisscop ian van dieft in
noertiden den graue van
ghere te pande hadde gheset
Ende gaf daer uoer lx du
sent gulden raet ende lossen
de die vrieue dat ghele ont
fenghen sine twee sonen
rynout ende edewert tot
gorsailo. Ende want die
sted ende stant van ouer
ysel niet en gauen die uoer
sarenen summe gheltes so
uerfette die bisscop uoer
datter aen ghebrac sine slo
te alle stoutenberth ende die
hoort en alle sin ambodite
an dese side der ysel den wo
ghen ter tyt toe dat si hoer
hoer ghele hadden. In den
seluen iaer uoersarenen na

83
riui inder uasten cofte bil
scop ian die worch ende die
heerlicheit te laghe ende dat
daer toe behoert om v du
sent pont teghen herman
her aelbert ende witte sinen
wme die men dat ghele
uerborghede mer dat ghele
en wort niet te tide be
taelt so dat daer groten
scade op ghinc als ghi
hier na wel horen sult
*van margarete d' keyserinne
die xx graue van hollant*
Ende hier en binnen na
nam die keyser lode
wye dat graue willam die
die edle prince op die uue
sen doot gheslegghen was
ende gheen kinne after hem
en liet. Doe ghinc hi te rech
te sitten in keyserliken ghe
wade daer uele princen des
wenschen uos dien hi rechte
ende oerdel maghede van
deser graefscap van hollant
die daer of hoer sentene
ende oerdel gaue dat die
graefscap na hollant mit
rechte ten wenschen uue
aen ghecomen waer. Want
graue willam sonder kint
doot waer. Ende als dat ghe

daer was toe gaf dese selue key
ser margrieten sinnen vrouwe
dese graefscap van hollant
Want si des selues graue willas
zuster was. Doe verorde hore
dese selue keyserinne en ons
mit groter liechheit in hollant
daer si hande hoedpliken ont
fanghe wer. En woer rech
te ende ocatel te doen allen ho
ren onderzaten ontfene
hulde. Ende die van hore
mannen. Ende alle horen
luden dese si gracie. Ende
gaf hem milde gauen me
re wijsheit ende beter preu
legien dan si te uoren had
den. Ende maecten urede
mueten bisscop en mitten
ghesichte van utrecht na
sunte margrieten daghe
in die iacer van xlvj duerde
ij iacer lanc toe sūte marguete
daghe in die iacer na xlvij. En d
na beualle hieoghe willa hore
zone die graefscap na hollant
te berechte en toech weder in
beyerē. In dese tijt als inden
iacer ons here m̄ iij en xlvj
op sunte seruaes muot be
gonste bisscop ian na ar
kel die stat van reue te mu
re mit sūte goete en uolbrochte

te almen noch aenleuene
mach. Daerna inden sel
uen iacer tymothey + sim
phonam was een stuyt
te aen tusschen den coninc
philippus van frankryc
en den coninc edwaert na
enghelant die daer den stuyt
wan daer bleef door die co
ninc van beem en mit he
roxen hondert inders also
men seyt. In dien seluen
iacer wan coninc edwaert
van enghelant die stad na
calays daer hi xlvj weken
noer lach. In dien seluen iacer
op sunte crahien dach
nach die bisscop ende
haer hubrecht van aen
wreth haer robrecht van
artikel. Haer iacob van
nyeuwe tuercht op die
plaerse teghen die gunter
inghe die si uerbonnen
ende uerdrenen se uer stad
ende dier was omment
ij hondert. In dien iacer
ons heren onsent iij ende
xlvj op sunte praxedes
dach streden die van lu
die teghen horen bisscop
te hoesselt. Dat die ludickas
uerloren. Daer bleuen

84
doec **H**aer hubrecht van
lenborch ende haer robrecht
bisscop ians broeder van ar
kel. Ende vander meente na
ludic also men seyt wel xij
duisent man. Ende alle
haer robrecht van arkel inde
uoersiden stude doec gheble
uen was. Bleef bisscop ia
van arkel noch in groter scout
die hi gheene betalen soude
Ende sette in sijns broeder ste
de hem sellen die hi best ghe
louede dat si sine scout beta
len soudent. Ende sette hem
sellen in horen handen sine
borghe ende sijn lant te rigie
ren. Dat waren dese haer
zweeder uter lo haer ian van
tulenborch Haer henric van
manen Haer ian van won
denberch. Haer ghebrecht
van sterkenborch Ende haer
iacob van lichtenberch. Ende
die bisscop noec vuten lands
om sinen cost te sparen in ene
sachter uerdunen. Ende na
dane reed hi noert tot toers
ende bleef al daer tot sinte
iohans daghe toe bapiste te
mudde zomer als men seef
duisent iij hondert ende xlvij
Doe pense bisscop ian dat
hi nute ware tot sinen lande
Want die uede tusschen
hollant ende den ghesichte
wt ghinc ten naeten sinte mer
grieten daghe. Ende als
hi wader tot sinen lande qua
want hi dat die selte uoerside

uen sine scout ghemeeert
hadden ende niet ghemueret.
Ende vunen deser tijt dat bis
coop ian vuten lands was.
Van haer zweeder uter lo.
Den bueren vander eem hoer
kerke af. Op des heilighen
sacraments dach ende tin
meede daer of enen borch.
Inden iaer ons heren duisent
tij hondert ende xlvij. Des
achten daghes na sinte mer
grieten daghe alle die uede
ende ghenomen hadde tussche
hollant ende den ghesichte
toech bisscop ian wt mitter
stad van utrecht op een uelt
bi emenelle dat lapers hiet
daer hem die hollanders stou
telike teghens quamen met
si uecloren den stuyt. Daer
bleef gheuanghen. Haer
melys van mynden ende ue
le goeder lude met hem.
Daer die bisscop groten scaet
of hadde. Ende uede ble
uen daer doer ende gheuan
ghen van emenelle. So
dat si van node horen nywe
name of mosten laten dat si
oesthollant hieten. Ende
nemen horen ouden name we
der ~~namen~~ ende bliuen viscom
mers als si te uoren waren
Iken seluen iaer daer na
tusschen otiser vrouwen
dach assumpcio ende natuu
tas quam hertoghe willam
van beyeren mit groter heer
aacht opten mendamme bi

Zutpfeud

yselsteyn. **I**n acht
daghe ende uerborne miffars
Ende die bisscop uersamen
de wel. iij. dusent ghewapet
ende toech wt ende uerbran
de clant van woerden ende
amsterlant. **E**nde binnen
deser tijt dat hertoghe willam
opten nywen damme was
ontfende haer ghesbrecht van
bronchorst den bisscop ian
ende beinde hem of den borgh
ten goe. **D**oe dedingde die
hertoghe van lumborch die
grane van cleue ende haer ian
van herengouwen enen urede
tusschen hertoghe willam
ende den bisscop ian duerende
tot sinte martijns daghe toe
inden wynter daer naest co
mend' inden wynter. **E**nde
als die urede ghemact was
toech bisscop ian ouer ysel
ende wraet hem op heren
ghesbrecht van bronchorst
ende uerbrant sijn dorp te wo
colo. **I**nden seluen iare uoer
sareuen tot onser vrouwen da
ghe natuutas ontfeyden her
toghe reynout van ghele
ende edwaert sijn broder ende
bisscop ian uerbonden hem
mit hertoghe willam van
hollant ende worden sine hul
pers. **D**oe beual bisscop
ian heren uredere nander ce
zen zallant twant end die
penhem. **D**at hi dat oer
loghe uoeren soude ende dat
lat bewaren teghen den her

toghe van ghele ende teghe
den here van bronchorst. **E**
Ende des bisscops hulpers
waren die here van uoerst
ende die here van auure. **I**
nden iare ons heren dusent
ij hondert ende xliij wart dat
oerloch gheureet ende op ghe
set. **D**oe quam die here van
uoerst ende rekende dat hi te
cost ghedaen hadde indes
bisscops oerloghe vanden hu
se te ceppel v dusent onder
salde. **E**nde haer uredere
nander cezen rekende hem dat
hi den bisscop hadde uerleijt
ende te scade gheleden in dien
oerloghe teghen die ghele
sche xliij dusent onder salde
ende ij hondert onder salde.
Die bisscop die dat ghele
met uernassen en woude ende
die onredelike rekeninghe
het heren uredere nander ce
zen in sinen ambochten ende
sloten ouer ysel bliuen opte
tijt. **I**nden seluen iare ont
leiden den bisscop die here van
steynuoert. **H**aer ian van
den na huus. **H**aer enighe
brecht zotte. **E**nde haer
ian van ghemmen ende daer
toe menich quart sramme
ende oerloghe den teghen den
bisscop ient datmen saref
ons heren iare. **D**usent ij
hondert ende li. **T**ot octouas
sacramenten. **D**oe wart dat
oerloghe ghesoent. **E**nde uan
desen oerloghe rekende haer

urdeere vander ezen den bisscop
te wdt xij duisent oude salde.
Ende hi seide hi hiet dant na
ouer ysel te pande voer die
eerste summe ende voer die
leste. **D**aer na in desen sel
uen iaer naan xix des andere
daghes na onser vrouwen
daghe annunciaas toech bis
scoop van mitter stad van u
trecht tot oude water ende wo
nen die stad ende beindense
Venghen ucle luden ende
namen ucle woets. **D**aer
bleuen doot borghers ende
homans van utrecht van na
reynborch twee broedere van
lichtenberch iacob ende van an
enert van duelic ende anders
uele goeder lude. **D**aer na in
den seluen iaer ontrent sinte
dooles dach toech die bisscop
mitter stad van utrecht voer
scovenhonen. **D**aer die hollan
die stoutelike teghens hem sta
den. **M**er si uertoren den stant
Daer worden gheuanghen
Iaac ghesebreicht van lan
gheraet. **I**aac herben van
hesuel. **E**nde hertoch van
oelsteuwe mit ucle goeder
luden daer die bisscop ucle
gods of scattede **E**nde daer
wan die bisscop op sinen u
anden rom vancien. **D**aer na
als sinte vertelmens dach
quam **W**ant een uerde ghema
ker tusschen hollant ende den
ghesichte te duerande tot sun
te martijns daghe toe inden

85
winter tot inden iaer ons
heren duisent .iiij. hondert
ende vijftich

In dien tiden als inden
iaer ons heren duisent
iiij hondert ende xix ghesaede
een zonderling wonder. **W**
Want daer quam een uole
dat niemant en conste ter vuer
heit uenemen wie si waren
of in wat lande dat sijn eerst
begonnen ende sonder oerlo
ghe des paus ende der heil
gher kerken **D**ese lude na
den cruce op hoer cleder ende
op hoer hoede **E**nde namen
bedruaert aen die duerde
xxxij dach dese ghinghen
mit cruen ende mit naren
doer die lande ende songhen
den lof gods ende onser vrou
wen **E**nde elkes daghes ont
cieden si hem twe warue zon
der horen hoer capwen **E**nde
broec behielden si aen **E**nde
beneden scoorten si een linne
cleet om hem dat was lang
totten navel ter ceeden toe
Ende daer bouen bleuen si
al naect ende sloeghen hem
seluen mit scopen gheselen
so dat si sere bloeden ende songhe
Ilaet v zere doer xpus cr.
Doer god so laet die sonden
meer **E**nde als si hem gheghe
leit hadden. **D**o ghinghen si
noert in een ander kerke hem
gheselen. **E**nde neeghent an
scopen si den enen nacht mer
si en andren gheslapen hadde

Inde uele ludē die dat sa-
ghen worden beweert mit gro-
ten rouwen van horen son-
den Ende namen die bedevaert
mede aen leke klerke pape ca-
noniken moniken . Ende oec
sommighe bisscopen . **H**ier
die priesteren waren en ghe-
felden hem niet openbaerli-
ken **H**ier of ghesaede uele
doghten **W**ant dese ghesel-
broeders maecten menighe soe-
ne van oerloghen van doot
slaghen ende van menighen
zwaren treden die te uoren
nemenant uersoenen en conde
Dese gheselbroeders sloeghe
die ioden doot waer sile won-
den die niet kerden werden en
wonden Ende waenden go-
de lieuen dienst daer mede
doen **D**at nochtan in on-
ser wt uerhoden is Ende
want daer uele erders in
ghesaeede so uerwet die pa-
eus bi sinen barme dat
mens niet meer en dede .
Aen seide dit ene prophete
van desen gheselbroeders ghe-
sproken hadde langhe te uo-
ren aldus **V**eniet gens sine
capite et flagellabit se pro pec-
catis suis **I**nden seluen iacc
quam een stercke van uolke
so groot datmen meende
uoer waer dat in al euo-
pen came die helst vanden
menschen te hure en bleef .
Ende sommighe steden
stromen mit allen wt mer

of dese plaghe yet was in
alajen of in affriken des
en wene niet **E**nde als
die uredē tusschen hollant en
den ghesichte van utrecht
ghemaect was die in ghinc
sante bertelemeus daghe .
inden iacc uoersaenen rix
Doe quamen dese sesse her-
zeder uer lo **H**aer ian van
auienborch **H**aer heinnic van
uanen **H**aer ian van van
denborch **H**aer ghisebrecht van
sterckborch Ende haer iacob van
lichtveem die alle hadde in hat
die ambochte **S**loer en lat datten
sichte toe behoert an dese rix der
ysel en seyden si en mochte des bisse-
scout niet langh uhouden en nu
en hadde die bisscop niet meer in
si ghelwort van alle den sichte da
uollenho allene en daer toe be-
haert **W**ant haer uerderic van
der eere hadde al dant van ouer
ysel te pande uoer sine rekenen
die uoersaenen is **D**ese sesse
seyden si wonden hebbē alle
ghesichte an dese rix der ysel
ende uollenho daer toe ende
sijn seghel xxx iacc lang Ende
daer of der desien seghel Ende
so wonden si hem iacc uer ghe-
uen tot sine cost u dulsent pont
dit hadde die bisscop wel na al
ghedaen op dat hi hadde be-
houden uollenho mit sinen
toe behoren ende sijn seghel .
Ende mede so en wonden oec
dat meere deel uander desien
niet ghehenghen **D**oe die ses

se dat vernamen dat hoer op
 set niet en mochte ghesien
 doe lieten si die borghen leyde
 op dat gheit dat hi scoudich
 was vander heerscappe te
 laghe daer si onuerleyden
 ir dulent pont Ende won
 nen si te scade so dattet quam
 op xi dulent pont In deser
 groter scouc an ghene side der
 ysel ende hier om uerowael
 de bisscop ian alle uerre dat
 hi ghene weghe en wiste hoe
 hi daer wt comen mochte en
 ueramide so seie dat hi noch
 lenen noch borghen en mocht
 Ende sach dat hem dese selle
 daer hi in uoertiden sijn ghe
 louc op gheset hadde vimmer
 uaderen wouden ontwaer
 de hi den sellen hore machte.
 Ende beual heren gheride na
 den ueen sijn seghel ende
 maecten sine uicarius Ende hi
 reedt mit vi peerde van gro
 ter scaemte uten lande te gro
 te romen in die stad Ende liet
 al uaren alst uaren mochte
 Ende in desen tiden als bisscop
 ian te romen was ghuigher
 buten vreden tusschen den
 ghestichte van utrecht ende
 haer aerndt van yselsteyn
 doe ouerdroech des bisscops
 maercale mitter stad van
 utrecht dat si toghen uoer
 yselsteyne des manendaghes
 na beloken paellchen Ende
 sach daer uoer vijf weken
 Ende si vreden hem so wee

mit stormen dat hi dadung
 de ende hem uerwilkoerde en
 zwoeren alle die van ysel
 steyn **Wit** hem altoes goe
 de en ghetrouwe sichts lu
 de te bliuen ende nemmer
 meer teghen der stad van
 utrecht te oerloghen dat
 si onlanghe hielden **Van**
hertoghe willam keyser lo
mboud soen den xxi graue
van hollant

Iden iacr ons heren als
 men sacet dulent in hon
 der ende .l. velen twe per
 tien in hollant daer den laod
 groot onghenual of quam
 die ene partye noemden hem
 cabbelaus daer die ouerste
 of waren die heer van ar
 kel Die heer van egmonde
 Her gherijd van heemskere
 Ende anders uele ridders en
 knechte Die andre partye
 noemden hem hoekke .
Daer die ouerste of waren
 die heer van brederode .
 Die heer vander lecke die
 heer vander binchorst En
 anders uele ridders ende
 knechten dese uoelide pri
 uen sichten in hollant roefs
 ende brant Den ghen ende
 sloeghen elc andren dat daer
 te uoren in hollant nye en
 ghesaede. Die cabbelaus
 pne omboden al heymelike
 den hertoghe willam die
 quam in hollant ende wert
 gutfanghen en ghehuldet

1350

in deser tye

van den steden ende vande
lande van hollant van ke
nemerlant ende van ureclāt
Ende alle die hoer pertie dat
saghen **B**esetten si hoer caste
le ende noeren tot mergreter
der keysersinnen daghen hoer
noer **D**ie cabelaus pertie
ouerdroeghen mitten steden
van hollant **E**nde besate
der hoer pertie castele **E**nde
wommen dier binnen enen
iaer xvij ende wopense alle
neder **D**ie keysersinne die hoer
des seve toerden ondoet her
toghe willam horen zone
horen grammien moet **O**m
dat hi hem onderwant haer
heerlicheit **D**ie sone ondoet
hoer weder **D**at die heerlicheit
sijn waer ende si hadse
hem in noertiden ouer ghe
gheuen **D**aer quant also
neer dat die moeder ende
hoer kint leyden elc mercan
teren dach ende stonden te stu
de te sepe **O**pter malen tuf
schen den vriel ende sgraue
sande om dese heerlicheide
van hollant **D**ese keysersin
ne brochte in hoer hulpe
uele goeder lud wt ~~inghelant~~
ende wt henegouwen ~~ende wt~~
meeste deel van zeclant **D**ie
hertoghe willam brochte in
sijn hulpe die hollanders kore
maers ende urefen ende wt
zeclant die wrou van uorn
mit horen hulpers ende oer
ureinde ridders ende knechte

Die stuyt wart om den zeghe
te uertrighen **D**och int leste
uerloes die keysersinne den stuyt
mit hoer pertie toghen si hoer
zeple ende uoeren ouer in en
ghelant daer bleuen uele goe
der lude doot ende meest van
den enghelschen **D**ie heer uā
brederde wart gheuanghe
ende uele goederlude mit he
Dese iameelike stuyt tusschen
die moeder ende hoer kint
ghesaeft op sinte mertyns
dach transacio **J**uden iaer
ons heren ducent in hondert
ende li. **D**aer na wart dat
oerloghe ghesont **S**o dat die
keysersinne behelt henegouwe
tot horen lue **E**nde hertoghe
willam bleef hertoghe van
hollant van zelant ende uā
ureclant **D**aer na nam hi te
wue des hertoghens dochter
van lancaster ende graue uā
orbi die iohanna niet daer hi
gheen kint bi en van **J**uden
seluen iaer uoerscreuen li.
Was een stuyt tusschen den co
ninc ian van uancuyc ende
den prince van walis wt en
ghelant te puters **D**aer co
ninc ian den stuyt uerloes en
wart gheuanghen ende in en
ghelant gheuoert

Die willie uoert sauen
hoe bisscop ian van ro
men quam **D**oe dese sesse uoer
screuen uenamen dat die bis
scoop in langhe niet weder co
men en woude **O**uerdroeghe

87
si mit der delft dat men bisscop
ian ontwoet Daer hi binnen
sijn stad comen most Daer hi
quam op sinte egidius dach
inden iaer van li noerscreuen
Ende en want hulpe noch troest
noch anden heer van arkel si
nen broeder noch an nyement
in al sinen lande noch bucen
die hem sijne saken onderwō
den also uaste hadden dese
selle beset No most hi raed an
hem seluen nemen Ende arech
dat huus te weerden steyn om
hem mede te behelpen teghe
die selle Daer na inder uaste
almen saref hi leende hem haer
otte van yselstejn thuyt tot be
uerwerde Daer ghinc hi op
legghen ende tate sine heerlicheit
an hoghe en laghe dertoghedē
teghen dese selle en als hi en
gherande zaken doe zonde
zo moste hi hem beladen mit
uereinden luden Want hi van
sinen onderzaten ghene hulpe
en hadde Daer na inden heft
omtrent lambrax mit iaer
noerscreuen dadingde die
delft mitter stad van uacht
want dat land dus in gro
ten onuerden stont Enen zo
ne ende een gheuoech als dat
die zelle sonen hebben hoer
ghelt dat si noer den bisscop
gheloest hadden Ende daer
en soude niet meer scaden op
gaen Ende si souden hem in
men sine stote ende sine an
bocuten Ende dit ghesaede

sonder haer zweder uter lo
en woude die een bruggheniet
rinnen Inden seluen iaer van
tween uystich noerscreuen Coste
haer ghescreijt van abcoude
dat huus te wondenberth
teghen heer ianne van wou
denberth die herjubrecht schē
ken broeder was van culen
borch die tot hoesselt bleef
Dese her ian van wondenberth
hadde enen soen die bi raed
ende hulpe sijns neuen heren
ians her van culenborch.
Quam op eenre nacht ende
beclam dat huus te wonden
berth dat sijn vader uercoft
hadde ende woude behouden
Dit gheswout daghede die
heer van abcoude ende her ian
van wondenberth den bisscop
ian Ende hier om so toech die
bisscop ian daer noer op sit
te lucas auont ende lach daer
noer xvij weken dat hi storm
de mit veren ende mit blide
So dat huyt wan opten eer
ten saterdach inder uasten
ende alle die daer op ware
ende warper neder Inder sel
uer tyt dat bisscop ian lach
noer wondenberth toech sijn
maerscalc mit een deel wape
tuers noer milveel om dat daer
ombesent of ghedaen was
inden sichte ende ende wan
dat mit stormender hant
Ende die bisscop behelstet
daer na in iaer ende uercoft
wouter van munden weder

Indien seluen inden als bis
coop ian noer wondenrecht
lach quamen inden sichte
haer ian van ailenborch
ende haer ghesebrecht van
man ende wetsen ende ver
den in des bisscops lande en
oerlogheden den bisscop
wt ailenborch ende wt ma
nen ende van goy ende
van merkenborch **I**nden
iaer iaer ons heren dusent
in hondert ende luy op sun
te seruaes auont toech bis
coop ian noer montfoerde
mit uele wapentueers
ende brochte mit hem een
groot werf dat hi daer mee
de op te slaen om dat die
borch graue mit haren ian
ne van ailenborch ende mit
haren ghesebrecht van ma
nen reghen hem ghebeest
hadden ende alle haer we
der die borch graue dat
sach dadingde hi mitten
bisscop om een summe van
ghelde ende die bisscop ru
mede van daen **I**nden sel
uen iaer van luy daer na ¹³⁵³
op des heilichs sacraments ^{lach}
wast een sonderling heet
weder **D**oe reed bisscop ian
mutter stad van utrecht
ende van amerstoord mit
uele wapentuers noer mer
kenborch dat hi stormde
mit bliden ende mit euen
hoghen ix weken lang eer
huyt wan hi uenc alle die

daer op waren ende onthoef
der een deel ende dedet nederuel
len **H**ier na inden herft sen
de die bisscop sinen maercale
mutter stad van utrecht en
mit uele wapentuers noer
hollensteyn ende die daer op
waren gauent den bisscop
op lehoudele hoers lijfs en
hoers gods ende hi dedet neder
werpen **D**aer na lossende bis
coop ian van arkel dat ca
teel te wredelant van meergre
ten der keyserinnen die graue
willams dochter was van
hollant dat bisscop ian van
diest in noertiden uerfet had
de den noertiden graue willam
noer vij dusent pont ende dat
ghelt ontfinc haer florens na
behoort van hoere vryghen
Inden iaer ons heren dusent
in hondert ende luy **I**nden
herft reed bisscop ian mutter
stad van utrecht mit uele wa
pentuers noert castel ten goy
dat hi wan ende wapet neder
Dat namaels inder loenen noer
nyeucht ghesat was dat heer
ghesebrecht van manen dat
selue huus weder op timmer
de optie selue stede **H**ier die
stat van utrecht dedet hulpe
toe **I**nden seluen iaer ons her
luy ontfende bisscop ian haer
zweeder vter lo om die cen
brugghe toe wast dat gheda
dingt vider stad van utrecht
ende van amerstoerde dat se
haer zweeder de bisscop wed gaf

mie sulck noerwaerde dat altoes
 ee loygh uā ut castela op vrelē souden op
 daer nyement gheen hinder of
 en ghesaede **N**och inden selue
 iaer noersaruen ouerdroech
 bisscop ian mit heren uerdeic
 uander ezen ende mitten heer
 uan uorst uander onredeliker
 rekeninghe daer hier te uoren
 of ghesaruen is **D**aer tlant
 uan ouer ysel noer te pande
 stont **E**n had d' of een redelike
 effeninghe loffende sijn land
 ende sine sote **D**ie hi nochtan
 in noertiden gheloffent hadde
 teghen den hertoghe uan ghe
 te noer l' d'ulsent gulden nael
Inden iaer ons heren d'ulsent
 in hondert ende lo omtrent
 dertien dach reed bisscop ian
 mit groter heercracht ouer
 op die uan yselham om lat
 si den bisscop onghehoersam
 waren ende uan hem niet en
 hielden ende wouden mitte
 uiesen wesen **D**ie dede hi se
 katen ende zweren dat si den
 bisscop uan uarecht altoes
 souden wesen ghe trouwe
 ende onderdaen **I**nden selue
 iaer uan lo haer herman uā
 meeuelt die gheseten was
 inden stichte uan munstre
 quam mit lant uan ouer
 ysel ende stichte daer roef
 ende brant die bisscop ian
 die dat gheuele noē on
 ghewroken hadde ghelate
Versamende in d'ulsent ghe
 wapender man te peerde ende

rede inden ghesichte uan
 monstre omtrent sinte gal
 len mis noer dat huus te
 meeuelde ende uerternden
 heren hermans slule sine
 watx molen ende alle dat
 daer bi stont **E**nde daer
 wart dat oerloghe gheloeut
Daer na inden seluen iaer
 uan lo op sinte merxins dach
 inden wynter ontfelde hertog
 ghe willam ~~den~~ graue uan
 hollant **D**en bisscop ian en sijn lant en
 mit hem ontfelden den bis
 scop uoersaruen **D**at meeste
 deel uan des bisscops man
 nen die inden stichte uan
 utrecht gheseten waren en
 plechten mitten uoerselden
 graue teghen horen rechten
 heer dat waren dese heren
 uan yselstem **H**aer ian heer
 uan tullenborch **H**aer ghise
 brecht uan uanen **H**er ian
 uan tullenborch die wouden
 berth sijns uader was **H**er
 ian uan herlaer **H**aer ian
 uan langheraer **H**aer ghy
 sebricht uan nyenode **H**er
 ian uan vloemenstejn zou
 de uanden rijn hubrecht uā
 sconouwen zwerder uanden
 nelle **H**er gheyt uan uliet
 zonde uanden rijn henrics
 zoen **E**nde binnen deser tijt
 alle die bisscop ontfleit was
 quamen ueremde heer bin
 nen sinen lande indes her
 togghen willams hulpe die
 oec des bisscops uande uā

1355

ren alle die heren vander Aa
ende die here vander dicke
ende mit hem ommeent u
ghewapent dese wouden u
tot oudewater ende ouer de
aen montfoerde die noch des
bisscops gyaouwe hulper
waren. Ende alle die van
montfoerde dat saghen to
ghen si wt ende bestredene
uenghen den here vander
Aeyde ende den here vander
dicke mit alle horen ghesel
len. Doe dit gheschiede was
die brich graue binnen u
recht. Ende harde cort hier
na brochten dese noersaue
sachts manne den hertoghe
willam mit heertracht in
den ghesichte van utrecht
tot wien daer hi lach vuy da
ghe ende uertride een groot
deel vanden ouersichte.
Die bisscop van dien dit her
de zeit moeyde hadde gheer
ne ghestreden teghen den her
toghe willam ende sine hul
pers uersaue. Mer die
here van yselstein. Die heer
van allenworch. Ende die
here van manen hadden al
so beset mit horen vanden
binnen utrecht dat si den vis
schoep nerghe wt ghebrin
ghen en wonden om andrus
wille ende hadde die bisscop
siner wil moghen hebben dat
oerloghe waer het of uers uer
gaen. Doe werden die van
emerele noch weder omme

ende worden hollanders. Sin
nen dien seluen achte daghe
mit sinen hulpers quamen
op sinte katerinen anont
die heer van egmonde mitte
hollanders tot bunscoren die
wonderlike teghen hem stude
Mer die van bunscoren uer
loren den strijt. Ende daer ble
uen her man doot vanden let
ten van bunscoren. Hier na
in corten tiden als die graue
willam tot sinen lande was
ghetoghen quamen al heer
melike in eenre nacht om
meent xxx man uer stad u
trecht ende wonden dat uer
borcht vanden caele tot y
selstein. Mer si uertride
rechtuoert weder ouer mids
dat si plonderen ende wouen
wouden. Ende vrand aensta
ken waer om die van bin
nen bekenden hoe uele der
mande waren. In den iace
ons heren duisent ccc ende
lvi na sinte pauwels con
uersio toech bisscop van mit
heertracht tot wesepe ende tot
muden ende lach daer drie
daghe ende twee nacht. Ser
hise uerwan. Doe uerbrand
hi wesepe ende muden beyde
die hollanders die daer laghe
zwommen ouer die graft
ende hepen hoerte uacide. In
dese seluer tye quam haer
ghesibrecht van yselstein
die men oec vanden wolleche
hiet mit dien van yselstein

uoer snoeyen toern een ghe-
ne die also uast was dat
menne sonder werken niet
of stormen en mochte Daer
si licht een halue iere uoer
waren Doe iragheden snoey
en hem gheschrecht of hi
den toern so langhe ghehou-
den hadde dat hinc mit een
op gheuen mochte Daer gh-
schrecht seide ia Daer gaf hi
en op ende si worpen neder
Mer men meende dat het een
out uoer ghemact ding was
In den seluen iere daer na
inder naesten dedingde haer
aent van yselstein ene wie-
scap tusschen den hertoghe
willam van hollant ende den
worchgraue van montfoerde
sinen neue die noch toe des
bisscops maerscale was bu-
ten bisscops ians concete
ende oerloghe ende gaf ouer
die gheuanghen uander slo-
de ende uander dicke mit hem
xi dat hi daer nye ghele of
en crech Dit toernde den bis-
scop want hem die gheuan-
ghen toe behoerden ende die
worchgraue sijn maerscale
was ende van ghenen saken
rekeninghe noch bewisinghe
ghedaen en hadde Daer na
inden seluen iere opten xiiij
dach inder maerte quam wt
naerden haer gheschrecht uan
nyerode mit uele wapen-
tiers wt hollant mit ridters
ende knechten Ende uerbrande

89
zoelt Daer teghen quam
otte uandere lair die opte mit
des bisscops maerscale was
in eenlant mitten borghers
uan amerfoerde die stouteli-
ke teghens hem streden ende
wonden hem gheschrecht
tan nyerode ter doot toe
so dat menne uandane op-
picken ende op stauen dweren
mit mit leste uerloes otte
den stijt ende bleef daer doot
mit xxxi borghers uan a-
merfoerde eer si den bisscop
beiden conde waren die hol-
landers wech doert ueen
dat hi hem niet gheuoghe-
en conde Hier na inden iere 08
haer dulent ce ende wi op-
ten xxiij dach uan meye
Quam hertoghe willam
graue uan hollant mit gro-
ter heercraecht inden stichte
uan utrecht ende loed zeer-
de op die hoghewoert mit
tenten ende mit pauwelo-
nen Ende seet een deel sijnre
lude uoer nyerode heren ste-
uens huus Daer hi den heer
uan egmonde homan of
maecte Daer hi vj weken uoer-
laghen Ende stormden mit
viij vlieden ende mit enen
groten werke dat die muor-
woerden ende wisten ende bi-
groten stucken neder vielen
Mer stuen ende die mit hem
daer op waren gauen hem
gheuanghen den hertoghe wil-
lam Die hollander uerbrande

thuis nochtan buten des her
toghen oerloghe Ende alle
dat ghedaen was wart dat
oerloghe weder ghesoent elke
man op sijn goet rusten
hollant ende den ghesichte
Her ghisebert van waanen
souden weder op timmeren
thuis ten goye Ende die van
enichelle zoudet bliuen goe
de stichts inde Ende die her
toghe willam en sonder hem
niet meer bebynden ende
alle gheuanghen worden
quijt ghelaten Ende vij der
gunterlinghe worden mede
in ghesoent. **I**nce herheinnic
uanden ym proest van sun
te iohan Haer pelgum sijn
broeder herman uanden ym
Her ian van leuenberch
heinnic sijn broeder Jan utē
weerde ghisebrecht gunter
uanden hoghen lande. **I**nde
seluen iaer uoersaruen uer
soenden die ander ballinghe
mede alle gheint die wole sijn
broeder Jan die wit weloofs
soen Peter cannemaker en
die ander gunterlinghe Ende
gauen dat gheint ic wane
ij dulent pont daer men
thuis ten goye mede timmer
de daer na bleef die bisscop
ian ij iaer in wuden sonder
oerloghe. **I**nden iaer ons
heren dulent .ccc. ende luy
op sunte vincencius dach be
gonde bisscop ian dat stede
ijm van herdenberch te uelde

mit plancken arde den berch
lechten ende begrauen Ende
men seyt dat daer in uoertide
enen vordij te stanc plach die
al inden groent uerualen was

**Vanden hertoghe acbirecht
den xxij graue van hollant**

Inden iaer ons
heren dulent .ccc. ende luy na
Georgij wart die hertoghe wil
lam graue van hollant **W**art
sijnne sinne onghemachtich
so men seyt so dat menue set
te in seker hoede Daer hi in
bleef tot sijnre doot toe dat
was ontrent xij iaer. **D**ie
cabbelaus wonden die vrou
we hertoghe willams wyf
hebben toe enen riltreit des
lanes. **D**ie hoer yertse en won
den die vrouwe niet Want
si gheen kint en hadde biden
hertoghe willam uoersaruen
Daer die heerlicheit van hol
lant op comen mochte. **M**er
si omweden den hertoghe acb
irecht wt besien des uoer
seyds hertoghen broeder dat
hi quame in hollant Ende
verchte sijn broeder heerlic
heit Ende alle hertoghe acb
irecht quam in hollant en
daer wart ouerdringhen dat
hi soude wesen riltreit van
henegouwen van hollant
van zclant ende van nreel
lant ende hi soude der vrou
wen sijn broeder wyf alle
iaer gheuen Ende betalen xij
dulent onder salde toe hoer

lyfdocht Ende die pectien hoer
ende cabbeliaus worden mede
gheloent dat si onlanghe hiel
den Want die hertoghe ael
brecht zette heren ianne van
bloemensteyne vander laelui
scap van kenemerlant Ende
beuulle Reynout des heren soe
van birderode Die cabbeliaus
want hoer pectie was of ghe
set ende hoer wederpectie daer
an leyden si laghen te castrich
hem inden dunen om den heer
van birderode sinen sone doot
te slane Die heer van brede
wede die hier of niet en wil
te sende Reynoude sinen soen
mit een deel lude dese vadiu
scap te ontfane Ende als si
quamen te castrichem opt
lant braken die cabbeliaus
wt horen laghen ende run
neden tot Reynoude die hier
of ghene hoede en droech
Ende als hi sach dat si hem
meende runnede hi mitten sine
te castrichem in die kerke.
Daer die cabbeliaus verden
dure die afterste die si doot
doeghen die lude vanden dor
pe quamen te ontfette Reynou
de ende die mit hem in die
kerke waren so dat daer niet
meer of en quam optie tijt
Doe dat ghesaet was een deel
der cabbeliaus die dit ghedaet
hadden reden op heren wou
ters huys van heemkerke en
een deel reden binnen delst.
Daer na ontrent sinte mer

40
tims dach inden winter be
reit hertoghe aelbrecht heren
wouters huys van heemker
ke om dat hi dese ondadighe
ghe lude op sijn huys onthou
den hadde daer maecte hi
hoestman van sinen luden
die voer thuyt bleuen legghen
Heren diderit van polanen
die na heren van alperen
wert die daer voer lach ic
weken lang Her wouter
die niet let en mochte de
dingde mitten hertoghe gaf
sijn huys op indes hertoghe
handen Ende voer in zee
lant te ghisele des hertoghe legghen
daer of te houden Sinne
deser tijt allinen voer heestliche
lach quam binnen delst her
ghisebrecht van ruytode
haer van van karuena hei
re vander woert Cheruyt
wisten soen ende anders ne
le galten Dese toggen wt
delst mit een deel poeters van
delst indes grauen hoghe en
braken op des hertoghen van
ghenulle ende stocke namen
die gheuanghen daer wt.
Ende toggen binnen delst
Ende alle die hertoghe die op
tie tijt in zee lant was ver
nam datmen aldus dan
ghe sobacodie in sinen houe
bedreef en men van hem so
dene hielt Ende sine steden
van delst teghen hem zette
Ende dese ondadighe lude ont
hielden binnen hoer uesten

Ende hi quam inden ha
ghe Ende omwer alle vrede
ren en knapen die onder
hen waren van beiden p
ten **S**ine manne steden
ende lande **D**at si bi hem
quamen ghewapent ende
toech daer mede voer delf
des manendaghes te nide
uasten als men screef ons
heren iac **S**ulst ce ende
lix ende lach daer voer mit ¹³⁵⁹
heertacht x weken ende
n daghe **H**erinc vander
woert Ende gherinc wisten
soen mit horen ghesellen
deden menighe auentuerli
ke sehemutlinghe incheer
binnen deser tijt **D**ie her
toghe dede op staen in gro
te werke daer hi die stad
mede stormen woude bin
nen desen quam haer wal
rauen van wine en maecte ce
ouerdracht tusschen den
hertoghe ende der stad van
delf **D**at si den hertoghe
die stad op gaue behoude
lix hoers lijf ende hoers
gods mer si souden den
hertoghe ghelien voer hoer
mildaet te dusent onder
salde **D**us quam die herto
ghe binnen delf des diurdaghes
na pinxten inden iac
ons heren noersaruen **H**er
her ghisebrecht van nyenro
de **H**er ian van karnena
Ende alle dese gaste bleuen
vinten deser noerwaerde Ende

quamen uter stad so si hei
melicste mochten ende leliel
den alle hoer lijf sonder hem
re vanderwoert die worden
belopen opten keert toern
daer daer hi of mit stormen
ghelouewaten wart ont
hoest **H**er ghisebrecht van
nyenrode ende her ian van
karnena mit horen gheselle
toghen opt huus te hoelden
daer si op beleghen waren
een iac lang **D**ese herto
gelbrecht hadde een wijf hert
margrieta ende was des her
toghen dochter van svidens
ghelegghen bider pottenre
land **D**aer hi bi wan kathe
rine die hertoghinne van
ghelre **W**ilam den graue van
oesteruant **J**ohannem die
coninghinne van been
delbrecht hertoghe in beye
ren **J**ohanna bisscop tot lu
die margrieta hertoghinne
van vergoengen ende iohan
na hertoghinne van oester
re

Iden iace ons heren **D**u
sent ut ende ix. **T**oech
bisscop ian mit heertacht in
zallant tusschen wegstapel
ende ~~waren daer dede op staen~~
enen borch van hout die hi
namachs van stene maken
dede Ende hiet arkelstijne die
staet in eenre wuermulle om
te verhoeden ouerdaer **I**nde
seluen iac noersteren ontclep
ghisebrecht van verelenhorst

den bisscop van **I**nde quam
noeden wach tot erkelens
Ende uent daer uandes bissto
pes luden xij man mer me
ment en bleef daer toot Ende
s na verloende hi mitten bissto
pe **I**nden seluen iacer uoersa
uen tot onser vrouwen daghe
toe assumptio dede bisscop van
timmeren een blochuyts uoer
dat castrael te sacersloes die met dwin
ghen op dat si niemant ghene
sont noch ouerlast doen en
souden **D**aer na wart ghede
dingt dat men beide neder
brac blochuyts ende sacersloe
Inden iacer ons heren **D**ulser
in hondert ende lxx des and
ren daghes na dertien dach
werd bisscop van mit heerwaert
in enen uorske in stellingwaert
in stremviker woude ende in
ommelant **W**ant si sine lu
de waren en d wouden hem
in uele iaren niet onderdanc
waten **D**aer hi op die tyd een
strye teghen uacht dien hi
wart **E**nde dwane stremviker
wordt endeommelant dat
si hem onderdancich worden
Ende gansen uoer hoer on
hoersamheit den bisscop x du
sent oude salde **D**aer na in
den iacer ons heren uoersa
uen tot onser vrouwen da
ghe purificatio versamende
bisscop van een groot heer
ende wed weder in stelling
waert ende uerbrande bleef
dye ende al datommelant

91
dat hem niet onderdancich
was **E**nde wed weder ombelie
den van dane **V**an herto
ghe **w**ynout van ghelre en
ioncheer edelwaert sin broeder
Inden iacer ons heren du
sent in hondert ende lxx
Want twee partyen in ghel
relant die ene hieten heres
ende stonds mitten hertoghe
wynout **D**ie andie hieten
vionchost die stonds mit
ten hertoghe edelwaert des her
toghen broeder **D**ese partyen
begonsten van desen twee
broeders inden iacer ons heren
Dulser at ende hi so dat ghel
relant dese x iacer in groeten
ouerden stont **D**ie hertoghe
wynout toech mit sine urien
den uoer die stad van tiel
ende sette daer sine tenten
Want si mit ioncheer edelwaert
ieghen hem plechten **E**nde
alle ioncheer edelwaert die uer
nam qua hi mit sine urien
binnen tiel toech toe hem wt
ende streef teghen den hertog
ghe sine broeder **E**nde wan
den strye **D**aer bleuen wort
her uederic van alst her a
let van zuythem **V**er borre
van herimen **E**nde anders
uele goeder liede **D**ese sint
ghesaele op sinte urband
dach inden iacer **I**nden iacer
ons heren **D**ulser at ende hi
uoersamich **J**oncheer edel
waert setten den hertoghe si
nen broeder in uan gheulle

ende hi waer in was Ende
edelwaer berechte tlant van
ghehr x i aer lang ende uer
hate die quaetdien so herte
like so dat ghehrant nye
also uenlich en was doer te
nden alst was in ioncheer
edelwaerts tiden **I**nden
seluen i aer noersarenen **D**u
sent ar ende hi tot onser
uouwen daghe natuutas
ontfende bisscop ian den he
re van noer doer ombe
scit datmen den huse te ap
pel dede inden stichte van
utrecht **W**ant si ucle wille
bedreuen mit laur van ouer
psele **D**aer die van zwole
witlich waren den bisscop
te helpen **M**er die van de
nente ende van campen
melen daer alte nacht inne
Mer die bisscop ian moste
hem hant uesten ende pre
uilegien gheuen waer om
si sine hulpas worden
Daer na op sinte calixtus
dach quamen vanden cal
tele te rechteren des heeren
uelende van noer doer
die stad te zwole ende
brande die huse die daer
vuten stonden **D**ie bor
ghers toghen wt **W**e ende
uerlozen den dinc **D**aer
bienen van zwole gheua
ghen **W**el by borghers
vanden vester **I**nden i aer
ons heeren dusent in hon
der ende by inder maent 1362

van ianuarus op sinte
macellus nacht was een
zonderinghe groot wynt
die alte groten lande dede
Want hi dede uele huse ne
der uallen kerken ende ker
toernen **E**nde uele luden
uerdienten die vider zee
ghelegghen waren vanden
drinc water ende uele scyep
uerdoruuen mede **S**o dat
nye man dier te uoren en
hadde of horen segghen
van enighen storme also
groot **D**aer na vanden selue
i aer van by noersarenen
des donredaghes na sinte
iacobs dach quamen bisscop
ian mit groter macht van
voddere knapen ende bor
ghers ende belach tynys
te noer **E**nde loech daer
op die grote dincende wer
ke **D**ie hi dede druen an
dien ueren voorst was
die alre tyeste borst die in
alle dese lande stont want
si hadde dubbelde graken
ende diep an viden ziden
op ghemuer **D**ie ringmuur
vanden wold was lxx noer hoer an
xij noer dicke **E**nde had
de daer toe een uoorbord
dat merkant was ende
alte stant **D**at wan men
hem of stormender hant
Doe dede bisscop ian sine
vlden opt huus warpen
ende sine werke an drinc
ende stier daer mede den

meesten toern dat hi an
stucken neder uiele Ende
die zale ende die mueren
nochtan uonden die van
binnen meere list ende
meere criste dan ye op hu
se gheuonden wart. **D**aer
si maerten arme van hou
te die ten eynde yseren wa
ren daer si des bisschops mees
te schermte mede op haelden
Ende seden die starste we
re ende die meeste behendic
hede mit menigherhande
engienen die si misieden
daer men nye of en hoerde
spreken. **D**och mit leste dede
men hem an so grote par
se mit storme dat sijt op ga
uen behouden hoers lyssopte
ix dach in november so dat
ter die bisscop noer lach
xv weken ende dedet neder
werpen ter eerden toe. **I**nde
iaer ons heren dusent in
hondert ende lxij op die
in kalende in februario wart
alter van lichtenberch wort
gheslegghen. **E**nde dat deden
heinkijn die molen aer he
re gunter pwoys herdebol
daer der stad van utrecht
groot onrust of quam. **D**aer
na inden iaer ons heren du
sent in hondert ende lxij
des dursdaghes na agneten
sawt haer zweder heire van
noorst ende erfde dat oerlo
ghe woderike sinen oudsten
sone. **D**aer na des sonnen

92
daghes na sunte ocolfs
dach quamen binnen rine
des heren oudste sone van
noorst ende uersloenden
mitten bisscop. **I**nden iaer
ons heren dusent in hon
dert ende lxij opten x dach
in februario dede bisscop
ian laen een uelt liet mast
broec daer hi wan xxxij
hocuen lands die hi den
stichte van utrecht liet ende
half den tiende. **E**nde die
anderhelst behoert ten ca
pittel van deuentec. **D**oe
men saret ons heren iaer
dusent in hondert ende xij
ontfenc iohan van arkel
dat biscop van utrecht
uanden pacus clemens dat
hi verichte in groter eien
mit zwaren arweide mit
groten oerloghe ende mit
zorghen tot dat men saret
ons heren iaer dusent in
hondert ende lxij. **E**er sijt
biscop flore land ende am
vochte uiede uander gro
ter scout die uoersaenen is.
Daert bisscop ian van
diest al noer gheset hadde.
Inden seluen iaer uoersaen
dusent ac lxij opten xij
dach in aprilie die pacus
urbanus die v also ghe
noemt uersette den bisscop
enghebrecht uander marke
ghebozen van ludic tot w
ien. **E**nde bisscop ian van
arkel ghebozen na utrecht

tot ludic **I**n die van bisscop
ian van uereborch ghe
wan van moultborch
worp Ende als ian na
arkel bisscop tot ludic
was besat hi dat casteel
te vinkel Ende daer na
die keiserlike borch te vinn
men Wanse ende warpse
neder alle beyde Daer na
wan hi dien borch te stoc
hem mer die liet hi staen
ende belettele mit sinen
luden **V**an ian van uer
reborsch den xlvij bisscop
tot urecht

In den iaer ons heeren
duzent vij hondert en
leuij noercreuen opten
vij dach van septemler
quam bisscop iohan van
uereborch tot urecht
daer hi eerlike ontfanghe
wart Ende na der onder
manier betamelike in si
nen stoel gheset Ende nat
alle sijn stoc open in ende
comerloes **D**ie bisscop
iohan was een uredo sam
man Ende en maecte ghe
ne oerloghe daer hi dat
sichte yet mede uerlaste
Daer na inden iaer van
ley lude die gheseren wa
ren inden sichte van mot
te Die desen bisscop ont
sat hadden alle die van
uel Ende die van brot
hulsen ende deden scadt
man lande van ouer plet

Waer om die bisscop uer
samende wel vij hondert
ridders ende knapen ende
reed in die meyes maent
inden sichte van moult
ende lach dach vij daghe
ende enen nacht ende uer
viande vele sijnre wand
lust ende soeide hore tome
Also dat hi mit dier wylse
te goden besceyde quam
Die van amerstoerde en
wonden hem gheue totte
gheuen noch sine gruyt
ende doer ombescheit dat
hi meer inden sichte dede
so uersamende bisscop ian
noerseit een machtych heer
van uereborch ende knechte
ende borghars ende sloech
noer amerstoerde sine ten
ten **I**nden iaer ons heeren
duzent vij hondert ende leuij
op sinte mevgrieten dach
ende lach daer vij daghe
doe wart ghededingt dat
die van amerstoerde soude
gheuen tollen ende gruyt
ghelt alle hi den anderen
bisscopen in ueruden ghe
gheuen hadden ende te ghe
uen plaghen ende daer me
toech hi van dane **I**nde
leuij iaer noercreuen du
zent vij hondert ende leuij
Wart gheslicht die canca
e te ley den daer in ghepro
uent sijn xxvij kanonike
dat meeste beaebode een
groot gheleert man hiet

inder philips van ley
 den Inden seluen iaer dede
 die hertoghe aelbrecht den
 heer van adinghem ont
 hoefden Ende seyd hem
 an dat hi instrumente
 ende ledere op sinen huse
 hadde Daer hi den herto
 sine sloot mede of woude
 clummen Daer veel onrust
 ten in venegouwen of qua
 want die heer van ading
 hem hadde vuy vrede
 die den hertoghe also na
 vuyhten dat hi d. zvene
 uoer den molte Daer na
 inden iaer ons heren dusent
 uij hondert ende lxxij sticht
 te die hertoghe aelbrecht tot
 sijn ewigher memorie ene
 clesie inden hage daer xij
 canoniken in ghepronent
 sijn Ende mede om des heren
 doot van adinghem Want
 her in der soenen gheseyt was
 Ende daer na inden iaer ons
 heren dusent uij hondert en
 lxxij op sinte simons en
 iuden auont der apostelen
 was bisscop ian noelste
 nen mit sinen ghelinde te
 gote mit stedekeyn dat si niet
 wilelike en behoeden noch
 en uoerwaerden Want daer
 quamen inder inder nacht
 des bisscops ontfende mande
 alle iohan van zwoluis en
 ghebr. van zal Her otte na
 der reynenade hemre scun
 ne hundenbrech Symon na

zwoluis Herman tuikekel
 ende beclommen dat ombe
 hoet stedekeyn uenghen den
 bisscop mit hem dertien den
 Ende sloeghen doot herre
 van entenicht mit hem der
 den Daer na wart die bis
 scop ghecoft wt deser van
 ghenisse uoer xvi dusent
 out salde Daer uoer worde
 borghe hian van mane Her
 iacob zondenbalch abt van
 oelstwert haer zbeder van
 manen Her steuen van nye
 uelt Ende her gheric weue
 ke Ende uoer dese uoelste
 nen summe gheit uersette
 die bisscop uerscreuen alle
 sine sloot ende anwochten de
 sen muen an dese side der p
 sele ende uollenho mit sinen
 toe behoren daer tot ter tijt toe
 dat dese uoelste uen summe
 ghelts betaer waer Ende
 mit desen ougheualle qua
 dat visdom weder in groter
 scout ende in comice Inde
 seluen iaer ons heren dusent
 uij hondert ende lxxij stou
 uen binnen deser stad van
 utrecht xi dusent menschen
 Daer na inden iaer ons he
 ren dusent uij hondert ende
 lxxij wart enen manne die
 had heetoden niet ghelbrecht
 gunter xxi iaer v. ceure mi
 len na niet te wipen dat hi
 verbrac waer om men hem
 die stad uerbede hondert iaer
 lang Dese ghelbrecht uer

1369

recht graue biden here van
hollant also dat hi ghehen
ghede dat dese ghisebreche sou
denemen der burgher goet
van utrecht in hollant ende
in zelandt waer hiut gheci
ghen woude daer namaels
der stad van utrecht vele on
ueden ende oerlochs of qua
Daer na inden iaer ons here
duisent in hondert ende lxx
Quam dese ghisebreche
gunter ende hadde in sijn
hulpe vorchgraue lodetkyn
mit anders vele ghesellen en
namen den borghers hoer
goet toe tolophen bi cordrecht
ende uoerdent in heren aetds
machte vander duffen.
Ende dat goet warr uerbor
gher **D**ie hertoghe aelbrecht
die doe rubeert van hollant
was want daer briue spre
kende opt huys te uredelant
ende op die ghesichte die daer
toe behooren in houdende
xxxvi hondert pont enen
ouden groten gherekent
uoert xv deent die de goede
graue willam hertoghe
aelberts ondenader den bis
coop van van diest daer op
gheleent hadde daer des bis
coops raed van utrecht op
andwoerden dat bisscop
van van arkel in uoertide
gheloffent hadde dat huys
te uredelant in ~~uoertide~~
~~gheloffent hadde teghen~~
der heylscruinen des uoertide

hertoghen aelberts moeder
ende hadde daer uoer betaelt
vi duzent pont **E**nde want
die hertoghe aelbert die prin
cipael briue noch hadde so
woude hi hebben dat huys
te uredelant of die summe
ghelts uoerscreuen **E**nde van
desen twee saken uoerscreue
mel groten twist tusschen
hollant ende den stichte van
utrecht **E**nde alle die herto
ghe edewaert van ghele
dit uernam hadde hi node
ghesien enich oerloch tussche
den hertoghe aelbrecht sinen
zweer ende den bisscop van
utrecht sinen neue quam
hi hier tusschen ende seye de
ese zaken op sinter witus
dach inden iaer ons heren
duisent in hondert ende lxx
also dat die bisscop van u
trecht soude gheuen den her
toghe die uoerscreuen sum
me ghelts tot eenre benoem
der tijt ende loffende sine
briue **E**nde waret dat die
hertoghe van ghele ghesent
hadde dese uoerscreuen sum
me ghelts niet betaelt en
worde tot al sulken daghe
also die hertoghe van ghele
re ghesent hadde **S**o mocht
te die hertoghe aelbrecht
panden wt den stichte van ut
dat hoofteghelt mitter penne
Ende hinc soude ghisebreche
gunter niet uerandwoerde
Want hi sijn man niet en

was eer hi ucedreuen wart
Daer na quam ghisebert
ouer dit segghen Ende nam
der borgher goet van utrecht
in zeclant ende uoer de ter
goude Daert die borghers
weder wisten om een sum
me van ghelde in af cortu
ghe van der summe ghelis
uoer streue die hertoghe sel
brecht van uirdelant heb
ben souden Ende alle die
raed van utrecht dat ghele
betalen soude inden haeghe
worden si wisten om hup
ment daer groot oerloghe
of quam als ghi hier na
wel horen sulz In dien iaer
ons heren duisent cc ende
lxxi op sinte iohans auont
bapst nulle bisscop van
van uerenborch gheboore
van ludie ende nulle in on
sen heren buunen der stad
van utrecht ende starft
haestelike so dat men van
sijne sieste niet en wiste
Ende uele luden meenden
dat hi uerghen uant
Ende wart elendelike be
grauen in die denderke
in utrecht sonder betaelike
wisaert In desen iaren als
inden iaer ons heren lxxv
naerlaenen op sinte symo
theus ende symphonanus
dach was een dreyte val
wylte tusschen den herto
ghe van brabant ende
van hertoghe van gult

94
Daer bleef doot hertoghe
edewaert van ghelre ende
uele goeder lude Daer bleef
ghenanghen die hertoghe
van brabant die den scyt
uerloes Die graue van
sympoel ende uele goeder
lude Ende alle die herto
ghe edewaert doot was
ouerdweghen die perten
van ghelrelant hekers en
brondyort namen den
hertoghe wijnou van
ghelre wo die naanghen
te oare hie iaer in ghele
ten hadde ende maecten
weder here van ghelre **van**
arnoude van hoern den
vijsch bisscop inrecht
Ende als bisscop van na
uerreborch begrauen
was een deel der capitulac
cozen tot enen bisscop her
zweber nre lo den drien
proest van utrecht wel na
een weelke man want hi
en conste singhen noch lele
roer die meere deel van
den capitulacis en woude
niet kiezen Doch dat ca
pitul van deventer cozen
hem alle Ende alle die iacus
urbaeus die nyste also ghe
noent uernam dat dat
bisscop van utrecht sonder
heide was Dat hi dar bis
dom enen hoghen gheboore
manne arnoude van
hoern die opte tyt inden
hof te romen was Als hi

verken was mit desen bis
dom haeste hi hem te sinen
lande ende quam tuericht
heide feestelike ende waer
daer in sinen stoel gheset
na der ouder gheswote
op sante margarets dach in
den iaer ons heren dulcent
in hondert ende lxxi Dese
bisscop acrnoud was een
ionc man ende goet cleer
ende in wapende hem gheset
ne hi was goet gheselle
mit sinen luden Dese bis
scop vant dat bisdom in
groter soue Ende al uer
set sine sote ende ambocht
te an dese zide der p̄sel en
notenho daer toe noer die
noerfacuen xvi dulcent
ende salde van bisscops
iohans van gheulle. **E**
Soe wart ghedadingt
dat bisscop acrnoud vele
noerfacuen summe gheset
uertorghede sine sote en
ambochten Ende hi goet
duncken der desen maec
te hi heren sweder sinen
neue heer van gaeleke
ambochtman op uerde
lant in drie manieren
Wat hi uerde lant vande
mecht niet uerueruden
en soude noch en suchte
gare of ghesen lant en
soude lant ghesen Daer
hi hem sine vane of gal
dies hi nam als vele uer
gae In dien seluen iaer na

lxxi noerfacuen opten uer
den dach van december stact
hertoghe reynout van ghebr
ende en liet gheen kinne na
han Ende doe mel gheset
lant echter in twee p̄ten
Want die hekers ontfen
ghen die graume van de
ne Des hertoghen reynouts
zuster Die bronchoest en
wouden gheen wyf to re
nen heer Mer hi ontfen ghe
der hertoghinnen oudren
zoue van gulic die willam
het Ende sin moeder was
ene iongher zuster des herto
ghen reynouts noerfacuen
hier of quam gwoor oerloch
ende onghenalle in gheset
lant dat ouerde seuen iaer
lang Bisscop acrnoud die gheset
ne die gheset hertoghe
woude meente dat die ou
der zuster mit rechte vrouwe
van gheset lant welen zou
de waer om hi hoer hulper
wart Ende maecte natten
heer van ghemep een hylie
als dat die graue van ba
lochs nam te wille die noer
seyde vrouwe van gheset lant
Doe uerlamende graue w
hanne ende bisscop acrnoud
een maten heer van wolke
Ende in hoer hulpe quam
sint hertoghe vanden ber
ghe Die graue vande me
ke Die graue van stene
Joncker out uanser mer
ke Ende anders vele uer

ren ende knapen daer si me
 de quamen noer gronsuort
 dat men hem op gaf Ende
 toghen noert noer aernem
 die ontfenghen den graue
 ende die vrouwe ende zwoe
 ren hem hulde Van dane to
 ghen si noert noer ghele
 daer si een groot weert noer
 op sloeghen ende laghen daer
 xvi weken lang Noch an
 lieten sij onghewonnen .
 Van dane toghen si noert
 noer weggheninghe dat men
 hem op gaf Toghen noert en
 wonden die helle Aller ende
 cammenberth Van dane to
 ghen si noert noer tyenbeet
 dat si niet en wonden Van
 dane toghen si noert noer lo
 be daer si een tyt noer laghe
 ende wonden Ende binnen
 oer tyt dat si noer lolede
 laghen quamen die bronchof
 te ende bedommen aernem
 bi nachte Die graue iohan
 pensede dat die oerloghe niet
 in sthe eynde nemen en sou
 de Geual dit oerloghe der won
 wen den bisscop aernid ende
 den heer van gheny ende toech
 tot scotshouwen in sin ruste
 Daer na inden seluen iaer
 vernam bisscop aernoud dat
 die hertoghe van gulle binne
 ghecomen was waer om hi
 uersamende riddersen ende
 knechten ende een groot deel
 bozghers van uerchte ende
 toech daer mede noer aernem

Sylchede den hertoghe wt
 te striden ende lach daer uoer
 enen nacht ende enen dach
 ende uerweid stryts ende als
 hem nyment en quam uer
 brande hi de huse die daer
 buiten stonden ende toech we
 der van dane In den seluen
 iaer ons heren lxxij of sunte
 odolfs nacht was een groot
 brand tuerche vider iacopi
 nen Daer brande onttrac
 vij hondert husen also men
 seyt Daer na inden seluen
 iaer ons heren dusent vij hou
 derc ende lxxij op onser vrou
 wen dach natuutas was
 die hertoghe van gulle tot
 minneghen Daer hem was
 den verstaen dat hi qua
 me tot mel hi soude die stad
 wael uertrighen Ende als
 hem die bronchof bereiden
 op dese wyse so wart den
 bisscop aernid dat ueruoet
 die oppe tyd tot wien was
 ende een deel bozghers van
 uerchte daer bi hem hadde .
 Ende om dit te uerhoeden
 so rede die bisscop tot nel en
 nam mit hem een deel udder
 ende knapen ende bozghers En
 een deel liet hi bliuen tot re
 nen om die stad te behoeden
 Ende als hi tot tiel quam
 uer hi daer die vrouwe uer
 gheht daer si houeden ende
 danseden ende waren goede
 ghesellen mer si en behoeden
 die stad niet so wiselike Die

brunchorste die quamen bi
nachte daer in ende won
die stad Daer bleuen gheua
ghen haer loef van hoern
des bisscops broeder Her gh
selebrecht van heidenbroet
Her uredic van zulen
ridders Jacob van lochorst
william ouer die uecht eerst
van groningen woude ende
andere vele goeder lude .

Die bisscop die hem langhe
wile manlike langhe uer
weerde sach dat hijt uer
helen moeste uit leste om
brac sinen manden ende
quam opt tollenhuis daer
die vrouwe van ghebre
was Ende alle die bronc
horst die stad gheuomen
hadden omboden si den hec
toghe van gulic die des
andere daghes daer bin
nen quam mit anderhalf
hondert gheuapender ma
ne Die borghers van u
trecht die die tot renen ghe
bleuen wesen uernamen
dat die bisscop in so groter
noot was sendense twee
borghere alle iohan hom
bour ende braem vanden
velde an die ouerste van
der stad van utrecht mit
deser bootscap Ende alle
die ouerste dat uernamen
meenden si horen her tont
setten Of lyf ende goet daer
uoer te auentueren sloghe
hoer clocken ende wapende

hem ende toggen haestelike
wt tot wyse ende scepten
daer ouer die lecke Ende uer
samenden hem daer alle mit
der zonnen onderganc toghe
uoer uerbranden ene moele
ende dat dorp te raen wade
ende toggen so al vernende
uoer totter lingen daer si
ouer woeden Ende quame
uoer tiel ontrent y ueeren
eer die dach op ghinc ende
als die sonne ene wile op
was ghegaen omboer die
hertoghe van gulic dat hi
woude wt comen ende str
den teghen die van utrecht
Die bisscop die herde lieue
was als hi sine lude sach
Quam vanden tollenhuse
tweste sijn uole ende scaerde
se te striden Die hertoghe die
van binnen der stad uole
dat daer buiten lach al ouer
sach ende sprac tot sinen lu
den ghi segt mi dattet al
pellers ende scoemakers sijn
het duncken mi alle riddersen
vnde knechten wesen bleef
daer binnen ende en quam
niet te stude Dus laghen die
van utrecht uoer tiel dien
dach ten auonde toe ende als
die hertoghe sach dat si niet
nimen en wonden sine hadde
die stad ende binnen dier stad
ghene prouande en was en
hi also beleghen was dat hi
necghent wt en mochte sonder
sijn uolde hi enen raet .

Ende omboet dat hi toe come
woude ende staden teghen he
op een benoemt uelt **D**it was
nader zonnen onderganck die
van utrecht versamenden
hem op die benoemde stede an
die ene zide vander stad ende
waende dat die hertoghe come
zoude **E**nde als die hertoghe
uernam dat hi een poert
tume had daer niemant uoer
en was wet hi daer wt ende in
mede die stad **E**nde doe die her
toghe gheerden was loken die
van binnen hoer poerten op
ende lieten den bisscop ende
die van utrecht in die stad
daer si den nacht bliuen des
andern daghes toggen die van
utrecht weder in hoer stad
zonder verlies ende mit gro
ten eeren **D**aer na wan die bisscop
mitten hekers uenne ende her
derdinc **H**ierna in die iacr ons
heren quam die hertoghe van
gult ende die heer van manen
mit hem ende bronchorst per
tje inden sichte van utrecht
mit heerecrachte ende uerbern
den amercanghen doerne en
zeyst al totter viltce toe **E**nde
reden weder in ghevelant
ongheltaet ende ombestrede
Inden iacr ons heren dusent
vijfhondert ende lxxxij groef
die stad van utrecht een diep
te vander nyeruaert totter
groter wade toe **E**nde leide
y slusen van hout op die ny
we naert **E**nde tinnierden

enen nyw en toern oypen
uter dyc daer si die slusen
mede belchermen wouden
uoer hoer wand dat men
se niet en vernielden ende
noenden ghildenworch **W**at
ter die ghilden van utrecht
deden tinnieren **H**er ghilte
brecht van manen dien hier
lede toe was pensede worden
die van utrecht sine wan
de si mochten comen doer
die slusen ende vernielen sine
heerlicheide **E**nde brocht den
heroghe arbrecht van hollant
aen daer gheerchte van uref
winc sijn waer daer die van
utrecht hoer slusen ende hore
toern gheleert hadden **E**nde
die bisscop van utrecht gheen
recht daer toe en hadde **D**ie
van bordrecht meenden oer
het ghinghe hem zere teghe
ende woude den heer van
manen mede helpen weeren
Daer na inden iacr ons heren
dusent cc lxxij ontrent xij
dach ghinc die lecke vloet
also grode dat men mit scut
ten varen mochte puer uelt
Ende daer na naert die iacr
van utrecht ouer der vloet
inden haghe ende betaelde
die noersaenen summe ghelw
van uerdelant toe **W**erden
si twilden omre payment
ende noem heide tinnioe
dich weder tot utrecht ende
brochtne horen rade an wat
hem weder gheuaren was

Vaer om si ouerdroeghen
ghemeenlike dat si wonden
nam in hollant ende pande
also vele weder als hem dochte
als hem te vele of ghenomen
was **D**aer na inden uaden waer
in si te woerden ende meen
den die te uerghiselen ende si
en wonden niet uerghiselen
welen **D**oe die van uericht
dat saghen ueruerden si
woerden worpen die poert
huse neder ende neughen
die si uaren mochten ende
uoerden te uericht ende
rechtenoert daer na wonne
si nonenborgh ende worpen
neder in die graft **D**aer na
uorien si noert ende uerghiselen
inden uaden welen uermeert
loefrecht die ameyde leymo
de iacquet bodegrauen uer
der ende anders vele dorpe
daer seggoot ghelt of statte
Ende doe die van uericht
uorien tot muden ende tot
welen om die te uerghiselen
hadde die heer van gachbee
hollandre op uerdelanc ghe
laten ende scoeten mit donre
toden op die van uericht
Ende behielt uerdelanc uoert
aen tot hertoghe aelberts
behoef **E**nde bleef des lichts
want al dat oecloch toer en
uergas sijnre vrieue ende se
ghiele ende uoertbaerde die
In in uoertiden daer gheghe
uen hadde alle uoertaruen
18

374 **D**aer na inden iacquet ons
heren van brabant des an
derin daghes na mese daghe
quam die hertoghe aelbrecht
mit groter heertacht mit
scypen die lecke op **E**nde had
de mit hem den graue uande
ne den graue van baloys
uele uoertiden wt henegou
wen wt hollant wt zeelat
Ende daer toe alle uoertiden
ende knechten wt gheclant
die om sout dienen wonden
ende die in gheclant conste
ende sloech sine tenten ende pau
welen uoert ghilden wiche
Ende dede daer uoert op slaen
een sonder linge groter wer
dannen uader oest ude neder
wert dref te ghilden both
wert ende een ander wert dat
niet so groot en was an die
wert ude ende alle dat mit
wert ghenahede den huse
scoten die uanden huse daer
op mit cenre conrebullen
daert so zere of quertede dat
syt niet naert den huse uic
ghen en wonden **E**nde als die
hertoghe aelbrecht achte da
ghe daer uoert ghelegghen had
Sijnre hant ghilbrecht van
manen **D**aer hant hant
nander ameyde **D**aer ghise
brecht van uerwode ende
anders vele uoertiden ende
knapen uoert ghilden boech
schermuusen **E**nde vrochte
mit hem uel ceyme donre
bullen daer si lode mede sco

ten ten huſelken perre doel
 ende acere prijs die hoeft
 mans opten huſe waren he
 ten die vringghe neder. Ende
 deel hoere ſapentuers hepe
 of ende beſtrecken deſe noerſar
 uen heeren ende knechten en
 nenghen haer ghuſebrecht
 van nyenwode ende enen an
 dren edelen man wt here
 gouwen willam van naeld
 wye ende willam van
 gheerulier ende wommen
 hem af xvij duren buſſen
 Die ſi noer hem opt huys
 vrochten die hertoghe dede
 daer y bliden op rechten
 die ene ſtort te wanen opt
 flant. Ende die ander ſont
 binnen ben die daer ſi hie
 wreſlike ſont ende mede
 worpen mer ſi worpen on
 langhe die meeſte blide en
 te viac. Doe ghinghen haef
 ten mitten groten werke
 aen te vringhen ende vroch
 thent acere noerborcht dat
 was ghemaker van ſtaker
 ende van wilghen plan
 ken ende doe ſie niet lan
 gher houden en mochten
 neerbranden ſij ſelue ende
 als dat wert mit noerwicht
 ghecomen was hadden die
 hollanders ene cante ghem
 ket noer grote wercke die
 vanden huſe hadden grot
 ducht datmen hem mitte
 cante groten hinder doen
 mochten lipen of herde ſte

like ende neerbranden die
 cante. Doe duren die holla
 ders dat gorten wert noer
 op die gract. Mer ghuſebrecht
 van nyenwode die op ghul
 denborch gheuenghen laen
 ende doe nan ſuen worden
 ghenelen was ghinc hier
 tuſſchen dedinghen ſo dat
 men den hertoghe dat huus
 op gaf ende alle die daer
 op waren ſonden behou
 den hoers lyfs ende hoers
 goeds ende alle dat ſi op
 thuus hadden ſonden ſi
 vanden huſe draghen ende
 ueyllich in die ſtad waren.
 Daer gaenen ſi thuus op
 den hertoghe opten eerſten
 dach van ninnus ende ſi had
 den opten huſe neghen do
 den die namen ſi niet heen
 ende noerdenſe in die ſtad
 van utrecht. Des anderen
 daghes daer na quam die
 heer van manen. Ende het
 reuere van homoet mit
 vele wapentiers uten heer
 van ghildenborch ende veel
 poeters van haerlem ende
 neerbranden uitfaes. Ende
 als die van utrecht dat niet
 namen roghen ſi wt hoer
 ſtad mit onghewonden
 vancien opten vindinge bi
 uitfaes daer die noerlopas
 van utrecht ueerlozen wat
 ſi meranderen niet en neer
 bruden ende hoer liden te
 ſanen niet en hadden.

Daer bleuen ghenanghe
uter stad van utrecht wel
xl man ghenanghen ende
xi doer Die hollanders wor
den uerhoert en weet niet
waer of want hem hoer
manden niet volgheden
nochtan liepen si die doer
slaghe daer sommich in
ueydrachten Des andern da
ghes daer na vual die her
toghe uoertae in heer
van manen ghildenborch
te uerwaren ende hi toech we
der in hollant In desen tye
dat die hertoghe uoer ghi
denborch lach toghe die na
utrecht mit horen bisscop
ende mit soudenaers in
hollant tot zwamerdam
toe ende uertrughen veel lude
ende keerden weder in hoer
stad

Ende als die hertoghe ael
brecht uoer ghildenborch
toech des manen daghes
rechtuoert daer na met bisscop
aent haer gosen van nau
dic Daer willam van wes
willam uanderlawye Ende
anders uel goeder liden en
anders uel goeder liden ende
wighers van utrecht uoer
de uoer naerden Ende haer
~~daer groten roef ende uen
ghen wt naerden~~ Ende haer
den daer groten roef en uen
ghen wt naerden ende van
den hollanders die daer bin

nen laghen lxvii manne
Daer na des derden daghes
na sinte gans dach na
midsonne veed bisscop aent
mit desen uoerghensenden
heten ende nutten uoer ghe
noenden liden uoer oudelka
ter ende haelden daer enen
roef ende uen ghen daer wt
oude water lxvii manne In
den seluen iare datmen screef
ducent cc en lxxiiij op sinte
ymotheus ende ende sym
phonamus nacht quam die
dat van utrecht al stillelij
ghelaven mit lute tot ghi
denborch Ende stonden al
den dach ende dien nacht
ende des andern daghes toe
Ende doe brochten si daer in
meer dat rechtuoert onstac
So dat die opte huse waren
ghene wer en conden doen
vanden roke die vanden meer
quam Ende gaen hem op
vdes bisscops en inder stad
harden Ende daer wan men
hem of xxiij waerachtigher
man ende toe wden die inde
oerloghe toe ghebleuen ware
Die ghesiede op sinte bartel
meus auout inden iare uoer
scenen des xiiij daghes daer
na dat die stad ghildenborch
ghewonnen hadde was daer
een dach ghemact van zoe
ne tot montwoorde daer die
raet van hollant ende van
uacht was Ende daer en
binnen dien daghe verpde

die hertoghe van hollant ende
quam die lecke op uaren so
heimeliken mit groter heer
dracht van nolke dat mens
tot uarcht niet en wiste ende
men ghene hoede daer voer en
hadden ende guermids dat
men te daghe was tot mont
foorde ende quamen tot ma
nen aent stant mit horen
scapen Ende als men tot uarcht
te die mare vernam sloech
men die clocke en men toech
daer sonder meeren tot ghul
denborch Daer die stad van
uarcht saer mit horen luden
lach an die ene zide der lecke
die daghe lang Ende uelste
in leden ende beletten hoer
hins mit duen vnderen alle
her oer van sonouwen
haer willam van rees her
goellen van nauwre ende
mit andren wapeniers vter
stad ende alst wel heruaert
was toghe si weder in hoer
stad Doe die hertoghe van
hollant sach dat hi an ghul
denborch niet noerden en mocht
toech hi noerthins te wulue
horst ende noer holersteyne
Die worden hem besode op
ghegheuen in desen mane
ren dat men ghenen scade daer
of inden stichte doen en soude
Inden seluen iaer uoersae
van onzen sinte mertyns
dach inden winter toech haer
willam van rees mit een dei
wapeniers heimelic in nach

98
uoer yselsteyn ende scoet daer
in mit uuer pylen ende ont
staken twe berghe mit coer
ne daer binnen dier wilen
dat die van binnen ontedicht
waren ende arbeiden die
berghe te leschen ende dar
mer wt te doen ende sloeghe
her willam van rees mit si
nen ghesellen sloech op die slo
te vanden dragboen Ende
namen daer wt groten roef
van coeyn ende van peerde
die si tot uarcht brochten
Des andren daghes sende
si eersame boden binnen der
stad van utrecht ende uerding
gheden om xxxv hondert
oncalde Int iaer ons her
ducent vij hondert ende lxxv
op sinte benedictus dach in
den winter wart dat oerlo
ghe ghesoent Ende van u
archt gauen den hertoghe
aelberche drie duzent ander
sald Ende daer mede wert
gheset in der zonen Dat
die bisscop van utrecht sou
de mit sinen eede houden
mit seuen adelien dat dat
tgherichte van urelwyne
sijn waer van sinte mer
tyns weghe dat die graue
van hollant gheen recht
daer toe en hadde Ende alle
bisscop aent dat ghehoud
den souden so soude hem
die hertoghe aelberche tgher
ichte van urelwyne quite
ende uerdr ech hem des eers

enre gaf hem des sine open
briene. Daer naide iaer ons
heeren duisent in hondert en
lxv op sinte iustus dach be
wilde hem bisscop aecht en
toech metter stad van kam
pen ende toech metten dat
andren sinen stede ende lan
te noer dat caesteel te putten
stijne. Want haer herbren den
borghers van campen ende
ander stichts inden vele om
bescapts daer of dede. Waer om
die bisscop daer noer quam
ende strlede ene grote blide daer
hi dat caesteel seir mede quet
seide mit groten stene die hi
daer op warg. Die bisscop
nemam dat herbarens niet dat
caesteel onefeten wonden. Naer
om dat hi den rade van u
recht bat daemen hem sen
woude en deel salts. Die
rade ontfene goeder kerlike
sine bede ende seiden hem
twe hondert salts ende twee
hondert gheswapentiers. En
als herherken sach dat
hem gheen onefet en quam.
Saf hi dat caesteel op in des
bissops handen op sinte
petrus aduincula. Dach en
haer wachten noer te ghilele
binnen campen des bissops
legghen er hondert ende dat
noerleite caesteel wart noer
gheworpen. Daer na inde
seluen iaer duisent in hndt
heer op sinte iustors nacht
was en groot storme na

1375

winde so dat die diken bra
ken ende die soure vloet ghie
die grote scaede dede in hol
lant in zeelant in vrieslant.
Daer na inden andren iaer
ons heeren duisent in hondert
ende lxxvi op sinte iustors
nacht was echter een groot
storm die dyc brac ende die
soure vloet ghinc noch in
hollant in zeelant ende de
de noch meere scaede dan
het te noeren ghedaen hadde.
Ieden iaer ons heeren du
sent in hondert ende
lxxvii stact die pacus gre
gorius die xi also ghenoeft.
Ende dat wart beertelmeaus
die eerste bisscop van ba
ten die des pacus vice can
cellier was pacus ghecore
ende iustors ghenoeft
die seide gheheit op ten
paesche dach. Ende want
hi den cardinael hard was
dat hoers wisten niet not
ghen en woude so toggen si
wagomen alle sonder uue
of luttel meer. Ende seide hi
ne waer gheen gheheit pacus.
Want si daer toe ghedwou
ghen waren ende oncruids
anre van horen sine hem
ghecoren haden. Ende cor
gus cardinael pacus enen
anderen die iustors heer
stige horden clemens die
viij ende wart ghecorent
tot aeneuouen op sinte ma
thaus dach daer na inden

seluen iacer **E**odem anno
 accidit quoddam monstrum
 in ciuitate nescio si in deli
 ct q. & festi translationis
 bñ martini natus est puer
 masculus in ciuitate port
 ta qui pferre loquebatur
 nūdū etas quadraginta
 dies **D**icens una uice aper
 te ianuā pater meus adest
 & alia uice **N**ihil tñ dix
 it iracō dignū & uanis
 notum. forte qz pentes ei
 noluerūt uerba pueri pub
 licare **E**t hys pentes mira
 bantur rogauerūt quedā sa
 ardotū dūctū ut secretū ue
 nerit et puerū dūtraret qui
 nullam celebrant finita
 in sacris ornamentis pñā
 sit desup toga roptus ne
 sacra nō essent uestimenta
 ad pñm in gressus ipm mil
 tis diuinaomb⁹ & or omib⁹
 admirauit qui nichil ei res
 pondit tandem pō motū pu
 er uerabat apud sūm in
 sperit sacerdotum mīn ho
 ribuli quo ipm ualde ter
 ruit **S**orob⁹ autē intus se
 nichel proficere diuinaom
 b⁹ p̄ter ordib⁹ uerēt ad p̄pa
 necōmūt in ille idem p̄ref
 uerit **P**uer aut p̄ter ille
 ab hoc anno n̄qz annū
 dñi xxiij & q̄ subuixit plures
 annos nescio idud monstrū
 forte fuit signū auanius ex
 adij sub seq̄tis qd̄ tñ ignoro
Inden seluen iacer ons heit

dulcent in hondert ende herby
 ds ander daghes van sep
 tember tocaj bisscop aēd
 ende mit hem die heer van
 gaelveer en van aboude
 die heer van manen **E**nde
 anders vele ridders en
 knapen noer her splinters
 huus van loenrloet doer
 ombeseyt dat her splinter
 dede inden sticht van utrecht
Want des bisscops lude
 zere van hem ghedrucket
 waren dat hi stormde mit
 steenbullen ende mit sautte
 so dat men dadingde dat
 her splinter sijn huus op gaf
 den bisscop op sinte matheus
 auont **E**nde beloude sine
 misdaet te veteren tot segghēd
 die en ridders ende kha
 pen **I**nden iacer ons heit
 dulcent in hondert ende herby
 noer caruen opten cerster
 dach van milus n̄facit
 mit ian van arke bisscop
 tot ludie was in onsen heit
Ende wart van ludie ghe
 noert tot utrecht **I**den sijn
 noert de bisscop hadde ghe
 weest **E**nde daer bequaten
 mit betaemliker w̄suacē
 ende alle die bisscopian n̄
 arke w̄grauen was bequerte
 die capitelaers van ludie
 aēd van hoer den bis
 cop van utrecht tot enen
 bisscop **D**ie pacus n̄van
 die in also ghenocint dede
 hoer b̄gheren noerfetten d̄

bisscop aernid van ludie Ende 1379
verlette den bisscop florens
gheloren van weuelichouē
van monstre tot utrecht.

Mer die bisscop aernid die
beide bisdom gheerne ghe-
houden hadde ende noēntē
sichte van utrecht seyede
hi en hadde te minsten die wī-
ten ghehadt vanden noerla-
ten sichte keerde den bisscop
florens die dat bisdom van
monstre gordertielike sinen
na comelighen gherumet had-
te ~~uten bisdom~~ uren bisdom
van utrecht mit den here na
aboude mitten here van in-
anen ende mit anderen ridde-
ren ende knapen die van de-
ser parte waren dat hi int
bisdom van utrecht niet co-
men en mochte ende die heer
van pellenen berkede den bis-
cop florens so dat hi mit be-
sīt quam inden bisdom
van utrecht **Van florens
van weuelichouen den
1 bisscop utrecht**

Ende want die bisscop
florens ghekeert wert
van sinen bisdom ontrent
en iaer lang so quam hi
och ten lesten vinnen utrecht
mit groter sollempnuytē
vande ridderen en kna-
pen die mit hem quamen
daer hi hadde eerlike ende
letamelike ontfanghen wert
en in sinen taal gheset nader
ouder maniere. In den iaer

ons haen dusent in hondert
en lxxx op sunte willibroet
dus dach die eerste bisscop
tot utrecht was Ende dese flo-
rens noerlaenen wart die 1
bisscop tot utrecht na sunte
willibroet noerlaenen De-
se bisscop florens was een
doet ouer man doe hi tot ut-
quam was beyde wys cleec
ende moer van rade dat hi
mit sinen werken bewyde
hi was die moeste vander
eren te cauen en vader neem-
bant die doe in duitscheland
was hi want dat bisdom van
utrecht in groter souerzere
verlast ouermids dat bis-
cop aernid groot oerloch
hadde in ghelreland Ende
die renten vanden sichte van
utrecht langher gheboett
hadde dan sine tijt was al-
se noerlaenens Ende hi roe-
keloes van utrecht seyede dat
bisscop florens naer aels le-
taelde en lofende sine clore
ende ambochte die daer noer-
te pande stonden Want hi
betaelde daer volkenho noer-
stont xxvij^e oudsalde van
den hule ter eeni vij^e ontsal-
de van uwdeland xx^e oud-
salde daer noer stont hi le-
taelde x^e oud salde noer die
penhe en xx^e hondert oud-
salde Daer na inden iaer
ons haen dusent en en lxxx
Enert van eden hadde een
casteel gheniet inden lande

Florens van
weuelichouen

uan ouer ysel uan stene en na
houre dat eerden hier also
steer dat hi daer op woude
uerbeyden alle die heren co
men mochten Ende toech ue
le an hem kostelike wouden lan
de ende uele luden in zallant
die den bisscop toe behoerden
ende dede so uele ombreysen
in zallant beyde steden ende
lant luden dat grote claghe
noer den bisscop florens qua
Waer om die bisscop florens
was noer sarenen ouer droech
mit sinen steden ende lande na
ouer ysel Ende bestellete euers
casteel noer sarenen dat eerden
hier Daer hi noer quam op
des heilichs crins dach in no
tercio ende hadde in sine hul
pe den heer nan egmonde en
nan yselsteyn ende den ionc
heer nan arkel mit al dat si
gheueynghe wonden Ende
daer toe uele ridderen ende
knechten Ende dede daer op
recht ene grote blide die wel
xij pont swaers warp ende
grote stienbussen daer men da
ghelix mede scoet ende ston
de mer alle datmen saeten of
werpen mochte en scade den
huse niet Want die stene stou
ten daer weder oft batte ghe
weest hadden want die stien
en die valken waren so groot
ende dicke alle molenstanders
en stonden dicht die ene bi
de anderen mer dat stien wert
worpen si alle stucken Ende

170
alle die bisscop Wel na mit
werken daer noer ghelegghen
hadde Ende die vanden huse
saghen dat hem gheen ontfet
en quam also hem euer na
ellen gheloefte hadde wedocher
si hem dat dat hie mit leste uer
lieten mochten Ende doding
den mitten bisscop Sauer
hem dat casteel sinen wille
mede te doen behoude like hoers
lyfs dat ghesaet opten der
den dach na sinter wulfraes
dach inden jaer noer sarenen
Ende die bisscop dede dat
casteel neder werpen Mer
dat hout wert was so ster
dat mens mit gheene conste
ontsloopen en conde Ende doe
stacinen den brand daer in
Ende brand ene ganse maent
lang Euert nan ellen qua
nanaels te ghenaden ende uer
soende mitten bisscop in dien
seluen somer toech die bisscop
noer een casteel heet molen
Dat men hem op gaf sonder
stom Ende een ander casteel
hiet laghe dat wert hem oec
op ghegheuen zonder beset
ten Ende waren beyde quade
roefhuse Ende daer om dede
se die bisscop beide neder wer
pen Inden seluen jaer ons
heeren dusent in hondert ende
lxxx op sinter benedictus dach
van anno worden die gunnet
linghe uerdriven uer stad
nan uarcht Ende dier was
omrent xx manne whaluc

wiue ende kinder In dien sel
uen iaer Joncheer reynout
die des heren ioneste broeder
was van manen nertrecht
an demens sinen pacus na
aenmoen dat hi hem gaf
dat biscop van utrecht reyn
nout meende hi zoudet mit
sine maghen ende vrienden
die hi inden noersiden stichte
hadde wel crighen ende den
biscop florens daer wt uer
druen waer om die heer
van manen den biscop flo
rens sine tienden nam ende
deddele noeren mit goet
Ende anders daert hem ghe
noeghede Ende woude sinen
broeder mit crachte mit be
sit vanden biscop vringhe
ende hielt hem anden pacus
demens Dat menent na si
nen omelacen ende naerre
dan die coning van manen
rue Daer na alle die biscop
florens van ouer ysel quam
wart een dach ghemaker tot
nutfaes inder kerken daer u
lycte die raed van utrecht den
biscop florens Ende den heer
van manen van desen zake
Daer na die heer van manen
ende sine broeders loueden niet
meer teghen den pacus w
haans noch teghen den bis
cop florens te wrede ende al
toes goede ghetrouwe sichts
lude te bliuen

In dien iaer ons heren du
sent in hondert en xxxvi 1306

op des heylighs cruus dach
Inuenas streden die van
ghent teghen graue lodewyc
van ulaendren horen here
en wonnen den stuyt volghe
den den uhende volke ende
wonnen die stad van brug
ghe rechtuoert mede die gra
ue lodewyc ontiret nauwe
like dat hi qua totte riele
bunne Daer na wonnen die
van ghent die stad van ype
ren ende alle stant ende stede
van ulaendren wt gheset
denremonde vrentelich ende
griunghe In dien seluen iaer
in der seluer maent van mey
e opten xxi dach was een cr
wringhe in allen lande also
nere alle wi vernemen con
te die alte wonderlic was
Want in vele steden en dor
pen beneden die huse also
gruwelike zeer Ende ander
huse die ter naesteelbant sto
den en wuden niet Daer na
in dien seluen iaer noerterne
op sinte lucas dach hadde
die van ghent enen cr
ghen den ~~stuyt~~ coning van
manen totte westreke sijn
si uerloren Daer bleef toot
philips van artenele hoer
homan ende vanden ulaen
ghen ende vanden franloes se
te samen ontrent xxi duse
also men seyt als ment naest
gheminden conde In dien iaer ons
heren duse in hondert ende
xxxvi Wart den biscop flo

rens aenghebrocht dat her
ghesebert van aboude hoghe
recht hebben woude in sinen
gherechten die binnen den sticht
te van utrecht gheleghen sijn
waer om hinc noer hem om
woet te comen binnen utrecht

Daer hi oncrdwoech mitten
bisscop florens so dat die heer
van aboude noersatien be
kende alle hoghe gherechte
in alle sinen gherechten so
waer dat hinc heeft binne
des bisscops valen ende sinen
dochen sticht en sine pandis
taer te inden sine daghe bue
ne daer te ghan mer anders
uele punten hier oncr war
uele goeder lude redderen en
knappen die en worghers.

Die ghesaede inder oesmaet
binen utrecht op des bisscops
zomerhuus In den sinnen
jaer d'na opten xxi dagh na
september **D**adingde waer
splinter van loene **D**ie mit
bisscop florens van hinc
mistaer die hi inden stichte
ghedaen hadde **D**aer hi ten
bisscop noer gaf vij guldē
Ende daer toe dat hi des bis
scops luden of ghedruket
hadde dat moete hi den lude
weder ghenen daer toe teghe
tghelachte niet te doen **S**ijn huus
niet starkar maken want die
was **E**nde nege ander mout
also die buel in hout die hi
zelue daer of bezeghete heeft
Daer na inden jaer ons here

onsent at en lxxxvij des ande
ren daghes na sinte georgi
us dach toech bisscop florens
noer montfoorde want die
borchgraue henric den bisscop
den bisscop sine hoghe gherech
te nam **D**er desen hoer tien
den en goeden den borghers
van utrecht hoer enue ende
anders uele onredeliker
ken die hi inden stichte dede
ende oec sinen onderzaten

Daer die bisscop noer stelde
de ene grote blide **D**ie wel
xij hondert pont zwacrs
wap **E**nde xvi groter steen
bullen **D**aer die minste of
soet .v. pont weghens daer
men daghelix mede wap en
soet **E** schakten alle die deyne
steenbullen daer men hem
oec uele verbuets mede de
te **E**nde hadden oec ghema
ket van een van seghen
datmen tuncet **D**aer hier
daer hi mede ghinghen op
die graet dat hem gheen
scutte van steenbullen scade
en mochte **E**nde mede hadde
hi te de lude doen op slaen
daer men niet uele mede en
uord erde die borchgraue mit
ten sinen soet weelike we
ter **W**it mit steenbullen ende
mit weghen en mit deyne
scutte daer uele luden mede
ghequets word **M**er die
borchgraue wart reer ghe
woken mit blidstenen en
mit bullesonen so dat die

bischoep daer voer lach ontrent
xvi weken lang Ende binnen
dieser tijt quam die bischoep aen
nont van ludic die een oem
was van des vorchgraue he
rics Wme ende daedingde ene
zoene en ene uoerbaerde tus
schen den bischoep florens ende
den vorchgraue henric Ende
sep de aldus want die vorch
graue noch sine uoerbaerde
nye ghene hoghe rechte en had
de noch voer en hebben en
zullen mer die bischoep van
utrecht die nu is of namacs
welen zullen sel bruken alle
hoghe rechte inden kerkyel
van montfoorde ende alrewe
ghen daer die vorchgraue
gherechten heeft binnen den
sichte van noecht sinen clo
ken slach sine panders te rde
van maechgheloe te rechten
mit paghe breue te zenden
Ende alle zaken te berechten
die der hogher heerlicheit
toe behoren Ende die vorchgra
ue en sine nacomelinghe zelle
altoes gode sichts lude bliue
tot ewighen daghen toe Ende
die vorch ende die stede van
montfoorde zullen altoes den
bischoep open welen hem mede
te behelpen als hys te doen he
uet Ende vele ander punte
also die brief in hout die die
vorchgraue henric uoerbae
uen beregheloe heeft en bischoep
aernd van ludic Die abt van
miden Ende daer toe si tien

lynt maghe Ende swaghe
re mit hem Daer na inden
seluen jaer een man hiet ian
van wemel zans soen sloech
enen man doot binnen mont
foorde hiet aernd die schermer
Des bischoeps maer scale haelde
den hada dighen man wt mont
foorde Ende brochten tot utrecht
daer hi uerwilt warr mitter
mannen oerdd en sijn hoeft
of ghellegghen Ende jaer ons
heren dusent en en hxxvii
uerres een oerloch tuschen
den heer van uianen en den
~~heer van manen en den~~
nander ameyde an die ene zi
de Die elc anderen vele lude
of sloegghen en nenghen en
brinden oer beide inden sichte
van utrecht an dese zide der
lecke Dat oerloghe duerde
wel y jaer lang

1392 **D**aer na inden jaer ons
heren dusent iii hondert
en xii op sinte penonellen sacht
lyde men den eersten steen an
ten saetwoelen cloester benede
der stad van utrecht vider uecht
Dat haer sweder he van gaestelic
sichte betode en rentete vanden tinn
graubert den prioor inder sel
ner oerden Daer na inden sel
uen jaer uoerlaenen quamē
twee knechte al uaste vinnē
ende dwonghen enen wigher
van irach hiet boze van plu
dren ene zekereheis an Ende
binnen irach wert openbaer
Waar om dat men die manghe

Wonden **I**nde si weken opte
 huse ter hordt **D**at die heer na
 manen doe onder hadde noer
 ene summe gheles **E**nde maes
 mullaert was daer op een cal
 teyn waer om bisscop florens
 daer noer qua op sinte odolfs
 auont en eyschede dese onda
 dighe lude die maes hem niet
 gheuen en woude **D**ie bisscop
 bleef daer noer legghen ende
 wonden den toern stormen
 ende die lude daer mit crachte
 of wunnen want daer en waer
 mer meer lude op a huse da mynane
 en mer uouwenamie **W**aer
 om si dadingden mitten bisscop
 so dat maes mullaert soude
 hebben syn ghele cat hi daer
 op staende hadde **E**nde die twe
 knechten ghynghen in des bis
 scops uan gheneste ten land
 rechte die uamaels onthepen
 uer uan gheneste **A**ldus qua
 die bisscop op syn huus ter
 hordt op sinte iohans dach
 baptiae te midde zomer **D**aer
 na inden seluen jaer op sinte
 maurice dach inder nacht
 wart ionchou alst na poel
 gheest die hertoghe aelberts
 ameye was **E**nde wylam die
 ouer die syn hof meyster was
 doe ghellegghen inden haghe
 binnen des hertoghen aelberts
 houe **D**aer namaels uele on
 rusten of quam in hollant
Inden seluen jaer daer na op
 sinte iheronimus dach wart
 tot urecht een prester degin

diert die was nander minne
 broeder oerde hier iacop na
 der stad uan gulle ghebozen
Die seide dat hi bisscop was
Ende die bisscop florens had
 te ghenomen tot enen sustin
 gaen so dat hi wiede inden
 noetsiden lichte clerken
 acolit subdyaken dyaken
Ende papen altaren en ker
 ken en uamaels worden sine
 butten ualschs gheuonden
Waer om dat summinghe
 prestres en clerke die hi ghe
 wiet hadde doe si uenamen
 dat hi gheen recht bisscop
 en was daer si hoer oerden
 of ontfacen hadden sonden
 af en bleuen leke lude **E**nde
 namen uane en sommighe
 deden hem arberberne wie
 uan anderen bisscopen **H**ier
 om uerlamende die bisscop
 florens brude en goetbric
 ken des pacus uan romen
 seuen bisscop tot urecht
Ende deden desen ualschen
 bisscop alle presterlic ghe
 wade an daer men in alle
 mede doot ende dedent hem
 doe weder wt die casuele
 na die stole na die hant
 uane na den gordel na die
 alue **E**nde daer na die aruere
Ende doe scoer men hem of
 sijn haer uan sinen houede
Ende scaapte hem syn uel
 mit enen glase daer tsaam
 ment in noertiden aen ghe
 larken was **D**oe dede men

hem schijp te riede en yde gaf
en ouer en weerbeken weter
Den sonnen ende den saepe
nen uander hoe Die weerbil
den rietu hat! Daer men
in ze. v. mit hert water mer
nan graen namen sien
wter wt want hys bad
Ende dede hem sijn hoeft of
sien Ende bisscop florens
gaf oerlof almegriest opt
kerchof

Iden iaer ons heera. 2)
Loe en xiiii op sime am
brosius dach alle op sime
~~te ambrosius~~ die ander no
nas van aprilie dat was
de goet widdach die wi
le dat men dat heilighe
ambocht in der kerken ge
miste bisscop florens in on
sen here in enfen ene stede
yfel hier yeden berch
da dat hi dat bisscop uerdy
en iaer en v maende wyl
lute en eerlike hadde berecht
nochtan dat hem alle die
meeste uanden stichte te
mens waren alle hier te
sagen bscruen is En hi
wair van danc gheuoert
wt urecht en daer legta
men in die tomkkerke
wt choor noert hoghe on
mer harde eenamehke ma
me wnen van sime
uarden Doe dese bisscop
in sime siechdelic lach w
gheden sine maghe die
in hem waren en sijn dien

ws gheloent te wesen Dien
hi antwoerde dat hi hem gun
de dat hadde hi hem gheghe
nen Ende dat hi scoudich
was bewyste hi waer mede
ment betalen soude Ende
dat daer ouer bleue waer
uanden goeden sime mer
tij ghecomen Ende dien woude
hij laten ende den bisscop
die na hem come zonde en
sprac hier mede legghe ic
mijn hoeft neder slapen
Die sende hi sine maghe en
dicars uanden huse en
beual den castelene dat huse
met weder op en liete om dat
hi mer en woude dat sine
maghe dat stichte in ene
ghen stede of onruste bwoch
ten Hi sende henric de zuer
tot volkenho dat te wair
Ende omboet enert vreis

dar hi die horte wel
bewerde en alle den castelene
die op des bisscops lode late
dat huse wel bewaerden ende
hieldent tot des toecomen
ten bisscops behoef Dese
bisscop florens dede vele to
gheden inde stichte Want
hi timmerde ten herdenberch
en ca steel van stene en enen
toorn ende ene slaerant
ende ene grote stalladele wal
van v hondert peeden hi
dede herdenberch en omme
bryde al omme mieren mit
stene Hi uerterde alle des
stichts lode ouer ysel ende

zonderlinghe uollenho
 saer hi uiele goets an uer
 made Ende mede alle die stou
 an dese zide der ysel Alst uerde
 lant Thuis ter eembrugghe
 stouckenberth ende die hord
 die hi al uerbettert en in reke
 brocht Dies harde wel te doe
 ne hadden want hem in me
 nighen iaren nye toghede ghe
 daen en was Dese bisscop liet
 alle sine noer en ambodhte des
 stichts van utrecht sinen na
 comelinghe wi en conmer
 loes wel belbaert mit proua
 en van allen zake die daer op
 rehoeflic waren en dat gheme
 ne stichte in goeden ureden
Ende als die bisscop flores
 Argrauen was des xvij da
 ghes daer na quamen binne
 utrecht die hertoghe aelbert
 van hollant ~~Ende die hertoghe~~
~~aelbert van~~ Ende die her
 toghelwillam ghele en bade
 in capittel van utrecht dat
 si enen bisscop kiesen woude
 en er die twe hertoghen hadde
 elc enen sonderlinghe wille
 Dat niet wel en uoghed
 want die hertoghe willam
 van ghele hadde te ware
 des hertoghen aelberts tocht
 van hollant Die hertoghe ael
 bert begheerde dat si kiesen
 wonden hert wedgier van brot
 hord den keppelaer van coele
 Die hertoghe willam van ghele
 re begheerde dat si kiesen wou
 den hert wedgier van blanchē

hem den bisscop van strael
 borch Dat capittel dat hier
 zeer mede leguen waren bade
 den princen uoerfarenen dat
 si een drachtelike bidden wou
 den uoer enen man So wou
 den si gheerne hoerte beyder
 wille doen Ende toe dese herto
 ghe uoerfarenen des niet ou
 draghen en conden wart een
 fibidracht in den capittel So
 dat die meere deel capitte
 laeis dier was omtrent ly co
 zen een drachtelike den bisscop
 uederic van straelborch Ende
 dat muir deel des capittels
 dier was omtrent xvij hore
 hert wedgier van bronchorst
 den keppelaer van colen Ende
 elc van desen ghecoren zende
 hore boden te romen anden
 paulwes bonifacius Indesen
 aden als inden iacer ons hert
 duseit oc en xviij worden
 begonnen te sijnneeren een
 saertwoeylen cloester en een
 nouue cloester bi aemster
 dant Ende een regulier cloest
 in westuriellant bi hoerne
 binnen deser tyt dat eler
 van desen capittel den paus
 bonifacius ghesent wart
 uel grote omme in hollant
 want wene kuser daghede
 den hertoghe aelbert hoe dat
 willam die kuser sijn soue
 uermoert waer binnen sine
 houe enre in sijn dienre bi
 nacht Daer hi in verlaghe
 te alle inergheuers phlips

den vorchgraue van leiden **D**
erike here van asperen ende
sinen sone die tve iongher
broeders vander lecke **H**enric
den vorchgraue van montfoor
de **H**eren ianne van heemste
den en anders vele vander
hoets pertye in hollant ende
in zelant ontrent lij bi ghe
talle **D**ie de hertoghe aelbert
alle uerwan uellich van linc
en van goede want si ter ad
woerde niet comen en moch
ten noch en dorren sonder ghe
leyde **G**raue wylam van oet
teruant des hertoghen ael
berts loen hadde dese pertye
niet en nam hem des an ende
want hi hem niet helpen
en mochte so wet hi vanden
uader in toechen moede en
die bi den hertoghe bleuen
seyden luttel toglyeden tuf
taren den uader en den zoene
waer om die hertoghe ghe
boed meruoudt heernaert
in hollant in zelant ende
in unellant ende voer die
meruoudt op ende voer tot go
rincem caer hi quam des
anderen daghes na sinte pe
ter en sinte pouwels inden
iaer noetsreuen **T**oech ouer
tot wonderichem en voert
voer dat huus tot houtena
Dat dese selue hertoghe in voer
nden den heer van hoer mit
rechte ghenomen hadde als hi
seide ende den graue wylam li
nen sone ghegheuen **E**nde

want men hem dat huus
niet op gheuen en woude
doech hi daer voer sine ten
ten ende soet daer an mit
vullen daer hijt zeer mede
quettede **E**nde hier om qua
die bisscop ian van ludic des
voersyden hertoghen sone
mit sinen raede **D**aer quam
die raed van henegouwen
Ende die raed vanden stede
van hollant **D**ien tot dese
omvisten heerde ledt was **E**n
dadungde datmen den herto
ghe dat huus op gaf **E**nde
die daer op waren ghinghe
of behouden hoers lijts ende
men gheleide tot des hertoghe
bostche daer graue wylam
van hollant was **D**ie ghesae
de op sinte megricren dach
inden iaer noetsreuen.

294
bdu

hee
haling
van
vory

des ier om ghan
die bisscop ian van ludic
des voersyden hertoghe
sone mit sinen raede en
bedingden datmen den
hertoghe dat huus op gaf
En die daer op waren
ghinghen of behouden hoer
lijts **E**n men gheleide tot
des hertoghen bostche daer
graue wylam van hollant
was **D**ie ghesae de op
sinte megricren dach
inden iaer noetsreuen
En die daer
ghinghen of behouden hoer
lijts **E**n men gheleide tot
des hertoghen bostche daer
graue wylam van hollant
was **D**ie ghesae de op
sinte megricren dach
inden iaer noetsreuen

En baden den capittel
 die voer enen sonderentker
 En inten tosten sy toren
 mit den meesten stemme
 heeren secker van blangp
 hem tot yuen biscof En
 die hy aldus geseoren was
 dede hy also een wys heere
 die hemt schen belbade
 woude En sende sinen wien
 den tot zomen aenden parbo
 bonifacius om een Confir
 macie te hebben en also die
 parbo vernam dat hy va
 berche geseoren was En
 hy der beelken een anderstant
 en een goet bescreme wesen
 die de woude hem die ker
 knolen doe gaf hem die
 suen voer die Confirmacy
 en bebal hem die kerne en
 welic te belbade als een
 goet heere En doe hem die
 confirmacye geseemen was
 me hem biscof secker om
 me sijn ggestichte te comen
 en doe na inden winter
 op sint iustinus dach in
 den winter quam biscof
 secker eerst binnen vtrecht
 die hertoch Willam van gye
 ke en van gulde quam mit
 gem mit wad ridders en
 knapen En aldac west
 biscof secker gheert onse
 vander valsehen en van de
 stat van vtrecht mit wate
 weerdigheit als dat helpe
 se En van des tyt vceit
 penste hy alreep om den

gestichte in goeden vrede
 te brengen En doe na
 doe die biscof vernam dat
 heere Jan van caestele gaten
 bynder den ggesticht gge
 daen hadde en noch mit
 of en liet daer om verfa
 mende biscof secker sude
 Jare om te heere in er vree
 en tnegentien een groot
 toshere mit een dyl volco
 te doet ontzint sinte ke
 tholameus dachge en toech
 in den ggestichte van mi
 ster Jare Jan van caestele
 ggesteten was En sekerde
 hem of al dat hy buten
 sloetij hadde zoed en yre
 woestmede al datmen dar
 vederuen mochte dat
 Jan en den suen toehaede
 En toech van daen tot
 sinen sloet ongesticht ba
 sinen vyanden en begerf
 de die ggeen die vte anden
 heeren lanken te haren gge
 gmen waren alsoe dat
 sut mit goede namen
 nde want die biscof den
 heere Mel venonken
 had gattet alingge lant
 van Jent mitten sted
 en horeq van roeuerden
 den ggesticht van luyge
 gacen te woen toe te helpe
 placq en dat wrede mit
 den den ggesticht te be
 ggen

1394

Tom doe bisscop
florens gestoruen

was die in int
die kerke van vrecht verlic
beleert had doe quam
binne vrecht doerlucht
ghe vorsten en ont siende
mogende here also hertoge
delbrecht van bevero graue
van Henegoube en van hollar
mit groten beruolch van hare
kiddere en knechte te Doem
pnt Capittelhuys Daer die
ghemeen des vande vnf gode
husten versament wun ende
badt zeer vreedelike wer
hare kopper van Bronchorst
die een edel man was geboren
dat me die woude kiesen en
ontfange tot ene bisscop hi
hoeppe die kerr van vrecht en
dat gansse bisdom soude dier
mede bewaert wesen Ende on
lange daer na qua hertoch
Willia van Exlie in van Gulak
die een van hertoge delbrechts
dochtore bougt te wun had
ten Doem pnt Capittelhuys
mit veel veruolche van hare
kiddere en knechte daer die
gemeen accliesie vgaert wun
En hadt zeer oetmoedelic mit
gerechter mulde mit gansse
veinstre wer hare vriederick
van Blanckenhe sine neue die
die bisscop tot Strues boech wun
een wun heer malick en van
hogher edelre geboerte dat
men hem woude den nemen
en kiesen tot ene bisscop hi
woude daer wer swelc Ditt
hi den ghesticht een nvt onde
goet heer soude wese Ende
waert zake dat si bisscop sine
drie vnf omre en ontfange
tot ene bisscop hi woude der
swelke en des gesticke besaer
mor wesen En hier na onla
ghe vsmende he die vnf gode
husten ten Doem pnt Capitel
huys daer me ploecht te vgaen

van grote zaken die kerke
en den gesticke aen draige En
aldaer wort genue bider meester
partye vande vnf goodshuysen
En om beide wille hertoge Willas
vonstze En der stadt van vrecht
die zeer neerstelich dar von bad
here Frederick van Blanckenhem
tot ene bisscop En doe hi aldus
gheore was bisscop dedi hy als
een wun heer die he selue bewa
ren en mit gode en mit vrecht
ande bisdom come woude Zynde
zinn vreedende tot romen aende
paues Bonifacius die negende
alsse gebete Om een offirmage
te hebbe En als die paues Bon
facius beem dat hi vand inlesie
gewire was En hi der kerken
een onderstant en een goet be
schermer wesen soude worde he
die kerke beuelen Doe gaf hem
die paues vnf de offirmage
en beual he die kerke trouwelic te
bewaere als een goet herde En
doe he die offirmage ge to me was
bezate he bisscop Frederick vonstze
om yn sin gesticke te come daer hi
nu welic vrede gheore was En dan
na op sinre martins dach ynde lxxx
ter des heilige bisshops quam bisscop
frederick vonstze eerst binne vrecht
En hertoch Willa van Exlie en van
Gulak qua mit he mit veel hore
kiddere en knechte En aldaer wort
bisscop Frederick vnf heerlick ont
fangen vande dadesen en vander
stadt van vrecht mit groten ween
dichheit als dat behoerde En van
doer int voert pernsaer altoes
hoe hi dat bisdom althit besaenden
en yn vreden bewaere mocht En
die goede die vande gesticke ver
vecomt ware weder yn wunnen
mochte tottes gesticke behouf En
des gesticke vande vrecht mit
wederstae na sinen vermoege En
daer na doe bisscop frederic vnf
en hem by gebrecht wort de grote
schade die Jan van Kusselt mitten
sine ynde gesticke dede en oer wer

by bisscop florens tyde / Inse voor-
vaders gedue hadde / Dat he al te
goede vergae was zond hem wed-
te rioncke of te schadige En Jan
oock niet of en liet hi en dede den
sine schudyn / d'ghelico mede ghe-
stichte zonder of laren / Dat bisscop
Frederick seer verdroet / Hier om
verfamende die moyende bisscop
yn den jaer dusent driehondert
vier en negentich een groot Hof
heer mit een deel volck te voet /
Omtrent sinte Barthelmeus da-
ghe / en toech mede gestichte van
mynstere / Quier Jan va Raesvelt
geste was / En bernde he of al
dat hi bute floots hadde / Zoerde
en woeste mede al dat men daer
verder-uo mochte / dat Jan en den
zinen toebehoerde En want heer
victor va Raesvelt yn vader was
doer de vuygher sachal / sine sion
stade mede gesticht dede / om dat te
beneme / alst wel geboert had waert
he leet yveest / Of dar hi sine zoe-
dat niet of en nam / als daer toe-
behoert hadde / Hier om s'wert
bisscop frederic / von s' vram heeren
victors von s' En sichte enen hoop
va sinen vroege ouer luye / daer
heya victor geste was En bleef
mitte andere legge by Raesvelt en
bernde heeren victor ee dorp of
gehote / Oran dorp / dar daer gelege
was En verderfde al dat buten
floots was / dat me verberne mocht
en here victor / welbehoerde Ende
ouer ginge here victor en sinen
zoen Jan op die Keyse / alsoe / d'us
hem lange gedachte mach / En als
die Keyse alsoe godie was / ende
die vrome bisscop sin vroege
by een hadde / toech va daen tot
sine floot ongesthaet va sinen
vrande / en begauede die gheer die
hem wt ander here lande te be-
ten getome ware / alsoe dat s'it
vnt goede name En want die
wyse beseyde heer wel vrome
had / dattet alinge lant bu drent
mitter stede en mitter Borch va
Coeverde / sinen gesticht va lange

105
Jaren / in va d'us toebehoert had /
En daer sine voerbaders menich
werf om gearbeert hadde / En dat
weder aen den gesticht te brenge
En daer bisscoppe om doot / g'leue
sijn / Hier onmie dochte die voer s'ie
inghe heer dirbyl en voel / hoe hi dar
bibi enge soude / Dat lant ende die
heerlicheide weder aen de gestichte
te brenge En doe die moede heer
wel b'sae hadde / Dat die va Coeverde
wat een sime va ghelde / Die haer l'eer-
vaders / yn voert yde / de gestichte ghe-
leent hadde / en daer voer / ynd heer-
licheit s'aten / en mit andere ghenen
recht / Hier om dede die wyse heer
verzueke tot allen stede ynd gesticht
Daer hi moerde / dat des gestichte
breue wese mochte / ynd wat besem-
die va Coeverde ynd heerlicheit
zaten / Alsoe dat me ten leste vant
den propere brief / dat die stede
va Coeverde mitter Borch voer
een sime va ghelde verset was /
En die gene die dat gelt geleent
hadde / Die hadde mit een deel va
sine maghe den brief besegelt /
Soe waer he so veel gelis van
den gesticht wed gegruen bordo /
Als die brief begreep / Dat hy den
dat hys mitter stede de gesticht
vry daer ouer leuere soude En
dat gelt mochte die bisscoppe beta-
len / soe waer he so woude En tot
wat tyde sy des te rade woude /
En als die hoechgeboren heer
die breue daer of g'gien hadde
alsoe yn houdende / was hi daer seer
wal mede te brede En poechde va
d'antijt voert om alsoe veel g'el-
te crighe / als daert voer verset
was En doe die edol heer alsoe
veel gheltes verfamant had / dede
hijt veruolge an die va Coeverde
mitter br'oue en mitten g'elde
he te brede en te betale Daer
die stede va Coeverde mitter
Borch an haerre hant voer ver-
set was / En was ouer bodich
mitter g'elde he verhoort te
betalen / In dien dat me ha th'us
mitter stede te s'om ouer loue

en woude dat die va Coer-
den met doe en woude Ende
als die wese heer dat mit ghe-
sten had doe verzueke en dat
met baten en mocht Dat dach
te hi datter meer heerste toe
gedue moeste wese Of dit lat
mitter heerlicheit zoude den
gesticht verlore bliue alst la-
ge geweest hadde Quer omme
dede die ont sien heer op plaem
vaer va wue en tnege mit tne
blochuse toge de va Coeverde
een tot Emmenichem En dat
ander met veer dier of Durde
va Coeverde Zaer te onvulle was
en ondan tselick en meende se
daer mede gedruct hebbe En dur
na mede selue vaer als bisop fir
derick sach dattet met en bate
hoe hnt began Coe docht hem
best wese zoude hi te goede omde
come Dat hi Coeverde bestien
woude En broecht by sine stude
Als vrecht Dueter Campen
Svulle en Amorffort Daer die
Stede wilsich en berapt toe wa-
re hant heer daer in te helpon
En dur na omtrint sint sine
nisse te mede zomer mede selue
vaer viga derde die ont siende he-
een ghuet heer in Fiddi yn en
knecht vier stat va vrecht en
vier andere Stede des gestichtes
En toech dier mede veer Coer-
de en bap die Zouch en de Gub
En bleef dier veer lagge mit
ontwonde banpere alsoen en
veerrecht heer Om sine ker-
ken goede wed yn te winne en
inden geslicht te brengen Die
he en sinen veer vaders kyche
onthoude wue En als doe
vanckere mage va Coeverde
zaghe dattet de adelen heer
te hant ginch En hem gorch
docht datne dur hys miter
Stede met onthoude en mocht
zonder behelp en omst van
vorste en va mogenden hant
Coe woude vande die magen

den Bissops Ensbent va bron-
horst heer va Borckel Ensbent
va Bronthorst onst seoen tot
Eatenborch mit anders een deel
mit hant mage en vreonde En
als den ont siende heer dat by ghe-
bracht wert dat die sin vande
gelborde ware Dedde hi dat sine
Amptude te wete an beiden syden
der ysele om toe te sien En hielt
sin besit en sin leyher te bet
En als die va Bronthorst zage
Dat daer ghee dinge om gelate
en thorde Die ont siende heer en
voer voert mit sine besit Ende
besuierde die Stede en de borch
va dage te dage En hoe langer
hoe meer Doe vnsfichten sy den
hoerch gebore vorst htoog Willa
va Felde en va Culic En gane
lye te kenne hoe die bissop van
vrecht veer Coeverden lach
Om hare neue va Coeverden te
verduwe die sin man was en
va hem beleent En vade de her-
toge om helpe daer toe en sine
man te besruide die seker belade
was En vade de hertoge mede
te gedemke Dur si he mit bare
vreende mit lant gebrocht hebbe
En doe die vorstode heer verma-
dattet alstge gelege was Dat Co-
verde en die dier bame ware in
nede stopde Quer omme synde
die doerluchtige her toge sine vran-
de vnde edelen bissop veer Coe-
verde Om te dedinge tusthe hem
en die va Coeverde en haddt zea-
georne de breke en zueue dat niet
toecome en vnde Quer mits dat
die edele bissop an gven deding en
woude hi en zoude dat hant miter
Stede vry ouer hebbe tottes gestichtes
behoef En zo woude die bissop dan
va Coeverde weder gane al ukult
gelt als daer t verst veer besit
was En doe die kude van Felde
hoerde dit dier anders geen dedin-
ghe yn en batede dur en most wese
Tojhe si wed by her toge Willa hant
here en gane he dat te kenne Ende
doe die vout gnevende heer dit hoerde
datter gheen dedinge yn en vander-
de Die bissop en woude Coeverde
hebbe Om der neder stichter 101

die hi daer toe dede Doelheit de
 voorstz hertoge meen vercreet
 dan hi te woren was En fernde
 brieue anden voufeyde bisscop
 daer hi hem yn opdraehende
 ghynt schout. alsulck leen als hi
 va hem hieldt En Rodt he mede
 op int dien brieue manschap
 en vreeschap als die hertoge
 mit he gehadt had Ende die
 hertoge dede oerk manen mit
 andere brieue Die gheen die der
 mitten bisscop vnde veldt lage
 en sin manne ware ter stont
 vten veldt te trecke en by hem
 te come op alsulck leen als si
 va hem hieldt En als die
 hoechgeboire heer die ommeke-
 de bisscop die brieue vstue had
 dede die wyse heer by he come
 die hore die bi he laghe Alse
 die heer va Aproude die heer
 va vware die heer va bredwa-
 de / here van va fymesse van
 frououelbe en meer vande fyd
 daren en fmechte Ende daer
 toe die gheen die vand stad
 wege van vrecht daer lage in
 vande andere stede des gheins
 En beriet he daer mede wat
 best gedae woen nad ghele
 ghechept En quame de ouer-
 een mit gemene Rade Dat
 si daer bleue woude on bouwa-
 ren die stede En wachyt dri-
 gheent die he comen woude
 En ware de gemeten lieuet
 mit hare heer daer te stouue
 Dan mit oneren vten veldt te
 wercke Of dat besit te breke
 En doeme die vnam ind stur
 va vrecht Dat die hertoge va
 Felue alsulke brieue van ghe-
 droppge hare here voer Cober-
 den gestricue had Daer besate
 hem die va vrecht daer tye
 wame t si vnome hadden
 dat die hertoge vwer Coberden
 gedrege had Om haren her-
 en die sin dier te msde Co
 wame si dan recht wert
 mit den Stad hi dier souit
 was in beluue getyge hette
 En woude die dan geteest

ghebernt en vteroylage he lde
 En die ontsiende bisscop die moet
 of en het hy en dede dat hie in
 die Stede nacht en dach werguake
 mitten scerpste en hartste dat hi
 conde En dede de ghene menich
 wee die opte huse en vnder stede
 laghe Alse dat ten laetsten dat
 zwaerste meest moste wege Dier
 te lesten yeddingt weert ghe die
 vande huse en vande stad ghe ont-
 set en vname Dat die va Coberde
 zoude op gheue den edelen bisscop
 dat hie mitten Stede behouden hem
 hant hys en haers goets in deser
 manere dat die bisscop soude bleue
 lagge noch achte dage woe Cober-
 den En wordet dier vname ontfet
 zoe ware signyt En wordet met
 ontfet Co soude si de edele bisscop
 forch en Stede op geue ind manne
 ren wouste En die mogende heer
 bleef daer lagge die achte daghe
 En wachte daer alle der gheent
 die he come woude En doe die
 achte dage om gevome ware gine
 si op den vrome bisscop dat hie
 mitten Stede Op alsulc dedinghe
 als vwer gemaent was Daer dat die
 edel bisscop dat hie mitten Stede
 besaten mitten gene die hys ghe-
 louede En die Stede vestige mit
 milte beichbrede / meel di daer
 voer geueest hadde En dede die
 mede besate Om of vermat vter-
 stede of andere die va bute in ge-
 come hadde nge he hadde wille fete
 Dat hy en die sin alixes ten god-
 tye daer by come mochte Om dat
 te woren En aldus hieft die hoerh
 gebore bisscop al ist he zuer ghe-
 worde die heerlicher va Cober-
 den mitte lande va Drent weder
 ande gesticht gebrocht Dat menich
 paer vande stichte verbreunt is
 geueest Daer bisscop Drie vand
 lippe on menich goet man tot hem
 om doot gebleue in die Coberden
 nocht ongewonne lode Ende
 om dat des mesthe leue paer cort
 is En die memorie vande mensche
 onlange duert Daer om ist noot
 datme dus grote sake ynt scrift

brengt die gheschiet sijn om
dattet onbeghote blinc wien
die heij dier bezuere broest en
haer hif dier om gheavenruet
hebbe sijn des weerdich en heb
ben verdient darment ynt
sijnf sette Dattet daer mede
yn memoiren blinc Deckt ist
geet voer die na comen sellen
Dat sijn ynt sijnf vanden
Om te wete dattet den here
dieric zuer geuorde is thoer
te behouden

299.
302

De men sreef zessen
negentich ontrint
sinte Jacobs dach mede
zomer verigaderde heren Jan
van Pinnenstern een deel goed
lude wt brabant en vran lan
de van Gelve en vran sichte van
ludick En brochte op sijn
huse te Pinnenstern Die doe
sach ander lande van vranen
hermelick en onwarboet Dat
heer Jan vran dier mitte hadde
doe make En hoor Jan en die
goede lude die bi hem waren
werde rechtevoert vran des
hore van vran En meende de
hoer van vran wofelwaer te ou
vallen als si dede En alstee vran
als he die ontfey breue quame
lyeret die heer van vranen die
Stadt van vranicht wete Die hem
rechtelwaert zond lange beriet
gon diel van haren vranen te
vranen sijn die mitte heer van
vranen roghen tot vranen wert
En quame dier by eer die vranen
te stote wende wme En sijn
an die vranen hoe moede si ware
als die ghene dier wene wonden
En dier wert zeer ghouochte om
boerde sijn En van lesten moeste
haer sijn en die sijn wte En de
roghen al verchtende tot here sijn
huse waert Dier here sijn end
die sijn opgedrongen wende en
inden verchtelick bleue dode an
beiden syden En alstee vran

alsma rurecht vran datt
gheshied was en dat hoor sijn
miten sijn op huse godion ge
was wite die stormelock dier
rechtevoert geslage En sijn
ene hoer van haren volc totte
andere voer Pinnenstern Die
vande zelic avont voert huse
quame En doe doe dat huse
al omme beware Of die van
den huse by nacht hadde wille
tume Datme dan bi hem ge
weest had om hem dat te be
men En des anderen daghes
bereyde he die heer van vran
en die stat van vranicht en w
dens te rade dat si dier blinc
woude En hore hem bronge
vier stat van vranicht huse r
stoen en anders alrelyande
reesstijn alsme dier tee besij
zoude En als die hoge geboren
bissop frederic dit wina dat
die stat van vranicht congroet
deel in die vranen belogen had
Die doe ouer vranicht was dier
ter staet Joer hestolie vran
En quam sijnder meros mitte
ghone die bi luyelic ruge wme
vnde wde bi sijn vranen En
slooch he dier by neder En doe
zine bannet witevoert ont
wijnde om dier te blinc en wille
vande huse en lude te hebbe Of
dier voer te lude En doe bidde
den heer van vranen de luyen
van montfoude here sijn van
van Pinnoulbe here wde van
vranen here sijn van zule van
nuevelt En meer vande fidders
en knechte by he te wme voer
Pinnenstern geuoyent en als si
delicste mochte En doe dit die he
ren vranen dat die eel here
vnde veld lach Dede si na zijn
begeerte En quame bi he sijn
lange beude En als die vanden
huse sijn dattet den bissop ter
heite sijn En veel goed lude
bi hem roech En merse daghes
sijn besicht om by hem te wesen
En he oock docht dat sijn niet

langer onthoude en vande En.
ghen ontst en wiste Hierom
begeerden die vande huse dat
men sprake mit he houde wou
de En doe dat de ontstende har
by gebracht wert Namtuet va
der Ladder scap en vande stat va
vriert Die he rrede dat men
haer woerde hoerde en dat ge
stheide Daer de met of en qua
En wort daer na waer noch en
suuerek gemuort Daer oek met
of en quam En doe die vanden
huse sayte dat si mit droten
met wime en vande ende die
prouande bestoet te nauullen
Doe begeerde de vanden huse
Dat me weder sprake mit he
houde woude Dat die edel bis
top loet gestheide En doe wort
daer ge doringt aldus Dat die
yhe en die opten huse layte die
zoude men in des bissops gena
den behoude hem haere liffen
zoude sin geuange wesen En
mitten huse en mitter haue
de opten huse was mochte die
mogende heer sine wille doen
En op die dedinge wert hem
dat huse op yegruue Ende die
geuange woude tuitrecht ge
voert En der geuange bus
bet da douchement En dur
ware mede Ensbrecht van
Bronhorst zone te Baten
borch Doyert va Eldere ha
lan va Konenstym En die wel
geden huse daer toe Ende dat
huse wort mede gelworpen
en gesticht En die geuange
woude ghesthat Daer groot
goet of qua En de de carle
de en lofde va dier mit
voert zo lange als si lofid
nemoer meer mit vade mit
mit dade te doe tegen den
mogende bissop tegen der
stat va vrecht moch voge de
ghemone gesticht En gwe
dare of besegelde brieue
mit hare zoyelle besegelt
En die gwen zeyel en had

107
den hade goede ludon dat ouer
he te besegele tot meere v oer
ronde En doe die pontker va Co
berde verma dat Konenstym ghe
wonne was in nye ve wa daren
borch geuange En dat heol zom
re vrede daer mede ned layte
Doe dochte he dattet velt he gwe
dat hi mitten bissop verhoet wor
de Alsoe dat die gheue die dier vone
tuffte gspoke hadde bet gheue
va hem vrede Dan si voer van hom
ruye vrede En die woude wed spre
kende en sprake alsoe mit beyde ppe
Dat si eens dedings ouer quame dat
die va Coberde soude ouer gwe
den edelen bissop alfulke brieue
als hi had va Coberde daer boer
verget was En soude behoude alle
zulke erue en goede als hi ynd drent
hadde En die edel bissop zoude hem
wed gheue die sime d'oude schilden
daer mede behoort was En daer
mede zoude die edel bissop en die
pontker va Coberde te vrede lve
sen En hier op gaf die pontker va
Coberde alzulke brieue ouer als
hi daer of hadde En die onseide
haer vsekende wed die va Cober
den dat gelt te betale tot daghe
als daer toe getaemt ware En
dat gelt wert he wel betaelt den
lesten penninc mitten eersten

En mit voert sinuen van
bissop Fredrick de edele heer
Die he alle wege onbeduh maete
en berouende mit sinen he
ken zake en mitte heerliche de
die sinen gesticht mit recht verhoer
den En die he en sine verhoere
ontweldicht staere Om die weder
aen de gesticht te bringe die alsoe
stonde Dat me met avonture ende
mit untheit daer bi romen moete
En want die edel here grote arbeit
gedae had In en goet in avonture
gestet eer hi die heerlicheit va Co
berde weder ande sichte brieue en
dat die edel bissop vstae hadde dat
die va Bronnige die hoofstat
va drenthe was En oek wel ver
sae had dat die van Bronnige
he en hare openbrieue besegelt

bekent hadde te staen in hande
der kercke van vrent. Die zue
edel bysop een bewaerre of waer
in wege des goede sinte martyns
en des stels van Rome. Hier om
dede die wof heer te weten doen
die van Gruenynghen. Dat si hi he
quame en dede den goede sinte
martyn ende he dat si sauldich
ware te doo. Hi woude hem een
goet heer wesen. Daer dayer of
gemaect woude en ghehouden
Daer met of en quam. En doe
die voer siempe heer. Ver storm
dat si daer met aen en woude
mer blide op he selue als in
voet goda hadde. Doe dorhte
hi daer most meer twe gedae
wesen. En dede begripe op ee
myle na gruenynge den stude
die he omgheleghe was. En dede
die begrave mit grote graue
en bereyde mit zware bollwer
ken. En daer blochuse in ma
ken en leyde daer veel lude in.
Om he daer mede te benemen
dat si deser lande alshollat
en selvelant te lande niet
gebruke en mochte of en aen
te wme. En doe die oer als
gestae hadde. En bysop si dede
sich dat hi die van Gro
ynge alse met bedynge
en mocht. Nam raet en help
van sine stude. En bereyde he
daer twe die stude te besitten
als hi dede. En doeme sareef
een. Omtrint smit. En doe die
En die edel heer sin fiddere
ende kerck een deel en van
sine stiden en in sine lande
verfamant had. Doech daer
mede voer. In vrenynge en
belach die sode vandet. stude
ter. Drent waert. en sloech
hem daer neder. Dae selwer
he make en bewaerde hem
daer mede. En die ghene die
mit he aldaer geomm wa
ren. En dede sin lussen be
vende. en s hoor vnd. stadt.
En die vren stat sown wed.
En doe die vrosen vnamem
dat die ontsand heer voer
Gronynghen lach. quamen in
Gronynge mit grote hopen

die daer omtrint gheset
ware. Om die stude hem helpe
te houde. Hi si ware dntoyn de
stude alse stude alude vrose
daer quame alude edel bysop
was die daer. voer lach. En in
ten mem huref. daer op. in hen
nacht. En waende mit. ge. ste
zen hebbe. en alse te gind. wme
mer hoe sture si ware. En doe die
so die poente op dade. Alse vrad
als si da vname. dat men huere
wachte en mit. st. st. st. st. st.
Foge si da ued. in. En die daer
de omtrint. die. w. w. w. w. w.
die ontsende. he. s. ch. Dat hi dor
stude niet doe en wnde. boer. hy
op mit sine goede lude. in toech
wed. in gesticht. waert. En doe
besette. dat. bl. ch. ups. dat hi. d. er. had
doe. make. D. m. die. blank. kel. waert.
hyet. D. ch. dede. die. w. y. s. k. er. die
weghe. bewaere. D. ch. men. vnder
drent. mede. mocht. come. En. d. d.
die mit lude. belegge. voer. dat. in
316. vnde. En. daer. na. we. ret. te. dede. in. gr
316. lde. zelue. paer. alse. sine. s. re. of
en. in. En. een. on. s. f. d. u. die
heer. van. d. n. kel. Die. doe. sin
hyete. De. ho. so. sel. w. er. daer
In. ch. tige. vorst. h. o. t. i. g. e. d. l. b. r. o. c. h. t.
van. be. here. graue. van. h. n. e. g. o. u. w. e.
van. hollant. of. En. ma. o. r. t. e. o. e. r. o. y.
se. op. D. y. d. e. l. l. a. t. e. r. on. wa. e. n. d. e. t.
gel. w. o. n. n. e. h. e. b. b. e. mit. v. r. e. e. n. d. e. d. u.
hi. daer. b. i. n. n. e. h. a. d. d. e. D. u. t. h. i. o. n. t.
sloet. D. u. e. r. m. y. t. s. d. a. t. t. e. g. e. n. e. d. o. c. h. t. e.
die. h. e. daer. g. e. h. o. l. p. e. p. o. u. d. e. n. h. e. b. b. e.
dat. s. y. t. d. o. e. n. y. e. t. d. a. n. en. r. o. n. d. e. n.
I. h. a. n. t. m. e. n. g. e. l. b. a. c. t. u. w. e. r. t. d. a. t. m. e. n.
die. d. o. r. e. d. i. o. m. e. i. n. d. e. d. o. e. l. e. n. y. a. e. r.
des. n. a. c. h. t. s. o. p. e. n. v. a. n. t. d. i. o. m. e. a. l. l. e.
n. a. c. h. t. t. e. s. l. u. e. p. l. a. c. h. En. die. d. a. r. e.
s. h. i. n. t. v. n. d. e. r. s. t. u. d. e. m. u. o. t. e. d. a. r. h. i. d.
o. m. v. l. u. n. d. e. d. o. e. m. e. n. s. g. h. e. l. w. a. e. r.
w. e. l. t. en. na. g. h. e. u. a. n. g. e. w. o. r. d. d. i. e.
d. a. t. l. e. d. e. d. a. t. t. e. g. h. e. s. t. h. i. e. t. s. o. u. d. e.
h. e. b. b. e. D. a. e. r. t. u. n. v. o. c. h. t. q. u. e. r. g. h. e.
r. o. c. h. t. w. e. l. t. En. d. o. e. die. w. e. r. v. e.
d. i. k. e. l. v. n. a. m. d. a. t. l. a. n. d. t. e. s. e. w. e. r.
w. m. e. en. m. o. c. h. t. s. a. c. h. n. i. t. t. e. l. h. o. o. p.
in. d. l. b. l. a. s. s. e. r. w. a. c. h. t. en. b. e. r. m. e. d.
d. a. e. r. w. e. n. t. k. en. s. l. o. e. c. h. d. i. e. w. m. e.

317. hude en toech ued in sine sloce
 in lke hmoet en vramfap ho
 nappacle tot grove d'age quam
 317. Alsmen na vel hu en sa
 Fem ynde flue xii dae
 317. dat hoern op zyn schoeste
 stont worde vande des
 here va d'ikel doorducht
 ghe vorsten en der zaken wille
 wuylste thilla va beuren doe
 quam va Oesterwint en m
 hem Gynge d'leph grava va clare
 on vand' harck En vel here
 Keddere en knechte En toghen
 mit groter moegen ynden lande
 bit d'ikel En va s'kyen alom
 den here va d'ikel mit rove en
 mit b'ande xidenfaen ende
 weemp de dat schoenste roem
 guren wde dat me d'inke mocht
 En als die here dit gadae had
 den Goye va d'icr elc tot s'yon
 sloce waert En quae thilla
 dochte altoes on de grote ho
 maet die de here va d'ikel sine
 heer sinen vader en hem gadae
 had Om te dat alste thilla te
 brenge sattet de here va d'ikel
 on den sinen wel lange g'adke
 mochte s'yon omme va s'yon
 heertoch d'elbrecht en Gynge
 thilla yraue va oester va s'yon
 stat inder stat va vrecht
 dat die hier hulpor woude
 werd opre here va d'ikel En
 hertoch de brecht ende quae
 wylt s'yon ze woude d' stat
 alste te bare come yn gebre
 ke en yn afruysen dat sy te
 vreden s'ont wep' ten om
 se s'ont de die stat hier vne
 de lid here vrende Om te
 wte ofe g'astie s'ont ap' m
 manne en v'at' d'at ve
 sen soude En d'at weir alse
 va s'yon-oken waer dat take
 dat die stat v'ant worde des
 here va d'ikel ender dan na
 maels gesent worde Dat
 die here wouf' d'at met vone
 en soude con waer by wille en
 consent d' stat van vrecht.

En want me die verlichede
 va haghosten en va haesticht
 va oude tyde en langyn voren
 vande gesicht en der kercken
 va vrecht gehoude had Die de
 heer va d'ikel mitte lerkeste
 en hem gebrocht had Gaer on
 be dedingde die va vrecht dat
 mede mit d' here rade So wan
 neer en tot wat tyde die bissop
 dat hielde mit zoue stolon Qu
 die heerlicheit bouf' mitte stro
 me vand' teken hem en sine
 gesicht toe behoerde So soude
 die bissop vandier t'nt voert
 die heerlicheit daer of da vry
 like voert gebreke Dat bede
 dingde die stat va vrecht waer
 t'ake dat die va leordam mitte
 huse de haer va d'ikel of ghe
 wonne worde Dame van dat
 lant vand' lee de bissop va
 vrecht en sine nacominge
 v'p'lic soude laten gebreken
 Want die heer va d'ikel die
 heerlicheit daer of vanden ghe
 sticht te leen helc En h'et ou
 nanna die here en der stat
 vrende haer beract elc by
 sine here dat te brenge s'ont
 na de berade wed by een te come
 Alste dat die rade elc mit here
 here en vrende va p'p'ale En
 die v'vrecht de s'yon-oken
 en woude hem alleen met berade
 mit hare rade want die zake
 lastich was en tot grote d'age
 na moete come En maerten een
 gemeen v'gade mit yn allen
 Ghilde en g'ave hem die zake
 te kenne en dat onghelc dat
 die here va d'ikel tot vel tyde
 der stat en den h'orgene g'ave
 had en nach d'ingelc de plude
 dede die b'ider l'orne vone ende
 die stat woude ver s'ucke mit
 onrechte wille die by de b'ide
 of nam Daer s'yn o'vone me
 rollen en hade Dat d'ingelc
 wylt s'yon v'v'ot En b'ude
 den rade out en m'oe dat beste

146
108

duer in te doe En die Kude van
 beyden syden quamen by een
 En elc gemachricht alstet ver
 sproke was ouer droeyen en
 sloste te same Dat die stat va
 vrecht vnder uede come soude
 en vrant worde des here va dinkel
 Op alsulke dedinge als uer ghe
 raemt was En daer waren
 brieue of gemaect En doe die
 ontsiende vorste ouerdrage
 ware mitter stat in vrecht
 en die brieue an beyden syden
 beseygelt en ouer gelouert wor
 den En wort daer na omte mi
 t sint jans misse inde zomer
 inde yuer van twee v samen
 die moede borste en yuost heer
 va ridere en va knechte en wel
 lude vten stede va hollant ende
 van zeelant En toghe daer
 mede voor goornichen En bela
 ghe dit hinc mitter stede Dur die
 here va dinkel selue yn was En
 doe die stilt va vrecht vman dat
 die ontsiende vorsten inde veld
 lagen en goornichen bestalt
 hadde Worde si vande des here
 van dinkel En besatde he daer
 toe mitter meesster haest bod
 door lichte vorse vnde veld
 te wesen En onlange daer na
 doe si beuirt ware toyen si
 der waert en quame vnde vor
 sten als si gesont hadde ende
 slage hem daer by neder En
 quame Aleph va clare en vande
 markt doe hinc vman dat die
 hoer vnde veld vmane quame
 mit veel riddere en knechte de
 vorsten te baten en sloech he
 daer by neder En wort daer
 na quame die zeelant en all
 se dat goorniche doe beleghen
 wert aen die stede daer goorn
 hen staet Daer wast eerst
 zorniche te begriffe Quamits
 die vande huse en vnde stede
 van wel vrien waren mit
 veel steenbussen groot en klein
 en mit veel roessche die daer
 toe behoerde mit veel goeder
 riddere en knechte En anders
 mit al datme behoeren zoude

zulke borch en stede mede te be
 ware En doe die moede herelhe
 en hare vrende voor die brug de
 waert hadde denge vor noer vrie
 want die vnde luse en vander
 stede mit eerste begin alto seer
 stoten Doe deden die vorste
 haer bussen bereyde en stellen
 op die grote borch Die me mit
 cleyn bussen met doe en vnde
 En dede oek bussen legye daer
 men mede vnde stede schoot
 Daer wert eer en veel gescho
 ten va beide syde en die grote
 bussen die yestalt ware op die
 borch te stueren Daer schoot me
 mede op dat huse alstet lange
 en alstet vele dattet huse omme
 gesone en vderst wort dat een
 die stareste borch hiet die v
 nederen Calen stoot En omme
 tnt datme doe voor lach/plage
 die va goorniche by velen wt
 te come en dat heer te vsoepen
 alstet dattet gheviel tot twee by
 den dat si vier stede en vanden
 huse quame eens daer die va dor
 duocht laghe en vortse die aen
 En venghe daer walrauen van
 bredenode die de vande vrecht
 te bate qua doe si beladen waren
 En ter ander vorse toyen si daer
 die zeelander lage En venghen
 daer her florent va borstel ende
 veel goeder lude tot he En wat haer
 jan va boere elat tot wuch doe
 zone te hollant hier lede me was
 plage sijn vrende va sime wye
 daer seer om te ar beyde daer ee
 loye neder te legge En vualtye
 dat alstet lange en so veel dat sijn
 staende broche en gesont wert
 Daer die heer va dinkel veel walle
 yn be dedinge wat hi yn al sime
 sloste en heerlicheit bleef en sijn
 te de al sijn yeuange Daer hi veel
 goets en haue of vrecht En die men
 sijn doe dat quame wille va de st
 want die outste sone va hollat daer
 lede toe was en moster lude ouer
 dat hertuch delbrecht sijn heer en
 vader aend zone worde id hi yn
 gheent mare vtoetme en dorste

nock en woude Deck mast stadt
van verche last dat die zoene also
geschiede En den he van wanen
das gelyke En doe die al die
soene was hadde doe die heer van
derfel bekent en god opken heer
godant d' groten genade daer
den god ont heer dan alle goet
of roemt toe geholpe hadde En
hadde he thepact die aufferende veer
ten d' die he god of geveer had
te danke te weeten En mit sine
wabuere quetlic had wille sine
waen Coe had hi con onsten de
heer gebleue dat hi niet open
en woude want he die die dar
hi alle woude oec over gevine
En Groef onborge daer na me
h' met wille star va vrecht en
woude de daer mede v'ad f'ad te
weeten mede die stat mede mede
zoenen wesen woude of en v'ade
En daer me hem die wachhouer
ant woort of sine O'he
vande daer mede v'ad houder
En mit d' d' s' f' u' e m' g' e' t
die heer van derfel mede mede
gruende van woort v'ad o'eloge
de mitten heer van wane en
m' t' ter stat va vrecht die
dat ge'eloge mit hem v'orden
der d' v' ad l' e' n' c' En ver
z'iche den heer va artikel bin
en d' d' er f' r' y' de lande va
artikel op haas sel s' bant en
tegher v'eer G' o' m' e' d' a' e' h' i
zelf binne wane en v' ad d' e
dat woort dat v'uten open
gruade stont dat die bontke
binne G' o' m' e' h' a' m' v' l' e' g' e' En
deden he doe en tot menige
tyden v' i' o' t' e' s' h' a' d' e' En h' i' e' l
den dat k'ant va artikel de me
woude d' i' t' t' e' r' he gene v' r' t' h' a' p
wa roms en v' r' m' e' v' a' b' a' v' e
ten flote was En die heer
va artikel de d' v' ad s' h' a' d' e' m
den f' r' i' d' e' l' e' b' u' d' e' l' e' d' e' s' t' r' o' u' e' n
daer he v' o' r' e' m' m' o' d' e' En
laemde die v' r' i' b' e' v' a' o' e' t' Daer
h' u' s' t' o' p' f' i' d' e' r' i' c' k' v' a' b' l' a' n' c' k' e' n
hem die h' y' t' v' r' a' n' t' v' o' e' r' q' u' e' n
ken va co v' u' o' d' e' was Dat die
go va artikel hem dien homor
de d' e' r' v' a' n' t' b' i' s' s' h' v' a' n' t' m' o' e' t
en w' a' d' e' En binne d' e' f' e' r' e

14
109

vonden Alse pnde paer d'uffent
vier hondert en v'er ontbunt
sint lucyen d'ich sterf hertoghe
d'elbrecht van borque zaliger ghe
dachte Die do g' r' e' f' t' a' p' o' n' t' a' n
zess en uerlich paer g' o' e' g' i' e' r' t' h' a' d
En na haroghe d'elbrecht doe w' a' g'
heroghe w' i' l' l' a' s' i' m' s' b' e' n' die d' r' y' e' n
r' b' g' t' a' n' s' t' e' g' r' a' u' e' v' a' h' o' l' l' a' n' d' e' n
v' r' o' e' m' h' e' r' Die manlic ende s' e' r'
w' i' n' s' w' a' s' A' l' s' m' e' n' a' w' e' l' v' r' o' e' m' s' e' l
Iem als bouste staet sine 321.
pau one here d'uffent vier
hondert en vier ontbunt
sint lucyen d'ich sterf die
hoech door l'uchtyge geboren
worst heroghe d'elbrecht van bor
que die de t'ime en t' h' v' a' n' t' h' e' s' t' e
grauue was va hollam En nae
z'inne doet wert heroghe w' i' l
lam s' i' m' z' o' n' e' v' o' n' s' t' r' y' d' e' d' e' r' e
en t' h' v' a' n' t' h' e' s' t' e' g' r' a' u' e' v' a' h' o' l' l' a' n' d' e' n
En daer na doome s' r' e' e' f' v' i' u' e
endot noch was ynd w' e' d' t' u' s' s' e' n
den heer va artikel en den heer
va wane en der stat va vrecht
qua her w' i' l' l' a' v' a' s' p' e' n' d' o' e' n' m' i' t
en deel l' u' d' e' w' i' t' G' o' m' e' e' n' d' e
wan wouderichem Dar doe stont
p' n' h' a' r' t' o' r' c' h' w' i' l' l' a' m' s' h' a' n' d' e' n' v' a' n
b' e' g' e' r' e' n' s' l' o' g' g' e' d' a' t' i' t' e' n' v' o' e' r
v' a' n' d' i' t' g' o' e' t' b' i' n' n' e' G' o' m' e' h' e'
v' o' n' e' d' e' r' z' o' e' n' e' d' i' e' d' e' b' i' s' h' o' p' v' a'
l' u' d' i' c' u' s' t' h' o' d' e' v' o' r' s' h' e' r' t' o' v' n'
en den here va artikel g' e' d' o' m' e' t
had En doe heroghe w' i' l' l' a' t' e' r' n' a'
dat l' b' o' u' d' e' r' i' c' h' e' v' e' l' v' o' n' n' e' n' l' b' a' s'
v' e' r' d' o' c' h' t' e' t' h' e' a' n' w' e' r' t' t' v' e' r' m' i' c' h'
darhe die g' e' s' c' h' e' d' e' b' o' u' e' s' z' o' e' n' e'
die s' i' m' v' i' w' e' d' e' r' v' a' l' u' d' i' c' u' s' g' e' d' o' m' e' t
had En d' o' c' h' t' e' h' i' z' o' u' d' e' d' e' h' e' e' n'
va artikel thys b' r' o' n' g' e' O' f' h' i'
woude daer v' o' e' r' l' y' d' e' En maecte
w' e' d' v' r' e' e' n' s' c' h' i' p' m' i' t' t' e' r' s' t' a' t' v' a' n
v' r' e' c' h' t' m' a' l' i' e' m' a' t' e' s' l' a' d' s' t' a' t'
m' e' h' e' m' e' n' m' i' t' s' i' n' e' h' a' r' s' i' n' e'
v' a' d' e' r' e' e' r' s' t' o' n' o' r' d' i' n' g' e' w' a' n' e'
d' a' e' d' e' s' t' a' r' m' d' v' a' d' e' n' q' u' a' En
ynde selue paer onlinge napaes
s' t' r' e' v' a' r' y' a' d' e' r' d' e' h' e' r' t' o' r' c' h' w' i' l' l' a'
den diel goed lude va sine v' r' d' i'
ven en l' i' n' e' c' h' t' e' n' v' t' r' i' s' t' a' t' v' a'
v' r' o' e' t' h' e' n' e' n' t' o' e' r' c' h' d' i' e' r' m' e' d' e'
v' o' e' r' h' a' y' t' e' s' t' o' p' e' n' v' a' v' o' e' r' G' u' e' r'
s' i' n' m' a' n' b' e' s' t' e' n' d' e' b' e' g' e' d' e'
s' l' a' e' m' i' t' d' e' r' e' n' l' e' d' i' g' e' En
dat van blechige w' e' r' t' g' h' e' s' t'

boue Querstuy / opter lecken
 en dier borst die lecke ouer pach
 om te benemen dat hem gheen
 prouande bide stroom gebricht
 en zoude werde / En op die pale
 worde nam aels horde yhelegr
 derme ouer ymke / En die and
 tibeo blochuse worde omme te
 lande waert op set / En dan wor
 den graue gegreue van den ene
 blochuse wite andere / Om dat
 men niet lichte lichte in begre slo
 ten open of en soude come / Ende
 dat huyt te Querstuy lachband
 huse en vand stede va hagestry
 licht en viel deel van eenre
 mule en op den lecke stroom / En
 mitte borst va Querstuy dunn
 hi te roopma en hem allen die
 bide stroom waeren / En daer
 mosten die pleefste vortollen
 En doe die bleguse gemaect en
 gheueft ware / Doe worde be
 set mit goede gheraden lude va
 hertoch willams wape en vanden
 stede wege / En lpetent doe daer
 mede staen / en wape daer alse
 vrien belde / En wat die he va
 Arkel vnder bede tussche hem
 en der stadt grote schade vnden
 sichte tot veel ruden dede / ende
 geden hadde / En hi nechtu des
 biscope vrant met en was
 noch die biscope die syne / En
 eck met of en luert mede slich
 te te schadigen / Dat de edelen
 here alre ker vdroet hagen
 mede poverende hi de ontsien
 den biscope / En doe die va wape
 vinnne dat die heer va Arkel
 he niet en ontsach hare heer
 te schadige / en va dape te dape
 maer dede / Doe vichtde sy den
 vrome biscope hare heer / zoe
 verre dat si wel vspotten dat
 hi he leet was / Ende die heer va
 Arkel he dat yndae had / Ende
 veruolche dat voert an hare
 heer / en an hertoch Willa va
 beprene alse lant / Dat si de
 vassen breen tot viane broch
 top / En duperde ocht aldair te
 same / Dat si bende / hagestry en
 Querstuy besaten / wordem na
 men sjen zokere int hem el
 te besaten en daer die wite trame

En bisscop frederic was
 des here va Arkel Doe dede die
 va Arkel zyn slotr prouande al
 in eest mocht / En schude de gode
 lude vnde slore / en beluere den
 hys geloeft / En vnde plume
 des daer na sinte laurentia
 en die here haer vrende by ee
 hadde / toge die vnde belde et
 sme / Ende hertoch Willa be shad
 hagestry / beyde die borst en dested
 En bisscop frederic besat / En
 En waer enich wort / ditte dle
 byreep / se worde die boluere
 gemaect / Om die lude te wille
 En hertoch Willa vonsplach
 sat te drage om sine hale mit syne
 ridders en knechte / En was na eere
 tyn gepaert / en wort mit enen
 heck gesloet / derme den tyn of
 en aen dede / En dar jar hude die
 hertoch godrage een wyl eerly
 voer hagestry qua / Ende mit
 gmeo en vstme met wite die
 tyn bedude mocht / Ende die die
 ontsiende heer en wite mit vor
 luyen stey gelege had / Doe so
 mocht hi hier te wape die rime
 beduder had / Wite die mochte
 vort dede halen alle die langre
 willige diene / ende vnde / Ende
 dede die stede an dar huse al omme
 begaue / en lange willege tyn / of
 al omme opte / graue stede / En
 daer binne mit eerde en mit vte
 hoect op vullen / En besloot binne
 den tyn die borst die stede die hude
 en al dar daer binne was alse dat
 sy pynoch wt en mochte / Ende die
 tyn en stont niet / vort vanden
 stede noch vande huse / En dert
 waer mit groter hrede nach en
 dach beluere / Om dat de yhele
 die daer binne was / dan blime
 mosten / En dede opt huse an ynd
 stede mit groen steenbasse schiere
 vort an na / En de van vte huse
 en vort stede schode / pynoch
 vort hertoch wt en dede / pynoch
 hude heer / en mocht dape he de
 tyn began te maken
 324
 En wil te sinne va bissop
 frederic en vande sinne
 die waer Querstuy laghen
 en niet en hier de aper
 beyden alre om den vande
 te doe / an om bide huse te comen
 En wat an die een stede vande

een hoge lant luyt so wort
Bischoff Frederic te vade mitter
stat va vize in by gerdunck
in gode wirtuude Dahn den die
sude duert hogelant lach suid ma
ke sluse En die eorde dier in al
toes vor vint slusen ouer te wer
pen / ton huff wort an En baneer
men alsse dize of waer wort gelbo
nen had mitter eorde ou te lerge
Soe plachme dier van hout ghe
bunde te sette En alsde ghebrude
twaeg of de ge iset ware Soe
plachme besiden mit vfe en
mit eorde te clede waer dat mif
ton va beside des wel noot was
Wat si grote steen buge op hadde
En boue datome die gebunde mit
honde waer dat si sijn mitte bo
ghe / En in dese maniere worde
die slusen gemaect Die gheuer
en die lade daer mede te beside m
en ome belwaert te wep mede op
den huse te come En men mach
wel dornke dat die worte nach
en dach belwaert mosten we sijn
Want die werke moet veer sante
huse en ware En alle daghe hem
n dorne gheborch worde dier de
stat va vize de vst of dede die
slusen te make en vort te bren
ghe En oock mede d last had te
den slusen en vande gheueren nach
en dach te waer ge En die va vize
rustede met in al bidden altoes
Om bidden huse te come En broch
en en lasten mit grote vst om
mit quon ar bepe die ce sluse
om haer vterste graue En wen
nen hem die ce En onder dat hol
werde vande vdrste graue dert
die stat va vize mit huse en
mit loedsen betymen En dier
worde een deel goed manne in ghe
lept die op die vande waer de En
dar was wel soe veg vande h
se alsme mit ene cleppen sloen
ouer werpe mocht En die dach
den die vande huff alle vade in
sien vndens h mit benemen
En doe die vande huse sijn
de naar sticht die de stat va
vize dier sijn beside en
in een ont sijn en visten en si
haer va vize huff stat hude
kuren were Soe begende si and

ontsiende bisscop en ander Stad
darme swake mit he uoid hude
dat gestude rubeber of sijn werf
daer met of en qua En daer nu
begaerde si wed spracch De lert
he gesent En weet mine hew an
marge en der stat wel En dier w
dat met doe soe en rijn dau geen
deding in baten Doe bade si datme
mit hem spreke woude al set ghe
ghiede En doe wort gedericht
dat si den edele bisscop zouden op
sneue dat huff va Euerstern
mit al sulker hawen als die haw
van dinkel dau op had Ende si
zoude of ghe mit al sulker hule
als elc daer op had en zoud dat
houde eli mit hare ede dat die
haue haer ware en dat die h
va dinkel daer moet uen en hude
zonder arge list En si zoud en
oerbede doe en daer brouen of
goue / neimer meer tege her toch
willa / tege sine lande ende lude
te doen in gheemre wnt Noch te
ghe bisscop frederick Noch tege
den stat va vize Noch tege de sticht
va vize En by rade vande dorn
tighe hertoch willa wort dat de
ding zo geslore En twee daghe
voor sine luyt dach wort den
ontsiende bisscop dat huff op ge
geue ind manere vdrste En
alsse vnde als die haue vande huse
was / weter huse vonghesteke
mit ene brande En dan manere
wort gebroche en der mad g
v waert omrecht dat

326
zwege va hertoch willa
die vrome vorst jek en
zoude wort sijnue hude
guten dingen die hi veer hagen
sijn begonne had Ende vdrste
gton ar bepe die hie de sijn
dier om dede Om wille vanden
sloen te hebbe Want men dach
noch nacht en vnde die van
lunde te beuere mit al darme
mochte En doe die vdr stede
en vande huse vrome dier
sijn op vdr stat banar
bisscop en stat banar
huff sijn seke Ende en inge
dier va dier huff va Euerstern
sijn beone De lert
raet mit ge dier wint si sa

ghen wel dat daer geen troest
en was/ he is ontseft. En sy
en mochte den ontseft de vorst
hups noch stede niet langher
sithoude. Hier om begre den
die vande hups en vier stede dat
men sprake mit he houte won
de. Dat ge suede. Ende vade den
woerluchinge vorst hups en stede
op te geuen. Behoude hem hare
hfs en hars gerte en alsulker
hauē als si daer hadde. Dat hom
niet gesien en mocht. En on lan
ghe daer na doe si sachte dat sy
niet het en mocht. Doogauē sy
op die borch mitter stede behou
den he hars hfs. En anders op
des her toge geuade. Dat ge suede
des daerthe vder sinte thomas auot
vnde selue voor. En als die vree ala
borch en stede geuont. Iuauē
vande geuange en vander hauen
die daer hms. Iuauē. Iuauē. Iuauē
en stede ange stede mit ene via
de. En on lange daer na ned iye
wonge en ten gronde wech gebo
ken. En aldus heeft her toge willa
den heer ba driel wed. Iuauē. Iuauē
brucht de guate homoer. Die h
hem en sinen heer vader godae
est. En bisop frederic ende die
stae van vree. hebbont. Iuauē
na driel oech. Iuauē. Iuauē. Iuauē
haer die hi he geuade had. En al
was Euer stem. Iuauē. Iuauē. Iuauē
Bisop frederic. Iuauē. Iuauē. Iuauē
lechte. Iuauē. Iuauē. Iuauē. Iuauē
in miter. Iuauē. Iuauē. Iuauē. Iuauē
tut toe dat hage stede gheborne
was. En men sel wete dat Euer
stem niet lange geuonne en was
die lerce en wete groot vanden op
water. Dat die palen daer die lerce
mede ouer paelt was miter laste
vande water. Iuauē. Iuauē. Iuauē. Iuauē
dat vier tye dage eer gheschiet.
Die flote hadden beede ontsefte
woest. En na dat Euer stem ghe
wonne en op gegue was. Dat
boot die hoer gebore. Bisop by
hem te come en deel van sinen
prelate en vanden Canonicke
vande vnf goods huse. Ende he
ual he mede te bringe. Iuauē. Iuauē
beuē. Iuauē. Iuauē. Iuauē. Iuauē
heerliche. Iuauē. Iuauē. Iuauē. Iuauē
en ba hae stede. Iuauē. Iuauē. Iuauē
En doe die vreespinge haer sy

prelate en sinen Canonicke bise had
en dat beloch daer mede. En dat
mit sine vreespinge besven had. Dat
boet die eer ber bisop de woerluchte
gen vorst. he utoch willa voor ha
ghestem. Dat hi sin vreespinge bi hem
en by sinen prelate schriken soude
voor Euer stem op ene zekeren en
hem benoent. Bissop frederic wou
de sin geuout daer doe mit sine pre
laren en Canonicke en hieltet mit
zoue steden. Dat die heerliche
vande lande vreespinge en sinen
kerke mit volen werke woerluchte
den en van oute toe behoude hadde.
En doe die ontseftende vreespinge haer
woest aldus geuade hadde. Ende die
woest geuonne en vreespinge. Iuauē
toge si vree vrede. Iuauē. Iuauē. Iuauē
waert. Iuauē. Iuauē. Iuauē. Iuauē
daer al goet of went daer geuade
en den eren. die he god geuade had.
En dat oerloch bleef staende. En
sthadiche de andore daer hi miter
Iuauē. Iuauē. Iuauē. Iuauē. Iuauē
den heer vit driel. Iuauē. Iuauē. Iuauē
mit he vreespinge gmit. Iuauē. Iuauē
sin flote aldus boude had
men sel weten dat die heer ba driel
had ene soen die willam hete lude
hertoge dichter ba gelust. Die vreespinge
gewest hadde en na ma began te lere
den op willa bohaer. Iuauē. Iuauē. Iuauē
dat sin vader he tot desen last wese
had. En sin flote also ploet. Iuauē
En noch mede oerloch bleef. Iuauē
daer voor bodacht. Iuauē. Iuauē. Iuauē
en hom en meere last. Iuauē. Iuauē. Iuauē
en verlies come. Iuauē. Iuauē. Iuauē
vande vad tot veel tye. Iuauē. Iuauē. Iuauē
zoene woude miter hage. Iuauē. Iuauē. Iuauē
lange mit her toge willa. Iuauē. Iuauē. Iuauē
ne beede vreespinge. Iuauē. Iuauē. Iuauē
bleue hi also oerlochende. Iuauē. Iuauē. Iuauē
hare ba driel en beste qualer na
vande soen. En doe die soen sacht dat
ter mit an hae wat hi sinen vader
vadt. En sin vad na geuade zoene
en floet. Doe wert die zoene toer mit
En hier mede worde si tom vreespinge
onder een. Dat he beede na dier tyt
ten grote vreespinge. Iuauē. Iuauē. Iuauē
horan sel want die zoene socht en
dede zuchte vreespinge. Iuauē. Iuauē. Iuauē
vit Euer stem. Iuauē. Iuauē. Iuauē. Iuauē

misbaerhede / dattet die heer vā d' r-
 kel alspe weerlick abontuerde tege
 de ghene die he veel te rijk ende te
 machtich ware En dat hi oer loede
 om sin en sime kind eluge vā d' r-
 miff / Die oer d' r- de heer vā d' r-
 gebade hadde Dat hi he vā d' r- oer lo-
 ghe had wille l' a' n' helpe En doe die
 vā d' r- vā d' r- vā d' r- dat h' h' h' h' h'
 nyet te bereyde en was hi en bl' g'
 al' d' n' her d' ch' o' t' v' o' e' t' h' o' e' q' u' a' l' i' t'
 d' a' t' t' e' h' e' m' v' e' r' g' i' n' k' / D' o' e' d' o' c' t' e'
 h' e' m' d' a' t' h' i' e' e' n' v' i' l' o' r' e' d' i' e' m' h' a' n'
 d' e' n' h' e' d' / e' n' m' e' e' n' d' e' w' o' u' d' e' d' i' e' z' o' n' e'
 t' e' s' i' m' e' v' a' l' l' e' / h' i' w' a' e' r' p' o' n' e' e' n'
 t' u' e' r' o' m' e' d' e' e' n' s' e' e' r' m' a' c' h' t' i' c' h' vā
 m' a' g' h' e' h' o' m' b' y' g' e' s' e' t' e' n' W' a' n' t'
 h' e' r' t' o' g' e' K' e' y' n' o' u' r' vā d' r-
 z' a' n' r' e' c' h' t' o' e' m' vā s' i' m' e' m' o' o' d' w' a' s'
 w' a' s' / D' i' e' a' e' n' g' i' s' t' e' e' n' h' i' e' r' o' m' m' e'
 o' u' e' r' d' r' o' e' g' e' d' i' e' b' e' s' t' e' vā g' o' r' m' i' c' h' e'
 m' i' t' t' e' n' z' o' n' e' h' a' i' r' e' p' o' n' t' i' e' r' / E' n'
 d' i' e' d' o' r' s' t' e' d' e' e' n' d' e' t' s' t' o' r' e' m' a' c' h' t' i' c' h'
 w' a' s' / D' i' e' m' a' o' r' t' e' v' e' r' b' a' n' d' e' o' n' d'
 v' r' e' e' n' s' c' a' p' t' e' s' a' m' e' / D' i' e' r' i' u' e' u' e' o' f'
 g' o' m' a' e' c' t' w' o' r' d' e' a' l' s' i' n' e' n' d' o' e' s' y' d' e'
 En als die heer vā d' r- k' e' l' h' i' n' d'
 d' i' e' z' a' n' z' o' n' e' vā d' e' d' i' n' g' w' a' s' m' a'
 d' i' e' vā d' r- vā d' r- s' a' t' o' p' i' n' p' u' e' r' t'
 e' n' r' e' e' t' t' e' G' o' r' m' i' c' h' e' l' i' b' e' r' t' e' n' d' e'
 m' e' e' n' d' e' d' a' t' b' e' n' o' m' e' h' e' b' b' e' / E' n'
 d' o' e' h' i' d' a' e' r' q' u' a' / e' n' m' e' n' h' o' m' g' e'
 w' a' e' r' w' e' r' t' / l' i' b' o' n' d' e' d' i' e' p' o' o' r' t' e' n'
 t' o' e' g' e' s' l' o' t' e' / e' n' h' i' d' i' e' r' b' u' r' / E' n'
 o' m' l' e' v' e' n' s' a' d' i' h' y' p' r' o' c' h' e' / h' i'
 e' n' m' o' r' t' m' a' r' s' p' r' e' k' e' m' o' r' t'
 m' e' n' w' o' u' d' e' h' e' m' o' r' t' vā h' a' r' e' n'
 D' i' e' m' i' s' t' h' e' c' h' e' h' e' z' w' e' r' a' l' s'
 w' e' l' m' o' g' e' l' i' c' h' w' a' s' / E' n' h' o' w' e' l'
 t' e' v' i' n' d' e' d' e' d' a' t' h' i' s' e' a' t' o' r' m' i' c' h'
 w' a' s' e' n' l' i' b' e' r' t' e' n' m' o' s' t' o' p' t' e' g' h'
 n' e' n' d' i' e' h' o' m' a' l' d' i' e' v' e' n' s' i' n' e'
 s' t' a' t' v' o' u' d' e' / E' n' d' o' e' h' y' p' r' o' c' h'
 g' e' s' t' e' s' a' r' h' / h' e' e' r' d' e' h' e' m' o' r' m' e'
 e' n' r' e' e' t' t' e' n' b' o' s' t' h' w' a' e' r' / A' u'
 m' a' c' h' i' n' e' e' n' t' i' c' h' h' o' e' d' e' h' e' r' h'
 d' i' e' t' o' m' o' d' e' w' a' s' / E' n'
 d' a' t' h' i' d' i' e' m' o' s' t' d' i' e' h' e' r'
 h' i' b' i' d' e' s' i' n' e' w' e' d' / u' m' m' o' r' t'
 E' n' m' o' n' g' e' r' h' a' n' d' e' l' i' c' h' e'
 m' o' s' t' g' e' d' a' n' k' e' o' m' d' e' s' i' z' e' n'
 w' e' d' e' r' t' e' g' e' m' a' k' e' / a' l' s' p' e' d' a' t'
 h' e' d' o' c' h' t' g' e' s' i' e' n' s' t' e' t' e' w' e' s' e' n'
 m' i' t' s' i' n' e' s' a' m' t' e' o' u' e' r' d' e' n' e'

of hi conde En maecte hemmel
 ho moende toe die biden zont wige
 en daer mede sprake En die ver
 spruket se mit borde dat sy verliet
 en vereintly worde En doe die
 vā d' r- vā d' r- vā d' r- die m' i' t' t' e' n'
 p' o' n' t' i' e' r' o' u' e' r' d' r' a' g' e' w' a' s' s' a' t' h' i'
 m' i' t' s' i' n' e' v' a' d' e' r' o' u' e' r' d' r' a' g' e' w' a' s' b' o' u' e'
 d' i' e' h' o' m' d' i' e' p' o' n' t' i' e' r' g' e' l' o' o' s' t' h' a' d' d'
 m' e' t' m' i' t' s' i' n' e' v' a' d' e' r' t' e' d' e' d' i' n' g' h' e'
 t' e' n' w' a' o' r' h' y' h' e' l' b' o' n' t' s' i' d' o' n' l' i' s' t' e'
 d' i' e' r' o' p' m' i' t' h' o' m' a' n' n' a' n' t' e' / D' o' e'
 w' a' s' d' i' e' z' e' e' t' t' o' m' i' r' e' d' e' n' d' i' e' h' o' m'
 h' a' o' r' p' o' n' t' i' e' r' d' a' t' g' e' d' i' e' h' u' d' e' n' d'
 z' o' r' c' h' e' d' o' b' e' e' t' q' u' a' o' f' t' e' / E' n' d' o'
 d' i' e' h' e' r' vā d' r- k' e' l' a' l' d' i' e' m' i' t' s' i' n' e'
 z' o' n' e' v' l' i' c' h' w' a' s' m' a' o' r' t' e' h' i' e' e' h' e' r'
 m' e' l' i' c' k' o' p' s' t' e' m' i' t' t' e' z' o' n' e' vā s' i' l' i' e'
 w' e' r' vā d' r- vā d' r- t' e' c' o' m' e' / E' n'
 d' e' n' s' p' h' e' n' e' d' a' t' w' e' d' e' r' t' h' y' p' t' e' b' r' e'
 g' h' a' n' / d' i' e' h' e' m' g' e' s' l' o' t' e' h' a' d' d' e' / E' n'
 d' o' e' d' i' e' p' o' n' t' i' e' r' m' i' t' s' i' n' e' b' u' e' e' n' d' e'
 d' a' e' r' b' y' q' u' a' m' e' n' m' e' e' n' d' e' d' i' e' s' t' r' e' t'
 g' e' l' w' o' n' n' e' h' o' l' b' e' / D' a' s' w' a' s' d' o' n' d' i' e'
 vā d' r- b' i' n' n' e' g' o' u' w' e' r' / a' l' s' i' e' d' a' t' s' i' d' o'
 m' e' t' v' o' r' d' o' e' / E' n' c' o' n' d' e' / e' n' m' o' s' t' o' t'
 d' o' e' o' u' e' r' s' l' a' e' / E' n' d' i' e' g' h' e' n' e' d' i' e' m' i'
 d' e' n' z' o' n' e' o' u' e' r' d' r' a' g' e' h' a' d' d' e' t' o' n' g'
 d' e' n' v' a' d' e' r' w' a' s' s' e' e' r' b' e' d' u' c' h' t' e' n' d' e'
 z' a' g' h' e' s' a' r' q' u' e' l' i' c' t' o' e' / o' m' d' i' e' s' t' r' e' e' e' n'
 h' e' m' t' e' b' e' l' l' a' u' e' w' a' t' s' i' w' i' s' t' e' w' e' l'
 q' u' a' m' e' s' i' vā d' e' s' h' e' r' e' h' a' n' d' e' wā'
 d' e' k' e' l' / E' n' w' a' s' v' o' r' d' e' n' s' t' vā l' i' e'
 e' n' vā g' o' e' d' e' / E' n' o' m' d' a' t' d' i' e' s' d' o' d' i' n' g'
 w' e' l' o' f' g' e' w' e' e' s' t' h' a' d' d' e' / d' a' d' i' e' h' e' e' r'
 e' n' d' i' e' p' o' n' t' i' e' r' v' e' l' h' i' c' t' w' a' s' d' o' e'
 d' i' e' vā d' r- vā d' r- v' e' r' z' u' e' k' e' a' n' h' e' r'
 t' o' g' e' K' e' y' n' o' u' r' vā d' r- e' l' i' e' e' n' vā g' u' l' t'
 d' i' e' e' e' n' o' e' m' vā d' e' p' o' n' t' i' e' r' vā d'
 d' i' e' k' e' l' w' a' s' / D' a' t' s' i' b' y' s' a' n' n' e' g' e' n' a'
 d' e' n' vā d' e' h' e' e' r' vā d' r- k' e' l' e' n' d' e' n' p' o' n'
 t' i' e' r' g' e' s' t' r' y' d' e' h' a' d' d' e' / D' i' e' h' o' m' d' i' e' d' e'
 m' i' t' h' e' b' a' n' d' e' o' n' w' o' u' d' e' / D' o' e' w' a'
 u' o' n' d' i' e' vā d' r- vā d' r- z' e' e' r' h' e' g' e' n'
 e' n' d' e' e' n' w' i' s' t' e' n' y' e' t' w' a' t' b' e' g' i' n' n' e'
 w' a' t' s' i' h' a' d' d' e' d' e' n' h' e' r' t' o' g' e' vā h' a' l' l' a' r'
 m' i' t' a' l' s' i' n' e' l' a' n' d' e' t' e' v' a' n' d' e' / D' o' e' b' y'
 r' o' p' vā v' i' v' o' e' r' t' m' i' t' t' e' g' a' n' s' t' e' / s' i' c' h'
 w' a' o' n' d' e' s' s' i' d' e' d' e' n' v' e' l' o' n' d' e' n'
 h' o' e' r' vā v' a' n' e' / D' i' e' s' t' a' t' vā v' i' z'
 E' n' e' n' m' o' r' t' e' n' g' e' g' o' n' d' e' r' h' a' e' s' t'
 w' e' l' w' e' s' t' i' c' h' i' g' a' n' w' a' s' v' o' p' i' n' g' e'
 l' u' d' e' w' a' t' s' i' e' h' e' n' a' n' / m' o' s' t' t' e'
 m' e' n' e' t' e' n' w' e' s' t' e' n' / E' n' l' i' b' o' r' d' i' n' e'
 t' e' r' a' d' o' d' a' t' s' i' h' e' r' t' o' n' w' i' l' l' e' vā d'

beperen woude dan vuerke Om
te vueren of si tot emper genade
mit he romen mocht. Dat vuer
mit dedinge of mit zuene. En
dedent alsse hemelike veruusen
Dat yf saede. En doe die doerluch
tige vuest dat verna was wel te
vroude. En docht mocht hi mit he
ouerdrage en alsse unde sloten
rome. Dat hi de heer va Arkel dan
de homoet die hi he voer gheden
had wel hadde veygonden. Ende
bonal hemelike mit he te spreke
alsse dat des hertoge vreunde en
die va Formiche by aen quamen
en vprake va alrehande zaken
die hem dair toe diende. Alsse dat
sins mit goede beraden en lesten
dons worde by goet dunt. Dier to
ghe willams yn deser manieren
Daf die va Formiche zoude hertoge
Willi ouer leuere dat huss te Form
hon en die stede. Dat huss mit stede
va leendam. En hertoge William
zoude he loue yn bruce te onthesse
vande heer va Arkel va sine zone
in va allen laste die he of haeren
vrende yn emperillne. Dier of
rome. Dier va emper heere
die he des belwinge mocht. En
wes last he daer yn quamen dair
zoude die hertoge huer hoefthuer
of wese. En dat te emre toe mit
he wt drage. Vuer. Wat die heer
va Arkel sompthe va desen ghe
loeft hadde. Doe si mit he verst ynd
vden quamen. Wes sthade he ghe
den worde om die vrede wuysent
Daf die heer va Arkel hem den
stade verpente fude. En voer den
stade die si die om gelede hilde
zoude he hertoge Willi de gene
honder duser vranen. Dier die
nen. En hier op worde den hertoch
die stote en stede ouer gheleuert
En doe hi die stote en die steden had
En die stede hem gehult en voer
one heer ontfange hadde. In die
woufende hertoch die stede mit nylbe
preuilegen en hant veste. Dier
recht voert an mede te houde. En
dade die stote en die stede besetten
mit ingene. Dier hys gheleue
nde die heer va Arkel ende
ponker sin zone die vuerne
dat die moeynde vorst. Als
an hare stede en stote ghed
men was. En hi die mit sin vren
de had. Dier beperen se laer op
dunke. Dier doe beperen haren
waren. Als wel te vuerde was. Dier

sy mochte wel denke. Dier he huer
goods. Dier moermeer. Dier ande stede
stote te come. Dier vreesing die de ge
va Arkel hertoge Willi beuost. Dier de
sins here. Dier hertoge. Dier beuost. Dier
vnder. Dier Arkel. Dier si altoes. Dier
ongesien. Dier dat he was. Dier om was bi den
horen te come. En meende mochte si mit
gelike lude yn die stede come. Sy hoeyen
ouer vrende te bobbe die he behelven
zoude. En op alzulke troest. Ende op
dat he haer vrende wt. Dier mocht
dade te wote. Dier op vramde die heer
va Arkel en die ponker. Dier sin zooren
deel va hare vrende. En oock wt de
lande va Gelre yn silre. Dier
die ponker. mede rooch te Formiche
waert. En by hulpe d vrende va bon
nen. Dier clam die ponker va Arkel de stede
va Formiche. Dier opus heiliche. Dier
avont ynde herfste. Dier paer. Dier
vier hondert en zous. Dier hie. Dier
vant. Dier vranen va bredrade. Dier de
heere va Arkel. Dier sin vrende. Dier
uange had gewest. Dier sin vrende. Dier
Formiche lude. En die hertoge. Dier
va beperen. Dier vram. Dier sin vrende. Dier
quider. Dier vranen. Dier vrende. Dier
den. Dier wt. Dier vranen. Dier
hi die stede benole had. Dier als
sake was. Dier hie. Dier als
en docht om. Dier vrende. Dier
weder by Formiche. Dier vrende
om die borch va Formiche te beuere
die vranen vande stede en ston
Dier ghe. Dier meere toe en beuere
En far op en vrecht te Formiche
huert. Dier vranen. Dier vrende
den ghene. Dier hi haestelike. Dier
conde. Dier vrende. Dier vrende
en knachte te wote. Dier den steden
miter. Dier vranen. Dier vrende
vranen te volge. Dier vrende
bider. Dier vranen. Dier vrende
quelling. Dier heer. Dier vrende
gh. En vrende. Dier vrende
nen. Dier and. Dier vranen. Dier
Dier. Dier vranen. Dier vrende
vranen. Dier vrende. Dier vrende
va Gelre en va gilke. Dier vrende
neue va Arkel. Dier vrende
gatonne. Dier vrende. Dier vrende
benoue mit. Dier vrende. Dier vrende
hem he ned. Dier vrende. Dier vrende
veel. Dier vrende. Dier vrende
ten. Dier vrende. Dier vrende

byn so wt tot int synd boor
 raet qualer mocht byndort heb
 ben want die va fuerende haer
 lude daer mede in die reys hadde
 En wert vrant des herstoge van
 hollant daer hi hoer van mitem
 lach En herstoge Fernout toech
 mit sine hoop te Gorniche wert
 com daerna dat hi herstoge Willa
 omfent had En sloet of te woet
 met voor va Spint En wort der
 worts daer herstoch Willa lach En
 was te Spint toe gecome met
 boer daer va daer herstoch Willam
 lach En quam mit ont ibonde ban
 mere mit goede getuft vterom
 pen en woude mit herstoge Willa
 ge stred hadde En doe die herstoch
 Willa dat vnam die syn vonden
 noch met vengent en had bleef
 in sinne leghe en waerde die
 En doe herstoch Fernout dit aldus
 ghesicht hadde en vnam dat her
 stoghe Willa met stredmen woude
 Toech hi verichte boert te den ten
 lude va Felne want synd mere
 En opte selue dach synd mere slot
 omtrint ene vrom doe die herro
 ghe tot Spint was doe quamen
 die hoer va vran En die stat va
 vromte tot selue tnt by d' helre
 kerke mit hare wende en saghe
 neuen be ouer die ghelreffthe of
 en aen twee En daer lach da
 in ghe tuffthe he boerde d'urde te
 biden andere met come en conde
 En die ghelreffthe ware op d' re
 zelue dach weder in haeren sloom
 En doe herstoch Willa dat hupsen
 Gorniche beseren wel be woude
 had Toech doe te Willam wert
 daer hi te doe had En daer her va
 d' hel en die ponsker sam soe doe
 ghe doe op in herstoch Fernouts
 hande die stede va Gorniche En
 die herstoge doe die stede beseren
 En daer wert doe een ghelwythe
 oer loch wat die bande huse scho
 ten mit steenbussen inder stede
 En die vrom stede schoer woude opte
 huse En dit bleef alsoe ee wyl
 staende En vrom vrom stede
 d'iche den andere doe hi woude
 En herstoch Willa die des sinne
 mar en vromt maede vrom
 stap mitter stad va Amerstou
 En wert daer mede eens dat
 si ho Amerstoude opens stede
 En dat hi en sin vromde hem

daer mede behelpe soude open
 ghelreffthe daer wt en in te
 syn oerloghe daer wt te voere En
 da herstoch Fernout dat vromen
 doe de begrupe dat hups te hoof
 lake En doe dat mit ene grote
 bolwerk al d' mo be werke En
 doe dat hups en dat bolwerk be
 sette boert vromde va Amerstou
 En doe dese twee moge de woude
 Aldus in d' vrede geromen en waeren
 Doe begonne hem binne vromte
 te openbare drent leet was dat
 die stat va vromte mit herstoch
 Willa in d' vrede va ankel gecome
 was daer boert of ge ruidit 16
 En boertent daer toe als men
 wist dat herstoch Willa tamer
 soude woude soude of en toe En
 als si dan tnt recht toe quam en
 waende daer doe tuerke zo sloot
 men die poorte te en zo moeste
 die va buren ome gae of vromen
 na d' pen dat si quame En dat
 oneste doe alsthe va d' en lude
 woude En vrom tnt dat herstoch
 Willame vromde tamer stoude
 laghe zoe plage die here heer
 hubert va Gulesborch her van
 van vromte her d'ert va lepen
 boert die dat oer loch d'aytelers
 boerde va herstoch Willam woude
 tot Amerstou te vrom Ende b
 wilen te reysen sint tnt twee of
 drie dage daer te legge om te ber
 neme hoet in veluwe ghesstet
 was En woude op een tnt te
 vrom dat si he stoude woude om
 in veluwen te trocke En boert
 hem daer toe En mogen ene gro
 ten hoop va goede lude te vromde
 on te boert En doe si wel boertie
 ware toge si wt amerstou vrom
 De dat vromde die te hoof
 lake in dat bolwerk lake
 liche si hare anken en de
 vromde he woude te lope en
 begauen dat hups ende dat bolwerk
 en l'eren ledich stoude En die hollat
 sche here mit hare vromde toge
 totten bolwerk en woude dit En
 van daer boert ter in woude toe
 of sloede dat wt boerden die huse
 in d' d'erg en veel huse d'ur ontrint
 En hadde die ghech die te boert
 ware woude maghe ne boerden En

339

soude op die renste alsulke scade
in voluwe gedre hebbe datmen
met lange of gelere soude heb
ben doe dit aldus gesnot was
toen si weder omme amersfoort
ende in die rnt dat dw ontsion
de voutse aldus op malkandere
oerlorche Soe ware wel here en
wyse ludo by berde vorste die wel
zaghe dattet alsde met en docht
En boter voor de here en woerde
lande waer vrede di doologe En
plage wel mitte vorsten spreke
tot sem tude Dit oerloyche en
docht aldus met staende goblouet
almer beter gedemigt Da meer
geoorlocht wat die lande werden
ghaueert Dio ludo vor onstert
ghouange en doot geslage Dit en
des gheleue plage die wyse die mit
haren here wel re vspreke Ende
hoo dirke en hoo vnsucke datmen
hertoch willa dat bi brocht va sine
hormelike vrede zoo ware alle
sine woerde voor en na Ten soude
nemermer by he gedemigt werde
di on soude die stede va Formiche
wed in hebbe en heer van a kel
blus oock wat he dat costen soude
En anders en mochte me geon and
woert va hem cruge En daten bou
de hertoch feynout da mot doe En
alsde bleef da dat oerlorch stude
En doe dit vname die horen dyet
yaorn gebroche hadde ware dien
mede begae hoome dat best breke
soude Wat wat die de hebbe woude
Dit en woude die and met doe En
ware daor mede belade Om dat
si hertoch willame syn wel kende
dat hi alsde noerst was wa dat
in alsde begreep daer bleef hy by
En so woude it dat meer here als
gesyne ware En si da haer zoken
op recht en op rede woude sette noch
in leete s hare vrede met of dyet
gaerne gode demigt saige si en ar hy
den aldus om dat oer loch te breke 341
En menne woude die ee ommer Ge
vinnhem behoude hi most daer mitte
vorsten of gedemigt wesen En vna
hon alsde alsde lange en alsde bele
dat si ten leste ghe soe woude also
dat der here tude wed by oon quame
En woude het alsde lange mit goede

voorsten mit rype inde on mit
goetdumke va berde voutse dat
zine ten leste eens worde In desen
maniere Dat hertoch veynout
va Gulic en va gheleue soude ouer
ghaue hertoch willa van beyoren
die stede va Formichem mit dat
mer toe behoerde En hertoch
feynout soude de voutse va Arkel
sine neue alsde goet hebbe Dit
in quyt soude s helle soude ondu
ouer geue alle onspiloor wout
En toe sijn dat hi hadde ande
heerscappe va Arkel En vanden
lande vint lede En va alu bestouf
ten die gom vande here van Arkel
sine heer en vad daer of bestouwe
en ancome mochte En hertoch willa
die soude hertoch feynout da voutse
houe alsde die gesijet waer woude te
ghaue tot redelike rye te botale
Vondert dusent va ar ruyche crone
En daer mede soude berde voutse
en die voutse va Arkel mit haren
halpene an berde sude woude gesient
Soud die heer va Arkel soude daor
vint blus En hertoch wout een bestam
op gemaect tussche de voutse an woude
siden en den voutse va Arkel En
een dach gemaect omme de bestamde
te wout te houde daor berde die voutse
en die voutse va Arkel woude souden
Datne die zoone daer sijn en mit
sijne mochte En daer gul doer ondu
quyt schuldinge te doen en oock te vint
sen dat gult te botale en die zoone te
valde en ynd manpoe voutse Ende
doo die dach quytm rye die voutse
tot wout En daer wout die zoone
ut gesproke gheleue voutse geuert is
Ende die voutse dede scharheit mit
zoone voutse te vare en die te valde
na dat die zoone gesiet en ut gesproke
was En hertoch mede voutse die haren
daerlike voutse en gesuunt Dit ge
siede mit hertoch va twalauwe daermit
sint Jacobs dach ynd de zoone
doo doe die on soude voutse
aldus voutse ondu ghe sijn
ware sijn te haerue beyden
voutse te same En menne
dattet daer geu waer om meere voutse
sijne tussche den haren te make Daer
sijne ondu voutse voutse dede te same
En quame alle in in hollant Op ee
andere mit voutse lande va Colre daer
berde den voutse goet docht En die die

een den inderen daer of die wone
 late soude als dat geschien soude
 En hi en mede stehende so die
 wone en elc wone he wone
 daer hi te doehad die docher
 tocht en out ynde lande van
 Galles quam ouer d'wech hi
 mitten here van d'keel en mitte
 wone sine name van dat hi
 der inder ouer ginge had en
 gaf den hore van d'keel dat hugg
 te d'ron mit dat daer toe be
 hende En daer toe zosulst du
 sent Ruyt sijn gulde bren tolle
 re lobede daer hi re bore En
 herrocht Reynout gaf do yome
 va d'keel sine name die haer
 va luyge va boone mitte lande
 en hore luyge daer toe behoe
 wende En hore boer soude her
 tocht hore out die hondere d'ast
 En hore behoude Doe inder luy
 een wyl daer te vore was veel
 t'wdracht yn die stat van vte
 Dat die ghene daer boer of ge
 sproke is eer toegebrocht heb
 bon mitte ghene die he ren viel
 want sine daer t'ne dat de stad
 va vort eerst mid wode va arkel
 qua mit hore tocht willa va boer
 nen wone so en wa re die nre
 te vrede En s'och na daer t'ne
 alle die wone die se mochten om
 die lude inder stat toe om iste te
 brenge disse eerst mit bredrege
 de en mit d'w'booch die daer
 honderecht wan daer se mede
 yn paertpen vrelc Ende wode
 hore d'w'booch wone daer se
 nocht in ghon noot op en hore
 Wat dat d'w'booch va wkeel was
 hom locht en si hore die wone
 die daer toe gende wode En
 dat en d'w'booch si niet openbre
 Quante d'w'booch d'w'booch te g'w'w
 wat dat die haer van d'keel d'w'
 stat en den Ruytoren tot veel
 t'pde g'w'w hadde dat si nocht
 niet hore en wode En om
 dat die va boer wode van oude
 tuden d'w'booch wone luyge
 hore ge wone hadde en luyge
 vander wone van luyge boer

plage te wone daer om wone
 sy daer aen Om die lude d'w'booch
 de inhom te werke En die ander
 daer he op lotte most g'w'booch
 wone die yome in vrede gebou
 hadde En daer na de die brude
 va montfoude schoelachinh wode
 stabe hem die salu lude oer daer yn
 En vrole mitte luyge wone
 brude toe En dit was d'om
 onrust te make ynd stat d'w'booch
 ue lude arbeide alle wone en
 en ruste met hore si die ghene
 belaste mochte binnen d'w'booch
 en vrede die ghene daer he
 op lotte Alsoe daer ynd viel inder
 hore va d'w'booch op sine benedic
 tus avont als hi v'w'booch wone
 Dat die Paet ynd stat out ende
 wone te same soude wone disse
 dat die ghene die amust sechten
 Doe mid nacht seet omme liepen
 te voren en veel va hore wone
 den toe sprake En als de Paet
 wone d'w'booch soude bi hore te wone
 wone der stat hore d'w'booch
 niet of en wone En des m'w'
 g'w'booch doe dit die ghene wone
 daer he op lotte wone boer
 En wone d'w'booch te rade dat s'w'booch
 va hem lieuen v'w'booch stat boer
 g'w'booch En amust om hore wone
 mochte g'w'booch Of dat si in hore
 nichden ouer alle hore d'w'booch
 den En d'w'booch disse ende ghene
 v'w'booch stat oer plus dach als die
 Paet v'w'booch en soude Ende doe
 die Paet oer hore qua ende van
 sament wone d'w'booch wone g'w'booch
 g'w'booch wone hore vande g'w'booch
 die daer gebode wone w'w'booch
 My willom g'w'booch hebbe als in
 g'w'booch wone Of hore wone wone
 wone si sijn d'w'booch wone wone En
 hadde den lude inder g'w'booch Dat
 die ghene daer hem op lotte die
 stat v'w'booch hadde en s'w'booch die
 hore tocht willa va boer ouer ynd
 luyge hebbe om veel yw'booch
 die daer of hebbe soude Ende
 g'w'booch of die onsed d'w'booch wone
 g'w'booch die daer g'w'booch wone
 en d'w'booch den Paet daer toe
 Dat si most doe dit he boer
 luyge was en die stat v'w'booch die
 se wode En s'w'booch ghene

die binnē ware yn die luyghemisse
 legghē Daer her herind wa luyghemisse
 Zeyndē dat die nē tē die voer gan
 ghe op wat Dat gene geestelike
 lude en robuer te die Dat he na
 va goede genade gelaem waer En
 daer so mostme vechte boert die
 binnē dorke lude oer die Raet va
 den huse ginch En daer worden
 die stat ver boede Jan va luyghemisse
 va luyghemisse Jan va clarenborch
 die doe forger meesters ware lhou
 ter graver die der ouerst ouder
 man was Daerint proes die lage
 vare sthout tūtrocht gēwoest had
 En dit gesnede binnē vnt vren
 na dat si wt gegue ware En sen
 der penat van he ter antwoort te
 setten Nochtā datter veel goed
 lude ware opent hende doe
 mshaeche mer daer en dorste
 nyemat tege segge Enle dūcht
 gods dat hi mit ruste mochte lope
 En doe si die bougenoomde psonē
 vnt stat hadde onlange daer na
 wordē si des te rade Dat si d'gou
 re magē en vrende d'ēn si d'stat
 verbode hadde een deel van rade
 woude sette Om dat si gē magē
 hebbe en soude haer vrende te hel
 pen En dit dede si vnt vnt f'esse
 op een and' tye d'ē gelone Want
 si ware beducht hadden s'it te lye
 te genome d'it gēnt met gē gēnt
 en sondo hebbe En d'ament daer
 om ghedoyt lye vnt echer

344

Vnt ut wat ruste hē of
 en s'ine vande gene d'ye
 si die stat verbode hadden
 die vergaderen hem tot
 Amersland en wordens te rade dat
 si s'ine woude ande rade out
 en nyve En woude he benonen
 dat he die stat v'ode was s'onden
 m'saet boue den stat v'ochtzond
 v'emat va hem ter antwoort te stae
 En ware ouerbodich mit haer
 binnē woude s' p'ant an spreke
 va bescheit s'it vnt onredel hon
 zake die s'ynedac mochte hebben
 En woude d'ēn s'it vnt antwoort
 ant'voor haer genadicheit hē
 van vnt vnt vnt vnt vnt vnt vnt
 s'ende hē woude s'nd tūtrocht
 En woude haer s'ake d'ēn alste
 vnt antwoort alle d'ēn hē hē
 d'oren hē vnt vnt vnt vnt vnt vnt

knachte d'icht dat me s' v'ant
 woer de rade En die binnē die
 hieldē yn een antwoort en w'nt
 den tūtrocht g'elone die v'eer
 of meer En so wat die gene s'ie
 uen die d'eer vnt w'nt vnt mochte
 he met bate so woude s'it hē
 En doe die ghene die de stat v'ode
 was gheen antwoort op haer
 binnē ruyē en vnde Doe v'och
 ten die d'ēn hē hē hē v'ochte
 h'itē genadicheit va v'ochte
 En s'ine hem hōst v'ant s'it
 gestouē hadde En w'nt hōst
 ouerbodich d'ēn zake hē hem te
 trecke En op vnt t'als die
 voorsienge hē tūtrocht was
 toende hi die binnē yn o' genen
 Capitel Dat die gemoe t'ost v'ant
 en knachte en dat g'ant s'it luyghemisse
 ment ware Daer worden die
 binnē gelest vnt t'ost v'ant
 de d'ēn d'ēn s'ine vnt s'ine
 en meere haere v'ende En die
 binnē hieldē vnt dat die g'he
 vnt v'ant v'ant om s'it v'ant
 die hē v'ant op segge w'nt d'ēn
 he te v'ant v'ant vnt hē v'ant
 sloke hōde gas en v'ant v'ant
 so was v'ant en knachte d'icht dat
 s' daer v'ant luyghemisse En doe die
 d'ēn d'ēn en s'it v'ant v'ant
 hōde s'ine vnt v'ant v'ant
 Datter g'he vnt v'ant v'ant
 zake d'ēn te s'it v'ant En d'ēn binnē
 he s'it mede En doe dat v'ant
 den g'ham die binnē ware v'ant
 v'ant v'ant v'ant v'ant v'ant
 hē v'ant v'ant v'ant v'ant v'ant
 m'ant vnt v'ant v'ant v'ant v'ant
 en dat v'ant en hē v'ant v'ant
 v'ant v'ant v'ant v'ant v'ant
 v'ant v'ant v'ant v'ant v'ant
 re v'ant v'ant v'ant v'ant v'ant
 En v'ant doe an
 her toch v'ant v'ant v'ant
 en g'ant he die v'ant te kenne en v'ant
 d'ēn s'ine hōge v'ant v'ant v'ant
 g'ant v'ant v'ant v'ant v'ant
 dat hi hē v'ant en goet v'ant
 v'ant v'ant v'ant v'ant v'ant
 s'it v'ant v'ant v'ant v'ant v'ant
 dat si v'ant v'ant v'ant v'ant
 v'ant v'ant v'ant v'ant v'ant
 v'ant v'ant v'ant v'ant v'ant
 En wat die v'ant v'ant v'ant
 d'it v'ant v'ant v'ant v'ant
 v'ant v'ant v'ant v'ant v'ant
 v'ant v'ant v'ant v'ant v'ant
 hē woude haer v'ant v'ant v'ant

345

yhe boorde Daer die gene die vdrque
 ware gode onsen heue alre seer of loef
 den en dancen sijnne hoger moer
 heyt En te mael vrolic dar va
 von En modo alle die ghans die haer
 vucoude ware des ghalen En volch
 dan va dyer tyt voort de door luy
 tige vorst en toge haer zake an te
 Adon zolue vaer maeten
 der vorste broende ee vga
 deringe Om die vorst by
 een te brengen alsoe uste
 vrent uis alsoe dat heu
 roch willam op jar mit een deel va
 sijnen ridders en knecht ende iet
 yn veluwe Daer heu roch krouw
 he reghe qua En alre vucoudelike
 hem daer ontfont alst wel geboer
 de Daer bleue die hore te sime zoe
 of eue dage En ware vint vree
 delike vucoude alsoe dattet gabiel
 op een tyt dat die vouste te sime
 ware Dat heu roch krouw seide
 tot heu roch willa Noue v mach loef
 wesen dat lin yastan sijn Doer
 de heu roch willa newe waer by de
 sijn heu roch krouw had ten met
 ge seer geue est En sijn heu roch
 willam wader Noue het hadde quaet
 te des geue est Doer sijn heu roch
 krouw wed Noue het is waer en
 op dar hnt te bet gelone mocht
 Het soude gesiet hebbe Ende die
 moer va luyen lande soude dan
 toe geholpe hebbe En doe heu roch
 willa dat hoerde Doer sloch hnt
 we ch voer een boue an hi doer
 andus En doe die heu roch hem een
 wyl aldus vumact hadden Doer
 gheue alst plecht al waren die
 lude een vaer te sime Nochtan moer
 en sijnne wesen En als gesiedet
 daer En heu roch willa nam oer lof
 en veer te hollant waer sijn heu roch
 yn gedachte vand vngensse daer
 heu roch krouw of gesiet had
 En bedochter manich sijnen sijn
 wie dat wesen mocht vum sijn
 onder sijn die he die ongeloue
 doe soude En wort denckonde
 op sijnne ge hore daer hy dat
 beste vucoude met op en hadde
 Die dat hof te hollant plagen te
 zuchte En een wyl dat met
 ge dat en hadde Doer oer heu
 molike vucoude sijn mit sijnen
 vucoude hadde Daer he wel
 yn vucoude Nochtan dat hnt
 vloer ge hnt en gyst luttel va

sijn vucoude te bemo En hieldt
 alsoe lange dat ment sijn geme
 met en bema En om dat die se
 zake de ontsiende heer alsoe na
 layhe en nachte niemant en wo
 de belaste hi en soude daer meer
 bestiens of wote So bleef die
 zack alsoe een wyl sijnende dat
 ing doer te en groer heu roch
 vucoude ynome wote ba daer
 hem alsoe veel gout en de de
 so pedelir vucoude En st als men
 plecht te seyn Dat men de ma
 wylstent by sime vucoude bekenne
 mach So der sijn wel sijnende dat
 heu roch willa een vucoude heu roch
 yn sime tude Wat hi hem mit yome
 haestus en ontyntik En om
 meer bestiens daer of te luyen
 So wil ic hoor va sime wylst
 sijnende die hi dede die deel wylst
 here met yome en soude wylst
 hebbe Die hi nochtan alre wylst
 vucoude als sime hore mach
 want het geyel by sime here
 tude heu roch delbrecht sijn
 vaders Dat hi alsoe te yome
 hem bedraue was dat he sijn
 vader met sijn en woude noch
 by he hebbe En wat onsthou
 hi daer voer de ten mocht he
 met baten En het was de vad
 leet dat hi yn de lande bleef En
 doe heu roch willa dat vucoude
 doe die ge a e de oester vucoude
 was dat hi alsoe sijn mit ten
 vader wa st he veer leet te hore
 En en woude den vad met vucoude
 roer noch tege sime wille in
 den lande blinde En woude lieue
 onwille lute lide Dan tegen sijn
 vaders wille in de lande te wesen
 Nochtan dat hnt wel wylst met
 hem dede En zoudet den gome
 wel thuyne hebbe dan broughen
 had hi ghevalt gey meen Doer
 wylstent en woude sime vader
 met vucoude En daer mocht
 hi seue dat hi heu roch woude hi zoud
 gedachte En sijn op en veer wylst
 de here land en veer te vucoude
 En bleef daer een wylde langhe
 alsoe dattet ten leste den vucoude
 vucoude dat een of 300 sijn
 hollant aldus vum lande soude
 wesen Daer ge gheon wylst of
 en hoerde En sijn sijn alsoe sime
 heu roch delbrecht sijn vad En
 onden vucoude hnt sijn daer
 te vucoude wylst met sime zoe

En datter he lief was dat syn
 zoon wed' inde lande quam
 En dat wort yvane William van
 den dyet wenne heerde En
 was dat wed' en hollant ende
 hielt he alse zedelike woert zo
 lunge als syn wed' leefte dat hi
 de ghenen diet he ge onen hadde
 niet en misdede En om datter
 wy dunt datter een alre grote
 duerde was vande roch en son
 dorlinge wunthert die hi doe besich
 de En om dat is woen geyant
 heb dat me des mans wunthert by
 sine wunthert beken En he wunthert
 wille yn sinen last wunthert de was
 zedelik ge hadt heeft So mach
 men wel na he sinne dert hi ce
 347. wie heer yn sinte int haest geyant

347.
 Wat a woort si nu vande
 doand. b. gam. u. gan. to. ay
 sprecht. l. en. na. he. d. v. and.
 hoe si hem hadde. in. h. o. n. s. m. d. a. t. e.
 Or. en. v. and. d. e. b. i. s. c. o. p. h. e. r. e. h. e. e. r. m. o. t.
 m. m. a. t. d. i. s. b. i. l. o. u. i. n. g. v. a. n. d. e. b. a. l. l. i. n. g. h. e.
 w. o. o. g. m. a. t. m. i. z. h. o. v. o. l. f. b. o. d. m. e.
 v. e. s. t. a. n. d. e. s. i. a. l. t. o. o. s. e. n. h. o. z. v. e. i. d. e.
 d. i. e. h. o. e. h. e. l. m. i. n. i. v. e. r. e. d. a. g. h. e. t. i.
 d. a. g. h. e. e. n. m. i. n. i. v. e. r. e. h. o. z. v. e. i. d. e.
 m. i. t. e. n. w. a. z. e. n. d. e. r. m. i. n. i. v. e. r. e.
 d. i. e. e. n. d. o. o. s. t. m. i. t. s. p. r. e. k. e. n. d. a. n. c.
 347. e. d. e. g. o. d. e. d. a. t. s. i. h. e. m. i. b. l. i. n. e.

Coppe bay bereff dat
 wylke Cuyssmon nulle
 beclat. d. d. graeffstrapp
 wolan. wolan. up. dy. palz
 graue. f. f. a. y. d. d. a. y. e. r. e. y.
 A. 1410. d. d. 13. mar. ij. 3.
 Cuyssmon. b. y. l. l. e. g. o. o. t. g. e. n. a. y. d.
 v. o. n. s. c. o. m. m. i. t. a. l. t. a. m. e. l. e. r. e. n. d.
 d. e. h. y. v. v. i. d. e. b. a. y. d. i. n. g. e. n. d. a. l. m. a. r. i.
 c. r. o. a. n. i. e. n. d. c. a. m. i. n. d. e. h. y. v. g. e. l. y. p. h. e.
 g. r. a. n. y. d. d. e. l. b. a. r. t. v. e. r. s. t. h. i. d. e. r. e.
 s. i. l. t. f. r. a. y. a. l. d. i. e. g. i. n. n. e. s. v. e. l. t. e. r. o.
 t. i. d. e. g. e. l. c. o. n. d. g. e. m. e. l. l. i. k. u. l. e. n. d.
 f. u. l. b. o. r. n. e. d. e. s. h. e. l. l. e. d. e. l. a. n. d. d. e.
 d. o. r. p. h. e. d. e. r. e. l. y. p. h. e. d. e. r. g. r. a. f.
 s. t. r. a. p. p. e. b. a. y. h. o. l. l. a. n. d. b. a. y. z. e. l. a. n. d.
 e. n. d. b. a. y. h. e. m. b. a. n. d. l. y. o. n. g. e. d. i. e.
 d. e. h. y. l. y. g. e. h. y. p. o. n. d. e. r. s. a. l. y. d. i. n. d.

Int jaar ons heren duysent
 vierhondert en elf gelyc
 des onnen d'wylke voerlicht
 ons qua' geel' f'le'ge' v' n' s' f'f'f'
 mit onbeu'ar' d'z' e' n' v' n' b'and
 d'z' v'or'p'oy'te' v'and' stat
 v' n' v'ru'c'ht

Enne getu' alle Com'nd' g'ade
 en' alle goet. Dele d' t'el'v' getu'ndt
 die d' mo' h'z' g'ed' d' e' m' e' d' e' r' t'
 d' e' d' i. n. g. h. y. d. e. h. y. d' i. n. s. t. e. n. l. i. e. r. e.
 t. i. s. t. u. e. n. d. i. n. g. h. y. e. n. d. e. l. e. g. e. n. e. i. n. g. g. a. n. t.
 a. l. s. d' i. n. s. t. e. n. l. i. e. r. e. n. a. g. r. a. t. l. a. l. h. e. g. e. t. o. n. d.
 d. a. d. e. h. e. f. i. n. d. e. r. g. o. o. k. h. y. d. e. l. t. o. n. i. n. g. h. e.
 h. y. p. a. t. t. e. d. a. t. v. o. r. s. m. e. t. w. o. e. n. i. n. g.
 v. e. l. v. i. d. e. l. e. d. e. s. o. f. f. e. r. d. a. t. v. e. l. d. e.
 p. e. l. m. e. d. e. v. e. l. t. i. n. g. h. y. d. e. r. b. o. l. g. e.
 h. u. l. l. i. y. d. e. v. e. l. t. i. n. g. e. n. g. e. n. a. b. o. l. g. e.
 e. n. d. n. a. d. a. t. g. e. s. t. b. e. r. e. l. l. e. n. d. u. l. l. y.
 h. y. l. y. g. h. y. p. t. e. m. e. l. l. y. g. o. e. t. d' e. f. f. i. n. d. i.
 e. p. d. a. t. v. e. l. d. a. y. v. i. n. g. y. a. n. g. b. o. n. i. n. g. e.
 o. n. s. g. o. d. l. i. k. b. e. r. e. l. l. e. n. e. m. i. t. d. e. s. t. e. n. d.
 g. e. b. r. e. v. e. l. d. e. d. u. e. h. y. l. y. d. e. h. y. p. a. t.
 b. e. r. e. v. o. l. u. n. t. m. i. t. a. l. l. e. m. e. l. l. y. s. t. a. n. d. e. n.
 b. a. y. f. a. r. t. h. e. d. e. b. a. y. v. e. l. l. e. c. o. m. m. a. n. d. u.
 v. a. n. d. b. e. s. t. e. r. t. w. o. n. d. e. b. e. l. l. e. n. g. e. t.
 d. u. e. d. i. n. g. h. y. d. e. m. i. t. h. y. p. e. l. l. y. g. h. y. d. e.
 b. a. y. a. l. z. e. l. l. e. n. g. s. t. e. n. d. i. n. g. e. b. d. o. d.
 h. y. v. e. l. l. e. v. o. r. s. h. y. p. e. l. m. e. d. e. v. e. l. g. e.
 t. i. l. l. y. g. h. e. b. e. r. e. v. o. l. u. n. t. e. n. v. o. r. t. e. n. d.
 v. a. n. t. d. u. e. d. i. e. d. o. c. t. r. i. n. g. e. v. e. l. l. i. n.
 v. e. l. l. y. m. i. t. v. a. l. l. g. r. a. u. e. n. d. h. y. p. e. l. l. y.
 h. a. r. t. o. g. e. h. y. d. e. v. e. l. l. e. d. e. g. r. a. u. e. n.
 h. o. l. l. a. n. d. b. a. y. z. e. l. a. n. d. h. y. b. a. y. s. t. i. n. g. a. n. d. e.
 o. n. p. e. e. d. d. e. h. y. l. y. g. h. y. p. e. l. l. y. g. h. y. d. e.
 m. a. y. e. n. d. e. b. e. l. l. e. f. o. n. t. i. e. r. d. e. m. i. t. d. e.
 d. a. l. l. g. e. m. e. n. t. i. s. v. o. n. d. e. v. i. n. g.
 v. e. l. l. y. g. h. y. d. e. s. t. i. g. e. n. a. i. n. m. a. n. d. v. e. l. l. e.
 a. f. f. e. r. g. a. n. t. l. e. l. l. e. v. a. r. e. n. d. e. l. d. e.
 g. r. a. u. e. n. s. t. r. a. p. p. e. b. a. y. h. o. l. l. e. z. e. l. l. e.
 h. e. m. b. a. n. d. b. a. y. m. i. t. a. l. l. e. l. a. n. d.

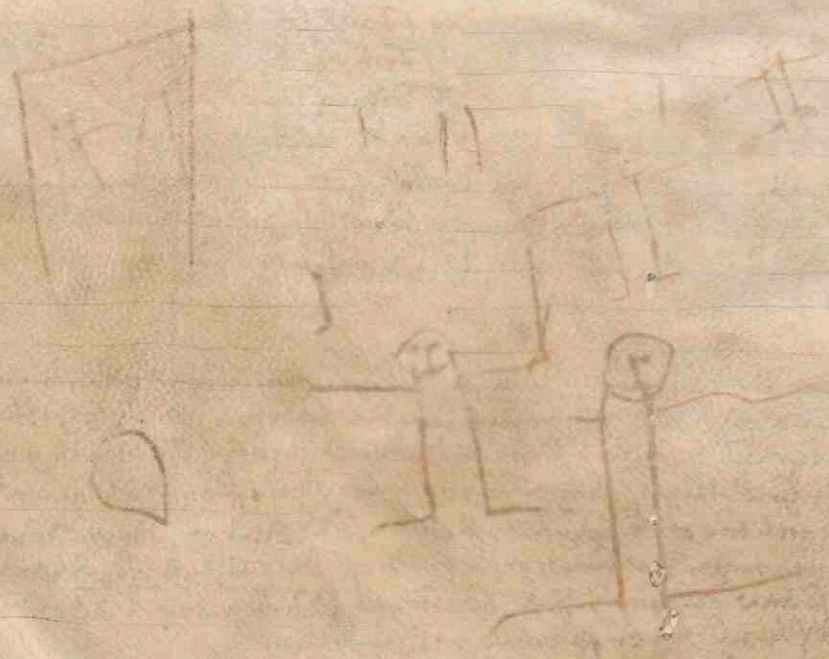

Ende hebbe ons getoet door hien ende van wyge suere magt end d'vriendt, hoe
 sulde alle dat, suere magt, ende v'vriendt, mit d'v'vriendt der Stadt van Straet-
 van hure v'vriendt, ende v'vriendt, de Stadt van Straet- van hure v'vriendt
 op sin gelyc is. Sonderlinge b'vriendt, ofte misdad, dat ons v'vriendt, ende v'vriendt
 dat en me off te antworte, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 b'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 getont, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 sonder, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 gepunt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 daerom, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 goet, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 minge, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 soer, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 bare, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 gemaet, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 opder, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 b'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 b'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 f'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 dat ons, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 ende al, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 116
 oudt lantrecht is, inden gestichte van v'vriendt, dat niemant zyn goede aliaer verbueren
 en mach. Ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 stade, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 als, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 mit ons, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 d'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt

Dit stadt van d'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 b'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 dat niemant, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 ontfland, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt
 de stadt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt, ende v'vriendt

Cort is die fact out. Inr mynthe omdragt. gelyckelich vechy vechy vechy
 yndelike bay onp' lerytes off ondyke off zake vach. dat ydman bay
 onp' lerytes in allinge hande lalluz off omlysetty vechy off ydman anders
 dat off vechy. d. onp' dy off delytlooy / dat dat onp' ydman vechy
 vechy dat y gal ay ydman. In In gauding off on vechy / Eere
 by die zake ay onp' vach bebtz. In In ydman die vechy vechy
 In allinge vechy gade y bouy ay ydman. dat dat vechy die fact out
 mly g' vechy ay In by ff

Cort lalt die fact of zake vach in allinge fact off derye hande
 lalluz off omlysetty vechy off bay ydman bay fore vechy ydman vechy
 off delytlooy vechy. In die fact off derye vechy. In In vechy ay
 derye vechy dat ydman vechy. In ydman die derye vechy vechy
 in wat fact die vechy fact ay in lalluz vechy omlysetty off ay ydman
 bay fore vechy / off vechy ay ydman. In In die vechy vechy off derye
 vechy. dat onp' fact bay ydman die dat vechy dat off ydman vechy
 vechy ydman vechy. In In onp' vechy vechy off die vechy. In In
 ydman die die vechy vechy. In In vechy vechy. In In vechy. In In
 In fact mly vechy ay In by ff

115
117

Do no 1586 den 23 Julij seft'bejms tot hooft
day den 23 Julij seft'bejms tot hooft
der stad van Amsterdam

It maket van augusti den 1586 sij die Ingelosen
soldaten verorden om die stad van Amsterdam
te bezetten ende om die stad alsoe daer over te
houden van den 1586 den 1586 den 1586
van Amsterdam

Handwritten text in cursive script, possibly a signature or name, located on the left side of the page.

